

KALEVALA

LYHENNETTYNÄ

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

HELSINKI

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN
TOIMITUKSIA 172. OSA

KALEVALA

LYHENNETTYNÄ

TOIMITTANUT
F. A. HEPORAUTA

8. PAINOS

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA
HELSINKI

TAMPEREEN KIRJAPAINO-OY:n OFFSETPAINO
TAMPERE 1964

ALKULAUSE

Tämä lyhennetty Kalevalan laitos on tarkoitettu sellaisia kouluja varten, joiden käytettävissä oleva aika ei riitä täydellisen Kalevalan käsittelemiseen. Sitä toimitettaessa on pyritty mikäli mahdollista säilyttämään se kirjallinen arvo, mikä Kalevalalla täydellisenä ollen on. Siitä syystä on lyhentäminen koetettu suorittaa siten, että säilyisi se, mikä Kalevalassa on runollisesti kaunista, kuten luonnonkuvaukset, vertaukset y. m. kuvakieli, kerto jne., mikä kaikki elimellisesti kuuluu kansanrunouden luonteeseen; lisäksi kaikki,mikä on tarpeellista juonen yhtenäisyyden tai välttämätöntä henkilöiden luonteenkuvauksen eheyden tähden. Poistamiset ovat näin ollen kohdistuneet etupäässä sivukertomuksiin ja esityksen syrjähyppäyksiin, jotka yhtenäisyyden kannalta ovat tarpeettomia ja runollisestikin usein vähemmän arvokkaita, moniin toistoihin, laajoihin loitsulukuihin, rohkeasti paisutettuihin kertoihin sekä muutamiin yksityiskohtiin, joita opetuksessa on hankala käsitellä. Näin on kertomuksen juoni samalla toivottu saatavan kiinteämmäksi sen tehoa silti heikentämättä. Yksityiset säkeet on luonnollisesti sellaisinaan säilytetty; vain seuraavissa on joku muutos tehty: *6* 21—25 järjestys muutettu; 146—7 otettu V. Kalevalasta; *9* 13; *10* 220; *12* 55, 342; *13* 133, 210, 244; *14* 21, 22; *15* 402; *18* 59; *19* 125—41 otettu aikaisemmasta runosta; *23* 227; *26* 58; *35* 79—81 järjestys muutettu.

Tekstin jälkeen on liitetty luettelo sellaisista, oppilaille tai ainakin osalle heistä oudoiksi edellytetyistä Kalevalan sanoista, jotka erityisesti tulisi painaa mieleen sanavarastoa kartuttamaan. Ne on jätetty siihen järjestykseen, missä ne tekstissä esiintyvät ollakseen helpommin oppilaiden käytettävissä. Uutta tässä laitoksessa on myös sisällysluettelo, joka auttaa yleiskuvan saamista Kalevalan sisällyksestä. — Piakkoin ilmestyy lyhennettyyn Kalevalaan sovellettu ja opettajille tarkoitettu opetusopas.

Toimittajalla on tätä laitosta suunnitellessaan ollut apuna E. Lönnrotin v. 1862 julkaisema lyhennetty Kalevala sekä maisteri E. A. Saarimaan toista tarkoitusta varten valmistama lyhennysehdotus. Käsikirjoitusta ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran puolesta tarkastaneet professori

Kaarle Krohn, joka on lukenut koko teoksen ja tehnyt monia tärkeitä täydennyksiä ja lisäpoistoja, sekä professori V. Tarkiainen, tohtori K. Cannelin, maisterit E. A. Saarimaa ja Laina Hänninen. Toimittajan pyytämänä on teoksen sitä paitsi tarkastanut maisteri Hilja Vilkemaa. Tästä uhrautuvasta työstä pyydän kaikille mainituille henkilöille sekä myös tohtori E. A. Tunkelolle, jolta myös olen saanut apua, lausua vilpittömimmät kiitokseni.

Helsingissä huhtikuussa 1925. *Toimittaja.*

Tämä laakapainossa valmistettu toinen painos poikkeaa hyvin vähän ensimmäisestä. Toimittajan, prof. Kaarle Krohnin ja lehtoreiden Laina Hännisen ja E. A. Saarimaan hyväntahtoisten huomautusten johdosta on eräitä painovirheitä korjattu ja selityksiä tarkistettu.

Helsingissä heinäkuussa 1933.

Suom. Kirj. Seuran sihteeri.

Kolmannen laakapainossa valmistetun painoksen selityksiin ovat yliopettaja E. A. Saarimaa ja lehtori Aimo Turunen tehneet eräitä oikaisuja ja tarkistuksia, mistä lausun heille parhaat kiitokset.

Helsingissä helmikuussa 1942.

Suom. Kirj. Seuran sihteeri.

SISÄLLYS:

Siv.

Liitteitä:

1. Laulajan alkusanat.

Mieleni minun tekevi,
Aivoni ajattelevi
Lähteäni laulamahan,
Saa'ani[1] sanelemahan.
Sanat suussani sulavat,
Puhe'et putoelevat,
Kielelleni kerkiävät,
Hampahilleni hajoovat.

Veli kulta, veikkoseni,
Kaunis kasvinkumppalini!
Lähe nyt kanssa laulamahan,
Saa kera sanelemahan
Yhtehen yhyttyämme,
Kahta'alta käytyämme!
Harvoin yhtehen yhymme,
Saamme toinen toisihimme
Näillä raukoilla rajoilla,
Poloisilla Pohjan mailla.

Lyökämme käsi kätehen,
Sormet sormien lomahan,
Lauloaksemme hyviä,
Parahia pannaksemme,
Kuulla noien kultaisien,
Tietä mielitehtoisien[2],
Nuorisossa nousevassa,
Kansassa kasuavassa:
Noita saamia sanoja,
Virsiä virittämiä[3]
Vyöltä vanhan Väinämöisen,
Alta ahjon Ilmarisen,
Päästä kalvan Kaukomielen,
Joukahaisen jousen tiestä,
Pohjan peltojen periltä,
Kalevalan kankahilta.

Niit' ennen isoni[4] lauloi
Kirvesvartta vuollessansa;
Niitä äitini opetti
Väätessänsä värttinätä,[5]
Minun lasna lattialla
Eessä polven pyöriessä,
Maitopartana pahaisna,
Piimäsuuna pikkaraisna.

Viel' on muitaki sanoja,
Ongelmoita[6] oppimia:
Tieohesta tempomia,
Kanervoista katkomia,
Päästä heinän hieromia,
Raitiolta[7] ratkomia,

1 lähteä(kse)ni, saa(d)a(kse)ni = ruvetakseni, ryhtyä. — 2 armaiden t. halullisten, jotka tahtoivat kuunnella ja oppia lauluja; (kuv. 18). — 3 saatuja ja viritettyjä l. sepitettyjä virsiä l. runolauluja. — 4 isäni. — 5 värttinä = kehrävarsi, jonka ympärille lankaa kehrättäessä kierrettiin (kuv. 23). — 6 opittuja t. oppimiani viisaita sanoja. — 7 kylä- l. kujatieltä.

Paimenessa käyessäni,
Lasna karjanlaitumilla,
Metisillä mättähillä,
Kultaisilla kunnahilla,
Mustan Muurikin jälessä,
Kimmon kirjavan keralla.
Vilu mulle virttä virkkoi,
Sae saatteli runoja.
Virttä toista tuulet toivat,
Meren aaltoset ajoivat.
Linnut liitteli sanoja,
Puien latvat lausehia.
Ne minä kerälle käärin,
Sovittelin sommelolle.[8]
Kerän pistin kelkkahani,
Sommelon rekoseheni;
Ve'in kelkalla kotihin,
Rekosella riihen luoksi;
Panin aitan parven päähän
Vaskisehen vakkasehen.
Viikon[9] on virteni vilussa,
Kauan kaihossa[10] sijaisnut.
Veänkö vilusta virret,
Lapan laulut pakkasesta,
Tuon tupahan vakkaseni,
Rasian rahin[11] nenähän,
Alle kuulun kurkihirren,[12]
Alle kaunihin katoksen,
Aukaisen sanaisen arkun,
Virsilippahan viritän,
Kerittelen pään kerältä,
Suorin solmun sommelolta?
Niin laulan hyvänki virren,
Kaunihinki kalkuttelen
Tämän iltamme iloksi,
Päivän kuulun kunniaksi,
Vaiko huomenen huviksi,
Uuen aamun alkeheksi.

2. Maailman synty.

Olipa impi, ilman tyttö,
Kave[1] luonnotar korea
Ilman pitkillä pihoilla,
Tasaisilla tanterilla.
Ikävystyi aikojansa,
Ouostui[2] elämätänsä,
Aina yksin ollessansa,
Ilman pitkillä pihoilla,
Avaroilla autioilla.
Jop' on astuiksen alemma,
Laskeusi lainehille,
Meren selvälle selälle,
Ulapallen aukealle.
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli[3] pikkaraisen.
Tuli sotka, suora[4] lintu;
Lenteä lekuttelevi[5]
Etsien pesän sijoa,

8 kerälle. — 9 kauan. — 10 piilossa, varjossa. — 11 irtonaisen penkin. — 12 harjahirren.

1 emä, äiti. — 2 tunsi oudoksi, vieroksui. — 3 kului, mureni. — 4 suoraan lentävä t. sorea. — 5 levottomasti lentelee.

Asuinmaata arvaellen.
Lenti iät, lenti lännet,
Lenti luotehet, etelät.
Ei löyä tiloa tuota,
Kuhun laatisi pesänsä,
Ottaisi olosijansa.
Niin silloin ve'en emonen,
Veen emonen, ilman impi,
Nosti polvea merestä
Sotkalle pesän sijaksi,
Asuinmaaksi armahaksi.
Tuo sotka, sorea lintu,
Liiteleikse, laateleikse,[6]
Päähän polven laskeuvi.
Siihen laativi pesänsä,
Muni kultaiset munansa:
Kuusi kultaista munoa,
Rautamunan[7] seitsemännen.

Alkoi hautoa munia,
Päätä polven lämmitellä.
Hautoi päivän, hautoi toisen,
Hautoi kohta kolmannenki.
Jopa tuosta veen emonen
Luuli polvensa palavan,
Kaikki suonensa sulavan.

Vavahutti polveansa,
Järkytti[8] jäseniänsä:
Munat vierähti vetehen,
Meren aaltohon ajaikse;
Karskahti munat muruiksi,
Katkieli kappaleiksi.
Ei munat mutahan joua,
Siepalehet[9] veen sekahan.
Muuttuivat murut hyviksi,
Kappalehet kaunoisiksi:
Munasen alainen puoli
Alaiseksi maaemäksi,[10]
Munasen yläinen puoli
Yläiseksi taivahaksi;
Yläpuoli ruskeaista
Päivöseksi paistamahan,
Yläpuoli valkeaista,
Se kuuksi kumottamahan;
Mi munassa kirjavaista,
Ne tähiksi taivahalle,
Mi munassa mustukaista,
Nepä ilman pilvilöiksi.

Ajat eellehen menevät,
Vuoet tuota tuonnemmaksi
Uuen päivän paistaessa,
Uuen kuun kumottaessa.
Aina uipi veen emonen
Noilla vienoilla vesillä,
Utuisilla lainehilla.[11]
Eessänsä vesi vetelä,
Takanansa taivas selvä.
Jo vuonna yheksäntenä,
Kymmenentenä kesänä
Nosti päätänsä merestä,
Kohottavi kokkoansa.[12]
Alkoi luoa luomiansa[13]
Selvällä meren selällä,
Ulapalla aukealla.

Kussa kättä käännähytti,

6 leijailee. — 7 mielikuvituksen leikkiä vastakohtana kultamunille. — 8 järkähytti, liikahutti. — 9 palaset. — 10 maaperäksi. — 11 tyynillä ja sumuisilla vesillä. — 12 kokka = pää. — 13 alkoi muodostella, mitä oli luonut.

Siihen niemet siivoeli;[14]
Kussa pohjasi jalalla,
Kalahauat[15] kaivaeli;
Kussa ilman kuplistihe,[16]
Siihen syöverit[17] syventi.
Kylin maahan kääntelihe:
Siihen sai sileät rannat;
Jaloin maahan kääntelihe:
Siihen loi lohiapajat;
Pä'in päätyi[18] maata vasten:
Siihen laitteli lahelmat.
Ui siitä ulomma maasta,
Seisattelihe selälle:
Luopi luotoja merehen,
Kasvatti salakaria
Laivan laskemasijaksi,
Merimiesten pään menoksi.

Kun maailma oli luotu, synnytti veden emo viimein Väinämöisen, joka merestä pelastautui autioon saareen.

3. Väinämöinen luomistyön täydentäjänä.

Nousi siitä Väinämöinen
Jalan kahen kankahalle
Saarehen selällisehen,[1]
Manterehen puuttomahan.
Arvelee, ajattelevi,
Pitkin päätänsä pitävi:[2]
Kenpä maita kylvämähän,
Toukoja tihittämähän?[3]
Pellervoinen, pellon poika,
Sampsa poika pikkarainen,
Sep' on maita kylvämähän,
Toukoja tihittämähän!
Kylvi maita kyyhätteli,[4]
Kylvi maita, kylvi soita,
Kylvi auhtoja[5] ahoja.
Mäet kylvi männiköiksi,
Kummut kylvi kuusikoiksi,
Kankahat kanervikoiksi,
Notkot nuoriksi vesoiksi.
Läksi puut ylenemähän,
Vesat nuoret nousemahan.
Kasvoi kuuset kukkalatvat,[6]
Lautui lakkapäät[7] petäjät.
Nousi koivupuut noroilla,
Lepät mailla leyhke'illä,[8]
Tuomet mailla tuorehilla,
Katajat karuilla mailla.
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi tuota katsomahan
Sampsan siemenen aloa.
Näki puut ylenneheksi,
Vesat nuoret nousneheksi;
Yks'[9] on tammi taimimatta,
Juurtumatta puu Jumalan.
Heitti herjan valloillensa,
Olevillen onnillensa;

14 sovitteli. — 15 järvien syvänteet. — 16 kohosi veden pinnalle. — 17 kurimot, veden pyörteet. — 18 kääntyi m. v.

1 meren selällä olevaan. — 2 miettii. — 3 tiheiksi kylvämään. — 4 kumarassa kulkien kylvi. — 5 huonokasvuisia, hiekkaperäisiä. — 6 punakäpylatvaiset. — 7 tasa- l. tuuhealatvaiset petäjät laventuivat, tulivat laveiksi. — 8 muheilla. — 9 yksin, vain.

Vuotti vielä yötä kolme,
Saman verran päiviäki.
Kävi siitä katsomahan
Viikon päästä viimeistäki:
Ei ole tammi kasvanunna,
Juurtununna puu Jumalan.
Niin näkevi neljä neittä,
Viisi veen on morsianta.
Ne oli nurmen niitännässä,
Kastekorren katkonnassa
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen;[10]
Mink' on niitti, sen haravoi,
Kaikki karhille[11] veteli.
Tulipa merestä Tursas,
Uros aalloista yleni.
Tunki heinäset tulehen,
Ilmivalkean väkehen;
Ne kaikki poroksi poltti,
Kypeniksi kyyetteli.[12]
Tuli tuhkia läjänen,
Koko kuivia poroja.
Saip' on siihen lemmen lehti,[13]
Lemmen lehti, tammen terho,[14]
Josta kasvoi kaunis taimi,
Yleni vihanta virpi.
Ojenteli oksiansa,
Levitteli lehviänsä.[15]
Latva täytti[16] taivahalle,
Lehvät ilmoille levisi:
Piätti pilvet juoksemasta,
Hattarat hasertamasta,[17]
Päivän peitti paistamasta,
Kuuhuen kumottamasta.
Silloin vanha Väinämöinen
Arvelee, ajattelevi:
Oisko tammen taittajata,
Puun sorean sortajata?
Ikävä imehnon[18] olla,
Kamala kalojen uia
Ilman päivän paistamatta,
Kuuhuen kumottamatta.
Ei ole sitä urosta
Eikä miestä urheata,
Joka taisi tammen kaata,
Satalatvan langettoa.
Nousipa merestä miesi,
Uros aallosta yleni.
Ei tuo ollut suuren suuri
Eikä aivan pienen pieni:
Miehen peukalon pituinen,
Vaimon vaaksan[19] korkeuinen.
Vaski- oli hattu hartioilla,
Vaskisaappahat jalassa,
Vaskikintahat käessä,
Vaskivyöhyt vyölle vyötty,
Vaskikirves vyön takana:
Varsi peukalon pituinen,
Terä kynnen korkeuinen.
Vaka vanha Väinämöinen
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Mi sinä olet miehiäsi,

10 utuisen. — 11 karhi = karho, kuivamaan haravoitu heinäjono. — 12 poltti; heitti heinät tulen väkeen l. valtaan. — 13 mieluisa lehti. — 14 tammen hedelmä. — 15 lehteviä oksiansa. — 16 työntyi. — 17 liitelemästä. — 18 imehno l. inehmo = ihminen. — 19 vaaksa = peukalon ja etusormen nenäin välinen matka.

Ku,[20] kurja, urohiasi?”
Sanoi pikku mies merestä,
Uros aallon vastaeli:
„Olen mie mokoma miesi,
Uros pieni, veen väkeä.
Tulin tammen taittamahan,
Puun murskan murentama-
Vaka vanha Väinämöi- [han.”
Itse tuon sanoiksi virkki: [nen
„Ei liene sinua luotu,
Eipä luotu eikä suotu
Ison tammen taittajaksi,
Puun kamalan kaatajaksi.”
Sai toki[21] sanoneheksi;
Katsahtavi vielä kerran:
Näki miehen muuttunehen,
Uuistunehen urohon!
Jalka maassa teutaroivi,[22]
Päähyt[23] pilviä pitävi;
Parta on eessä polven päällä,
Hivus kannoilla takana;
Syltä oli silmien välitse,
Syltä housut lahkehesta.
Hivelevi kirvestänsä,
Tahkaisi tasatereä
Kuutehen kovasimehen,
Seitsemähän sieran[24] päähän.
Astua lykyttelevi,[25]
Astui kerran keikahutti
Hienoiselle hietikolle,
Astui toisen torkahutti
Maalle maksankarvaiselle,[26]
Kolmannenki koikahutti
Juurelle tulisen tammen.
Iski puuta kirvehellä,
Tarpaisi[27] tasaterällä.
Iski kerran, iski toisen,
Kohta kolmannen yritti;
Tuli tuiski kirvehestä,
Panu[28] tammesta pakeni.
Niin kerralla kolmannella
Jopa taisi tammen kaata,
Satalatvan lasketella.
Tyven työnnytti itähän,
Latvan laski luotehesen,
Lehvät suurehen suvehen,[29]
Oksat puolin pohjosehen.
Kun oli tammi taittununna,
Kaatununna puu katala,
Pääsi päivät paistamahan,
Pääsi kuut kumottamahan,
Pilvet pitkin juoksemahan,
Taivon kaaret kaartamahan[30]
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen.
Siit’ alkoi salot silota,[31]
Metsät mielin[32] kasvaella,
Lehti puuhun, ruoho maahan,
Linnut puuhun laulamahan,
Rastahat iloitsemahan,
Käki päällä[33] kukkumahan.
Kasvoi maahan marjanvarret,

20 kuka. — 21 kuitenkin. — 22 liikehtii. — 23 pää; vrt. tie, tiehyt. — 24 hiomakiven, kovasimen. — 25 lykyttelevi, keikahutti jne. = tepastelee, harppasi jne. — 26 ehkä punertavalle hietikolle t. kanervakankaalle. — 27 iski. — 28 tuli, liekki säkenöi tammesta. — 29 etelään. — 30 kaartumaan. syntymään. — 31 lehdittyessään tulivat kuin siloisemmiksi. — 32 mielihalulla. — 33 ylinnä, lisäksi.

Kukat kultaiset keolle;
Ruohot kasvoi kaikenlaiset,
Monenmuotoiset sikesi.
Ohra on yksin nousematta,
Touko kallis kasvamatta.
Siitä vanha Väinämöinen
Astuvi, ajattelevi
Rannalla selän sinisen,
Ve'en vankan vieremillä.[34]
Löyti kuusia jyviä,
Seitsemiä siemeniä
Rannalta merelliseltä,
Hienoiselta hietiköltä;
Kätki nää'än nahkasehen,
Koipehen kesäoravan.[35]
Läksi maata kylvämähän,
Siementä sirottamahan
Vierehen Kalevan kaivon,
Osmon pellon penkerehen.
Tirskuipa tiainen puusta:
„Eipä nouse Osmon ohra,
Ei kasva Kalevan kaura
Ilman kasken kaatamatta,
Tuon tulella polttamatta."
Vaka vanha Väinämöinen
Teetti kirvehen terävän.
Siitä kaatoi kasken suuren,
Mahottoman maan alisti.
Kaikki sorti puut soreat;
Yhen jätti koivahaisen
Lintujen leposijaksi,
Käkösen kukuntapuuksi.
Lenti kokko[36] halki taivon,
Lintunen ylitse ilman.
Tuli tuota katsomahan:
„Miksipä on tuo jätetty
Koivahainen kaatamatta,
Puu sorea sortamatta?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Siksipä on tuo jätetty:
Lintujen lepeämiksi,
Kokon ilman[37] istumiksi."
Sanoi kokko, ilman lintu:
„Hyvinpä sinäki laait:
Heitit koivun kasvamahan,
Puun sorean seisomahan
Linnuille lepeämiksi,
Itselleni istumiksi."
Tulta iski ilman lintu,
Valahutti[38] valkeaista.
Pohjaistuuli kasken poltti,
Koillinen kovin porotti:
Poltti kaikki puut poroksi,
Kypeniksi kyyetteli.
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Minä kylvän kyyhättelen
Luojan sormien lomitse,
Käen kautta kaikkivallan
Tälle maalle kasvavalle,
Ahollen ylenevälle.
„Nouse, maa, makoamasta,
Luojan nurmi, nukkumasta!
Pane korret korttumahan[39]

34 suuren veden rannoilla. — 35 tuppeen nyljettyjä, ehyitä pienten eläinten nahkoja on viime aikoihin asti käytetty laukkuina ja kukkaroina. — 36 kotka. — 37 lintujen lepopaikaksi, kokolle muuten vain istuttavaksi. — 38 välähytti. — 39 korsiksi muodostumaan.

Sekä varret varttumahan!
Tuhansin neniä nosta,
Saoin haaroja hajota
Kynnöstäni, kylvöstäni,
Varsin vaivani näöstä!
„Oi Ukko, ylijumala
Tahi taatto taivahinen,
Vallan pilvissä pitäjä,
Hattarojen hallitsija!
Vihmo vettä taivosesta,
Mettä pilvistä pirota
Orahille nouseville,
Touoille tohiseville!"
Jopa tuosta toisna päänä,
Kahen, kolmen yön perästä
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi tuota katsomahan
Kyntöänsä, kylvöänsä:
Kasvoi ohra mieltä myöten,
Tähkät kuuella taholla,[40]
Korret kolmisolmuisena.
Siinä vanha Väinämöinen
Katseleikse, käänteleikse.
Niin tuli kevätkäkönen,
Näki koivun kasvavaksi:
„Miksipä on tuo jätetty
Koivahainen kaatamatta?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Siksipä on tuo jätetty
Koivahainen kasvamahan:
Sinulle kukuntapuuksi.
Siinä kukkuos, käkönen,
Helkyttele, hietarinta!
Kuku illoin, kuku aamuin,
Kerran keskipäivälläki,
Ihanoiksi ilmojani,
Mieluisiksi metsiäni,
Rahaisiksi rantojani,
Viljaisiksi vieriäni!"[41]

4. Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta.

Vaka vanha Väinämöinen
Elelevi aikojansa
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Laulelevi virsiänsä,
Laulelevi, taitelevi.[1]
Kauas kuuluvi sanoma,
Ulos viestit vierähtävät
Väinämöisen laulannasta,
Urohon osoannasta.[2]
Viestit vierähti suvehen,
Sai[3] sanomat Pohjolahan.
Olipa nuori Joukahainen,
Laiha poika lappalainen.
Se kävi kylässä kerran;
Kuuli kummia sanoja,
Lauluja laeltavaksi,
Parempia pantavaksi

---

40 tähkässä kuusi jyvää vierekkäin. — 41 seutujani.
1 taitavasti laulaa. — 2 osaamisesta. — 3 tulivat, joutuivat.

Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla,
Kuin mitä itseki tiesi,
Oli oppinut isolta.
Tuo tuosta kovin pahastui,
Kaiken aikansa kaehti
Väinämöistä laulajaksi
Paremmaksi itseänsä.
Jo tuli emonsa luoksi,
Luoksi valtavanhempansa.
Lähteäksensä käkesi[4]
Noille Väinölän tuville
Kera Väinön voitteloille.
Iso kielti poikoansa,
Iso kielti, emo epäsi
Lähtemästä Väinölähän
Kera Väinön voitteloille:
„Siellä silma[5] lauletahan,
Lauletahan, lausitahan[6]
Suin lumehen, päin vitihin,[7]
Kourin ilmahan kovahan,
Käsin kääntymättömäksi,
Jaloin liikkumattomaksi."
Sanoi nuori Joukahainen:
„Hyväpä isoni tieto,
Emoni sitäi parempi,
Oma tietoni ylinnä."
Siitä läksi, ei totellut.
Otti ruunansa omansa,
Jonka turpa tulta iski,
Säkeniä säärivarret;
Valjasti tulisen ruunan
Korjan[8] kultaisen etehen.
Itse istuvi rekehen,
Kohennaikse korjahansa,
Iski virkkua vitsalla,
Heitti helmiruoskasella.
Läksi virkku vieremähän,[9]
Hevonen helettämähän.
Ajoa suhuttelevi.
Ajoi päivän, ajoi toisen,
Ajoi kohta kolmannenki.
Jo päivänä kolmantena
Päätyi[10] Väinölän ahoille,
Kalevalan kankahille.
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Oli teittensä ajaja,
Matkojensa mittelijä
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Tuli nuori Joukahainen,
Ajoi tiellä vastatusten:
Tarttui aisa aisan päähän,
Rahe[11] rahkehen takistui,[12]
Länget puuttui[12] länkilöihin,
Vemmel[13] vempelen nenähän.
Kysyi vanha Väinämöinen:
„Kuit' olet sinä sukua,
Kun tulit tuhmasti etehen,
Vastahan varattomasti?[14]
Säret länget länkäpuiset,[15]

4 aikoi lähteä. — 5 sinut; milma = minut. — 6 lausutaan, manataan. — 7 viti = vastasatanut lumi. — 8 reen (kuv. 109). — 9 kulkemaan; vieren, vierrä. — 10 päätyä = tulla päähän, perille. — 11 länkien ja aisan välinen vetohihna (kuv. 113). — 12 tarttui kiinni; puuttaa = tartuttaa kiinni. — 13 luokki (kuv. 114). — 14 varomattomasti. — 15 vääräpuiset; vrt. länkäsääri.

Vesapuiset vempelehet!"
Silloin nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mie olen nuori Joukahainen.
Vaan sano oma sukusi:
Kuit' olet sinä sukua,
Kuta, kurja, joukkioa?"
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuossa nimittelihe.[16]
Sai siitä sanoneheksi:
„Kun liet nuori Joukahainen,
Veäite[17] syrjähän vähäisen!
Sie olet nuorempi minua."
Silloin nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vähä on miehen nuoruuesta,
Nuoruuesta, vanhuuesta!
Kumpi on tieolta parempi,
Muistannalta mahtavampi,
Sep' on tiellä seisokahan,
Toinen tieltä siirtykähän.
Lienet vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Ruvetkamme laulamahan,
Saakamme sanelemahan,
Mies on miestä oppimahan,
Toinen toista voittamahan!"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitäpä minusta onpi
Laulajaksi, taitajaksi!
Ain' olen aikani elellyt
Näillä yksillä ahoilla,
Kotipellon pientarilla
Kuunnellut kotikäkeä.
Vaan kuitenki kaikitenki
Sano korvin kuullakseni:
Mitä sie enintä tieät,
Yli muien ymmärtelet?"
Sanoi nuori Joukahainen:.
„Tieänpä minä jotaki!
Sen on tieän selvällehen,
Tajuelen tarkoillehen:
Reppänä[18] on liki lakea,[19]
Liki lieska[20] kiukoata.
„Hyvä on hylkehen eleä,
Ve'en koiran viehkuroia:[21]
Luotansa lohia syöpi,
Sivultansa siikasia.
„Hauki hallalla kutevi,
Kuolasuu kovalla säällä.
Ahven arka, kyrmyniska
Sykysyt syvillä uipi,
Kesät kuivilla kutevi,
Rantasilla rapsehtivi.[22]
„Kun ei tuosta kyllin liene,
Vielä tieän muunki tieon:
Tieän puut Pisan mäellä,
Hongat Hornan kalliolla:
Pitkät on puut Pisan mäellä,
Hongat Hornan kalliolla.
„Kolme on koskea kovoa
Tämän ilman kannen alla:
Hämehess' on Hälläpyörä,

16 sanoi nimensä. — 17 vetäydy; vetäime, vetäitä. — 18 savureikä, lakeinen. — 19 sisäkattoa. — 20 liekki, myös: uuninsuun yläosa (kuv. 1-5). — 21 pyöriellä. — 22 räpistelee.

Kaatrakoski Karjalassa;
Ei ole Vuoksen voittanutta,
Yli käynyttä[23] Imatran."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Lapsen tieto, naisen muisti,
Ei ole partasuun urohon!
Sano syntyjä syviä,
Asioita ainoisia!"
Se on nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tieän mä tiaisen synnyn,
Tieän linnuksi tiaisen,
Kyyn viherän käärmeheksi,
Kiiskisen ve'en kalaksi.
„Vuoresta on vetosen synty,
Tulen synty taivosesta,
Alku rauan ruostehesta,
Vasken kanta[24] kalliosta.
„Mätäs on märkä maita vanhin,
Paju puita ensimäinen,
Hongan juuri huonehia,
Paatonen patarania."[25]
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Muistatko mitä enemmin,
Vain jo loppuivat lorusi?"
Sanoi nuori Joukahainen:
„Muistan vieläki vähäisen!
Muistanpa ajan mokoman,
Kun olin merta kyntämässä,
Kalahauat kaivamassa,
Mäet mylleröittämässä,
Louhet luomassa kokohon.
„Viel' olin miesnä kuuentena,
Seitsemäntenä urosna
Tätä maata saataessa,[26]
Ilmoa suettaessa,[27]
Taivon kaarta kantamassa,
Kuuhutta kulettamassa,
Aurinkoa auttamassa,
Taivoa tähittämässä."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Sen varsin valehtelitki!
Ei sinua silloin nähty,
Kun on merta kynnettihin,
Kalahauat kaivettihin,
Mäet mylleröitettihin,
Louhet luotihin kokohon.
„Eikä lie sinua nähty,
Ei lie nähty eikä kuultu
Tätä maata saataessa,
Ilmoa suettaessa,
Taivon kaarta kannettaissa,
Kuuhutta kuletettaissa,
Aurinkoa autettaissa,
Taivoa tähitettäissä."
Se on nuori Joukahainen
Tuosta tuon sanoiksi virkki:
„Kun ei lie minulla mieltä,
Kysyn mieltä miekaltani.
Oi on vanha Väinämöinen,
Laulaja laveasuinen!
Lähe miekan mittelöhön!"[28]
Sanoi vanha Väinämöinen:

23 mahtavuudessa voittanutta. — 24 alkuperä. — 25 kivilaatta ollut patapahaisena. — 26 muodostettaessa. — 27 maailmaa tehtäessä; sukean, sueta. — 28 ennen taistelua miekat miteltiin, siitä: miekan mittely= taistelu.

„En noita pahoin pelänne
Miekkojasi, mieliäsi,
Tuuriasi,[29] tuumiasi.
Vaan kuitenki kaikitenki
Lähe en miekan mittelöhön
Sinun kanssasi, katala,
Kerallasi, kehno raukka."
Siinä nuori Joukahainen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.[30]
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken ei käy miekan mittelöhön,
Sen minä siaksi laulan,
Alakärsäksi[31] asetan.
Panen semmoiset urohot
Sen sikäli, tuon täkäli,
Sorran sontatunkiohon,
Läävän nurkkahan nutistan."
Siitä suuttui Väinämöinen,
Siitä suuttui ja häpesi.
Itse loihe[32] laulamahan,
Sai itse sanelemahan:
Ei ole laulut lasten laulut,
Lasten laulut, naisten naurut,
Ne on partasuun urohon,
Joit' ei laula kaikki lapset
Eikä pojat puoletkana.
Lauloi vanha Väinämöinen:
Järvet läikkyi, maa järisi,
Vuoret vaskiset vapisi,
Paaet vahvat paukahteli,
Kalliot kaheksi lenti,
Kivet rannoilla rakoili.
Lauloi nuoren Joukahaisen:
Vesat lauloi vempelehen,
Pajupehkon länkilöihin,
Raiat rahkehen nenähän.
Lauloi korjan kultalaian:
Lauloi lampihin haoiksi;
Lauloi ruoskan helmiletkun
Meren rantaruokosiksi;
Lauloi laukkipään hevosen
Kosken rannalle kiviksi.
Itsen lauloi Joukahaisen:
Lauloi suohon suonivöistä,[33]
Niittyhyn nivuslihoista,[34]
Kankahasen kainaloista.
Jo nyt nuori Joukahainen
Jopa tiesi jotta tunsi:
Tiesi tielle tullehensa,
Matkallen osannehensa,
Voittelohon, laulelohon
Kera vanhan Väinämöisen.
Jaksoitteli[35] jalkoansa:
Eipä jaksa jalka nousta;
Toki toistakin yritti:
Siin' oli kivinen kenkä.
Siitä nuoren Joukahaisen
Jopa tuskaksi tulevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Pyörrytä[36] pyhät sanasi,
Peräytä lausehesi!

29 jäätuuria; tässä: keihäitä (kuv. 90). — 30 partaa t. tukkaa. — 31 siaksi, jonka kärsä on alhaalla. — 32 loi itsensä, rupesi; luome, loime. — 33 suolivöistä. — 34 kupeista. — 35 koetti jaksaa nostaa. — 36 laula takaisin.

Panenpa parahan makson,
Annan lunnahat lujimmat.”
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Niin mitä minullen annat,
Jos pyörrän pyhät sanani,
Peräytän lauseheni?”
Sanoi nuori Joukahainen:
„Onp’ on mulla purtta kaksi,
Kaksi kaunoista venoa;
Yks’ on kiistassa kepeä,
Toinen paljo kannattava.
Ota niistä jompikumpi!”
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Enp’ on huoli pursistasi,
Venehistäsi valita![37]
On noita itselläniki
Joka tela[38] tempaeltu,
Joka lahtema laottu,
Mikä tuulella tukeva,
Mikä vastasään menijä.”
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„On mulla oritta kaksi,
Kaksi kaunoista hepoa;
Yks’ on juoksulle jalompi,
Toinen raisu rahkehille.
Ota niistä jompikumpi!”
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En huoli hevosiasi,
Sure en sukkajalkojasi![39]
On noita itselläniki
Joka soimi[40] solmieltu,
Joka tanhua[41] taluttu.”
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi siitäki syvemmä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Päästä tästä pälkähästä,[42]
Tästä seikasta selitä!
Annan aumani[43] kotoiset,
Heitän hietapeltoseni
Oman pääni päästimeksi,
Itseni lunastimeksi.”
Sanoi vanha Väinämöinen:
„En halaja aumojasi,
Herjä, hietapeltojasi!
On noita itselläniki,
Peltoja joka perällä,
Aumoja joka aholla.
Omat on paremmat pellot,
Omat aumat armahammat.”
Lauloi nuoren Joukahaisen,
Lauloi ainakin alemma.
Siitä nuori Joukahainen
Toki viimein tuskautui,
Kun oli leuan[44] liettehessä,
Parran paikassa pahassa,
Suun on suossa, sammalissa,
Hampahin haon[45] perässä.
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Laula jo laulusi takaisin,

37 välitä. — 38 tela = aluspuut, joille vene vedetään. — 39 valkojalkaisia hevosiasi. — 40 seimi, pilttuu. — 41 vaja, talli. — 42 tukalasta olosta. — 43 elokekoni (kuv. 93). — 44 leuoin, parroin, suin. — 45 hako = vedessä maannut puu.

Heitä vielä heikko henki,
Laske täältä pois minua!
Virta[46] jo jalkoa vetävi,
Hiekka silmiä hiovi.
„Kun pyörrät pyhät sanasi,
Luovuttelet luottehesi,[47]
Annan Aino siskoseni,
Lainoan emoni lapsen
Sulle pirtin pyyhkijäksi,
Lattian lakaisijaksi,
Kutojaksi kultavaipan,
Mesileivän leipojaksi."
Siitä vanha Väinämöinen
Ihastui ikihyväksi,
Kun sai neion Joukahaisen
Vanhan päivänsä varaksi.
Istuiksen ilokivelle,
Laulupaaelle paneikse.
Pyörti pois pyhät sanansa,
Perin laski lausehensa.
Pääsi nuori Joukahainen,
Pääsi leuan liettehestä,
Parran paikasta pahasta,
Hevonen kosken kivestä,
Reki rannalta haosta,
Ruoska rannan ruokosesta.
Kohoeli korjahansa,
Reutoihe[48] rekosehensa;
Läksi mielellä pahalla,
Syämellä synkeällä
Luoksi armahan emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Ajoa karittelevi.[49]
Ajoi kummasti kotihin:
Rikki riihe'en rekensä,
Aisat poikki portahasen.
Alkoi äiti arvaella,
Isonen sanan sanovi:
„Suottapa rikoit rekesi,
Tahallasi aisan taitoit!
Mitäpä kummasti kuletki,
Tulet tuhmasti kotihin?"
Tuossa nuori Joukahainen
Itkeä vetistelevi
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin.
Emo ennätti kysyä,
Vaivan nähnyt vaaitella:[50]
„Mitä itket, poikueni,
Nuorna saamani, nureksit?"
Sanoi nuori Joukahainen:
„Oi on maammo, kantajani!
Jo on syytä syntynynnä,
Taikoja[51] tapahtununna:
Annoin Aino siskoseni,
Lupasin emoni lapsen
Väinämöiselle varaksi,[52]
Laulajalle puolisoksi,
Turvaksi tutisevalle,
Suojaksi sopenkululle."[53]
Emo kahta kämmentänsä
Hykersi molempiansa;
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Elä itke, poikueni!

46 s. o. maanalainen virta. — 47 taikasanasi. — 48 heittäytyi; reutoime, reutoita. — 49 a. ratustelee. — 50 äiti, joka on lapsestaan vaivan nähnyt, tiedusteli. — 51 ihmeellisiä asioita. — 52 tueksi. — 53 sopenkulu = nurkassa oleksija, kuin nurkkaan heitetty, kulunut esine.

Ei ole itkettäviä,
Suuresti surettavia:
Tuota toivoin tuon ikäni,
Puhki polveni[54] halasin
Sukuhuni suurta miestä,
Rotuhuni rohkeata,
Vävykseni Väinämöistä,
Laulajata langokseni."[55]
Sisar nuoren Joukahaisen
Itse itkullen apeutui.[56]
Itki suuresta surusta,
Apeasta miel'alasta.
Sai emo sanelemahan:
„Mitä itket, Ainoseni,
Kun olet saava suuren sulhon,
Miehen korkean kotihin
Ikkunoillen istujaksi,
Lautsoille[57] lavertajaksi?"
Tuon tytär sanoiksi virkki:
„Oi emoni, kantajani!
Itkenpä minä jotaki:
Itken kassan[58] kauneutta,
Tukan nuoren tuuheutta,
Hivuksien hienoutta,
Jos ne piennä peitetähän,
Katetahan kasvavana.[59]
„Tuotapa ikäni itken,
Tuota päivän armautta,
Suloutta kuun komean,
Ihanuutta ilman kaiken,
Jos oisi nuorna jättäminen,
Lapsena unohtaminen
Veikon veistotanterille,
Ison ikkunan aloille."
Sanovi emo tytölle,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Mene huima, huolinesi,
Epäkelpo, itkuinesi!
Paistavi Jumalan päivä
Muuallaki maailmassa,
Ei isosi ikkunoilla,
Veikkosi veräjän suulla.
Myös on marjoja mäellä,
Ahomailla mansikoita
Poimia sinun poloisen
Ilmassa etempänäki,
Ei aina ison ahoilla,
Veikon viertokankahilla."[60]

5. Ainon kohtalo.

Tuopa Aino, neito nuori,
Sisar nuoren Joukahaisen,
Läksi luutoa lehosta,
Vastaksia varvikosta.
Taittoi vastan taatollensa[1],
Toisen taittoi maammollensa,

54 ikäni; vrt. miespolvi. — 55 tässä: sukulaisekseni. — 56 huolestui. — 57 lavitsoille. — 58 palmikon, hiusten. — 59 avioliittoon mennessä naisen pää peitettiin hunnulla (kuv. 67, 68). — 60 kaskea poltettaissa vieritettiin palavia puita pitkin maata; viertokangas=kankaaksi muuttunut entinen kaski, jolla jo marjoja kasvaa.
1 isällensä.

Kokoeli kolmannenki
Verevälle veijollensa.
Jo astui kohin kotia,
Lepikköä leuhautti.[2]
Tuli vanha Väinämöinen;
Näki neitosen lehossa,
Hienohelman[3] heinikössä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Eläpä muille, neiti nuori,
Kuin minulle, neiti nuori,
Kanna kaulanhelmilöitä,
Rinnanristiä rakenna,
Pane päätä palmikolle,
Sio silkillä hivusta!“
Neiti tuon sanoiksi virkki:
„En sinulle enkä muille
Kanna rinnanristilöitä,
Päätä silkillä sitaise.“
Riisti ristin rinnaltansa,
Sormukset on sormestansa,
Helmet kaulasta karisti,
Punalangat päänsä päältä,
Jätti maalle maan hyviksi,[4]
Lehtohon lehon hyviksi.
Meni itkien kotihin,
Kallotellen[5] kartanolle.
Iso istui ikkunalla,
Kirvesvartta kirjoavi:[6]
„Mitä itket, tyttö raukka,
Tyttö raukka, neito nuori?“
„Onpa syytä itkeäni,
Vaivoja valittoani!
Sitä itken, taattoseni,
Sitä itken ja valitan:
Kirpoi[7] risti rinnaltani,
Kaune[8] vyöstäni karisi,
Rinnalta hopearisti,
Vaskilangat vyöni päästä.“
Veljensä veräjän suulla
Vemmelpuuta veistelevi,
Sisko sillan korvasella
Vyötä kullaista kutovi:
„Mitä itket, sisko raukka,
Sisko raukka, neito nuori?“
„Onpa syytä itkijällä,
Vaivoja vetistäjällä!
Sitä itken ja valitan:
Kirpoi kullat kulmiltani,
Hopeat hivuksiltani,
Sinisilkit silmiltäni,
Punanauhat pääni päältä.“
Emo aitan portahalla
Kuoretta[9] kokoelevi:
„Mitä itket, tytti raukka,
Tyttö raukka, neito nuori?“
„Oi on maammo, kantajani,
Oi emo, imettäjäni!
Onp' on syitä synke'itä,
Apeita ani pahoja!
Sitä itken, äiti rukka,
Sitä, maammoni, valitan:
Läksin luutoa lehosta,
Vastanpäitä varvikosta.
Taitoin vastan taatolleni,

2 liehahti, kevyesti astui. — 3 hienohelma: tyttöjen nimityksiä; vrt. tinarinta, vaskivyö y. m. — 4 omiksi. — 5 itkien. — 6 piirroksin koristeli. — 7 lähti irti; (koriste kuv. 78). — 8 koriste. — 9 maidon kuorta, kermaa.

Toisen taitoin maammolleni,
Kokoelin kolmannenki
Verevälle veijolleni.
Aloin astua kotihin;
Astuinpa läpi ahosta:
Osmoinen orosta[10] virkkoi,
Kalevainen kaskesmaalta:
'Eläpä muille, neiti rukka,
Kuin minulle, neiti rukka,
Kanna kaulanhelmilöitä,
Rinnanristiä rakenna,
Pane päätä palmikolle,
Sio silkillä hivusta!'
„Riistin ristin rinnaltani,
Helmet kaulasta karistin,
Sinilangat silmiltäni,
Punalangat pääni päältä,
Heitin maalle maan hyviksi,
Lehtohon lehon hyviksi."
Emo tuon sanoiksi virkki,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Elä itke, tyttäreni,
Nuorna saamani, nureksi!
Syö vuosi suloa voita:
Tulet muita vuolahampi;[11]
Toinen syö sianlihoa:
Tulet muita sirkeämpi;[12]
Kolmas kuorekokkaroita:[13]
Tulet muita kaunihimpi.
Astu aittahan mäelle
— Aukaise parahin aitta —!
Siell' on arkku arkun päällä,
Lipas lippahan lomassa.
Aukaise parahin arkku,
Kansi kirjo[14] kimmahuta:
Siin' on kuusi kultavyötä,
Seitsemän sinihamoista.
Ne on Kuuttaren kutomat,
Päivättären päättelemät.
„Sio nyt silkit silmillesi,
Kullat kulmille kohota,
Kaulahan heleät helmet,
Kullanristit rinnoillesi!
Pane paita palttinainen,
Hame verkainen vetäise,
Senp' on päälle silkkivyöhyt,
Sukat sulkkuiset[15] koreat,
Kautokengät[16] kaunokaiset!
Pääsi kääri palmikolle,
Silkkinauhoilla sitaise,
Sormet kullansormuksihin,
Käet kullankäärylöihin![17]
„Niin tulet tupahan tuolta,
Astut aitasta sisälle
Sukukuntasi suloksi,
Koko heimon hempeäksi:
Kulet kukkana kujilla,
Vaapukkaisena vaellat,
Ehompana[18] entistäsi,
Parempana muinaistasi."
Sen emo sanoiksi virkki,
Senp' on lausui lapsellensa.
Ei tytär totellut tuota,
Ei kuullut emon sanoja;

10 norosta. — 11 sileämpi, pyylevämpi. — 12 sirompi. — 13 piiraita (kuv. 47). — 14 kansi kirjo = kirjokansi; vrt. vyövaski; (kuv. 52, 53). — 15 silkkiset. — 16 ummiskengät, joissa on koristeltu päällisnahka. — 17 rannerenkaisiin. — 18 parempana, kauniimpana.

Meni itkien pihalle,
Kaihoellen kartanolle,
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Miten on mieli miekkoisien,[19]
Autuaallisten ajatus?
Niinp' on mieli miekkoisien,
Autuaallisten ajatus,
Kuin on vellova[20] vetonen
Eli aalto altahassa.
Mitenpä poloisten mieli,
Kuten allien[21] ajatus?
Niinpä on poloisten mieli,
Niinpä allien ajatus,
Kuin on hanki harjun alla,
Vesi kaivossa syvässä.
„Parempi minun olisi,
Parempi olisi ollut
Syntymättä, kasvamatta,
Suureksi sukeumatta[22]
Näille päiville pahoille,
Ilmoille ilottomille.
Oisin kuollut kuusiöisnä,
Kaonnut kaheksanöisnä,
Oisi en paljoa pitänyt:
Vaaksan palttinapaloa,
Pikkaraisen pientaretta,[23]
Emon itkua vähäisen,
Ison vieläki vähemmän,
Veikon ei väheäkänä."
Itki päivän, itki toisen.
Sai emo kyselemähän:
„Mitä itket, impi rukka,
Kuta, vaivainen, valitat?"
„Sitä itken, impi rukka,
Kaiken aikani valitan,
Kun annoit minun poloisen,
Oman lapsesi lupasit,
Käskit vanhalle varaksi,
Ikäpuolelle iloksi,
Turvaksi tutisevalle,
Suojaksi sopenkululle.
Oisit ennen käskenynnä
Alle aaltojen syvien!
Parempi meressä olla,
Alla aaltojen asua
Sisarena siikasilla,
Veikkona ve'en kaloilla,
Kuin on vanhalla varana,
Turvana tutisijalla."
Siitä astui aittamäelle,
Astui aittahan sisälle.
Aukaisi parahan arkun,
Kannen kirjo kimmahutti:
Löysi kuusi kultavyötä,
Seitsemän sinihametta;
Ne on päällensä pukevi,
Varrellensa valmistavi.
Pani kullat kulmillensa,
Hopeat hivuksillensa,
Sinisilkit silmillensä,
Punalangat päänsä päälle.
Läksi siitä astumahan
Ahon poikki, toisen pitkin;
Vieri[24] soita, vieri maita,
Vieri synkkiä saloja.

---

19 onnellisten. — 20 lainehtiva. — 21 eräs sorsalaji, tyttöjen nimityksiä. — 22 kehittymättä. — 23 tässä: maatilkkua. — 24 kulki.

Itse lauloi mennessänsä,
Virkki vieriellessänsä:
„Syäntäni tuimelevi,
Päätäni kivistelevi.
Eikä tuima tuimemmasti,
Kipeämmästi kivistä,
Jotta, koito,[25] kuolisinki,
Katkeaisinki, katala,[26]
Näiltä suurilta suruilta,
Ape'ilta miel'aloilta.
„Jo oisi minulla aika
Näiltä ilmoilta eritä,
Aikani Manalle mennä,
Ikä tulla Tuonelahan:
Ei mua isoni itke,
Ei emo pane pahaksi,
Ei kastu sisaren kasvot,
Veikon silmät vettä vuoa,
Vaikka vierisin vetehen,
Kaatuisin kalamerehen
Alle aaltojen syvien,
Päälle mustien murien."
Astui päivän, astui toisen.
Päivänäpä kolmantena
Ennätti meri etehen,
Ruokoranta vastahansa:
Tuohon yöhyt yllättävi,
Pimeä piättelevi.
Siinä itki impi illan,
Kaikerteli[27] kaiken yötä
Rannalla vesikivellä,
Laajalla lahen perällä.
Aamulla ani varahin
Katsoi tuonne niemen päähän:
Kolme oli neittä niemen pääs-
Ne on merta kylpemässä![28] [sä.
Aino neiti neljänneksi,
Vitsan varpa viienneksi!
Kivi oli kirjava selällä,
Paasi kullan paistavainen:
Kiistasi[29] kivellen uia,
Tahtoi paaelle paeta.
Sitte sinne saatuansa
Asetaiksen istumahan
Kirjavaiselle kivelle,
Paistavalle paaterelle:[30]
Kilahti kivi vetehen,
Paasi pohjahan pakeni,
Neitonen kiven keralla,
Aino paaen palleassa.
Se oli surma nuoren neien,
Loppu kaunihin kanasen.[31]
Kukas nyt sanan saatanta-
Neien kuuluhun kotihin, [han
Kaunihisen kartanohon?
Läksi jänis juoksemahan,
Pitkäkorva piippomahan
Neien kuuluhun kotihin.
Jänis saattavi sanoa:
"Jop' on kaunis kaatununna,
Tinarinta[32] riutununna,
Sortunna hopeasolki,
Vyö vaski valahtanunna:[33]
Mennyt lietohon merehen,

25 kurja. — 26 raukka. — 27 valitteli. — 28 meressä k. — 29 kilvoitteli. — 30 kivelle. — 31 tyttöjen lempinimityksiä. — 32 tyttöjen nimityksiä; (kuv. 78—80). — 33 valahtaa = äkkiä valua alas, vaipua.

Alle aavojen syvien,
Sisareksi siikasille,
Veikoksi ve’en kaloille.”
Emo tuosta itkemähän,
Kyynelvierus[34] vieremähän.
Sai siitä sanelemahan,
Vaivainen valittamahan:
„Elkätte, emot poloiset,
Sinä ilmoisna ikänä
Tuuitelko tyttäriä,
Lapsianne liekutelko
Vastoin mieltä miehelähän,
Niinkuin mie, emo poloinen,
Tuuittelin tyttöjäni,
Kasvatin kanasiani!”
Emo itki, kyynel vieri:
Vieri vetrehet[35] vetensä
Sinisistä silmistänsä
Poloisille poskillensa;
Vieri maahan maan hyväksi,
Vetehen ve’en hyväksi.
Ve’et maahan tultuansa
Alkoivat jokena juosta:
Kasvoipa jokea kolme
Itkemistänsä vesistä.
Kasvoipa joka jokehen
Kolme koskea tulista,
Joka kosken kuohumalle[36]
Kolme luotoa kohosi,
Joka luo’on partahalle
Kunnas kultainen yleni;
Kunki kunnahan kukulle[37]
Kasvoi kolme koivahaista,
Kunki koivun latvasehen
Kolme kullaista käkeä.
Sai käköset kukkumahan.
Yksi kukkui: »Lemmen, lemmen!”
Toinen kukkui: »Sulhon, sulhon!”
Kolmas kukkui: »Auvon, auvon!”[38]
Kuka kukkui: »Lemmen, lemmen!”
Sep’ on kukkui kuuta kolme
Lemmettömälle tytölle,
Meressä makoavalle.
Kuka kukkui: »Sulhon, sulhon!”
Sep’ on kukkui kuusi kuuta
Sulholle sulottomalle,[39]
Ikävissä istuvalle.
Kuka kukkui: »Auvon, auvon!”
Se kukkui ikänsä kaiken
Auvottomalle emolle,
Iän päivät itkevälle.
Niin emo sanoiksi virkki
Kuunnellessansa käkeä:
„Elköhön emo poloinen
Kauan kuunnelko käkeä!
Kun käki kukahtelevi,
Niin syän sykähtelevi,
Itku silmähän tulevi,

34 ehkä: kyynelten lähde. — 35 runsaat. — 36 kuohumapaikalle. — 37 huipuille. — 38 riemun. — 39 jolla ei ollut suloa, ilottomalle.

Ve'et poskille valuvi:
Kyynärän ikä kuluvi,
Vaaksan varsi vanhenevi,
Koko ruumis runnahtavi
Kuultua kevätkäkösen."

Väinämöinen etsi Ainoa merestä ja saikin hänet oudoksi kalaksi muuttuneena. Se ponnahti hänen käsistään kuitenkin jälleen veteen.

6. Joukahaisen kosto.

Vaka vanha Väinämöinen
Itki illat, itki aamut,
Yöhyet enemmin itki,
Kun oli kaunis kaatununna,
Neitonen nukahtanunna,
Mennyt lietohon merehen,
Alle aaltojen syvien.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kukkui muinaiset käkeni,
Entiset ilokäkeni,
Kukkui ennen illoin, aamuin,
Kerran keskipäivälläki:
Mikä nyt sorti suuren äänen,
Äänen kaunihin kaotti?
Suru sorti suuren äänen,
Huoli armahan alenti;
Sill' ei kuulu kukkuvaksi,
Päivän laskun laulavaksi
Minun iltani iloksi,
Huomeneni huopeheksi.[1]
Otti olkisen orihin,
Hernevartisen hevosen.[2]
Itse istuvi selälle,
Löihe reisin ratsahille.
Lähteäksensä käkesi
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan.
Ajoi Väinölän ahoja,
Kalevalan kankahia:
Hepo juoksi, matka joutui,
Koti jääpi, tie lyheni.
Jo ajoi meren selälle,
Ulapalle aukealle
Kapioisen[3] kastumatta,
Vuohisen[4] vajoumatta.
Olipa nuori Joukahainen,
Laiha poika lappalainen.
Piti viikoista[5] vihoa,
Ylen kauaista kaetta[6]
Kera vanhan Väinämöisen,
Päälle laulajan ikuisen.
Laativi tulisen jousen,
Jalon kaaren[7] kaunistavi:
Kaaren rauasta rakenti,
Vaskesta selän valavi;
Noita on kullalla kuvaili,
Hopealla huolitteli.[8]
Kaari oli kaunihin näköinen,

1 huojennukseksi. — 2 taianomaisen apueläimen, griipin. — 3 kavion. — 4 kavionivelen. — 5 pitkäaikaista. — 6 kateutta. — 7 jousen (kuv. 83, 84). — 8 huolekkaasti koristeli.

Jousi jonki maksavainen:
Hevonen selällä seisoi,
Varsa juoksi vartta myöten,
Kapo[9] kaarella makasi,
Jänö jäntimen[10] sijassa.
Vuoli piiliä pinosen,
Kolmisulkia[11] kokosen:
Varret tammesta vanuvi[12],
Päät tekevi tervaksesta.
Minkä saapi valmihiksi,
Sen sitte sulittelevi
Pääskyn pienillä sulilla,
Varpusen vivustimilla.[13]
Sai vasamat[14] valmihiksi,
Jousen jänniteltäväksi.
Siitä vuotti Väinämöistä;
Vuotti illan, vuotti aamun,
Vuotti kerran keskipäivän.
Viikon vuotti Väinämöistä,
Viikon vuotti, ei väsynyt,
Istuellen ikkunoissa,
Valvoen vajojen[15] päissä,
Kuunnellen kujan perällä,
Vahtaellen vainiolla,
Viini[16] nuolia selässä,
Hyvä kaari kainalossa.
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana
Keksi mustasen merellä,
Sinerväisen lainehilla:
„Onko se iässä pilvi,
Päivän koite koillisessa?"
Ei ollut iässä pilvi,
Päivän koite koillisessa:
Oli vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen.
Tuop' on nuori Joukahainen,
Laiha poika lappalainen,
Jou'utti tulisen jousen,
Koppoi kaaren kaunihimman
Pään varalle Väinämöisen,
Surmaksi suvantolaisen.
Ennätti emo kysyä,
Vanhempansa tutkaella:
„Kellen jousta jouahutat,
Kaarta rauta rauahutat?"[17]
Tuop' on nuori Joukahainen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ammun vanhan Väinämöisen,
Lasken laulajan ikuisen
Läpi syämen, maksan kautta,
Halki hartiolihojen."
Emo kielti ampumasta,
Emo kielti ja epäsi:
„Elä ammu Väinämöistä,
Kaota kalevalaista!
„Ampuisitko Väinämöisen,
Kaataisit kalevalaisen,
Ilo ilmalta[18] katoisi,
Laulu maalta lankeaisi.
Ilo on ilmalla parempi,
Laulu maalla laatuisampi,[19]

9 tyttö. — 10 lukon kohdalla. — 11 nuolen perään kiinnitettiin kolme sulkaa. — 12 sorvaa. — 13 pyrstösulilla. — 14 tylppäpäiset nuolet. — 15 portaitten yläsillalla (kuv. 8). — 16 nuolikontti. — 17 sointumukailua. — 18 maailmasta. — 19 sopivampi; vrt. laatuunkäypä.

Kuin onpi Manalan mailla,
Noilla Tuonelan tuvilla."
Tuossa nuori Joukahainen
Jo vähän ajattelevi,
Pikkuisen piättelevi:
Käsi käski ampumahan,
Käsi käski, toinen kielti,
Sormet suoniset pakotti.
Virkki viimeinki sanoiksi,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kaotkohot jos kahesti
Kaikki ilmaiset[20] ilomme,
Kaikki laulut langetkohot!
Varsin ammun, en varanne."[21]
Jännitti tulisen jousen,
Veti vaskisen vekaran[22]
Vasten polvea vasenta,
Jalan alta oikeansa.
Veti viinestä vasaman,
Sulan kolmikoipisesta,[23]
Tuon on juonelle[24] asetti,
Liitti liinajäntehelle.
Oikaisi tulisen jousen
Olallehen oikealle.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Iske nyt, koivuinen sakara,[25]
Petäjäinen selkä, lyö'ös!
Min käsi alentanehe,
Sen nuoli ylentäköhön;
Min käsi ylentänehe,
Sen nuoli alentakohon!"

Lekahutti[26] liipaisinta,
Ampui nuolen ensimäisen:
Se meni kovan[27] ylätse,
Päältä pään on taivahalle;
Tahtoi taivonen haleta,
Ilman kaaret katkiella.
Toki ampui, ei totellut.
Ampui toisen nuoliansa:
Se meni kovan alatse,
Alaisehen maaemähän;
Tahtoi maa manalle mennä,[28]
Hietaharju halkiella.
Ampui kohta kolmannenki:
Kävi kohti kolmannesti;
Alta vanhan Väinämöisen
Ampui olkisen orihin,
Hernevartisen hevosen.
Siitä vanha Väinämöinen
Sormin suistuvi sulahan,
Käsin kääntyi lainehesen,
Kourin kuohu'un kohahti
Selästä sinisen hirven,
Hernevartisen hevosen.
Siinä nuori Joukahainen
Itse kielin kerskaeli:
„Et sinä, vanha Väinämöinen,
Enämpi[29] elävin silmin
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Astu Väinölän ahoja,
Kalevalan kankahia!"

---

20 maailmaiset. — 21 pelänne. — 22 rattaan, jolla jousi jännitettiin. — 23 kolmesta koipinahasta tehdystä. — 24 varressa olevaan uurtoon. — 25 jousen selkä. — 26 liikahutti. — 27 kovin. — 28 hukkua, hajota — 29 enää.

7. Väinämöisen kosiomatka Pohjolaan.

Vaka vanha Väinämöinen
Uipi aavoja syviä
Kuusi päiveä kesäistä,
Kuusi yötä järkiähän,[1]
Eessänsä vesi vetelä,
Takanansa taivas selvä.
Uip' on vielä yötä kaksi,
Kaksi päiveä pisintä.
Niin yönä yheksäntenä
Toki tuskaksi tulevi,
Kun ei ole kynttä varpahissa
Eikä sormissa niveltä.
Lenti lintunen Lapista,
Kokkolintu koillisesta.
Ei ole kokko suuren suuri
Eikä kokko pienen pieni:
Yksi siipi vettä viisti,
Toinen taivasta lakaisi.
Näki vanhan Väinämöisen
Selällä meren sinisen:
„Mit' olet meressä, miesi,
Uros, aaltojen seassa?"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Läksin neittä Pohjolasta,
Impeä Pimentolasta.
Tulin Luotolan lahelle,
Joukolan jokivesille:
Hepo alta ammuttihin,
Itseäni mielittihin.
„Siitä vierähin vetehen,
Sorruin sormin lainehesen
Tuulen tuuiteltavaksi,
Aaltojen ajeltavaksi.
Enk' on tuota tunnekana,
Arvoa, älyäkänä,
Kumpi kuoloksi tulevi,
Kumpi ennen ennättävi:
Nälkähänkö nääntyminen,
Vai vetehen vaipuminen."
Sanoi kokko, ilman lintu:
„Ellös olko milläskänä!
Seisotaite[2] selkähäni,
Mie sinun merestä kannan,
Minne mielesi tekevi.
Vielä muistan muunki päivän,
Arvoan ajan paremman,
Kun ajoit[3] Kalevan kasken,
Heitit koivun kasvamahan,
Puun sorean seisomahan
Linnuille lepeämiksi,
Itselleni istumiksi."
Tuop' on kokko, ilman lintu,
Kantoi vanhan Väinämöisen
Pohjan pitkähän perähän,
Summahan[4] Sariolahan.
Siihen heitti Väinämöisen,
Itse ilmahan kohosi.
Siinä itki Väinämöinen
Rannalla merellisellä,
Sata haavoa sivulla,
Tuhat tuulen pieksemätä,

1 yhtämittaa, kokonaan. — 2 sijoitu; samoin: ajaite, tungeite, veäite = aja, tunge, vedä itsesi. — 3 kaadoit. — 4 sumeaan, synkkään.

Eikä tiennyt tietä käyä
Noille syntymäsijoille,
Elomaillen entisille.
Pohjan piika pikkarainen,
Vaimo valkeanverinen,
Teki liiton päivän kanssa,
Päivän kanssa, kuun keralla
Yhen ajan noustaksensa
Ja yhen havataksensa:[5]
Itse ennen ennätteli,
Ennen kuuta, aurinkoa,
Kukonki kurahtamatta,
Kanan lapsen laulamatta.
Pesi siitä pitkät pöyät,
Laajat lattiat lakaisi
Vastasella varpaisella,
Luutasella lehtisellä.
Ammueli[6] rikkasensa
Vaskisehen vakkasehen;
Vei ne ulos usta[7] myöten,
Pellolle pihoa myöten,
Perimäisen pellon päähän,
Alimaisen aian suuhun.
Seisattelihe rikoille,
Kuuntelihe, kääntelihe:
Kuulevi mereltä itkun,
Poikki joen juorotuksen.[8]
Juosten joutuvi takaisin,
Pian pirttihin menevi;
Sanoi tuonne saatuansa,
Toimitteli tultuansa:
„Kuulin mie mereltä itkun,
Poikki joen juorotuksen."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Pian pistihe pihalle,
Vierähti veräjän suuhun;
Siinä korvin kuunteleikse.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei ole itku lapsen itku
Eikä vaimojen valitus;
Itku on partasuun urohon,
Jouhileuan juorottama."
Työnnälti venon vesille,
Kolmilaian lainehille,
Itse loihe soutamahan.
Sekä souti jotta joutui:
Souti luoksi Väinämöisen,
Luoksi itkevän urohon.
Siinä itki Väinämöinen
Pahalla pajupurolla,
Tiheällä tuomikolla:
Suu liikkui, järisi parta,
Vaan ei leuka lonkaellut.[9]
Sanoi Pohjolan emäntä,
Puhutteli, lausutteli:
„Ohoh sinua, ukko utra![10]
Jo olet maalla vierahalla."
Vaka vanha Väinämöinen
Päätänsä kohottelevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo ma tuon itseki tieän:
Olen maalla vierahalla,
Tuiki tuntemattomalla.
Maallani olin parempi,
Kotonani korkeampi."

5 herätäksensä; havaan, havata. — 6 kokoeli. — 7 ovesta. — 8 valituksen. — 9 liikahdellut; lonkaella l. longahdella. — 10 raukka.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Saisiko sanoakseni,
Oisiko lupa kysyä,
Mi sinä olet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mainittihinpa minua,
Arveltihin aikoinansa
Illoilla iloitsijaksi,
Joka lakson laulajaksi
Noilla Väinölän ahoilla,
Kalevalan kankahilla.
Mi jo lienenki katala,[11]
Tuskin tunnen itsekänä."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Otti miehen itkemästä,
Saattoi siitä purtehensa,
Istutti venon perähän.
Itse airoille asettui,
Soutimille suorittihe;[12]
Souti poikki Pohjolahan,
Viepi vierahan tupahan.
Syötteli nälästynehen,
Kastunehen kuivaeli;
Siitä viikon hierelevi,
Hierelevi, hautelevi:
Teki miehen terveheksi,
Urohon paranneheksi.
Kysytteli, lausutteli,
Itse virkki, noin nimesi:
„Mitä itkit, Väinämöinen,
Tuolla paikalla pahalla,
Rannalla meryttä vasten?"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuota itken tuon ikäni,
Puhki polveni murehin,
Kun ma uin omilta mailta,
Tulin mailta tuttavilta
Näille ouoille oville,
Veräjille vierahille.
Yks[13] on tuuli tuttuani,
Päivä ennen nähtyäni."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Siitä tuon sanoiksi saatti:
„Elä itke, Väinämöinen!
Hyvä tääll' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi,
Syöä lohta luotaselta,[14]
Sivulta sianlihoa."
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kylkehen[15] kyläinen syönti
Hyvissäki vierahissa;
Mies on maallansa parempi,
Kotonansa korkeampi.
Soisipa sula[16] Jumala,
Antaisipa armoluoja:
Pääsisin omille maille,
Elomaillen entisille!
Parempi omalla maalla
Vetonenki virsun alta,
Kuin on maalla vierahalla
Kultamaljasta metonen."[17]

11 kurja. — 12 suoritti itsensä (oikeastaan: pukeutui valmiiksi); yks. 1. pers.: suoritaime (prees.), suorittime (impf.). — 13 yksin, vain. — 14 lautaselta. — 15 sivuun, hukkaan. — 16 suloinen. — 17 mesi.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Niin mitä minullen annat,
Kun saatan omille maille,
Oman peltosi perille,
Kotisaunan saapuville?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Mitäpä kysyt[18] minulta,
Jos saatat omille maille,
Oman peltoni perille,
Oman käen kukkumille,
Oman linnun laulamille!
Otatko kultia kypärin,
Hope'ita huovallisen?"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
En kysele kultiasi,
Halaja hope'itasi:
Kullat on lasten kukkasia,
Hopeat hevon helyjä.
Taiatko takoa sammon,
Kirjokannen kalkutella
Joutsenen kynän[19] nenästä,
Maholehmän[20] maitosesta,
Yhen ohrasen jyvästä,
Yhen uuhen[21] villasesta,
Niin annan tytön sinulle,
Panen neien palkastasi,
Saatan sun omille maille,
Oman linnun laulamille,
Oman kukon kuulumille."
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Taia en sampoa takoa,
Kirjokantta kirjoitella.[22]
Saata mie omille maille:
Työnnän seppo Ilmarisen,
Joka samposi takovi,
Kirjokannet kalkuttavi,
Neitosi lepyttelevi.
„Se on seppo sen mokoma,[23]
Ylen taitava takoja,
Jok' on taivoa takonut,
Ilman kantta kalkutellut:
Ei tunnu vasaran jälki
Eikä pihtien pitämät."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sille työnnän tyttäreni,
Sille lapseni lupoan,
Joka sampuen takovi,
Kannen kirjo kirjoittavi."
Pani varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen;
Saattoi vanhan Väinämöisen,
Istutti oron rekehen.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Elä päätäsi ylennä,
Kohottele kokkoasi,
Kun ei uupune oronen
Tahi ei ilta ennättäne:
Josp' on päätäsi ylennät,
Kohottelet kokkoasi,
Jo toki tuho tulevi,

18 vaadit. — 19 sulan. — 20 poikimaton lehmä. — 21 emälammas. — 22 kirjaella, koristella. — 23 sen laatuinen, mainio.

Paha päivä päälle saapi."
Siitä vanha Väinämöinen
Ajoa karittelevi
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta.

8. Väinämöinen ja Pohjan neiti.

Tuo oli kaunis Pohjan neiti,
Maan kuulu, ve'en valio.[1]
Istui ilman vempelellä,[2]
Taivon kaarella kajotti
Pukehissa puhta'issa,
Valke'issa vaattehissa;
Kultakangasta kutovi,
Hope'ista huolittavi[3]
Kultaisesta sukkulasta,[4]
Pirralla[5] hope'isella.
Vaka vanha Väinämöinen
Ajoi matkoa palasen:
Kuuli sukkulan surinan
Ylähältä päänsä päältä.
Tuossa päätänsä kohotti,
Katsahtavi taivahalle:
Kaari on kaunis taivahalla,
Neiti kaaren kannikalla.[6]
Heti seisatti hevosen,
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Tule, neiti, korjahani,
Laskeite rekoseheni!"
Neiti tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja kysyvi:
„Miksi neittä korjahasi,
Tyttöä rekosehesi?"
Vaka vanha Väinämöinen
Tuop' on tuohon vastaeli:
„Siksi neittä korjahani,
Tyttöä rekoseheni:
Mesileivän leipojaksi,
Oluen osoajaksi,
Joka lautsan laulajaksi,
Ikkunan iloitsijaksi
Noilla Väinölän tiloilla,
Kalevalan kartanoilla."
Neiti tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Kun kävin mataramaalla,[7]
Keikuin keltakankahalla
Eilen iltamyöhäsellä,
Aletessa aurinkoisen,
Lintu lauleli lehossa,
Kyntörastas raksutteli:
Lauleli tytärten mielen
Ja lauloi miniän mielen.
„Mie tuota sanelemahan,
Linnulta kyselemähän:
'Oi sie kyntörastahainen!
Laula korvin kuullakseni:

1 yli maiden ja vesien kuulu. — 2 kaarella. — 3 huolekkaasti valmisti. — 4 syöstävästä (kuv. 28). — 5 kaiteella. — 6 reunalla. — 7 mataraa (Galium verum) käytettiin värjäykseen.

Kumman on parempi olla,
Kumman olla kuuluisampi,
Tyttärenkö taattolassa
Vai miniän miehelässä?'
„Tiainenpa tieon antoi,
Kyntörastas raksahutti:
'Valkea[8] kesäinen päivä,
Neitivalta[9] valkeampi;
Vilu[10] on rauta pakkasessa,
Vilumpi miniävalta.
Niin on neiti taattolassa,
Kuin marja hyvällä maalla,
Niin miniä miehelässä,
Kuin on koira kahlehissa.
Harvoin saapi orja lemmen,[11]
Ei miniä milloinkana.' "
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tyhjiä tiaisen virret,
Rastahaisen raksutukset!
Lapsi on tytär kotona,
Vasta on neiti naituansa.
Tule, neiti, korjahani,
Laskeite rekoseheni!
En ole mitätöin miesi,
Uros muita untelompi."[12]
Neiti taiten vastaeli:
„Sitte sun mieheksi sanoisin,
Urohoksi arveleisin,
Jospa jouhen halkaiseisit
Veitsellä kärettömällä."
Vaka vanha Väinämöinen
Jouhen halki halkaisevi
Veitsellä kärettömällä,
Aivan tutkaimettomalla.[13]
Käski neittä korjahansa,
Tyttöä rekosehensa.
Neiti taiten vastaeli:
„Ehkäpä tulen sinulle,
Kun kiskot kivestä tuohta,
Säret jäästä aiaksia
Ilman palan pakkumatta,[14]
Pilkkehen pirahtamatta."[15]
Vaka vanha Väinämöinen
Ei tuosta kovin hätäile:
Kiskoipa kivestä tuohta,
Särki jäästä aiaksia.
Kutsui neittä korjahansa,
Tyttöä rekosehensa.
Neiti taiten vastoavi,
Sanovi sanalla tuolla:
„Sillenpä minä menisin,
Kenp' on veistäisi venosen
Kehrävarteni muruista,
Työntäisi venon vesille
Ilman polven polkematta,
Ilman kouran koskematta."
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Liene ei maassa, maailmassa,
Koko ilman kannen alla
Mointa laivan laatijata,
Vertoani veistäjätä."
Otti värttinän muruja,
Kehrävarren kiertimiä;[16]
Läksi veistohon venosen,

8 valoisa, ihana. — 9 neitonaoloaika. — 10 kylmä. — 11 ystävällisyyttä. — 12 uneliaampi, kehnompi. — 13 kärjettömällä. — 14 lohkeamatta. — 15 sälön singahtamatta. — 16 kehrävarsia t. kehriä.

Satalauan laittelohon
Vuorelle teräksiselle,
Rautaiselle kalliolle.
Veikaten[17] venettä veisti,
Purtta puista uhkaellen.
Veisti päivän, veisti toisen,
Veisti kohta kolmannenki.
Niin päivällä kolmannella
Hiisi pontta[18] pyörähytti,
Lempo tempasi tereä,
Terä liuskahti liha'an,
Polvehen pojan pätöisen.[19]
Varpahasen Väinämöisen:
Veri pääsi vuotamahan,
Hurme huppelehtamahan.[20]
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Tuossa tuon sanoiksi virkki,
Noin on lausui ja pakisi:
„Oi sie kirves kikkanokka,
Tasaterä tapparainen![21]
Luulitko puuta purrehesi,
Honkoa hotaisnehesi,
Kun sa lipsahit liha'an,
Solahutit[22] suonilleni?"
Loihe siitä loitsimahan,
Sai itse sanelemahan.
Luki synnyt syitä myöten,[23]
Luottehet lomia myöten,
Mutt' ei muista muutamia
Rauan suuria sanoja,
Joista salpa saataisihin
Noille rauan ratkomille,
Suu sinervän silpomille.
Jo veri jokena juoksi,
Hurme koskena kohisi:
Peitti maassa marjan varret,
Kanervaiset kanhakalla.
Eik' ollut sitä mätästä.
Jok' ei tullut tulvillehen
Noita liikoja[24] veriä,
Hurmehia huurovia[25]
Polvesta pojan totisen,
Varpahasta Väinämöisen.
Vaka vanha Väinämöinen
Ketti villoja kiveltä,
Otti suolta sammalia,
Maasta mättähän repäisi
Tukkeheksi tuiman reiän,
Paikaksi pahan veräjän:
Ei vääjä[26] vähäistäkänä,
Pikkuistakana piätä.
Jopa tuskaksi tulevi,
Läylemmäksi lankeavi.[27]
Vaka vanha Väinämöinen
Pani varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen,
Siitä reuoikse rekehen,
Kohennaikse korjahansa.[28]
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä [29]
Jo kohta kylä tulevi,

17 vetoa lyöden, uhalla. — 18 varren päätä. — 19 pätevän, kelvon. — 20 veri pulpahtelemaan. — 21 kirves. — 22 suljahdit. — 23 loitsut niiden käänteitä myöten. — 24 ylenpalttisia. — 25 huuruavia, höyryäviä. — 26 tottele. — 27 tuskallisemmaksi käy. — 28 viskautuu ja asettautuu rekeensä. — 29 helmisiimalla.

Kolme tietä kohtoavi.
Ajoa suhuttelevi
Ylimäistä tietä myöten
Ylimäisehen talohon.
Yli kynnyksen kysyvi,
Lausui lakkapuun[30] takoa:
„Oisiko talossa tässä
Rauan raannan[31] katsojata,
Tämän tulvan tukkijata?"
Ukko oli uunilla asuva,
Halliparta harjun[32] alla.
Ukko uunilta urahti,
Halliparta paukutteli:
„On suletttu suuremmatki,
Jalommatki jaksettuna:
Joet suista, järvet päistä,
Virrat niskalta vihaiset,
Lahet niemien nenistä,
Kannakset kape'immilta."
Siitä vanha Väinämöinen
Jo tunsi avun totisen,
Pian pääsi terveheksi;
Liha kasvoi kaunihiksi,
Alta aivan terveheksi;
Keskeltä kivuttomaksi,
Vieriltä viattomaksi.
Jo nyt jaksoi jalka käyä,
Polvi polkea kykeni;
Ei nuuru[33] nimeksikänä,
Vaikerra vähäistäkänä.

Parantaessaan Väinämöisen polven ukko luki raudan synnyn ja verensulkusanat, joilla sai verenvuodon pysähtymään; laittoi sitten poikansa voiteen tekoon ja sai haavan terveeksi.

9. Ilmarisen kosiomatka Pohjolaan. Sammon taonta.

Vaka vanha Väinämöinen
Laski virkkua vitsalla,
Helähytti helmisvyöllä;
Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni,
Jalas koivuinen kolasi,
Vemmel piukki pihlajainen.
Kulki päivän, kulki toisen,
Niin päivällä kolmannella
Tuli pitkän sillan päähän,
Kalevalan kankahalle,
Osmon pellon pientarelle.
Siinä vanha Väinämöinen
Laulelevi, taitelevi:
Lauloi kuusen kukkalatvan,
Kukkalatvan, kultalehvän;
Lauloi kuun kumottamahan
Kultalatva-kuusosehen,
Lauloi oksillen otavan.
Ajavi karettelevi[1]
Kohti kullaista kotia,
Alla päin, pahoilla mielin,

30 etukatoksen pylvään. — 31 raana=haava; t. raadannan, raannan. — 32 katonharjan. — 33 arasta.
1 ajaa helskyttelee.

Kaiken kallella kypärin,
Kun oli seppo Ilmarisen,
Takojan iän-ikuisen,
Luvannut lunastimeksi,
Oman päänsä päästimeksi
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan.
Jop' on seisottui oronen
Osmon uuen pellon päähän.
Siitä vanha Väinämöinen
Päätä korjasta kohotti:
Kuuluvi pajasta pauke,
Hilke hiilihuonehesta.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse pistihe pajahan.
Siell' on seppo Ilmarinen,
Takoa taputtelevi.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Oi sie vanha Väinämöinen!
Miss' olet viikon viipynynnä,
Kaiken aikasi asunut?"[2]
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tuoll' olen viikon viipynynnä,
Kaiken aikani elellyt
Pimeässä Pohjolassa,
Summassa Sariolassa,
Liukunut Lapin lauilla,
Tietomiesten tienohilla."
Siitä seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen!
Mitä lausut matkoiltasi
Tultua kotituville?"
Virkki vanha Väinämöinen:
„Äijä[3] on mulla lausumista:
Onp' on neiti Pohjolassa,
Impi kylmässä kylässä,
Jok' ei suostu sulhosihin,
Mielly miehi'in hyvihin.
Kiitti puoli Pohjan maata,
Kun onpi kovin korea:
Kuuhut paistoi kulmaluilta,
Päivä rinnoilta risotti.[4]
„Sinä, seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Lähe neittä noutamahan,
Päätä kassa katsomahan!
Kun saatat takoa sammon,
Kirjokannen kirjaella,
Niin saat neion palkastasi,
Työstäsi tytön ihanan."
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ohoh vanha Väinämöinen!
Joko sie minun lupasit
Pimeähän Pohjolahan
Oman pääsi päästimeksi,
Itsesi lunastimeksi?
En sinä pitkänä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Lähe Pohjolan tuville,
Sariolan salvoksille,
Miesten syöjille[5] sijoille,
Urosten upottajille."
Siitä vanha Väinämöinen

2 elänyt, oleskellut. — 3 paljon. — 4 koristukset otsassa ja rinnoilla säteilivät; (kuv. 78—80). — 5 miehiä syöville, surmaaville.

Itse tuon sanoiksi virkki:
„Viel' on kumma toinen kum-
Onp'onkuusikukkalatva, [ma:
Kukkalatva, kultalehvä
Osmon pellon pientarella;
Kuuhut latvassa kumotti,
Oksilla otava seisoi."
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En usko toeksi tuota,
Kun en käyne katsomahan,
Nähne näillä silmilläni."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Kun et usko kuitenkana,
Lähtekämme katsomahan,
Onko totta vai valetta!"
Lähettihin katsomahan
Tuota kuusta kukkapäätä,
Yksi vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen.
Sitte tuonne tultuansa
Osmon pellon pientarelle
Seppo seisovi likellä,
Uutta kuusta kummeksivi,
Kun oli oksilla otava,
Kuuhut kuusen latvasessa.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Nyt sinä, seppo veikkoseni,
Nouse kuuta noutamahan,
Otavaista ottamahan
Kultalatva-kuusosesta!"
Siitä seppo Ilmarinen
Nousi puuhun korkealle,
Ylähäksi taivahalle,
Nousi kuuta noutamahan,
Otavaista ottamahan
Kultalatva-kuusosesta.
Silloin vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi.[6]
Lauloi tuulen tuppurihin,[7]
Ilman raivohon[8] rakenti.
Nousi tuuli tuppurihin,
Ilma raivohon rakentui,
Otti seppo Ilmarisen
Vieä viiletelläksensä[9]
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan.
Siinä seppo Ilmarinen
Jopa kulki jotta joutui!
Kulki tuulen tietä myöten,
Ahavan[10] ratoa myöten,
Yli kuun, alatse päivän,
Otavaisten olkapäitse;
Päätyi Pohjolan pihalle,
Sariolan saunatielle,
Eikä häntä koirat kuullut
Eikä haukkujat havainnut.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Tuop' on päätyvi[11] pihalle.
Itse ennätti sanoa:
„Mi sinä lienet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?
Tulit tänne tuulen tietä,

6 hyräili. — 7 tuulispäihin. — 8 rajuilmaksi. — 9 kiidätelläksensä. — 10 kevättuulen tietä myöten. — 11 sattuu tulemaan.

Ahavan rekiratoa,[12]
Eikä koirat kohti hauku,
Villahännät virkkaele!"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En mä tänne tullutkana
Kylän koirien kuluiksi,[13]
Villahäntien vihoiksi,[14]
Näillen ouoillen oville,
Veräjille vierahille."
Siitä Pohjolan emäntä
Tutkaeli tullehelta:
„Oletko tullut tuntemahan,
Tuota seppo Ilmarista,
Takojata taitavinta?
Jo on viikon vuotettuna
Sekä kauan kaivattuna
Näille Pohjolan perille
Uuen sammon laaintahan."
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lienen tullut tuntemahan
Tuon on seppo Ilmarisen,
Kun olen itse Ilmarinen,
Itse taitava takoja."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Pian pistihe tupahan.
Sanovi sanalla tuolla:
„Neityeni nuorempani,
Lapseni vakavimpani![15]
Pane nyt päällesi parasta,
Varrellesi valke'inta,
Kaulallesi kaunihinta,
Kukke'inta[16] kulmillesi!
Jo on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Saanut sammon laaintahan,
Kirjokannen kirjantahan."
Tuop' on kaunis Pohjan tytti,
Maan kuulu, ve'en valio,
Otti vaattehet valitut,
Pukehensa puhtahimmat;
Viitiseikse, vaatiseikse.[17]
Tuli aitasta tupahan,
Kaapsahellen kartanolta
Kaunihina kasvoiltansa,
Poskilta punehtivana;
Kullat riippui rinnan päällä,
Pään päällä hopeat huohti.[18]
Itse Pohjolan emäntä
Käytti seppo Ilmarisen
Noissa Pohjolan tuvissa,
Sariolan salvoksissa;
Siellä syötti syöneheksi,
Juotti miehen juoneheksi,
Apatti[19] ani hyväksi.
Sai tuosta sanelemahan:
„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Saatatko takoa sammon,
Kirjokannen kirjaella
Joutsenen kynän nenästä,
Maholehmän[20] maitosesta,
Ohran pienestä jyvästä,

12 reenjälkiä, tuulen tietä. — 13 kuluteltavaksi, revittäväksi. — — 14 vihattavaksi. — 15 vakahinen lapsi = pieni lapsi; tässä ehkä: nuori tyttäreni. — 16 loistavinta. — 17 vaatettaa itsensä; viitiseikse on siitä mukailtu. — 18 hohti. — 19 ravitsi. — 20 poikimaton lehmä.

Kesäuuhen untuvasta,
Niin saat neion palkastasi,
Työstäsi tytön ihanan."
Silloin seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Saattanen takoa sammon,
Kirjokannen kalkutella,
Kun olen taivoa takonut,
Ilman kantta kalkuttanut."
Läksi sammon laaintahan,
Kirjokannen kirjontahan.
Kysyi paikalta pajoa,
Kaipasi sepinkaluja:
Ei ole paikalla pajoa,
Ei pajoa, ei paletta,
Ahjoa, alasintana,
Vasarata, varttakana!
Silloin seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Akatp' on epäelköhöt,
Herjat kesken heittäköhöt,
Eip' on mies pahempikana,
Uros untelompikana!"
Etsi ahjollen alusta,
Leveyttä lietsehelle[20]
Noilla mailla, mantereilla,
Pohjan peltojen perillä.
Etsi päivän, etsi toisen.
Jo päivänä kolmantena
Tuli kirjava kivonen,
Vahatukko[21] vastahansa.
Tuohon seppo seisottihe,
Takoja tulen rakenti;
Päivän laati palkehia,
Toisen ahjoa asetti.
Siitä seppo Ilmarinen
Tunki ainehet tulehen,
Takehensa[22] alle ahjon;
Otti orjat lietsomahan,
Väkipuolet[23] vääntämähän.
Orjat lietsoi löyhytteli,
Väkipuolet väännätteli
Kolme päiveä kesäistä
Ja kolme kesäistä yötä:
Kivet kasvoi kantapäihin,
Vahat varvasten sijoille.
Niin päivänä ensimäisnä
Jousi tungeikse tulesta,
Kaari kulta[24] kuumoksesta.
On jousi hyvän näköinen,
Vaan onpi pahan tapainen:
Joka päivä pään kysyvi,[25]
Parahana kaksi päätä.
Itse seppo Ilmarinen
Ei tuota kovin ihastu:
Kaaren katkaisi kaheksi,
Siitä tunkevi tulehen.
Jop' on päivänä jälestä
Veno tungeikse tulesta,
Punapursi kuumoksesta.
On veno hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Suotta lähtisi sotahan,
Tarpehetta tappelohon.

---

20 tilaa palkeille (kuv. 17). — 21 kalliomöhkäle. — 22 taonta-aineensa — 23 heikkovoimaiset, voimattomat. — 24 kultakaari. — 25 vaativi.

Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Venon murskaksi murenti,
Tunkevi tulisijahan.
Jo päivänä kolmantena
Hieho[26] tungeikse tulesta,
Sarvi kulta[27] kuumoksesta.
On hieho hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Metsässä makaelevi,
Maion maahan kaatelevi.
Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Lehmän leikkeli paloiksi,
Siitä tunkevi tulehen.
Jo päivänä neljäntenä
Aura tungeikse tulesta,
Terä kulta kuumoksesta.
On aura hyvän näköinen,
Ei ole hyvän tapainen:
Kylän pellot kyntelevi,
Vainiot vakoelevi.
Se on seppo Ilmarinen
Ei ihastu tuotakana:
Auran katkaisi kaheksi,
Alle ahjonsa ajavi.
Laittoi tuulet lietsomahan,
Väkipuuskat[28] vääntämähän.
Lietsoi tuulet löyhytteli:
Itä lietsoi, lietsoi länsi,
Etelä enemmän lietsoi,
Pohjanen kovin porotti.
Lietsoi päivän, lietsoi toisen,
Lietsoi kohta kolmannenki:
Tuli tuiski ikkunasta,
Säkehet ovesta säykkyi,[29]
Tomu nousi taivahalle,
Savu pilvihin sakeni.
Se on seppo Ilmarinen
Päivän kolmannen perästä
Kallistihe katsomahan
Ahjonsa alaista puolta:
Näki sammon syntyväksi,
Kirjokannen kasvavaksi.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoa taputtelevi,
Lyöä lynnähyttelevi.
Takoi sammon taitavasti:
Laitahan on jauhomyllyn,
Toisehen on suolamyllyn,
Rahamyllyn kolmantehen.
Siitä jauhoi uusi sampo,
Kirjokansi kiikutteli,[30]
Jauhoi purnun[31] puhtehessa:
Yhen purnun syötäviä,
Toisen jauhoi myötäviä,
Kolmannen kotipitoja.
Niin ihastui Pohjan akka;
Saattoi sitte sammon suuren
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän
Yheksän lukon ta'aksi.
Siihen juuret juurrutteli
Yheksän sylen syvähän.
Siitä seppo Ilmarinen

26 poikimaton lehmä. — 27 kultasarvi. — 28 väkevät tuulenpuuskat. — 29 säihkyi. — 30 pyörien jauhoi. — 31 hinkalon.

Tyttöä anelemahan:
„Joko nyt minulle neiti,
Kun sai[32] sampo valmihiksi,
Kirjokansi kaunihiksi?”
Tuop' on kaunis Pohjan tyttö
Itse noin sanoiksi virkki:
„Kukapa tässä toisna vuonna,
Kenpä kolmanna kesänä
Käkiä kukutteleisi,
Lintusia laulattaisi,
Jos minä menisin muunne,[33]
Saisin, marja, muille maille!
„Enkä joua ilmankana,
Pääse en neitipäiviltäni,
Noilta töiltä tehtäviltä,
Kesäisiltä kiirehiltä:
Marjat on maalla poimimatta,
Lahen rannat laulamatta,
Astumattani ahoset,
Lehot leikin lyömättäni.”
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin
Jo tuossa ajattelevi,
Pitkin päätänsä pitävi,
Miten kulkea kotihin,
Tulla maille tuttaville
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta.
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Mit' olet pahoilla mielin,
Kaiken kallella kypärin?
Laatisiko[34] mieli mennä
Elomaillen entisille?”
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Sinne mieleni tekisi
Kotihini kuolemahan,
Maalleni masenemahan.”[35]
Siitä Pohjolan emäntä
Syötti miehen, juotti miehen,
Istutti perähän purren
Melan vaskisen varahan;
Virkki tuulen tuulemahan,
Pohjasen puhaltamahan.
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Matkasi omille maille
Noille syntymäsijoille.

10. Kyllikin ryöstö.

Aika on Ahtia sanoa,
Veitikkätä vieretellä.[1]
Ahti poika Saarelainen,
Tuo on lieto[2] Lemmin poika,
Kasvoi koissa korkeassa
Luona armahan emonsa
Laajimman lahen perällä,
Kaukoniemen kainalossa.

---

32 tuli, joutui. — 33 muuanne, muualle. — 34 tekisikö mieli. — 35 masentumaan, riutumaan.
1 laulella. — 2 huikentelevainen.

Kaloin siinä Kauko kasvoi,
Ahti ahvenin yleni.
Tuli mies mitä parahin,
Puhkesi punaverinen,
Joka päästänsä pätevi,
Kohastansa kelpoavi;
Vaan tuli vähän vialle,
Tavoiltansa turmiolle:
Ain' oli naisissa eläjä,[4]
Noien impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa.
Kylli oli Saaren neiti,
Saaren neiti, Saaren kukka.
Kasvoi koissa korkeassa,
Yleni ylen ehossa,[5]
Istuen ison majoilla,
Peräpenkin notkumilla.
Kauan kasvoi, kauas kuului:
Kaukoa tuli kosijat
Neien kuuluhun kotihin,
Kaunoisehen kartanohon.
Tulevi Virosta sulhot,
Toiset tuolta Inkereltä:
Eip' on neiti mennytkänä;
Itse vasten vastaeli:
„Suotta kultanne kuluvi,
Hopeanne hoikkenevi![6]
En lähe minä Virohon,
En lähe, lupoakana
Viron vettä soutamahan,
Syömähän Viron kaloja,
Viron lientä lippomahan.
„Enkä lähe Inkerelle,
Penkerelle, pänkerelle;[7]
Siell' on nälkä, kaiken nälkä:
Puun nälkä, pärehen nälkä,
Ve'en nälkä, vehnän nälkä,
Rukihisen leivän nälkä."
Tuop' on lieto Lemminkäi-
Itse kaunis Kaukomieli, [nen,
Lähteäksensä lupasi
Saaren kukkoa[8] kosihin,
Tuota mointa morsianta,
Kaunokaista kassapäätä.
Emo kielteä käkesi,
Varoitteli vaimo vanha:
„Ellös menkö, poikaseni,
Parempihin itseäsi!
Ei suattane[9] sinua
Saaren suurehen sukuhun."
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Virkki kaunis Kaukomieli:
„Jos en ole koiltani korea,
Su'ultani aivan suuri,
Mie valitsen varrellani,
Otan muilla muo'oillani."
Aina kieltävi emonsa
Lähtemästä Lemminkäistä
Saaren suurehen sukuhun,
Laajahan lajiperähän:[10]
„Siellä piiat pilkkoavat,
Naiset nauravat sinua."
Mitä huoli Lemminkäinen
Varoituksista emonsa!

3 jokaisesta kohdastansa. — 4 naisten seurassa e. — 5 hyvässä. — 6 nim. lahjoihin. — 7 penger, siitä mukailtu pänger = kurjille jokiäyräille; vrt. liitelee — laatelee. — 8 kukkaa. — 9 suvaittane. — 10 sukuperään, heimoon.

Ottavi hyvän orosen,
Valjasti valion varsan;
Ajavi karittelevi
Saaren kuuluhun kylähän.
Nauroi naiset Lemminkäistä,
Piiat pisti pilkkojansa,
Kun ajoi kummasti kujalle,
Kamalasti kartanolle:
Ajoi korjansa kumohon,
Veräjähän vierähytti.[11]
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En ole tuota ennen nähnyt,
En ole nähnyt enkä kuullut
Naisen nauravan minulle,
Piian pilkkoja suannut."
Mitä huoli Lemminkäinen!
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko Saarella sijoa,
Maata Saaren manterella,
Minun leikki lyöäkseni,
Tanner tanhuellakseni[12]
Saaren impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa?"
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onp' on Saarella sijoa,
Maata Saaren manterella,
Sinun leikki lyöäksesi,
Tanner tanhuellaksesi
Karjalaisna[13] kaskimailla,
Paimenpoikana palolla.[14]
Mitä huoli Lemminkäinen!
Palkkasihe[15] paimeneksi:
Kävi päivät paimenessa,
Yöt on impien iloissa,
Noien neitojen kisoissa,
Kassapäien karkeloissa.
Sillä lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Jopa hääti naisen naurun,
Piätteli piian pilkan.
Yksi oli impi kaikkinensa
Saaren suuressa su'ussa,
Jok' ei suostu sulhasihin,
Mielly miehi'in hyvihin:
Se oli Kyllikki korea,[16]
Saaren kukka kaunokainen.
Tuop' on lieto Lemminkäi-
Itse kaunis Kaukomieli, [nen,
Sa'at saappahat kulutti,
Sa'at airot poikki souti
Tuota neittä saaessansa,
Kyllikkiä pyytessänsä.
Kyllikki, korea neiti,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Mitä, kehno, kierteletki,
Täältä tyttöjä kyselet,
Tinavöitä tieustelet?
En mä tästä ennen joua,
Kuin kiven kuluksi [17] jauhan,
Pieksän petkelen periksi,[18]

11 laski syrjään. — 12 tanssiakseni. — 13 paimenena. — 14 kaskimailla. — 15 pestautui. — 16 ylpeä. — 17 käsikiven loppuunkuluneeksi (kuv. 29). — 18 huhmaren survonta-aseen (petkelen) tyngäksi (kuv. 39).

Huhmaren sukuksi[19] survon.
„Enkä huoli huitukoille,
Huitukoille, haitukoille;[20]
Mie tahon tasaisen[21] varren
Tasaiselle varrelleni,
Sekä kasvon kaunihimman
Kaunihille kasvoilleni."
Oli aikoa vähäisen,
Kului tuskin puoli kuuta.
Jo päivänä muutamana,
Iltana moniahana
Neitoset kisaelevi,
Kaunokaiset karkelevi
Mannerpuolella saloa[22]
Kaunihilla kankahalla;
Kyllikki ylinnä muita,
Saaren kukka kuuluisinna.
Tuli veitikkä verevä,
Ajoi lieto Lemminkäinen
Orihillansa omalla,
Valitulla varsallansa
Keskelle kisaketoa,
Kaunokaisten karkeloa;
Reutoi[23] Kyllikin rekehen,
Koppoi neien korjahansa,
Tuon asetti taljallensa,[24]
Liitti liistehyisillensä.[25]
Laski ruoskalla hevoista,
Nauskahutti nauhasella,
Siitä läksi liukumahan.

Kyllä Kyllikki valitti,
Saaren kukka kuikutteli:
„Päästä jo minua poies,
Laske lasta vallallensa,
Kotihinsa kulkemahan
Luoksi itkevän emonsa!
„Jos et laskea luvanne,
Viel' on viisi veljeäni,
Seitsemän setäni lasta
Jänön jälen polkijaksi,
Neien pään perilliseksi."[26]
Kun ei pääsnyt kuitenkana,
Itse itkulle hyräytyi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Joutenpa,[27] poloinen, synnyin,
Jouten synnyin, jouten kas-
Jouten aikani elelin; [voin,
Jo nyt sainki joutavalle,
Miehelle mitättömälle,
Suojihin soankävijän,
Aina tuiman tappelijan!"
Virkki lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Kyllikki, syänkäpyni,[28]
Minun maire[29] marjueni!
Ellös olko milläkänä!
En sua pahoin pitäne:
Sylissäni syöessäni,
Käsissäni käyessäni.
„Mitäpä sinä sureksit,

19 palasiksi; huhmar = yhdestä puusta koverrettu hakkuri. — 20 joutavanpäiväisille pojanheiskaleille. — 21 vakavan. — 22 maanpuolella s.; salo = laaja metsäalue. — 23 kiskaisi. — 24 talja = karvainen nahka. — 25 päreenkaltaisista pienoista tehdylle reenpohjalle. — 26 tytön jälkien seuraajaksi ja takaisin vaatijaksi; vrt. käydä perimässä joku esine = hakemassa pois. — 27 turhaan. — 28 kultaseni. — 29 armas, rakas.

Mitä huollen huokaelet?
Tuotako sinä sureksit,
Tuota huollen huokaelet,
Lehmityyttä, leivätyyttä[30]
Ja kaiken elon[31] vähyyttä?
„Ellös olko milläkänä!
Mont' on lehmeä minulla,
Monta maion antajata:
Yks' on suolla Muurikkinen,
Toinen mäellä Mansikkinen,
Kolmas Puolukka palolla.
Ne on syömättä soreat,
Katsomatta kaunokaiset;
Ei ole illoin kytkemistä
Eikä aamuin laskemista.
„Vaiko tuotaki surisit,
Tuota huollen huokoaisit,
Ettei oo sukuni suuri,
Kovin korkea kotini?
„Jos en oo su'ulta suuri
Enkä korkea ko'ilta,
On mulla tulinen miekka,
Säkenevä säilärauta,
Jok' on Hiiessä[32] hiottu,
Jumaloissa kirkastettu.
Sillä suurennan sukuni,
Laajennan lajini kaiken."[33]
Neiti parka huokoaikse,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi on Ahti, Lemmin poika!
Jos tahot minuista[34] neittä
Ikuiseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi,
Sie vanno valat ikuiset
Et sotia käyäksesi
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla!"
Siinä lieto Lemminkäinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Vannon mie valat ikuiset
En sotia käyäkseni
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla.
Sie itse valasi vanno
Et kyliä käyäksesi
Hyvänki hypyn halulla,
Tanhujuoksun[35] tarpehella!"
Siitä vannoivat valansa,
Laativat ikilupansa
Eessä julkisen Jumalan,
Alla kasvon kaikkivallan,
Ei Ahin sotia käyä
Eikä Kyllikin kyleä.
Siitä lieto Lemminkäinen
Veti virkkua vitsalla,
Löi oritta ohjaksella.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jää hyvästi, Saaren nurmet,
Kuusen juuret, tervaskannot,
Joit' olen kesän kävellyt,
Talvet kaiket tallaellut
Tätä pyytä pyytessäni,
Allia ajellessani!"
Jo kohta kotihin saapi

30 lehmittömyyttä jne. — 31 tavaran. — 32 „Hiiden väki oli mainioita seppiä." — 33 suurennan sukuni mainetta. — 34 minun kaltaista. — 35 tansseissa käynnin.

Luoksi armahan emonsa.
Emo tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Viikon viivyit, poikaseni,
Viikon mailla vierahilla."
Lausui lieto Lemminkäinen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Piti naiset naurellani,[36]
Kostoa pyhäiset piiat
Piännästä pitkän pilkan,
Naurannoistansa minulle.
Sain parahan korjahani,
Tuon asetin taljalleni,
Liitin liistehyisilleni.
Sillä maksoin naisten naurun,
Piikojen ilopiännän.
„Oi emoni, kantajani,
Äitini, ylentäjäni![37]
Mitä läksin, senpä sainki,
Kuta pyysin, sen tapasin."
Emo tuon sanoiksi virkkoi,
Itse lausui ja pakisi:
„Ole nyt kiitetty, Jumala,
Ylistetty, Luoja, yksin,
Kun annoit miniän mulle,
Toit hyvän tulen puhujan,[38]
Oivan kankahan kutojan,
Aivan kenstin[39] kehreäjän,
Pulskin poukkujen[40] pesijän,
Vaattehien valkaisijan!
„Itse kiitä onneasi!
Hyvän sait, hyvän tapasit,
Hyvän Luojasi lupasi,
Hyvän antoi armollinen:
Puhas on pulmonen lumella,
Puhtahampi puolellasi;
Valkea merellä vaahti,
Valkeampi vallassasi;
Sorea merellä sorsa,
Soreampi suojassasi;
Kirkas tähti taivahalla,
Kirkkahampi kihloissasi.
„Laai nyt lattiat laveat,
Hanki ikkunat isommat,
Seisottele seinät uuet,
Tee koko tupa parempi
Nuoren neien saatuasi,
Kaunihin katsottuasi,
Paremmaisen itseäsi,
Sukuasi suuremmaisen!"

11. Lemminkäisen kosiomatka Pohjolaan.

Siitä Ahti Lemminkäinen,
Tuo on kaunis kaukolainen,
Aina aikoja eleli
Nuoren neitosen keralla;
Ei itse sotia käynyt
Eikä Kyllikki kyleä.
Niin päivänä muutamana,
Huomenna moniahana

36 häväistä(kseni). — 37 kasvattajani. — 38 puhaltajan. — 39 taitavan. — 40 pesuvaatteiden, pyykin (kuv. 30—1).

Itse Ahti Lemminkäinen
Lähtevi kalankutuhun;[1]
Tullut ei illaksi kotihin,
Ensi yöksi ennättänyt.
Jo meni Kyllikki kylähän
Noien neitojen kisahan.

Ainikki sisar Ahilla;
Sep' on saattavi sanoman,
Sepä kielen kantelevi:
„Armas Ahti veikkoseni!
Jo kävi Kyllikki kylässä
Kylän neitojen kisassa,
Kassapäien karkelossa."

Ahti poika, aino[2] poika,
Itse lieto Lemminkäinen
Tuosta suuttui, tuosta syäntyi,
Tuosta viikoksi vihastui.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Jospa paitani pesisit
Mustan käärmehen mujuissa.[3]
Kiirehesti kuivoaisit,
Mun sotahan mennäkseni
Pohjan poikien tulille,
Lapin lasten tanterille:
Jo kävi Kyllikki kylässä
Noien neitojen kisassa,
Kassapäien karkelossa."

Kyllä Kyllikki sanovi:
„Ohoh armas Ahtiseni!
Ellös lähtekö sotahan!
Näin mä unta maatessani,
Sike'in levätessäni:
Tuli ahjona ajeli,
Valkea välähtelihe
Aivan ikkunan alatse;
Siitä tuiskahti tupahan,
Koskena kohahtelihe
Siltalauoista[4] lakehen,
Ikkunasta akkunahan."

Siinä lieto Lemminkäinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En usko unia naisten
Enkä vaimojen valoja.
Oi emoni, kantajani!
Tuo tänne sotisopani,[5]
Kanna vainovaatteheni!
Mieleni minun tekevi
Juomahan soan olutta,
Soan mettä maistamahan."

Tuon emo sanoiksi virkki:
„Oi on Ahti poikaseni!
Ellös lähtekö sotahan!
On meillä oloista[6] koissa
Leppäisessä lekkerissä[7]
Tapin tammisen takana;
Tuon sinulle juoaksesi,
Josp' on joisit kaiken päivän."

Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En huoli koto-oloista![8]
Ennen juon joesta vettä
Melan tervaisen terältä.
Tuo tänne sotisopani,
Kanna vainovaatteheni!

---

1 kudusta pyytämään. — 2 ainoa. — 3 myrkkynesteissä; taikakeino, jolla varustauduttiin kaikkea pahaa vastaan. — 4 silta = permanto. — 5 sotavaatteeni; sopa = puku. — 6 olutta, kotiolutta. — 7 pikku tynnyrissä (kuv. 43). — 8 koti-oluesta.

Lähen Pohjolan tuville,
Lapin lasten tanterille
Kultia kyselemähän.”
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ohoh Ahti poikaseni!
Onp’ on kultia ko’issa,
Hope’ita aitassamme.
Vasta päänä eilisenä,
Aamulla ani varahin
Kynti orja kyisen pellon,
Käärmehisen käännätteli;
Nosti aura arkun kannen,
Perä penningin ylenti:
Siihen on salvattu satoja,
Tuhansia tukkueltu.”
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En huoli kotieloista!
Jos markan soasta saanen,
Parempana tuon pitelen
Kuin kaikki kotoiset kullat,
Auran nostamat hopeat.
Tuo tänne sotisopani,
Kanna vainovaatteheni!
Lähen Pohjolan sotahan.
„Mieleni minun tekevi
Itse korvin kuullakseni,
Nähä näillä silmilläni,
Onko neittä Pohjolassa,
Piikoa Pimentolassa,
Jok’ ei suostu sulhosihin,
Mielly miehi’in hyvihin.”
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Ohoh Ahti poikaseni!
Sull’ on Kyllikki ko’issa,
Kotinainen korkeampi!”
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Kyllikki on kylänkävijä:
Juoskohon joka kisassa,
Maatkohon joka majassa,
Kylän impien iloissa,
Kassapäien karkeloissa!”
Ainapa emo epäsi
Lähtemästä Lemminkäistä;
Emo kielti poikoansa,
Nainen miestänsä epäsi:
„Ellös vainen menkökänä
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan!
Tuho ainaki[9] tulevi,
Tuho poikoa pätöistä,
Hukka lieto Lemminkäistä.”
Silloin lieto Lemminkäinen
Oli päätänsä sukiva,
Hapsiansa harjoava.
Suan[10] seinähän sivalti,
Harjan paiskoi patsahasen,[11]
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Silloin on hukka Lemmin-
Tuho poikoa pätöistä, [käistä,
Kun suka verin valuvi,
Harja hurmehin loruvi.”
Siitä lieto Lemminkäinen
Varsan viiasta[12] vihelti,
Kulokosta[13] kultaharjan;
Pisti varsan valjahisin,

---

9 varmaan. — 10 harjan (kuv. 56). — 11 takan pylvääseen. — 12 viidakosta. — 13 talven alla maanneesta heinikosta.

Puikkoihin[14] tulipunaisen.
Itse istuikse rekehen,
Kohautti korjahansa,
Laski virkkua vitsalla,
Karkutti kariperällä.[15]
Virkku juoksi, matka joutui,
Reki vieri, tie lyheni,
Hope'inen hiekka helkki,[16]
Kangas kultainen kumisi.

Kulki päivän, kulki toisen,
Kulki kohta kolmannenki.
Päivänäpä kolmantena
Kylä vastahan tulevi.

Siinä lieto Lemminkäinen
Lähetessänsä taloa
Sanovi sanalla tuolla:
„Sule, Hiisi, haukun suuta,
Lempo, koiran leukaluuta,
Laita sulku suun etehen,
Haitta[17] hammasten välihin,
Ettei ennen ääntä päästä
Miehen mentyä sivutse!"

Niin pihalle tultuansa
Itse korvin kuuntelevi
Kenenkänä keksimättä,
Kunkana havaitsematta:
Kuuli ulkoa runoja,
Läpi sammalen sanoja,
Läpi seinän soittajoita,
Läpi lauan[18] laulajoita.
Katsahti tupahan tuosta,
Pilkisteli piilokkali:[19]
Tupa oli täynnä tuntijoita,[20]
Lautsat täynnä laulajoita,
Sivuseinät soittajoita,
Peripenkki tietäjiä,
Karsina[21] karehtijoita[22] ...
Lauloivat Lapin runoja,
Hiien virttä vinguttivat.

Siitä lieto Lemminkäinen
Tohti toisiksi ruveta,
Ruohti muuksi muutellaita;[23]
Meni nurkasta tupahan,
Sai sisähän salvoimesta.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Hyvä on laulu loppuvasta,
Lyhyestä virsi kaunis;[24]
Miel' on jäämähän parempi
Kuin on kesken katkemahan."

Itse Pohjalan emäntä
Liikkui sillan liitoksella,[25]
Laahoi keskilattialla.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Olipa tässä ennen koira,
Rakki rauankarvallinen,
Lihan syöjä, luun purija,
Veren uuelta[26] vetäjä.
Mi lienetki miehiäsi,
Ku ollet urohiasi,
Kun tulit tähän tupahan,

14 aisoihin. — 15 hoputti piiskalla, jonka siimassa oli helyjä; siitä nimitykset helmiletku, helmisvyö, kariperä jne (kuv. 115). — 16 helisi. — 17 este; vrt. lukon haitta, joka laskee vain oikean avaimen lukossa kääntymään. — 18 ikkunan juoksulaudan (kuv. 6). — 19 kurkisteli salaa. — 20 taitomiehiä. — 21 uunin ja peräseinän välinen osa tupaa. — 22 loitsijoita. — 23 rohkeni muuksi muuttaa itsensä. — 24 kun se aikanaan loppuu, lyhyenä. — 25 lattiapalkkien päiden yhtymäkohdalla. — 26 raakana.

Sait sisähän salvoksehen
Ilman koiran kuulematta,
Haukkujan havaitsematta?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„En mä tänne tullutkana
Koiriesi syötäväksi,
Haukkujen hakattavaksi.
„Pesipä emo minua,
Pesi piennä hutjukkana,[27]
Kolmasti kesäisnä yönä,
Yheksästi syksy-yönä
Joka tielle tietäjäksi,
Joka maalle malttajaksi,[28]
Kotonani laulajaksi,
Ulkona osoajaksi."
Siitä lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli,
Jop' on loihe loitsijaksi,
Laikahtihe[29] laulajaksi:
Tulta iski turkin helmat,
Valoi silmät valkeata
Lemminkäisen laulaessa,
Laulaessa, lausiessa.[30]
Niin lauloi mokomat miehet
Minkä minne, kunka kunne:
Lampihin kalattomihin,
Aivan ahvenettomihin,
Rutjan koskehen kovahan,
Palavahan pyörtehesen,
Virran alle vaahtipäiksi,
Kosken keskelle kiviksi.
Sinne lieto Lemminkäinen
Lauloi miehet miekkoinensa,
Urohot asehinensa;
Lauloi nuoret, lauloi vanhat;
Yhen heitti laulamatta:
Karjanpaimenen pahaisen,
Ukko vanhan umpisilmän.[31]
Märkähattu karjanpaimen
Tuosta suuttui ja vihastui.
Meni ulos usta myöten,
Pellolle pihoa myöten;
Juoksi Tuonelan joelle,
Pyhän virran pyörtehelle.
Siellä katsoi[32] Kaukomieltä,
Vuottelevi Lemminkäistä
Pohjasta paloavaksi.

12. Lemminkäisen hirvenhiihto.

Siitä lieto Lemminkäinen
Sanoi Pohjolan akalle:
„Anna nyt, akka, piikojasi,[1]
Tuopa tänne tyttöjäsi,
Paras parvesta minulle,
Pisin piikajoukostasi!"
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Anna en sulle piikojani
Enkä työnnä tyttöjäni,

27 pojan nallikkana. — 28 taitajaksi. — 29 rupesi. — 30 loitsiessa. — 31 sokean. — 32 vahti.
1 tyttöjäsi.

En parasta, en pahinta,
En pisintä, en lyhintä:
Sull' on ennen naitu nainen,
Ennen juohettu[2] emäntä."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Kytken Kyllikin kylähän,
Kylän kynnysportahille,
Veräjille vierahille;
Täältä saan paremman naisen.
Tuo nyt tänne tyttäresi,
Impiparvesta ihanin,
Kassapäistä kaunokaisin!"
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Enpä anna tyttöäni
Miehille mitättömille,
Urohille joutaville.
Äsken[3] tyttöjä anele,
Kuulustele kukkapäitä,
Kun sa hiihät Hiien hirven
Hiien peltojen periltä!"
Siitä lieto Lemminkäinen
Kengitteli[4] keihojansa,
Jännitteli jousiansa,
Vasamoitansa varusti.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo oisi keihäs kengitetty,
Kaikki valmihit vasamat,
Jousi jäntehen varassa,
Ei lyly[5] lykittävänä,
Kalhu[6] kannan lyötävänä."
Kävi Kaupin kartanohon,
Päätyi Lyylikin pajahan:
„Oi on viisas vuojelainen,
Kaunis Kauppi lappalainen!
Tee mulle sukeat sukset,
Kalhut kaunoiset kaverra,
Joilla hiihän Hiien hirven
Hiien peltojen periltä!"
Sai lyly lykittäväksi,
Kalhu kannan lyötäväksi,
Sauvan varret valmihiksi,
Sompaset sovitetuksi.
Saukon maksoi sauvan varsi,
Sompa ruskean reposen.
Siitä lieto Lemminkäinen
Viinen[7] selkähän sitaisi,
Olallensa uuen jousen,
Sauvan survaisi kätehen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Eip' on ilmalla Jumalan,
Tämän taivon kannen alla
Löytyne sitä metsässä
Jalan neljän juoksevata,
Kut' ei näillä yllätetä,[8]
Kalhuilla Kalevan poian,
Liukoimilla Lemminkäisen."
Päätyi hiiet kuulemassa,
Juuttahat tähyämässä.
Hiiet hirveä rakenti,
Juuttahat poroa laati:
Pään panevi pökkelöstä,
Sarvet raian haarukasta,
Sääret suolta seipähistä,
Selän aian aiaksesta,

2 miehelään juohettu l. johdettu. — 3 sitten vasta. — 4 varusti kenkäimellä l. piikillä (kuv. 85). — 5 vasemman jalan pidempi suksi. — 6 oikean jalan lyhyempi suksi. — 7 nuolikotelon. — 8 saavuteta.

Suonet kuivista kuloista,
Muun lihan lahosta puusta.
Hiisi neuvoi hirveänsä,
Porollensa suin puheli:
„Nyt sie juokse, hiitten hirvi,
Poron poikimasijoille,
Lapin lasten tanterille!
Hiihätä hikehen miestä,
Lemminkäistä liiatenki!"[9]
Siitä juoksi hiitten hirvi,
Poropeura poimetteli[10]
Pohjan aittojen alatse,
Lapin lasten tanteritse:
Potkaisi koasta korvon,[11]
Kaatoi kattilat tulelta,
Lihat tuhkahan tuherti,
Liemet lietehen levitti.
Nousi melkoinen meteli
Lapin lasten tanterilla:
Lapin koirat haukkumahan,
Lapin lapset itkemähän,
Lapin naiset nauramahan,
Muu väki murajamahan!
Itse lieto Lemminkäinen
Ain' oli hirven hiihännässä.
Hiihti soita, hiihti maita,
Hiihti aukkoja[12] ahoja:
Tuli suihki suksiloista,
Savu sauvojen nenistä.
Hiihti kaikki Hiien korvet,
Kaikki Kalman kankahatki,
Hiihti Surman suun e'etse,
Kalman kartanon perätse.[13]
Surma jo suutansa avavi,
Kalma päätä kallistavi
Ottoaksensa urosta,
Nielläksensä Lemminkäistä.
Viel' oli liuska liukumatta,
Korven kolkka koskematta
Pohjan pitkässä perässä,
Lapin maassa laukeassa.[14]
Läksi senki liukumahan.
Niin perille päästessänsä
Kuuli melkoisen metelin
Pohjan pitkästä perästä,
Lapin lasten tanterilta.
Siitä lieto Lemminkäinen
Heti tuonne hiihtämähän
Koiran haukuntasijoille,
Lapin lasten tanterille.
Sanoi sinne saatuansa,
Tutkaeli tultuansa:
„Mitä täällä naiset nauroi,
Naiset nauroi, lapset itki,
Kuta haukkui hallikoirat?"
„Sitä täällä naiset nauroi,
Naiset nauroi, lapset itki,
Sitä haukkui hallikoirat:
Juoksi tästä hiitten hirvi,
Silosorkka sorkutteli;[15]
Potkaisi koasta korvon,
Kaatoi kattilat tulelta,
Selin keitot keikahutti,
Vellit lietehen levitti."

9 erittäinkin. — 10 juoksi. — 11 saavin (kuv. 34). — 12 aukeita. — 13 surman suun edestä, kalman kartanon takaa. — 14 laveassa. — 15 pitkäsääri juoksi.

Siitä veitikkä verevä,
Tuo on lieto Lemminkäinen,
Lykkäsi lylyn lumelle,
Kuni kyyn kulon-alaisen,
Solahutti suopetäjän,
Kuni käärmehen elävän;
Itse virkki vierressänsä,[16]
Sanoi sauvakätteheltä:[17]
„Mi lienee Lapissa miestä,
Kaikki hirven kannantahan;
Mi lienee Lapissa naista,
Kaikki kattilan pesohon;
Mi lienee Lapissa lasta,
Kaikki lastun poimintahan;
Mi Lapilla kattiloa,
Kaikki hirven keitäntähän!"
Kiinnistihe, jännistihe,
Potkaisihe, ponnistihe.
Ensi kerran potkaisihe
Silmän siintämättömähän,
Kerran toisen kuopaisihe[18]
Korvan kuulemattomahan,
Kolmannen kohenteleikse[19]
Lautasille[20] hiitten hirven.
Otti vaajan[21] vaahterisen,
Raksin[22] koivuisen rapasi,
Jolla kytki hiitten hirven
Tarhan tammisen sisähän:
„Siinä seiso, hiitten hirvi,
Poropeura, poimettele!"[23]
Selkeä silittelevi,
Taljoa taputtelevi.
Siitä kiihtyi Hiien hirvi,
Poropeura potkimahan.
Ponnistihe, jännistihe:
Raksin koivuisen revitti,
Rikkoi vaajan vaahterisen,
Tarhan tammisen hajotti.
Siitä sai samoamahan,
Läksi hirvi hippomahan
Vasten soita, vasten maita,
Vasten varvikkomäkeä
Silmän siintämättömihin,
Korvan kuulemattomihin.
Siinä veitikkä verevä
Jopa suuttui jotta syäntyi,
Kovin suuttui ja vihastui.
Hiihti hirveä jälestä;
Niin kun kerran potkaisevi,
Lysmätti lyly lävestä,[24]
Kalhu taittui kannan tiestä.[25]
Itse juoksi Hiien hirvi,
Jottei päätänä näkynnä.
Siitä lieto Lemminkäinen
Arveli, ajattelihe,
Kulle syylle sylveäisi,[26]
Kulle laskisi laulle:[27]
Heittäisikö Hiien hirvet,
Itse kulkisi kotihin,
Vai vielä yritteleisi,
Hiihteleisi hiljallehen
Mieliksi metsän emännän,

16 kulkiessaan. — 17 sauva kädessä. — 18 kaapaisi. — 19 nousee. — 20 selkään. — 21 paalun. — 22 vitsakytkyimen. — 23 lyö jalkojasi. — 24 katkesi mäystimen reiän kohdalta; lysmätti, vrt. lysmäpolvi = koukkupolvi (karhusta). — 25 toinen suksi taittui kantapään kohdalta. — 26 mille polulle, uralle heittäytyisi. — 27 ladulle.

Salon impien iloksi.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Lähen nyt miehistä metsälle,
Urohista ulkotöille
Tapiolan tietä myöten,
Tapion talojen kautta.
Terve, vuoret, terve, vaarat,
Terve, kuusikot kumeat,
Terve, haavikot haleat,
Terve, tervehyttäjänne!
„Miesty,[28] metsä, kostu,[29]
Taivu, ainoinen[35] Tapio! [korpi,
Saata miestä saarekselle,[31]
Sille kummulle kuleta,
Jost' on saalis saatavana,
Erän toimi[32] tuotavana!
„Nyyrikki, Tapion poika,
Mies puhas, punakypärä!
Veistä pilkut pitkin maita,
Rastit[33] vaaroihin rakenna,
Jotta tunnen, tuhma, käyä,
Äkkiouto, tien osoan
Etsiessäni ereä,
Antia anellessani!
„Mielikki, metsän emäntä,
Puhas muori, muoto kaunis!
Pane kulta[34] kulkemahan,
Hopea vaeltamahan
Miehen etsivän etehen,
Anelijan askelille!
„Ota kultaiset avaimet
Renkahalta reieltäsi,
Aukaise Tapion aitta,
Metsän linna liikahuta
Minun pyyntöpäivinäni,
Eränetso-aikoinani!
„Metsän piika pikkarainen,
Simasuu Tapion neiti!
Soitellos metinen pilli,[35]
Simapilli piiperoita
Korvallen ehon[36] emännän,
Mieluisan metsän emännän,
Jotta kuulisi välehen,
Nousisi makoamasta,
Kun ei kuule kumminkana,
Ei hava'a harvoinkana,
Vaikka ainoisin[37] anelen,
Kielen kullan[38] kuikuttelen!"
Siinä lieto Lemminkäinen
Ajan kaiken annitoinna[39]
Hiihti soita, hiihti maita,
Hiihti korpia kovia,
Jumalan sysimäkiä,
Hiien hiilikankahia.
Hiihti päivän, hiihti toisen.
Jo päivänä kolmantena
Meni suurelle mäelle,
Nousi suurelle kivelle,
Loi silmänsä luotehesen,
Poikki soien pohjosehen:
Tapion talot näkyivät,

28 tule minun miehikseni, puolelleni. — 29 suostu. — 30 kultainen, oiva. — 31 metsikköön. — 32 erä = saalis, erän toimi = pyydettävä saalis. — 33 viitat, merkit. — 34 kulta, hopea = otuskulta. — 35 suloinen p. — 36 hyvän. — 37 ainoisin sanoin = kauniin s. — 38 kultakielin. — 39 saaliitonna.

Ukset kulta[40] kuumottivat
Poikki suosta,[41] pohjosesta,
Alta vaaran, varvikosta.
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Heti luoksi luontelihe,[42]
Lähelle lähentelihe,
Alle ikkunan Tapion.
Kuuristihe katsomahan:
Siellä antajat asuivat
Ja viruivat viljan[43] eukot
Aivan arkivaattehissa,
Ryysyissä ryvennehissä.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Mintähen, metsän emäntä,
Asut arkivaattehissa,
Riihiryysyissä rypeät,
Kovin musta muo'oltasi,
Katsannaltasi kamala.
„Kun ennen kävin metsässä:
Tapion talon isäntä,
Tapion talon emäntä,
Tellervo, Tapion neiti,
Kanssa muu Tapion kansa,
Kaikki kullassa kuhisi,
Hopeassa horjeksihe.[44]
Itsensä metsän emännän,
Ehtoisan[45] metsän emännän,
Käet oli kullankäärehissä,[46]
Sormet kullansormuksissa,
Tukat kullansuortuvissa,
Kaula helmissä hyvissä.
„Oi mielu metsän emäntä,
Metsolan metinen muori!
Heitä poies heinäkengät,
Kaskivirsusi karista,
Riisu riihiryökälehet,
Arkipaitasi alenna!
Lyöte lykkyvaattehisin,
Antipaitoihin paneite
Minun metsipäivinäni,
Eränetso-aikoinani!
Ikävä minun tulevi,
Ikävä tulettelevi[47]
Tätä tyhjänä-oloa,
Ajan kaiken annituutta.[48]
"Metsän ukko halliparta,
Havuhattu, naavaturkki!
Pane nyt metsät palttinoihin,
Salot verkahan vetäise,
Hope'ihin hongat laita,
Kuuset kultihin rakenna,
Vanhat hongat vaskivöille,
Petäjät hopeavöille,
Koivut kultakukkasihin,
Kannot kultakalkkaroihin![49]
Pane, kuinp' on muinaiselta,[50]
Parempina päivinäsi:
Kuuna paistoi kuusen oksat,
Päivänä petäjän latvat,
Metsä haiskahti me'elle,
Simalle salo sininen.
Niinp' on lieto Lemminkäi-
Viikon hiihteä hivutti, [nen
Lauloi virret viian päässä,

40 kulta-ukset. — 41 suon poikki. — 42 tuli luo; luonteleita. — 43 metsänriistan. — 44 häälyi. — 45 suosiollisen. — 46 rannerenkaissa. — 47 pyrkii tulemaan. — 48 annittomuutta. — 49 kultahelkyttimiin. — 50 muinoin.

Kolmet korven kainalossa:
Miellytti metsän emännän,
Itsenki metsän isännän,
Ihastutti immet kaikki,
Taivutti Tapion neiet.
Juoksuttivat, jou'uttivat
Hiien hirven kätköstänsä
Miehen etsijän etehen,
Sanelijan saataville.
Itse lieto Lemminkäinen
Jopa lämsänsä[51] lähetti
Hiien hirven hartioille,
Kaulalle kamelivarsan,
Jottei potkinut pahasti
Selkeä silittäessä.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Salon herra, maan isäntä,
Kaunis kankahan eläjä!
Mielikki, metsän emäntä,
Metsän armas antimuori!
Tule nyt kullat ottamahan,
Hopeat valitsemahan!
Pane maalle palttinasi,
Lempiliinasi levitä
Alle kullan kuumottavan,
Alle huohtavan hopean,
Tuon on maahan tippumatta,
Rikkoihin rivestymättä!"[52]
Läksi siitä Pohjolahan;
Sanoi tuonne tultuansa:
„Jo nyt hiihin Hiien hirven
Hiien peltojen periltä.
Anna, akka, tyttöäsi,
Mulle nuorta morsianta!"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Äsken annan tyttäreni
Sekä nuoren morsiamen
Kun ammut joutsenen joesta,
Virrasta vihannan[53] linnun,
Tuonen mustasta joesta,
Pyhän virran pyörtehestä."
Siitä lieto Lemminkäinen
Astua lykyttelevi
Tuonne Tuonelan joelle,
Pyhän virran pyörtehelle,
Jalo jousi olkapäällä,
Viini nuolia selässä.
Märkähattu karjanpaimen,
Ukko Pohjolan sokea,
Tuop' on Tuonelan joella,
Pyhän virran pyörtehellä
Vesikyyn ve'estä nosti,[54]
Umpiputken[55] lainehista,
Syöksi miehen syämen kautta,
Läpi maksan Lemminkäisen.
Syöksi lieto Lemminkäisen,
Tuonen mustahan jokehen,
Pahimpahan pyörtehesen.
Meni lieto Lemminkäinen,
Meni koskessa kolisten,
Myötävirrassa vilisten
Tuonne Tuonelan tuville.

51 suopunkinsa. — 52 likaantumatta. — 53 uhkean. — 54 loitsimalla nostatti. — 55 putkenmuotoisen eläimen, vesikäärmeen.

13. Lemminkäisen äiti.

Äiti lieto Lemminkäisen
Aina koissa arvelevi:
„Minne on saanut Lemminkäi-
Kunne Kaukoni kaonnut, [nen,
Kun ei kuulu jo tulevan
Matkoiltansa maailmassa?"
Ei tieä emo poloinen
Eikä kantaja katala,
Missä liikkuvi lihansa,
Vierevi oma verensä,
Kävikö käpymäkeä,
Kanervaista kangasmaata,
Vai meni meren selällä,
Lakkipäillä[1] lainehilla.
Kyllikki, korea nainen,
Koissa lieto Lemminkäisen
Katsoi illalla sukoa,
Huomenella[2] harjoansa;
Niin päivänä muutamana
Jo veri suasta vuoti,
Hurme harjasta norahti.[3]
Kyllikki, korea nainen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo nyt on mennyt mies mi-
[nulta,
Kaunis Kaukoni kaonnut:
Veri jo vuotavi suasta,
Hurme harjasta noruvi!"
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse katsovi sukoa;
Itse itkulle apeutui:
„Voi, poloisen, päiviäni,
Angervoisen,[4] aikojani!
Jo nyt on poikani, poloisen,
Saanut päiville pahoille!
Tuho on poikoa pätöistä,
Hukka lieto Lemminkäistä."
Kourin helmansa kokosi,
Käsivarsin vaattehensa.
Pian juoksi matkan pitkän,
Sekä juoksi jotta joutui:
Mäet mätkyi mennessänsä,
Norot nousi, vaarat vaipui,
Ylähäiset maat aleni,
Alahaiset maat yleni.
Tuli Pohjolan tuville.
Kysytteli poikoansa:
„Oi sie Pohjolan emäntä!
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Minne poikani menetit?"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuop' on tuohon vastaeli:
„Enpä tieä poikoasi,
Kunne kulki ja katosi.
Istutin oron rekehen,
Korjahan kovan[5] tulisen;
Oisko uhkuhun[6] uponnut,
Meren jäälle jähmettynyt,
Vai saanut sutosen suuhun,
Karhun kauhean kitahan?"
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Jo vainen valehtelitki!

1 vaahtopäisillä. — 2 aamulla. — 3 valahti. — 4 onnettoman. — 5 kovin. — 6 jääsohjuun.

Susi ei syö minun sukua,
Karhu ei kaa'a Lemminkäistä.
Kunp' on et sanone tuota,
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Rikon uksen uuen riihen,
Taitan sampuen saranat."
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Syötin miehen syöneheksi,
Juotin miehen juoneheksi;
Istutin venon perähän,
Laitoin kosket laskemahan.
Enkä tuota tunnekana,
Kunne sai katala raukka,
Koskihinko kuohuvihin,
Virtoihin vipajavihin."[7]
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Jo vainen valehtelitki!
Sano tarkkoja tosia,
Valehia viimeisiä,
Kunne saatoit Lemminkäisen,
Kaotit kalevalaisen,
Taikka surmasi tulevi,
Kuolemasi kohtoavi!"
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Jospa jo sanon toenki:
Panin hirvet hiihtämähän,
Jalopeurat[8] jaksamahan;
Laitoin joutsenen hakuhun,
Pyhän linnun pyyäntähän.
Nyt en tuota tunnekana,
Mi on tullunna tuhoksi,
Esteheksi ennättännä,
Kun ei kuulu jo tulevan
Morsianta pyytämähän,
Tyttöä anelemahan."
Emo etsi eksynyttä,
Kaonnutta kaipoavi.
Juoksi suuret suot sutena,
Kulki korvet kontiona,
Ve'et saukkona samosi,
Maat käveli mauriaisna;[9]
Kivet syrjähän sytäsi,
Kannot käänti kallellehen.
Viikon etsi eksynyttä,
Viikon etsi eikä löyä.
Päivyt vastahan tulevi;
Päivälle kumarteleikse:
„Oi päivyt, Jumalan luoma!
Etkö nähnyt poikoani,
Kullaista omenatani,
Hope'ista sauvoani?"
Jopa päivyt jonki tiesi,
Arvaeli aurinkoinen:
„Jo on poikasi, poloisen,
Kaotettu, kuoletettu
Tuonen mustahan jokehen,
Manalan ikivetehen:
Mennyt koskia kolisten,
Myötävirtoja vilisten
Tuonne Tuonelan perille,
Manalan alantehille."
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse itkulle hyräytyi.
Meni seppojen pajahan:
„Oi sie seppo Ilmarinen!
Taoit ennen, taoit eilen,

7 vuolaisiin. — 8 jalot l. suuret peurat. — 9 muurahaisena.

Taopa tänäki päänä!
Varta[10] vaskinen harava,
Piitä[11] piihin rautaisihin;
Piit tao satoa syltä,
Varsi viittä[12] valmistellos!"
Siitä äiti Lemminkäisen
Saapi rautaisen haravan,
Lenti Tuonelan joelle.
Päiveä rukoelevi:
„Oi päivyt, Jumalan luoma,
Paista hetki heltehesti,
Toinen himmesti hiosta:
Nukuttele nuiva[13] kansa,
Väsytä väki Manalan!"
Tuo päivyt, Jumalan luoma,
Lenti koivun konkelolle,
Lepän lengolle lehahti,
Paistoi hetken heltehesti,
Toisen himmesti hiosti:
Nukutteli nuivan joukon,
Väsytti väen Manalan,
Nuoret miehet miekoillehen,
Vanhat vasten sauvojansa,
Keski-iän keihä'ille.
Siitä äiti Lemminkäisen
Otti rautaisen haravan;
Haravoipi poikoansa
Koskesta kohisevasta,
Virrasta vilisevästä.
Haravoipi eikä löyä.
Siitä siirtihen alemma:
Meni myötänsä[14] merehen,
Sukkarihmasta sulahan,
Vyötäröistä veen sisähän.
Haravoipi poikoansa
Pitkin Tuonelan jokea,
Vetelevi vastavirran.
Veti kerran, tuosta toisen:
Saapi paian poikoansa,
Paian mieliksi pahoiksi;
Veti vielä kerran toisen:
Sai sukat, hatun tapasi,
Sukat suureksi suruksi,
Hatun mieliharmiksensa.
Astui siitäkin alemma,
Manalan alantehelle.
Veti kerran pitkin vettä,
Kerran toisen poikki vettä,
Kolmannen vitahan[15] vettä.
Kerrallapa kolmannella
Elotukku[16] sai etehen
Haravahan rautaisehen.
Elotukku ei se ollut:
Olipa lieto Lemminkäinen,
Itse kaunis Kaukomieli.
Vaan oli pikkuista vajalla:
Yhtä kättä, puolta päätä.
Paljo muita muskuloita,[17]
Siihen henkeä lisäksi.
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Vetelevi vielä kerran
Haravalla vaskisella
Pitkin Tuonelan jokea,
Sekä pitkin jotta poikki:

10 varrella varusta; vartan, varttaa. — 11 pane piihin; piitän, piittää. — 12 nim. sataa. — 13 nuutunut. — 14 myötäisin, kokonaan. — 15 viistoon, viteittäin. — 16 tavaratukko. — 17 palasia.

Saapi kättä, saapi päätä,
Saapi puolen selkäluuta.
Niistä poikoa rakenti,
Laati lieto Lemminkäistä.
Liitteli lihat lihoihin,
Luut on luihin luikahutti,[18]
Jäsenet jäsenihinsä,
Suonet suonten sortumihin.[19]
Sai suonet lukeneheksi,[20]
Päät suonten si'elleheksi,
Ei miestä sanalliseksi,
Lasta lausehelliseksi.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Mehiläinen, meiän lintu,
Metsän kukkien kuningas!
Lähe nyt mettä noutamahan,
Simoa tavottamahan!
Lennä tuonne taivosehen,
Päälle taivosen yheksän!
Siell' on viljalta simoa,
Siellä mettä mielin määrin,
Joilla ennen Luoja loitsi,
Puheli puhas Jumala.
Kasta siipesi simassa,
Sulkasi sulassa meessä,
Tuo simoa siivessäsi,
Kanna mettä kaapussasi!"
Mehiläinen maasta nousi,
Simasiipi mättähältä;
Jopa lenti löyhytteli,
Pienin siivin siuotteli.
Lenti kuun keheä myöten,
Päivän päärmettä[21] samosi,
Otavaisten olkapäitse,
Seitsentähtyen selitse:
Lenti Luojan kellarihin,
Kamarihin kaikkivallan.
Siellä voietta tehä'än,
Rasvoja rakennetahan
Hope'isissa paoissa,
Kultaisissa kattiloissa.
Mehiläinen, ilman lintu,
Sai siitä simoja kyllin,
Metosia mielin määrin.
Oli aikoa vähäinen:
Jo tulla tuhuttelevi
Sata sarvea sylissä,
Tuhat muuta muhkurata;
Missä mettä, kussa vettä,
Kussa voietta parasta.
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse voiti voipunutta,
Pahoin-tullutta paranti.
Voiti luun lomia myöten,
Jäsenten rakoja myöten.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui ja pakisi:
„Nouse pois makoamasta,
Ylene uneksimasta
Näiltä paikoilta pahoilta,
Kovan onnen vuotehelta!"
Nousi mies makoamasta,
Heräsi uneksimasta.
Jop' on saattavi sanoa,
Itse kielin kertoella:

18 liitti, solahutti yhteen. — 19 katkeamakohtiin. — 20 loitsien parantaneeksi. — 21 auringon reunaa.

„Viikon, utra,[22] uinaelin,
Kauan, malkio[22] makasin!
Makasin unen makean,
Sikeäisen siuvattelin."[23]
Sanoi äiti Lemminkäisen,
Itse lausui ja pakisi:
„Oisit maannut kauemminki,
Vielä viikomman venynyt
Ilman äitittä pahatta,
Katalatta kantajatta."
Kysyi siitä poialtansa,
Jos oli mitä vajoa.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Viel' olen äijeä vajoa:
Tuollapa syämykseni
Noissa Pohjan neitosissa,
Kaunoisissa kassapäissä.
Homekorva Pohjan eukko
Eip' on anna tyttöänsä
Ilman allin ampumatta,
Joutsenen osoamatta
Tuosta Tuonelan joesta,
Pyhän virran pyörtehestä."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Heitä herjät joutsenesi,
Anna allien asua
Tuonen mustassa joessa!
Sie lähe kotiperille
Kanssa äitisi katalan!
Vielä kiitä onneasi,
Julkista Jumalatasi,
Kun antoi avun totisen,
Vielä henkihin herätti."
Siitä lieto Lemminkäinen
Jo kohta kotia läksi
Kanssa armahan emonsa,
Kera valtavanhempansa.

14. Väinämöisen veneenveisto.

Väinämöinen ryhtyi uudelleen venettä veistämään. Luopuen alkuperäisestä ehdosta tehdä se värttinän palasista hän lähetti Sampsa Pellervoisen hakemaan venepuita, joista sitten kävi rakentamaan venettä.

Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Oli veistävä venoista,
Uutta purtta puuhoava
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Teki tieolla venettä,
Laati purtta laulamalla.
Lauloi virren: pohjan puutti,[1]
Lauloi toisen: liitti laian;
Lauloi kohta kolmannenki
Hankoja[2] hakatessansa,
Päitä kaaren päätellessä.
Kaaritettua venosen

22 raukka, onneton. — 23 vetelin sikeän unen.

1 kiinnitti; puutan, puuttaa. — 2 hankatappeja.

Uupui kolmea sanoa
Panemilla parraspuien,[3]
Kokkien kohentimilla.[4]
Arvelee, ajattelevi,
Mistäpä sanoja saisi:
Pääskyjenkö päälaelta,
Kesäpeuran kielen alta,
Suusta valkean oravan."
Sai siitä sanoja paljon,
Ne kaikki avuttomia.
Arvelee, ajattelevi:
„Tuolta saan sa'an sanoja,
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajasta."
Läksi Tuonelta sanoja,
Manalalta mahtiloita.[5]
Astua taputtelevi;
Kävi viikon vitsikkoa,
Viikon toisen tuomikkoa,
Kolmannen katajikkoa:
Jo näkyi Manalan saari,
Tuonen kumpu kuumottavi.
Vaka vanha Väinämöinen
Jo huhuta huikahutti[6]
Tuossa Tuonelan joessa,
Manalan alantehessa:
„Tuo venettä, Tuonen tytti,
Lauttoa, Manalan lapsi,
Yli salmen saa'akseni,
Joen poikki päästäkseni!"
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Tuo oli poukkujen pesijä,
Räpähien räimyttäjä[7]
Tuonen mustassa joessa,
Manalan alusve'essä.
Sanan virkki, noin nimesi:
„Vene täältä tuotanehe,
Kuni[8] syy sanottanehe,
Mi sinun Manalle saattoi
Ilman tauin tappamatta,
Ottamatta oivan[9] surman,
Muun surman musertamatta."
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuossa sanoiksi virkki:
„Rauta mun Manalle saattoi,
Teräs tempoi Tuonelahan."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manalan neiti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuosta tunnen kielastajan![10]
Kun rauta Manalle saisi,
Teräs toisi Tuonelahan,
Verin vaattehet valuisi,
Hürmehin hurahteleisi.
Sano totta, Väinämöinen,
Sano totta toinen kerta!"
Vaka vanha Väinämöinen
Itse virkki, noin nimesi:
„Vesi sai minun Manalle,
Aalto toi on Tuonelahan."
Lyhykäinen Tuonen tytti,
Matala Manan neiti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:

3 ylälaitojen reunapuut. — 4 kokkia laitellessaan. — 5 mahtisanoja. — 6 huusi h. — 7 pesuvaatteiden kurikoitsija. — 8 kun. — 9 oikean, luonnollisen. — 10 valehtelijan.

„Ymmärrän valehtelijan!
Jos vesi Manalle saisi,
Aalto toisi Tuonelahan,
Vesin vaattehet valuisi,
Helmasi herahteleisi.
Sano tarkkoja tosia:
Mi sinun Manalle saattoi?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
"Toki ma sanon toetki.
Te'in tieolla venettä,
Laain purtta laulamalla.
Lauloin päivän, lauloin toisen,
Niin päivällä kolmannella
Rikkoihe reki runoilta,
Jalas taittui lausehilta:
Läksin Tuonelta oroa,[11]
Manalalta vääntiätä[12]
Rekosen rakentoani,
Laulukorjan laatiani.
Tuopa nyt venoista tänne,
Laita mulle lauttoasi!"
Kyllä Tuonetar toruvi,
Manan neiti riitelevi:
„Oi on, hullu, hulluuttasi,
Mies on, mielesi vähyyttä!
Tulet syyttä Tuonelahan,
Tauitta Manan majoille!
Parempi sinun olisi
Palata omille maille:
Äijä on tänne tullehia,
Ei paljo palannehia."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Akka tieltä kääntyköhön,
Eip' on mies pahempikana,
Uros untelompikana!
Tuo venettä, Tuonen tytti,
Lauttoa, Manalan lapsi!"
Vei venehen Tuonen tytti;
Sillä vanhan Väinämöisen
Yli salmen saattelevi.
Tuonetar, hyvä emäntä,
Manalatar, vaimo vanha,
Toip' on tuopilla olutta,
Kantoi kaksikorvaisella:
„Juop' on, vanha Väinämöi-
[nen!"
Vaka vanha Väinämöinen
Katsoi pitkin tuoppiansa:
Sammakot kuti sisällä,
Maot laioilla lateli.[13]
Sanoi Tuonelan emäntä:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Mitä sie tulit Manalle
Ennen Tuonen tahtomatta,
Manan mailta kutsumatta?"
Sanoi vanha Väinömöinen:
„Veistäessäni venoista
Uuvuin kolmea sanoa.
Kun en noita saanutkana,
Mailta, ilmoilta tavannut,
Piti tulla Tuonelahan
Saamahan sanoja noita,
Ongelmoita oppimahan."
Tuopa Tuonelan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei Tuoni sanoja anna,

11 kairaa, poraa. — 12 näveriä (kuv. 59). — 13 mateli; (tuoppi kuv. 41).

Mana mahtia[14] jakele!
Etkä täältä pääsnekänä
Sinä ilmoisna ikänä
Kotihisi kulkemahan,
Maillesi matelemahan."
Uuvutti unehen miehen,
Pani maata matkalaisen
Tuonen taljavuotehelle.
Siinä mies makaelevi,
Uros unta ottelevi:
Mies makasi, vaate valvoi.[15]
Oli akka Tuonelassa,
Akka vanha käykkäleuka,
Rautarihman kehreäjä,
Vaskilankojen valaja.
Kehräsi sataisen[16] nuotan
Yönä yhtenä kesäisnä
Yhellä vesikivellä.
Oli ukko Tuonelassa;
Se on ukko kolmisormi,
Rautaverkkojen kutoja,
Vaskinuotan valmistaja.
Se kutoi sataisen nuotan
Samana kesäisnä yönä
Samalla vesikivellä.
Tuonen poika koukkusormi,
Koukkusormi, rautanäppi,[17]
Se veti sataisen nuotan
Poikki Tuonelan joesta,
Jottei päästä Väinämöisen,
Selvitä uvantolaisen
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajoista.
Vaka vanha Väinämöinen
Pian muuksi muuttelihe,
Ruton[18] toiseksi rupesi:
Matoi[19] rautaisna matona,
Kulki kyisnä käärmehenä
Poikki Tuonelan joesta,
Läpi Tuonen verkkoloista.
Siitä vanha Väinämöinen
Tuonelasta tultuansa
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Elköhön hyvä Jumala,
Elköhön sitä suetko,[20]
Itse-mennyttä Manalle,
Tuonelahan tunkeinutta!
Äijä on sinne saanehia,
Vähä tuolta tullehia.
„Elkätte, imeisen lapset,
Sinä ilmoisna ikänä
Tehkö syytä[21] syyttömälle,
Vikoa viattomalle!
Pahoin palkka maksetahan
Tuolla Tuonelan ko'issa:
Sija on siellä syyllisillä,
Vuotehet viallisilla,
Alus kuumista kivistä,
Palavoista paateroista,[22]
Peitto kyistä, käärmehistä,
Tuonen toukista ku'ottu."

---

14 tietoa, taitoa. — 15 oli nukkuvinaan. — 16 kehräsi langat satasyliseen nuottaan. — 17 rautasormi. — 18 äkkiä. — 19 mateli, luikerteli. — 20 salliko. — 21 vääryyttä. — 22 kivistä.

Vaka vanha Väinämöinen,
Kun ei saanunna sanoja
Tuolta Tuonelan ko'ista,
Manalan ikimajoista,
Ain' yhä ajattelevi,
Mistäpä sanoja saisi,
Loisi lempiluottehia.[23]
Paimen vastahan tulevi;
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Saat tuolta sata sanoa,
Tuhat virren tutkelmusta[24]
Suusta Antero Vipusen,
Vatsasta varaväkevän."[25]
Itse virsikäs Vipunen,
Mies vanha varaväkevä,
Tuo viruvi virsinensä,
Luottehinensa lojuvi;
Haapa kasvoi hartioilla,
Koivu kulmilla yleni,
Leppä leukaluun nenässä,
Pajupehko parran päällä.
Jo tulevi Väinämöinen.
Kaatoi haavan hartioilta,
Koivut kulmilta kukisti;
Syösti[26] rautaisen korennon
Suuhun Antero Vipusen.
Tuop' on virsikäs Vipunen
Heti herkesi unesta.
Avoi suunsa suuremmaksi,
Leukapielensä levitti,
— Nieli miehen miekkoinensa,
Kulahutti kulkkuhunsa
Tuon on vanhan Väinämöisen.
Silloin vanha Väinämöinen
Löihen itsensä sepoksi,
Rakentihe rautioksi;[27]
Painoi paitansa pajaksi,
Hiat paian palkehiksi,
Polvensa alasimeksi,
Vasaraksi kyynäspäänsä.
Takoa taputtelevi,
Lyöä lynnähyttelevi;
Takoi yön lepeämättä,
Päivän pouahuttamatta[28]
Vatsassa varaväkevän,
Mahtipontisen povessa.
Silloin virsikäs Vipunen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Mi sinä lienet miehiäsi
Ja kuka urohiasi?
Jo olen syönyt saan urosta,
Tuhonnut tuhannen miestä,
Enpä liene mointa syönyt:
Syet suuhuni tulevat,
Kekälehet kielelleni,
Rauan kuonat[29] kulkkuhuni!
„Lähe nyt, kumma, kulke-
[mahan,
Maan paha, pakenemahan,
Ennenkuin emosi etsin,
Haen valtavanhempasi!
"Kun et vääjänne välehen,
Eronne, emotoin rakki,
Saan minä kokolta kourat,

23 suotuisia mahtisanoja. — 24 loitsun säettä, tenhoisaa sanaa
25 varomus- l. loitsusanoista rikkaan. — 26 syöksi; syöstä. — 27 sepäksi.
— 28 pysähtymättä. — 29 raudan jätteet.

Veren juojalta vekarat,[30]
Jolla konnat kouristelen,
Ilkeät iki asetan."[31]
Vaka vanha Väinämöinen
Silloin tuon sanoiksi virkki:
„Hyvä tääll' on ollakseni,
Armas aikaellakseni:
Asetan alasimeni
Syvemmin syänlihoille,
Painan paljani[32] lujemmin
Paikoille pahemmillenki,[33]
Ettet pääse päivinäsi,
Selviä sinä ikänä,
Kun en saa sanoja kuulla,
Luoa lempiluottehia.
Ei sanat salahan joua
Eikä luottehet lovehen;[34]
Mahti ei joua maan rakohon,
Vaikka mantajat[35] menevät."
Silloin virsikäs Vipunen
Aukaisi sanaisen arkun,
Virsilippahan levitti.
Lauloi synnyt syitä myöten,
Luottehet lomia myöten.
Suu se syyteli sanoja,
Kieli laski lausehia,
Kuin on sälkö[36] sääriänsä,
Ratsu jalkoja jaloja.
Siitä vanha Väinämöinen,
Kun oli sanoja kuullut,
Saanut kylliksi sanoja,
Rupeavi lähtemähän
Suusta Antero Vipusen,
Vatsasta varaväkevän.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Sain sanat salasta ilmi,
Julki luottehet lovesta."
Niin meni venonsa luoksi,
Sai venonen valmihiksi,
Veno syntyi veistämättä,
Laiva lastun ottamatta.

15. Kilpakosinta.

Vaka vanha Väinämöinen
Arveli, ajattelihe
Mennä neittä kosjomahan,
Päätä kassa katsomahan
Pimeästä Pohjolasta,
Pohjan kuulua tytärtä,
Pohjan mointa morsianta.
Pani haahen haljakkahan,
Punaisehen pursipuolen[1],
Kokat kullalla kuvasi,
Hopealla holvaeli.[2]
Niin huomenna muutamana,

30 käyrät kynnet. — 31 masennan iäksi päiväksi. — 32 moukarini. — 33 aremmillekin. — 34 maan poveen. — 35 tietäjät. — 36 rekivetovarsa, nuori varsa.

1 maalasi purren vaaleaksi ja punaiseksi, t. verhosi sen erivärisillä kankailla sisäpuolelta. — 2 päällysti.

Aamulla ani varahin
Lykkäsi venon vesille,
Satalauan lainehille.
Nosti päälle purjepuunsa,
Veti puuhun purjehia:
Veti purjehen punaisen,
Toisen purjehen sinisen;
Itse laivahan laseikse,
Aluksehen asteleikse.
Läksi merta laskemahan,
Sinistä sirottamahan.[3]
Annikki hyväniminen,
Yön tytti, hämärän neiti,
Pitkän puhtehen pitäjä,
Aamun valvoja varainen,
Joutui sotkut sotkemassa,
Vaattehet viruttamassa
Päässä portahan punaisen,
Laajan laiturin laella.[4]
Katselevi, kääntelevi
Ympäri ihalat[5] ilmat,
Päänsä päälle taivahalle,
Rannatse meriä myöten:
Ylähällä päivä paistoi,
Alahalla aallot välkkyi.
Loip' on silmänsä selälle,
Käänti päätä päivän alle:
Keksi mustasen merellä,
Sinervöisen lainehilla.
Jo tunsi venon tulevan,
Satalauan laiehtivan.[6]
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lienet veikkoni venonen
Elikkä isoni pursi,
Käänny päin omille maille,
Nenin näihin valkamoihin,
Perin muille valkamoille!
Lienet pursi ventovieras,
Ulommaksi uiksennellos,
Vastoin muita valkamoita,
Perin näihin valkamoihin!"
Ei ollut veno kotoinen
Eikä pursi ventovieras:
Olipa pursi Väinämöisen,
Laiva laulajan ikuisen.
Jo luoksi lähentelihe,
Pakinoille painatteli.
Annikki hyväniminen,
Yön tytti, hämärän neiti,
Purrelta kyselemähän:
„Kunne läksit, Väinämöinen,
Suorihit,[7] suvannon sulho?"
Tuop' on vanha Väinämöinen
Puhelevi purrestansa:
„Läksin lohta pyytämähän,
Kuujoa[8] kuettamahan[9]
Tuonen mustasta joesta."
Annikki hyväniminen,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Elä tyhjiä valehi,
Tunnen mie kalanku'unki!
Toisinpa isoni ennen
Läksi lohta pyytämähän,
Taimenta[10] tavottamahan:

3 viilettämään. — 4 laki=laipio; tasakatto, jota laituri muistuttaa. — 5 ihanat. — 6 laita näkyvissä kulkevan. — 7 suoriuduit; ind. prees. suorihet. — 8 järvilohta. — 9 kudusta pyytämään. — 10 taimen=eräs lohilaji.

Oli verkkoja venonen,
Laivan täysi laskimia,[11]
Siinä nuotat, siinä nuorat,
Siinä tarpoimet[12] sivulla,
Atra'imet[13] alla teljon,[14]
Pitkät sauvoimet perässä.
Kunne läksit, Väinämöinen,
Ulkosit, uvantolainen?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Entä jos minä menisin,
Noihin suurihin sotihin,
Tasapäihin[15] tappeloihin,
Joss' on verta säärivarsi,
Polven korkeus punaista?"
Aina Annikki sanovi,
Tinarinta riukuttavi:[16]
„Tunnen mie soanki käynnin!
Kun ennen isoni läksi
Noihin suurihin sotihin,
Tasapäihin tappeloihin,
Sata miest' oli soutamassa,
Tuhat ilman istumassa,
Nenin jousia nenässä,[17]
Terin miekat teljopuilla.
Sano jo toet totiset,
Valehettomat, vakaiset:
Kunne läksit, Väinämöinen,
Suorihit, suvantolainen?"
Silloin vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tule, tytti, purteheni,
Neitonen, venoseheni,
Niin sanon toet totiset,
Valehettomat, vakaiset!"
Annikki sanan sanovi,
Tinarinta riuvahutti:[18]
„Tuuli sulle purtehesi,
Ahava venosehesi!
Käännän purtesi kumohon,
Alas keulan keikahutan,
Jos en saa tosia kuulla,
Kunne lähteä käkesit,
Kuulla tarkkoja tosia,
Valehia viimeisiä."
Silloin vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Toki ma sanon toetki,
Jos vähän valehtelinki:
Läksin neittä kosjomahan,
Impeä anelemahan
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta Sariolasta,
Miehen syöjästä sijasta,
Urohon upottajasta."
Annikki hyväniminen,
Yön tytti, hämärän neito,
Kun tunsi toet totiset,
Valehettomat, vakaiset,
Heitti hunnut huuhtomatta,
Vaattehet viruttamatta
Laajan laiturin laelle,
Päähän portahan punaisen.

---

11 veteen laskettavia pyydyksiä. — 12 tarvoin=pitkä pyöräpäinen seiväs, jolla kalat polskutetaan nuotan perään (kuv. 89). — 13 atrain= monikärkinen, väkäinen rauta, joka isketään suuren kalan selkään (kuv. 87). — 14 teljo=irtain istuinlauta veneessä. — 15 päät ovat tasan sotajoukossa. — 16 tiukkaa. — 17 kokassa. — 18 tiuskahutti.

Heti joutui juoksemahan;
Tulevi sepon kotihin,
Itse astuvi pajahan.
Tuo oli seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi rautaista rahia,
Kyynärä kyventä päässä,
Syli syttä hartioilla.
Astui Annikki ovelle,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
,,Veli, seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen!
Taos mulle sukkulainen,[19]
Tao sormukset soreat,
Kahet, kolmet korvakullat,
Viiet, kuuet vyöllisvitjat,[20]
Niin sanon toet totiset,
Valehettomat, vakaiset!"
Sanoi seppo Ilmarinen:
,,Kun sanot hyvät sanomat,
Taon sulle sukkulaisen,
Taon sormukset soreat,
Taon ristin rinnoillesi,
Päällispankasi[21] parannan."
Annikki hyvänimikkö,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
,,Ohoh seppo Ilmarinen!
Muistat sa mokomin naia,
Jonka muinen kihlaelit,
Varoittelit[22] vaimoksesi!
,,Takoa yhä taputat,
Ajan kaiken kalkuttelet;
Kesän kengität hevoista,
Talven rautoja[23] rakennat,
Yön kohennat korjiasi,
Päivän laait laitioita[24]
Kulkeaksesi kosihin,
Päästäksesi Pohjolahan:
Jo nyt vievät viekkahammat,
Etevämmät ennättävät,
Ottavat sinun omasi,
Anastavat armahasi,
Vuosin kaksin katsomasi,
Kolmin vuosin kosjomasi.
Jo menevi Väinämöinen
Selässä meren sinisen
Kokan kultaisen kuvussa,
Melan vaskisen varassa
Pimeähän Pohjolahan,
Summahan Sariolahan."
Tunkihe sepolle tuska,
Rautiolle raskas tunti:
Kirposi pihet piosta,
Vasara käestä vaipui.
Sanoi seppo Ilmarinen:
,,Annikki sisarueni!
Lämmitä kyly[25] metinen,
Saustuta[26] simainen sauna
Hienoisilla halkosilla,
Pienillä pirastehilla![27]
Laai pikkuisen poroa,
Lipeäistä liuvahuta,[28]
Millä päätäni pesisin,
Varruttani valkoaisin

19 syöstävä (kankaankudonnassa). — 20 vyö, josta riippui kukkaro, tupen y.m. kannattimia. — 21 korvarenkaasi. — 22 varasit. — 23 hevosenkenkiä. — 24 laitarekiä. — 25 kylpy, sauna (kuv. 11). — 26 savustuta makealöylyinen sauna. — 27 puunpirstoilla. — 28 liuota.

Sykysyisistä sysistä,
Taonnoista talvisista!"
Annikki hyvänimikkö
Lämmitti saloa saunan
Puilla tuulen taittamilla,
Ukon ilman iskemillä.
Kivet koskesta kokosi,
Saattoi löylyn lyötäviksi,
Ve'et lemmen lähtehestä,
Heraisesta[29] hettehestä.
Taittoi vastan varvikosta,
Lempivastasen lehosta,
Hauteli metisen vastan
Metisen kiven nenässä.
Laati piimäistä[30] poroa,
Ytelmäistä[31] saipuata,
Saipuata säihkyväistä,
Säihkyväistä, suihkuvaista,
Sulhon pään pesettimeksi,
Vartalon valattimeksi.[32]
Siitä seppo Ilmarinen
Kävi itse kylpemähän
Sekä kylpi kylläksensä,
Valelihe valkeaksi;
Pesi silmät sirkeäksi,
Silmäkulmat kukkeaksi,
Kaulansa kananmuniksi,
Koko varren valkeaksi.
Tuli saunasta tupahan,
— Tuli tuntemattomana,
Kasvot vallan kaunihina,
Poskipäät punertavina.
Siitä seppo Ilmarinen
Vaatettihe, valmistihe,
Pukihe, somistelihe.
Sanoi sitte orjallensa:
„Valjasta nyt viljo[33] varsa
Kirjokorjasen etehen
Lähteäkseni ajohon,
Mennäkseni Pohjolahan!
Pane kuusi kukkulaista,[34]
Seitsemän siniotusta
Vempelille viekumahan,
Rahkehille raukumahan,[35]
Jotta kaunot katsahtaisi,
Impyet ihasteleisi!
Kanna tuohon karhun talja
Päällä istuellakseni,
Tuopa toinen, turskan[36] talja
Kirjokorjan katteheksi!"
Tuo orja alinomainen,
Rahan pantu palkkalainen
Pisti varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen.
Pani kuusi kukkulaista,
Seitsemän siniotusta
Vempelille viekumahan,
Rahkehille raukumahan.
Kantoi tuohon karhun taljan
Istuaksensa isännän,
Toip' on toisen, turskan taljan
Kirjokorjan katteheksi.
Siitä seppo Ilmarinen
Istuikse teräsrekehen.

29 heruvasta. — 30 kauniinvalkoista.— 31 hytelöistä. — 32 valattimeksi, millä valelee päätään, t. valottimeksi, mikä tekee valkeaksi, puhtaaksi. — 33 oiva. — 34 käkeä; tässä: tiukuja (kuv. 114). — 35 laulamaan. — 36 jonkin meriotuksen.

Otti ohjakset kätehen,
Siiman toisehen sivalti,
Ajavi hypittelevi
Meren hietaharjuloita,[37]
Simasalmien sivutse,
Leppäharjun hartioitse.
Ajoi rannat raksutellen,
Rannan hiekat helskytellen:[38]
Somer[39] silmille sirisi,
Meri parskui parmahille.[40]
Ajoi päivän, ajoi toisen,
Kohta kolmannen ajavi;
Jo päivänä kolmantena
Yllättävi Väinämöisen.
Sanan virkkoi, noin nimesi,
Itse lausui ja pakisi:
„Oi on vanha Väinämöinen!
Tehkämme sula sovinto,
Jos on kiistoin kihlonemme,
Kiistoin käynemme kosissa:
Ei neittä väellä vieä,
Vastoin mieltä miehelähän."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Teen minä sulan sovinnon:
Ei neittä väellä vieä,
Vastoin mieltä miehelähän.
Sille neiti antaminen,
Kelle mielensä tekevi,
Pitämättä pitkän kaihon,[41]
Vihan viikon kantamatta."
Ajoivat e'elle siitä
Matkoansa kumpainenki:
Pursi juoksi, ranta roikki,[42]
Oro juoksi, maa jämäsi.[43]
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen.
Jopa haukkui hallikoira,
Linnan lukki[44] luskutteli
Pimeässä Pohjolassa,
Sangassa[45] Sariolassa;
Hiisti ensin hiljemmältä,
Harviammalta murahti
Perän lyöen pientarehen,
Hännän maahan torkutellen.[46]
Sanoi Pohjolan isäntä:
„Ei halli valetta hauku,
Ikipuol' ei ilman[47] virka,
Ei se honkihin horise."
Kävi itse katsomahan.
Astuvi pihalta poikki
Pellolle perimäiselle,
Ta'immalle tanhualle.[48]
Katsoi koiran suuta myöten,
Nenävartta valvatteli.[49]
Jo näki toen totisen,
Mitä haukkui hallikoira:
Purjehti veno punainen
Selän puolen Lemmenlahta,
Kirjokorja kiitelevi
Maapuolen Simasaloa.
Itse Pohjolan isäntä
Pian pirttihin menevi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo tulevi vierahia

37 rannan hiekkaselkiä. — 38 niin että valjaat helskyttivät. — 39 sora. — 40 rinnoille. — 41 ikävän t. nyreän mielen. — 42 kaikui. — 43 tömisi. — 44 koira. — 45 sumea; sanka, sangan. — 46 veltoksi laskien. — 47 syyttä. — 48 kujalle. — 49 kuonon suuntaan tarkasteli.

Selällä meren sinisen:
Ajetahan kirjokorjin
Tuon puolen Simasaloa,
Lasketahan laivoin suurin
Tämän puolen Lemmenlahta."
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Mistä arpa saatanehe
Tulevista vierahista?
Oi on pieni piikaseni!
Pane pihlajat tulehen!
Kun on verta vuotanevi,
Niin silloin sota tulevi;
Kunp' on vettä vuotanevi,
Aina rauhassa elämme."
Pohjan piika pikkarainen,
Neiti nöyrä, käskyläinen,
Pisti pihlajat tulehen;
Eip' on verta vuoakana,
Eip' on verta eikä vettä:
Läksi mettä vuotamahan,
Simoa sirettämähän.[50]
Virkkoi Suovakko sopesta,
Akka vanha vaipan alta:
„Puu kun mettä vuotanevi,
Simoa sirettänevi,
Niin mi saapi vierahia,
Se on suuri sulhaiskansa."
Siitä Pohjolan emäntä,
Pohjan akka, Pohjan tyttö
Pian pistihe pihalle,
Kaapsahtihe kartanolle
Luoen silmänsä selälle,
Kääten päätä päivän alle.
Näki tuolta tuon tulevan,
Uuen purren purjehtivan
Selän puolen Lemmenlahta;
Mies puhas perässä purren
Melan vaskisen varassa.
Näki juoksevan orosen,
Kirjokorjan kiiättävän
Maapuolen Simasaloa;
Mies rehevä reen perässä,
Uros selvä[51] ohjaksissa.
Sanoi Pohjolan emäntä,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kummallenp' on mielit mennä,
Kun tulevat tahtomahan
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi?
„Ken se haahella tulevi,
Laskevi veno punaisin,
Se on vanha Väinämöinen:
Tuopi laivalla eloa,
Aluksella aartehia.
„Ken se korjalla ajavi,
Kirjavalla kiiättävi,
Se on seppo Ilmarinen:
Tuopi tyhjeä valetta,
Korjan täyen luottehia.[52]
„Kunpa tullahan tupahan,
Tuop' on tuopilla simoa,
Kanna kaksikorvaisella;
Työnnä tuoppi sen kätehen,
Kellen on mieli mennäksesi!
Anna Väinölän ukolle,
Ku tuo haahella hyvyyttä,
Aluksella aartehia!"
Tuop' on kaunis Pohjan tyttö,

50 sirisemään, tihkumaan. — 51 oivallinen. — 52 loitsusanoja.

Tuo osasi noin sanoa:
„Oi on maammo, kantajani,
Oi emo, ylentäjäni!
Eik' ole neittä ennenkänä
Ei ole myötynä eloihin;
Neiti on ilman antaminen
Ilmariselle sepolle,
Ku on sampuen takonut,
Kirjokannen kalkutellut."
Sanoi Pohjolan emäntä:
„Ohoh lasta lampahutta!
Menet seppo Ilmarille,
Vaahtiotsalle varaksi,
Sepon hurstin[53] huuhtojaksi,
Sepon pään pesettimeksi!"
Tyttö tuohon vastoavi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mene en Väinölän ukolle,
Ikivanhalle varaksi:
Vaiva vanhasta tulisi,
Ikävä iällisestä."
Silloin vanha Väinämöinen
Oli eellä ennättäjä.
Ajoi purtensa punaisen,
Laski haahen haljakkaisen
Teloille teräksisille,
Vaskisille valkamoille;
Itse tungeikse tupahan,
Alle kattojen ajaikse.
Siinä lausui lattialta,
Oven suusta, alta orren:
„Tuletko minulle, neiti,
Ikuiseksi ystäväksi,
Polviseksi[54] puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi?"
Tuopa kaunis Pohjan tytti
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En kiitä meristä miestä,
Aallonlaskija-urosta:
Tuuli vie merellä mielen,
Aivot särkevi ahava.
Enkä taia tullakana,
En tulla minä sinulle
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi,
Sun sijan levittäjäksi,
Päänalaisen laskijaksi."
Siitä seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Itse tungeikse tupahan,
Kaivaikse[55] katoksen alle.
Tuotihin simoa tuoppi,
Mettä kannu kannettihin
Seppo Ilmarin kätehen.
Seppo tuon sanoiksi virkki:
„En ennen sinä ikänä
Juone näitä juomisia,
Kuin ma saan nähä omani,
Onko valmis valvattini,[56]
Valmis valvateltavani."
Tuop' on Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vaiv' on suuri valvatissa,
Vaiva valvateltavassa:
Jalk' on kesken kenkimistä,
Toinen vieläki kesempi.

53 karkea mekko; t. raiti, lakana. — 54 ikuiseksi. — 55 vääntäytyy. — 56 jota valvoen olen odotellut.

Äsken on valmis valvattisi,
Kun sa kynnät kyisen pellon,
Käärmehisen käännättelet.
Senpä Hiisi ennen kynti,
Oma poikani poloinen
Heitti kesken kyntämättä."
Silloin seppo Ilmarinen
Meni neitonsa tupahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Yön tyttö, hämärän neito!
Muistatko ajan mokoman,
Kun kuvasin uuen sammon,
Kirjokannen kalkuttelin?
Sie vannoit ikivalasi
Tullaksesi toivottelit
Mulle, miehelle hyvälle,
Ikuiseksi ystäväksi,
Kainaloiseksi kanaksi:
Nyt ei äiti annakana
Kyntämättä kyisen pellon,
Käärmehisen kääntämättä."
Antoi morsian apua:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Aura[57] kultainen kuvoa,
Hope'inen huolittele!
Sillä kynnät kyisen pellon,
Käärmehisen käännättelet."
Tuop' on seppo Ilmarinen
Kullan ahjohon asetti,
Hopeansa lietsimehen,
Tuosta aurasen takovi.
Takoi rautaiset talukset,[58]
Teräksiset säärystimet,[59]
Ne on päällensä pukevi,
Säärillensä säätelevi;
Otti rautarukkasensa,
Nouti kintahat kiviset.
Sai siitä tulisen ruunan,
Valjasti hyvän hevosen,
Läksi pellon kynnäntähän,
Vainion vakoantahan.
Näki päitä pyöriviä,
Raivoja[60] ratisevia.
Sanovi sanalla tuolla:
„Hoi mato, Jumalan luoma!
Kuka nosti nokkoasi,
Kenpä käski ja kehoitti
Päätä pystössä piteä,
Kaulan vartta kankeata?
Pois nyt tieltä poikellaite,
Tungeite kulohon, kurja,
Heilauta heinikkohon!
Josp' on tuolta pääsi nostat,
Ukko pääsi särkenevi
Nuolilla teräsnenillä,
Rakehilla rautaisilla."
Siitä kynti kyisen pellon,
Vakoeli maan matoisen,
Nosti kyitä kynnökselle,
Käärmehiä käännökselle.
Sanoi tuolta tultuansa:
„Jo nyt kynnin kyisen pellon,
Käärmehisen käännättelin.
Joko tyttö työnnetähän,
Annetahan ainoiseni?"
Tuop' on Pohjolan emäntä

57 kuv. 91. — 58 säärten suojat, kengät. — 59 säärien suojukset; vrt. säärykset = terättömät sukat. — 60 kalloja; vrt. takaraivo.

Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Äsken alli annetahan,
Sinisotka suoritahan,[61]
Kun saat suuren suomuhauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Tuolta Tuonelan joesta,
Manalan alantehesta
Ilman nuotan nostamatta,
Käsiverkon[62] kääntämättä.
Sata on saanut pyytämähän,
Tullut ei yhtenä takaisin."
Jopa tuskiksi tulevi,
Läylemmäksi lankeavi.
Meni neitonsa tupahan,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Työ minulle määrättihin
Aina entistä parempi:
Saa'a suuri suomuhauki,
Liikkuva kala lihava,
Tuonen mustasta joesta,
Manalan ikipurosta."
Antoi morsian apua,
Työnti neito neuvokkia:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Ellös olko milläskänä!
Taop' on tulinen kokko,
Vaakalintu valke'inen!
Sillä saanet suuren hauin."
Se on seppo Ilmarinen,
Takovi kokon tulisen,
Kourat rauasta kuvasi,
Teräksestä temmottimet.
Siitä seppo Ilmarinen
Lähtevi haroamahan
Tuota Tuonelan jokea,
Kokko luona vahtimahan.
Jo tulevi Tuonen hauki,
Ve'en koira vengottavi.[63]
Ei ole hauki pienen pieni
Eikä hauki suuren suuri:
Kieli kahta kirvesvartta,
Hampahat haravan varren,
Kita kolmen kosken verta,
Selkä seitsemän venehen.
Tahtoi seppoa tavata,
Syöä seppo Ilmarisen.
Tuli kokko kouotellen,[64]
Isketellen[65] ilman lintu.
Eik' ole kokko pienen pieni
Eikä aivan suuren suuri:
Suu sen on satoa syltä,
Kita kuusi koskellista,
Kieli kuutta keihäsvartta,
Kynnet viittä viikatetta.
Keksi suuren suomuhauin,
Liikkuvan kalan lihavan,
Iskevi kaloa tuota,
Vasten suomuja sukaisi.[66]
Silloin suuri suomuhauki,
Liikkuja kala lihava,
Painavi kokon kynimen[67]
Alle selvien vesien.
Niin kokko kohotteleikse,
Ilmahan ylenteleikse.
Nosti suuren suomuhauin,
Ve'en venkalan[68] veälti

61 suoritetaan lähtemään. — 62 käeksen, pikku verkon. — 63 liikkuu kankeasti. — 64 raskaasti liikkuen? — 65 valmiina iskemään. — 66 iski. — 67 siiven. — 68 suuren hauen kolhon.

Alta aaltojen syvien
Päälle selvien vesien.
Ei vesi ve'elle tullut[69]
Hauin suuren suomuloista,
Ilma ei ilmalle hajaisnut
Kokon suuren höyhenistä.
Siitä seppo Ilmarinen
Itse kantoi pään kaloa
Anopille antehiksi.[70]
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuoss' onpi ikuinen tuoli
Hyvän Pohjolan tupahan.
Joko nyt neiti annetahan,
Tyttö täältä työnnetähän?"
Sanoi Pohjolan emäntä,
Itse lausui ja nimesi:
„Jo on valmis valvattisi,
Valmis valvateltavasi!
Annettava on alliseni,
Sorsaseni suorittava
Ilmariselle sepolle
Polviseksi puolisoksi,
Kainaloiseksi kanaksi."
Itse vanha Väinämöinen
Alla päin, pahoilla mielin
Kotihinsa kulkiessa
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua mieskuluista,
Kun en tuota tuntenunna,
Naia nuorella iällä,
Etsiä elon ajalla!"
Siinä kielti Väinämöinen
Vanhan nuorta noutamasta,
Kaunista käkeämästä,
Kilvoin neittä kosjomasta
Toisen, nuoremman keralla.

16. Häiden valmistus.

Mitä nyt laulamme lajia,
Kuta virttä vieretämme?[1]
Tuota laulamme lajia,
Tuota virttä vieretämme:
Noita Pohjolan pitoja,
Jumalisten[2] juominkia.
Viikon häitä hankittihin,
Valmistettihin varoja
Noilla Pohjolan tuvilla,
Sariolan salvoksilla.
Mitä tuohon tuotettihin
Ja kuta veätettihin,
Pohjan pitkihin pitoihin,
Suuren joukon juominkihin
Rahvahan ravitsemiksi,
Joukon suuren syöttämiksi?
Kasvoi härkä Karjalassa,
Sonni Suomessa lihosi;
Ei ollut suuri eikä pieni,
Olihan oikea vasikka!
Hämehessä häntä häilyi,
Pää keikkui Kemijoella;

---

69 ei vedeltä näyttänyt, ei ilmalta hajahtanut. — 70 lahjaksi.
1 laulelemme; vieretän, vierettää. — 2 noitakansan?

Sata syltä sarvet pitkät,
Puoltatoista turpa paksu.
Viikon kärppä kääntelihe
Yhen kytkyen[3] sijalla;
Päivän lenti pääskyläinen
Härän sarvien väliä,
Hätäisesti päähän pääsi
Keskenä levähtämättä.
Kuun juoksi kesäorava
Häpähältä[4] hännän päähän
Eikä päähän pääsnytkänä,
Ensi kuussa ennättänyt.

Sepä vallatoin[5] vasikka,
Sonni suuri suomalainen,
Karjalasta kaimattihin[6]
Pohjan pellon pientarelle.
Sata miestä sarviloista,
Tuhat turvasta piteli
Härkeä taluttaessa,
Pohjolahan tuotaessa.

Härkä käyä källeröitti
Sariolan salmen suussa.
Eikä ollut iskijätä,
Maan kamalan kaatajata
Pohjan poikien lu'ussa,
Koko suuressa su'ussa,
Nuorisossa nousevassa
Eikä varsin[7] vanhastossa.

Tulipa ukko ulkomainen,
Virokannas karjalainen.
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Malta, malta, härkä parka,
Kun tulen kurikan[8] kanssa,
Kamahutan kangellani
Sun, katala, kallohosi:
Tok' et toisena kesänä
Kovin käännä kärseäsi,
Töllläytä turpoasi
Tämän pellon pientarella,
Sariolan salmen suussa!"

Läksi ukko iskemähän,
Virokannas koskemahan.
Härkä päätä häiläytti,
Mustat silmänsä mulisti:
Ukko kuusehen kavahti!

Etsittihin iskijätä,
Sonnin suuren sortajata
Kaunihista Karjalasta,
Suomen suurilta tiloilta,
Lapin laajoilta periltä,
Turjan maasta mahtavasta.
Etsittihin, eipä löytty,
Haettihin, ei havaittu.

Mies musta merestä nousi,
Uros umpilainehista.[9]
Ei tuo ollut suurimpia
Eikä aivan pienimpiä:
Alle maljan maata mahtui,
Alle seulan seisomahan.

Saip' on siitä iskijänsä,
Tapasipa tappajansa,
Suomen sonni sortajansa,
Maan kamala kaatajansa.

Heti kun näki eränsä,[10]

---

3 lehmän pitimien, joilla lehmä navetassa on seinään kytketty (kuv. 102). — 4 niskalta. — 5 suunnaton. — 6 saatettiin. — 7 liioin. — 8 nuijan. — 9 umpinaisista l., veden sisästä. — 10 saaliinsa.

Ruhtoi niskahan rutosti:[11]
Sorti sonnin polvillensa,
Kylen maahan kyykähytti.
Saiko paljo saalihiksi?
Saanut ei paljo saalihiksi:
Sata saavia lihoa,
Sata syltä makkarata,
Verta seitsemän venettä,
Kuuta[12] kuusi tynnyriä
Noihin Pohjolan pitoihin,
Sariolan syöminkihin.
Tupa oli tehty Pohjolassa,
Tupa laitto,[13] pirtti suuri,
Sivulta yheksän syltä,
Päästä seitsentä leveä.
Kukko kun laessa lauloi,
Ei sen ääni maahan kuulu;
Penin haukunta perässä
Ei kuulu ovehen asti.
Tuop' on Pohjolan emäntä
Liikkui sillan liitoksella,
Laahoi keskilattialla.
Arvelee, ajattelevi:
„Mistäpä olutta saamme,
Taarit[14] taiten laittelemme?
En tieä tekoa taarin
Enkä syntyä olosen."
Olipa ukko uunin päällä.
Lausui ukko uunin päältä:
„Ohrasta oluen synty,
Humalasta julkijuoman,[15]
Vaikk' ei tuo ve'että synny
Eikä tuimatta tuletta.*)
Siitä Pohjolan emäntä
Koki vettä suuren korvon,[16]
Siihen ohria oloksi[17]
Ja paljo humalan päitä.
Alkoi keitteä olutta,
Väkivettä[18] väännätellä
Korvon koivuisen sisässä.
Kuut kiviä kuumettihin,[19]
Kesät vettä keitettihin,
Salot puita poltettihin,
Kaivot vettä kannettihin:
Jo salot saristui[20] puista,
Veet väheni lähtehistä
Olosia pantaessa,
Kaljoja kyhättäessä
Pohjan pitkiksi pioiksi,
Hyvän joukon juomingiksi.
Sai olonen valmihiksi,
Mehu miesten juotavaksi.
Pantihin olut punainen,
Kalja kaunis käytettihin
Maan alle makoamahan
Kivisessä kellarissa,
Tammisessa tynnyrissä,
Tapin vaskisen takana.
Siitä Pohjolan emäntä
Laittoi keitot kiehumahan,

---

11 nopeasti, rohkeasti. — 12 talia. — 13 suuri. — 14 sahdit, kaljat. — 15 jalon juoman.

*) Ukko kertoi sitten emännälle laajahkon oluensynnyn.

16 ammensi suuren saavillisen. — 17 olemaan, riittämään asti. — 18 väkevää, voimakasta nestettä. — 19 vettä lämmitettiin panemalla siihen kuumia kiviä. — 20 harveni.

Kattilat kamuamahan.[21]
Leipoi siitä leivät suuret,
Suuret talkkunat[22] taputti
Hyvän rahvahan varaksi,
Joukon suuren syötäviksi
Pohjan pitkissä pioissa,
Sariolan juomingissa.
Saipa leivät leivotuksi,
Talkkunat taputetuksi.
Kului aikoa vähäisen,
Pirahteli pikkaraisen:
Olut tykki[23] tynnyrissä,
Kalja keikkui[24] kellarissa:
„Kun nyt juojani tulisi,
Lakkijani laittauisi,
Kunnollinen kukkujani,
Laaullinen[25] laulajani!”
Uhkasi olut punainen,
Noitueli[26] nuori juoma
Nassakassa[27] tammisessa,
Tapin vaskisen takana:
„Kun et laita laulajata,
Laaullista laulajata,
Kunnollista kukkujata,
Kaunista karehtijata,[28]
Potkin poikki vanteheni,
Ulos pohjani porotan!”
Silloin Pohjolan emäntä
Pani kutsut kulkemahan,
Airuhut[29] vaeltamahan.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh piika pikkarainen,
Orjani alinomainen![30]
Kutsu rahvasta kokohon,
Miesten joukko juominkihin!
Kutsu kurjat, kutsu köyhät,
Sokeatki, vaivaisetki!
Sokeat venehin soua,
Rammat ratsahin ajele!
„Kutsu kaikki Pohjan kansa
Ja kaikki Kalevan kansa,
Kutsu vanha Väinämöinen
Lailliseksi[31] laulajaksi!
Elä kutsu Kaukomieltä,
Tuota Ahti Saarelaista,
Kun on kaikitse toraisa,
Aivan tarkka tappelija.”
Tuop’ on piika pikkarainen,
Raataja rahan-alainen,
Kantoi kutsut kuusialle,[32]
Kutsui kaiken Pohjan kansan
Ja kaiken Kalevan kansan,
Nuotki hoikat huonemiehet,[33]
Kaitakauhtanat[34] kasakat.
Yks’ on aino Ahti poika,
—Senp’ on heitti kutsumatta.*)

---

21 kiehuessa jymisemään. — 22 talkkuna=keitetyistä ja jauhetuista ohrista tai kauroista kuumaan veteen tehty puuro. — 23 tykytti. — 24 liikehti. — 25 kelvollinen. — 26 uhkaeli. — 27 ankkurissa (kuv. 43). — 28 laulajaa. — 29 airut = sanansaattaja. — 30 aina läsnä oleva, altis, nöyrä. — 31 asianmukaiseksi. — 32 myös: kuusianne = kuudelle taholle. — 33 laihat loismiehet. — 34 hoikat päivämiehet.

*) Vieraiden vastaanotto- ja kestitsemiskuvaus on tästä jätetty pois.

17. Morsiamen lähdön valmistelu.

Kun oli kyllin häitä juotu,
Pi'etty pitoja noita,
Sanoi Pohjolan emäntä
Ilmariselle, vävylle:
„Sulho, viljon[1] veljyeni!
Viikon vuotit, et väsynyt:
Valmis on nyt valvattisi,
Suoriunut[2] sorsasesi.
„Mene jo myöten, myöty neiti,
Kanssa, kaupattu[3] kananen!
Jo nyt on liittosi[4] likellä,
Kovin läsnä lähtöaika,
Kun on viejä vieressäsi,
Ottajaisesi ovilla:
Oro suitsia purevi,
Reki neittä vuottelevi.
„Oltua rakas rahoihin,
Käpäs[5] kättä antamahan,
Kiivas kihlan ottelohon,
Ole nyt rakas rekehen,
Kiivas kirjokorjasehen,
Käpäs käymähän kylähän!
„Mi oli sinun eleä
Näillä taattosi tiloilla!
Kasvoit kukkana kujilla,
Ahomailla mansikkana.
„Ei ollut huolta ollenkana,
Ajatusta aioinkana:[6]
Annoit huolla honkasien,
Surra suolla suopetäjän,
Kangaskoivun kankahalla.
Itse liehuit lehtyisenä,
Perhosena pyörähtelit,
Marjana emosi mailla,
Vaapukkana vainiolla.
„Lähet nyt talosta tästä,
Menet toisehen talohon,
Toisehen emon alahan,[7]
Perehesen vierahasen.
Toisin siellä, toisin täällä,
Toisin toisessa talossa!
Toisin siellä torvet soivat,
Toisin ukset ulvaisevat,
Toisin vierevät[8] veräjät,
Sanovat saranarauat.
„Et osaa ovissa käyä,
Veräjissä vieretellä
Talon tyttären tavalla;
Et tunne puhua[9] tulta
Etkä liettä lämmitteä
Talon miehen mieltä myöten.
„Niinkö luulit, neito nuori,
Niinkö tiesit jotta luulit,
Luulit yöksi lähteväsi,
Päivällä paloavasi?
Etpä yöksi lähtenynnä,
Etkä yöksi, et kaheksi:
Jopa jou'uit viikommaksi,

1 oiva. — 2 suoriutunut, valmistunut. — 3 morsian oli tavallaan kaupattu, kun sulhanen oli isälle antanut päärahaa tytön työvoiman korvaamiseksi. — 4 määrätty lähtöaika. — 5 nopsa. — 6 edes ajoittain. — 7 toisen äidin jälkeläisten piiriin. — 8 liikkuvat t. ääntävät; tutuilla esineillä on oma tuttu äänensäkin. — 9 et osaa puhaltaa palamaan.

Kuuksi päiväksi katosit,
Iäksi ison majoilta,
Elinajaksi emosi.
Askelt' on piha pitempi,[10]
Kynnys hirttä korkeampi
Sinun toiste tullessasi."
Neito parka huokaeli,
Huokaeli, henkäeli;
Suru syämelle panihe,
Vesi silmille vetihe.
Itse tuon sanoiksi saatti:
„Noinpa tiesin, noinpa luulin,
Noinpa arvelin ikäni,
Sanoin kaiken kasvinaian:
Et sä, neiti, neiti olle
Oman vanhemman varassa,
Oman taaton tanterilla,
Vanhan maammosi majoilla.
Äskenpä olisit neiti
Miehelähän mennessäsi,
Kun oisi jalka kynnyksellä,
Toinen korjassa kosijan.
„Tuota toivoin tuon ikäni,
Katsoin[11] kaiken kasvinaian
— Vuotin kuin hyveä vuotta,
Katsoin kuin kesän tuloa.
Jo nyt on toivoni toeksi,
Lähtöni lähemmä saanut.
Enkä tuota tunnekana,
Mikä muutti multa mielen:
En lähe ilolla mielin
Enkä riemulla eriä
Tästä kullasta ko'ista;
Lähen, hoikka,[12] huolissani,
Ikävissäni eriän
Kuin syksyisen yön sylihin,
Kevä'isen kierän[13] päälle.
„Miten lieki mieli muien,
Mieli muien morsianten?
„Niin on mieli miekkoisien[14]
Autuaallisten ajatus,
Kuin keväinen päivännousu,
Kevätaamun aurinkoinen.
Mitenpä minunki mieli,
Minun synkeä sisuni?
On kuin laaka lammin ranta,
Kuin pimeä pilven ranta,
Kuin syksyinen yö pimeä,
Talvinen on päivä musta;
Viel' on mustempi sitäki,
Synkeämpi syksy-yötä."
Olipa akka, askarvaimo,
Talon ainoinen[15] asuja.
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Kutti, kutti, neiti nuori!
Etkö muista, kuin sanelin,
Sanelin saoinki kerroin:
Elä sulho'on ihastu,
Elä sulhon suumalohon,[16]
Luota silmänluontehesen,[17]
Katso jalkoihin jaloihin!
Sulovasti suun pitävi,
Silmät luopi luopuisasti,
Vaikka lempo leukaluissa,

10 omaisten kuoltua ovat askeleet raskaat ja siksi on kuin piha olisi pidempi. — 11 toivoin, odotin. — 12 raukka. — 13 keväinen jää on pettävää. — 14 onnellisten. — 15 ainainen. — 16 suuaukkoon. — 17 silmänluontiin.

Surma suussansa asuisi.
„Kohta saat kokea, koito,[18]
Kokea, kovaosainen,
Apen luista leukaluuta,
Anopinkivistä kieltä,
Ky'yn[19] kylmiä sanoja,
Naon[20] niskan-nakkeloita.
„Kuules, neiti, kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen!
Olit kukkana kotona,
Ilona ison pihoilla:
Iso kutsui kuutamaksi,
Emo päivänpaisteheksi.
Menet toisehen talohon,
Vierahan emän alahan:
Ei vieras emosen verta,[21]
Vaimo toinen tuojan[22] verta!
„Äsken sie hyvä olisit,
Äsken kerta kelpoaisit:
Utuna ulos menisit,
Savuna pihalle saisit,
Lehtisenä lenteleisit,
Kipunoina kiiättäisit.
„Niinkö luulit, neito nuori,
Niinkö, kasvava kananen:
Huolet loppui, työt väheni
Tämän illan istumilla,[23]
Maata sinne vietäväsi,
Unille otettavasi?
„Eip' on maata vieäkänä,
Unille otetakana:
Vasta valvoa pitävi,
Vasta huolta hoivatahan,[24]
Ajatusta annetahan,
Pannahan pahoa mieltä.
„Kunis[25] huiskit hunnutoin-
Sinis[26]huiskit huoletoinna;[na,
Kunis liikuit liinatoinna,
Liikuit liioitta suruitta.
Äsken huntu[27] huolta tuopi,
Palttina pahoa mieltä,
Liina liikoja suruja,
Pellava perättömiä.[28]
„Mikäs neitosen kotona!
Niin neito ison kotona
Kuin kuningas linnassansa,
Yhtä miekkoa vajoa.[29]
Toisin tuon miniä raukan!
Niin miniä miehelässä
Kuin vanki Venäehellä,
Yhtä vahtia vajoa."
Neito parka huokaeli,
Huokaeli, henkäeli.
Itse loihen itkemähän,
Vierähti vetistämähän.
Itki kourin kyyneleitä,
Kahmaloin haluvesia[30]
Ison pestyille pihoille,
Lammit taaton lattialle.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Toisin tiesin, toisin luulin,
Toisin toivotin[31] ikäni:

18 raukka. — 19 miehen veljen. — 20 miehen sisaren. — 21 vertainen. — 22 synnyttäjän, äidin. — 23 tämän illan istumiseen. — 24 sälytetään, kootaan. — 25 niin kauan kuin. — 26 niin kauan. — 27 naidun naisen pää peitettiin hunnulla (kuv. 68, 69). — 28 loputtomia. — 29 vain miekkaa vailla. — 30 murhemielen vesiä, kyyneleitä. — 31 toivoilin, lupailin.

Käkesin käkenä käyä,
Kukahella kukkuroilla[32]
Näille päivin päästyäni,
Näille tuumin tultuani.[33]
Enpä nyt käkenä käyne,
Kukahelle kukkuroilla:
Olen kuin alli aallokossa,
Tavi laajalla lahella
Uiessa vilua vettä,
Vettä jäistä järkyttäissä.[34]
„Mahoit ennen, maammo rukka,
Mahoit, kaunis kantajani,
Armas maion-antajani,
Ihana imettäjäni,
Kapaloia kantosia,
Pestä pieniä kiviä,
Kuin pesit tätä tytärtä,
Kapalojit kaunoistasi
Näille suurille suruille,
Ape'ille miel'aloille!"
Lauloi lapsi lattialta,
Kasvavainen karsinasta:
„Mitä neien itkemistä,
Suuresti sureksimista!
Anna huolia hevosen,
Murehtia mustan ruunan!
„Kun katsot kupehellesi,
Oikealle puolellesi,
Onpa sulho suojassasi,
Mies verevä vieressäsi!
Hyvä mies, hyvä hevonen,
Talon kanta[35] kaikenlainen.
„Miehen sait mitä jaloimman,
Urohia uhke'imman:
Ei sen jouset jouten olle,
Viinet vaarnoilla venyne;
Koirat ei ne koissa maanne,
Pennut pehkuilla levänne.
„Mies on joukon jou'uttaja,[36]
Uros karjan kasvattaja.
Onpa tällä sulhollamme
Korvet koivin kulkevia,
Särkät säärin juoksevia,
Noropohjan noutavia:[37]
Sata on sarven kantajata,
Tuhat tuojoa utaren;
Aumoja joka aholla,
Purnuja[38] joka purolla,
Lepikköiset leipämaina,
Ojavieret ohramaina,
Karivieret[39] kauramaina,
Vesivieret vehnämaina."

32 kukkuloilla. — 33 tähän ikään ja näihin ajatuksiin tultuani. — 34 polskuttaessa. — 35 perusvarallisuus. — 36 kasvattaja t. työhön hoputtaja. — 37 kosteitten ruokapaikkojen etsijöitä. — 38 hinkaloita; tässä: elokekoja. — 39 kosken rannat.

18. Morsiamen ja sulhasen opastus. Morsiamen hyvästely.

Nyt on neiti neuvominen,
Morsian opastaminen.
Kenpä neien neuvojaksi,
Impyen opastajaksi?
Osmotar, oleva[1] vaimo,
Kalevatar, kaunis impi,
Hänpä neittä neuvomahan,
Orpoa[2] opastamahan,
Miten olla mielevänä,
Kuten kuuluna[3] asua,
Mielevänä miehelässä,
Kuuluna anoppelassa.
Saneli sanoilla noilla,
Lausui noilla lausehilla:
„Kun lähet talosta tästä,
Muista kaikki muut kalusi,
Ne kolme kotihin heitä:
Päivän-päälliset unoset,
Emon armahat sanaset,
Joka kirnun pettäjäiset![4]
„Laulut heitä lautsan päähän,
Ilovirret ikkunoille,
Tyttöys[5] tyvelle vastan,
Huimuus[6] hurstin hulpiloille.[7]
„Ellöspä sinä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Tavatoin[8] talohon menkö,
Miehuetoin[9] miehelähän!
Tapoja talo kysyvi,
Tapoja talo hyväki,
Mies on mieltä koittelevi,
Mies mieltä ani paraski;
Äsken tarkka tarvitahan,
Jos talo epätapainen,[10]
Ja vakainen vaaitahan,
Jos on mies epäpätöinen.[11]
„Piteä sinun pitävi
Pää tarkka, tanea[12] mieli,
Iltasella silmät virkut
Valkeata vaalimahan,
Aamusella korvat tarkat
Kukon ääntä kuulemahan.
Konsa kukko kerran lauloi,
Viel' ei toista virkkanunna,
Silloin nuorten nousuaika,
Vanhojen lepu'uaika.
„Kun ei kukko laulakana,
Ei äännä isännän lintu,
Piä kuuta kukkonasi,
Otavaista oppinasi!
Konsa oike'in otava,
Sarvet suorahan suvehen,
Pursto perin pohjasehen,
Silloin aikasi sinulla
Nousta luota nuoren sulhon,
Saa'a tulta tuhkasista,
Valkeata vakkasesta.[13]
„Kun ei tulta tuhkasissa,

1 rehevä (olova). — 2 turvatonta. — 3 hyväksimainittuna. — 4 „lämpimäiset", maistiaiset. — 5 tyttömäinen, huoleton hyppely. — 6 vallattomuus. — 7 reunuksille. — 8 ilman viisaita tapoja. — 9 miehistymätön, lapsenmielinen. — 10 jos talossa eivät vallitse hyvät tavat. — 11 kunnoton. — 12 tanakka, vakainen. — 13 lieden syvennyksestä.

Ota piitä pikkaraisen,
Tauloa taki[14] vähäisen;
Iske tuli tuikahuta,
Päre pihtihin viritä,
Lähe läävä läänimähän,[15]
Raavahat[16] ravitsemahan!
Syötä lehmät leyhkeästi,[17]
Lammaskarja lauhkeasti!
Olet lehmille ojenna,
Juomat vaivaisten[18] vasoille,
Varsoille valitut korret,
Karitsoille hienot heinät!
Eläkä sioille singu,[19]
Elä potki porsahia;
Kanna kaukalo sioille,
Purtilonsa porsahille!
„Kun olet läävän lääninynnä,
Katsonunna karjan kaiken,
Jo jou'u takaisin tuolta,
Tule tuiskuna tupahan!
Siell' on lapsi itkemässä,
Pieni peitetten sisässä,
Eikä lausu lapsi rukka,
Saata kieletöin sanoa,
Onko vilu taikka nälkä
Tahi muu tapahtumainen,
Ennenkuin tulevi tuttu,
Kuulevi emonsa äänen.
„Vaan tupahan tullessasi,
Tule neljänä tupahan:
Vesikappanen[20] käessä,
Lehtiluuta kainalossa,
Tulitikku[21] hampahissa
— Itse ollet neljäntenä.
„Ala sillat[22] siivoella,
Lautalattiat la'aista:
Visko vettä lattialle,
Elä visko lapsen päälle!
Nähnet lapsen lattialla,
Jos kohta kälynki lapsi:
Nosta lapsi lautsaselle,
Pese silmät, pää silitä,
Anna leipeä kätehen,
Vuole voita leivän päälle!
Kun ei leipeä talossa,
Anna lastunen kätehen!
„Kun saat pöytien pesohon
Viikon päästä viimeistäki,
Pese pöyät, laiat muista,
Jalkoja elä unoha!
Lautsaset vesin valele,
Seinät siivin siivoele,
Lautsat kaikki laitoinensa,
Seinät pitkin juomuinensa![23]
„Mi on pöyällä pölyä,
Mi tomua ikkunoilla,
Nepä siivellä sipaise,
Vetäise vesitukolla,
Etteipä tomu tomaha,
Pöly kattohon pölähä!
„Karista katosta karstat,[24]
Noet nuoho kiukahasta,
Piä patsas[25] muistossasi
Eläkä orsia unoha,

14 varsin; (pärepihti kuv. 57). — 15 siivoamaan. — 16 naudat. — 17 leppeästi. — 18 lehmä raukkain. — 19 tiuski; (purtilo kuv. 48). — 20 vesikiulu (kuv. 35). — 21 palava päre. — 22 lattiat. — 23 rakoinensa. — 24 keräytyneet noet. — 25 takan ulkonurkassa oleva patsas.

Että tuntuisi tuvaksi,
Asunnoksi arvattaisi!
„Kuules, neiti, kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen!
Elä suihki sutsunatta[26]
Eläkä räämi rätsinättä,[27]
Elä liiku liinasetta,
Elä kengättä kehaja![28]
Tuosta sulho suuttuneisi,
Mies nuori nuristuneisi.
„Noita sie kovin varaja
Pihlajaisia pihalla!
Pyhät on pihlajat pihalla,
Pyhät oksat pihlajissa,
Pyhät lehvät oksasilla,
Marjaset sitäi pyhemmät.
„Piä herkät hiiren korvat,
Terävät jalat jäniksen!
Niska nuori notkuttele,
Kaula kaunis kaarruttele
Kuni kasvava kataja
Tahi tuore tuomen latva!
„Kyty kynnöltä tulevi,
Appi aitojen panolta,
Urohosi ulkotöiltä,
Kaunosi kasen ajolta:[29]
Vieminen vesiropehut,[30]
Käsipyyhe kantaminen,
Alaha kumartaminen,
Mielilause lausuminen.
„Anopp' aitasta tulevi
Jauhovakka kainalossa:
Juokse vastahan pihalle,
Alaha kumarteleite,
Pyyä vakka kainalosta
Tuo tupahan vieäksesi!
Tultua kivitupahan[31]
Elä kuku kulkullasi,
Kalju kaulavarrellasi:
Kukkuos kiven kamulla,[32]
Lapattaisen[33] laulamalla!
Eläkä ähkeä isosti,
Kivenpuussa puhkaele,
Ettei appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Ä'issäsi ähkeävän,
Syämissäsi sysivän!
„Seulo jauhot siepottele,[34]
Kanna kannella[35] tupahan!
Leivo leivät leppeästi,
Vastoa ani visusti,
Jottei paikoin jauhot jäisi,
Toisin selkeät seokset!
„Näet korvon kallellansa:
Ota korvonen olalle,
Vesikappa kainalohon,
Ala astua ve'elle;
Tule tuulena takaisin,
Viikon veellä viipymättä,
Kaivolle katoamatta,

26 elä huiski ilman hametta. — 27 elä rentustele ilman päitaa (kuv. 73). — 28 liikuskele; (kenkä kuv. 75). — 29 kaskenkaadosta. — 30 vesituohinen (kuv. 36). — 31 jauhintupaan, missä käsikivet olivat. — 32 kivien jyrinä olkoon laulunasi. — 33 lapatta=piena, jossa kivenpuun yläpää jauhaessa pyörii (kuv. 29). — 34 heiluttele. — 35 isolla tuohisella tai jollain astian kannella (kuv. 49).

Ettei appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Kuvoasi katselevan,
Itseäs' ihastelevan,
Verevyyttäsi vetehen,
Kauneutta kaivosehen!
„Menet pitkälle pinolle,
Halkosien suollantahan:[36]
Elä halkoa hyleksi,
Ota halko haapainenki!
Heitä halko hiljallensa,
Kovasti kolajamatta,
Taikka appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Vihoissasi viskelevän,
Kiukuissa kolistelevan.
„Kun sa astut aittasehen,
Lähet jauhon nouantahan,
Elä aittahan asetu,
Viivy viikon aittatiellä,
Taikka appi arvelevi,
Anoppi ajattelevi
Jauhoja jakelevasi,
Antavan kylän akoille.
„Lähet astian pesohon,
Hulikkojen[37] huuhtelohon:
Pese kannut[38] korvinensa,
Tuopit uurtehuisinensa!
Maljat huuho — muista laiat,
Lusikkaiset — muista varret!
„Lusikat piä lu'ussa,[39]
Astiasi arvelussa,[40]
Ettei koirat kollottele,
Lapset laittele levälle!
„Iltasaunan saapuessa
Veet vetele, vastat kanna,
Hauo vastat valmihiksi
Saunahan savuttomahan
Ilman viikon viipymättä,
Saunahan katoamatta,
Taikka appi arveleisi,
Anoppi ajatteleisi
Saunan lauoilla lamovan,
Penkin päässä piehtaroivan.
„Kun tulet tupahan tuolta,
Käske appi kylpemähän:
'Oi on armas appiseni!
Jo on sauna joutununna,
Veet ve'etty, vastat saatu,
Kaikki lautaset[41] la'aistu;
Mene, kylve kyllältäsi,
Valeleite vallaltasi![42]
Itse lienen löylyn lyöjä,
Alla lautojen asunen.'
„Kun tulevi kehruuaika,
Kankahan ku'onta-aika,
Itse langat kehräele,
Omin hyppysin kutehet!
Ku'o sarkakauhtanaiset,
Hanki villaiset hamoset!
„Kuules siitä, kuin sanelen,
Vielä kerran kertoelen!
Keitä ohraiset oluet,
Makujuomat maltahiset

36 pinosta vetämään. — 37 pyttyjen. — 38 yksikorvaiset, kannelliset juoma-astiat (kuv. 42). — 39 huolehdi. — 40 mielessäsi. — 41 lauteet. — 42 mielin määrin.

Yhen ohrasen jyvästä,
Puolen puun on poltakselta!
„Kun sa ohria imellät,
Ma'ustelet[43] maltahia,
Elä koukulla kohenna,
Kärryksellä[44] käännyttele:
Aina kourilla kohenna,
Kämmenillä käännyttele!
Käypä saunassa use'in,
Elä anna iun paheta,
Kissan istua ituja,
Kasin maata maltahia![45]
Eläkä sure susia,
Pelkeä metsän petoja
Saunahan samotessasi,
Kesken yötä käyessäsi!
„Kun konsa tulevi vieras,
Ellös vierasta vihatko!
Käske vieras istumahan,
Lausuttele laaskavasti:[46]
Syötä vierasta sanoilla,
Kunnes keitto kerkeävi!
„Taas kun lähtevi talosta,
Jäähyväiset jättelevi,
Ellös viekö vierastasi
Ulkopuolelle ovea:
Tuosta sulho suuttuneisi,
Kaunosi kamaltuneisi.[47]
„Kun kerran halu tulevi
Käyä itsesi kylässä,
Kysytellen[48] käy kylässä,
Lausutellen[49] vierahissa!
Sitte siellä ollessasi
Piä taitavat tarinat;
Elä sie kotia moiti,
Alenna anoppiasi!
„Kysyvät kylän miniät
Tahi muut kyläiset naiset:
'Antoiko anoppi voita
Kuin ennen emo kotona?'
Ellös konsana sanoko:
'Ei anna anoppi voita.'
Sano aina annettavan,
Kapustalla[50] kannettavan,
Jos kerran kesässä saanet,
Senki toisentalvellista![51]
„Kuules vielä, kun sanelen,
Kerran toisen kertoelen!
Kun menet talosta tästä,
Tulet toisehen talohon,
Emoa elä unoha,
Masentele maammoasi!
Emopa sinun elätti,
Imetti ihanat rinnat
Ihanasta itsestänsä,
Valkeasta varrestansa;
Monet yöt unetta vietti,
Monet atriat unohti
Tuuitellessa sinua,
Vaaliessa pienoistansa.
„Ken emon unohtanevi,
Maammonsa masentanevi,
Elköhön Manalle menkö,
Hyvän tunnon[52] Tuonelahan!

43 teet makeaksi, imellät. — 44 puun karahkalla. — 45 »kasi istuu maltaat» silloin, kun ne pääsevät pahenemaan, tunkkaantuvat. — 46 laatuisasti. — 47 tulisi kamalaksi, suuttuisi. — 48 lupaa kysyen. — 49 ilmoittaen lähtösi. — 50 kauhalla. — 51 menneenvuotista. — 52 hyvällä omallatunnnolla.

Manalassa on makso tuhma,
Kova kosto Tuonelassa
Emonsa unohtajalle,
Maammonsa masentajalle."*)
Jo nyt on neiti neuvottuna,
Morsian opastettuna.
Vielä virkin veijolleni,
Sulholleni suin puhelen:
„Sulho, viljon veikkoseni,
Vielä veikkoa parempi!
Kuulesta, ma kuin sanelen,
Kuin sanelen, kuin puhelen
Tästä liinalinnustasi,[53]
Saamaisestasi kanasta!
„Kiitä, sulho, onneasi
Hyvän saaman[54] saamastasi!
Hyvän sait, hyvän tapasit,
Hyvän Luojasi lupasi,
Hyvän antoi armollinen.
„Puhas on neiti puolellasi,
Valkeainen vallassasi,
Soreainen suojassasi,
Tytär riski rinnallasi,
Vereväinen vieressäsi,
Tytär riski, riihenpuija,
Pulski poukkujen pesijä,
Kensti[55] rihman kehreäjä,
Karski kankahan kutoja.
„Niin sen piukki pirran ääni,
Kuin käki mäellä kukkui;
Niin sen suihki sukkulainen,
Kuin on portimo[56] pinossa;
Niin sen käämi[57] käännähteli,
Kuin käpy oravan suussa.
Ei kylä sike'in maannut,
Linnakunta[58] uinaellut
Neien pirran pirkeheltä,
Sukkulan surinehelta.
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta[59] kaunokainen!
Tao viikate terävä,
Vaali vartehen hyvähän!
Kun tulevi päiväpaiste,
Viepä neiti nurmen päälle:
Näet, kuin heinä herskähtävi,
Kova heinä korskahtavi,[60]
Mätäs myötähän menevi,
Vesan kanta katkeavi.
„Kun tulevi toinen päivä,
Hanki suora sukkulainen,
Pirran-päällinen[61] pätevä,
Käärinlauta[62] laaullinen,
Vuole suksekset[63] soreat,
Hanki kaikki kangasneuvot!
Laita neiti kangaspuille,
Pirran-päällinen piohon:
Äsken[64] pirta piukkoavi,
Kangaspuut kamahtelevi,[65]
Kuuluvi kylähän kalske,
Pirran pirske loitommalle.

*) Mieron akan elämäntarina jätetty tästä pois.

53 hamppulinnustasi, eräs peipposlaji. — 54 saaliin. — 55 näppärä. — 56 kärppä. — 57 puola. — 58 saman mäen asukkaat. — 59 miehen alku, vastanainut. — 60 herkästi katkeaa. — 61 kaide. — 62 kangastukki, jolle kangas kääritään sikäli kun se valmistuu. — 63 polkimet. — 64 silloinpa vasta. — 65 jytisevät.

Akat tuosta arvelevat,
Kysyvät kyläiset naiset:
'Kuka kangasta kutovi?'
Sinun vastata sopivi:
'Oma kultani kutovi,
Herttaiseni helskyttävi.'
'Laskiko lapoja[66] kangas,
Päästi pirta piitämiä?'[67]
'Ei laske lapoja kangas,
Päästä ei pirta piitämiä:
On kuin Kuuttaren kutoma,
Päivättären kehreämä.'
„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Ellös viekö neioistasi,
Kuletelko kullaistasi
Nurkkihin nuhajamahan,
Soppihin sohajamahan![68]
Ei neiti ison kotona,
Emon entisen tuvilla
Eip' on nurkissa nuhannut,
Ei sohannut soppiloissa:
Aina istui ikkunoissa,
Keikkui keskilattioilla,
Illat taattonsa ilona,
Aamut äitin armahana.
„Ellös vainen, sulho rukka,
Ellös sie tätä kanaista
Viekö vehkahuhmarelle,[69]
Panko parkin[70] survontahan,
Olkileivän leivontahan!
Ei neittä ison kotona,
Emon kaunon kartanossa
Viety vehkahuhmarelle,
Pantu parkin survontahan,
Olkileivän leivontahan.
„Vieös sä tätä kanoa,
Vieös viljamättähälle,
Ru'ispurnun purkajaksi,
Ohrapurnun ottajaksi,
Leivän paksun paistajaksi,
Oluen osoajaksi,
Vehnäleivän leipojaksi,
Taikinan taputtajaksi!
„Sulho, viljon veljyeni!
Ellös sie tätä kanoa,
Ellös meiän hanhoistamme
Ikävillä itketelkö!
Tulisiko tuhma[71] tunti,
Saisi neiollen ikävä,
Pistä puuru puikkoloihin[72]
Tahi valkko valjahisin,
Tuo neittä ison kotihin,
Emon tuttavan tuville!
„Ellös sie tätä kanaista,
Ellös liinalinnuistamme
Oletelko orjanasi,
Elä kiellä kellarista
Eläkä aitasta epeä!
Ei neittä ison kotona,

66 lapa = väärin polkemisesta tai väärin niisiinpanosta syntynyt kudontavirhe. — 67 piitämä l. piivaja = kaiteeseen pannessa tullut virhe: joku piinväli jäänyt tyhjäksi, tai johonkin tullut esim. 1, toiseen 3 loimilankaa, kun pitäisi olla 2 kussakin. — 68 nurkissa nuhjustelemaan. — 69 vehkan (Calla palustris) juurta hienonnettiin jauhojen jatkoksi. — 70 petäjän valkeata sisuskuorta käytettiin myös pettuleipään. — 71 ikävä hetki. — 72 ruskea hevonen aisoihin.

Emon kaunon kartanossa
Oleteltu orjan arvon,
Ei kielletty kellarista
Eikä aitasta evätty:
Aina viilti vehnäsiä,
Katseli kananmunia
Maitotiinun tienohilla,
Olutpuolikon[73] povella,
Aamut aittoja avellen,
Illat luhtia lukiten.

„Sulhokainen, nuorukainen,
Miehen kanta kaunokainen!
Kun neittä hyvin pitelet,
Niin hyväksi tunnetahan:
Kun tulet apen kotihin,
Luoksi ainoan[74] anopin,
Itseäsi syötetähän,
Syötetähän, juotetahan,
Hevosesi riisutahan,
Tallihin talutetahan,
Syötetähän, juotetahan,
Kauravakka kannetahan.

„Ellös vainen, sulho rukka,
Neioista pahoin pi'elkö,
Opastelko orjan ruoskin,
Nahkaruoskin nau'utelko!
Eipä neittä ennenkänä,
Ei ennen ison kotona
Opasteltu orjan ruoskin,
Nahkaruoskin nau'uteltu.

„Seiso seinänä e'essä,
Pysy pihtipuolisena:[75]
Elä anna anopin lyöä
Eläkä apen torua,
Elä vierahan vihata,
Talon toisen soimaella!
Pere käski pieksämähän,
Muu väki mukittamahan:
Ethän raahi raukaistasi
Etkä henno hertaistasi,
Vuosin kolmin kuultuasi,
Ainoisin aneltuasi!"

Neito parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse,
Itse itkulle hyräytyi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lässäp' on nyt muien lähtö,
Liki saanut muien liitto,
Minun lähtöni lähemmä,
Minun liittoni likemmä,
Vaikk' on läyli[76] lähteäki,
Erota tukala tunti
Tästä kuulusta kylästä,
Kaunihista kartanosta,
Jossa kasvoin kaunihisti,
Ylenin ylen ehosti
Kaiken kasvantoikäni,
Lapsipuolen polveani.[77]

„Enkä tuota ennen luullut
Enkä uskonut ikänä,
En mä luullut luopuvani,
Uskonut eroavani
Tämän linnan liepeheltä,
Tämän harjun hartiolta.
Jo nyt luulen, jotta luovun,
Jopa uskon ja eroan:

---

73 oluttynnyrin lähellä. — 74 armaan. — 75 ovenpielenä. — 76 tukala; vrt. »läylemmäksi lankeavi.» — 77 lapsuuspuolen ikääni.

Ero- on tuopit tyhjettynä,
Ero- juotuna oluet,
Kohta korjat käännettynä
Päin ulos, perin tupahan,
Lappe'in[78] ison latohon,
Kalten[79] karjahuonehesen.
„Millä nyt erotessani,
Lähtiessäni, katala,
Millä maksan maammon maion
Sekä taattoni hyvyyen,
Millä veikon armauen,
Mielisiivot[80] siskoseni?
„Kiitän mä, iso, sinua
Entisistäni eloista,[81]
Murkinoista muinaisista,
Parahimmista paloista.
„Kiitän mä, emo, sinua
Nuorna tuuiteltuasi,
Pienoisna pi'eltyäsi,
Rinnoin ruokkieltuasi.
„Vielä kiitän veikkoseni,
Veikkoseni, siskoseni,
Kostelen[82] koko perehen,
Kaikki kasvinkumppalini,
Joien joukossa elelin,
Kasvoin kanssa kasvinaian.
„Ellös nyt, hyvä isoni,
Ellös, ehtoinen[83] emoni,
Tahi muu sukuni suuri,
Heimokuntani heleä,
Tuosta huolelle ruvetko,
Saako suurelle surulle,
Jos menenki muille maille,
Kulkenen johonkuhunki!
Paistanevi Luojan päivä,
Kuu Luojan kumottanevi
Ilmassa etempänäki,
Maailmassa muuallaki,
Ei yksin ison pihoilla,
Näillä kasvinkartanoilla.
„Lähen nyt tästä kuin lähenki,
Tästä kullasta ko'ista.
Heitän suoni, heitän maani,
Heitän heinikkopihani,
Heitän valkeat veteni,
Heitän hiekkarantaseni.
„Sitte toiste tultuani,
Kotihini käytyäni
Eipä äiti ääntä kuulle,
Iso ei itkua tajunne.
Jo on nousnut nuori nurmi,
Kasvanut katajapehko
Iholle imettäjäni,
Kasvopäille kantajani.
„Minun toiste tullessani
Näille pitkille pihoille
Muut ei tuntene minua
Kuin ne kaksi kappaletta:
Alimainen aian vitsa,
Perimäinen pellon seiväs,
Nuo on piennä pistämäni,
Neitona vitsastamani.
„Jää nyt, pirtti, terveheksi,
Pirtti lautakattoinesi!

---

78 syrjin. — 79 viistoon. — 80 siivon mielen, ystävällisyyden. — 81 elannoista. — 82 palkitsen, toivotan hyvää. — 83 armas.

„Jää nyt, sintsi,[84] terveheksi,
Sintsi lautasiltoinesi!
„Jääpä, piha, terveheksi,
Piha pihlajaisinesi!
„Jätän kaikki terveheksi:
Maat ja metsät marjoinensa,
Kujavieret kukkinensa,
Kankahat kanervinensa,
Järvet saoin saarinensa,
Hyvät kummut kuusinensa,
Korpinotkot koivuinensa.”*)

19. Väinämöisen kiittely isäntäväelle.

Vaka vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Veli kullat, veitoseni,
Kuulkottenpa, kuin sanelen!
Harvoin on hanhet suutatusten,
Sisarukset silmätysten,
Harvoin veikot vieretysten,
Emon lapset laiatusten[1]
Näillä raukoilla rajoilla,
Poloisilla Pohjan mailla.
„Niin joko laululle lähemme,
Töille virtten työnteleimme?
„Laulavat Lapinki lapset,
Heläjävät heinäkengät[2]
Vesimaljan juotuansa,
Petäjäisen purtuansa;
Niin miks' en minäki laula,
Miks' ei laula meiän lapset
Juomilta jyvällisiltä,
Olu'ilta ohraisilta?
„Laulavat Lapinki lapset,
Heläjävät heinäkengät
Nokisilta nuotioilta,
Hiilisiltä hiertimiltä;[3]
Niin miks' en minäki laula,
Miks' ei laula meiän lapset
Alta kuulun kurkihirren,
Alta kaunihin katoksen?
„Hyväpä täss' on miesten olla,
Armas naistenki asua
Olutpuolikon povella,
Mesitiinun tienohilla,
Sivullamme siikasalmet,
Luonamme lohiapajat,
Joist' ei syöen syömät puutu,
Juoen juomiset vähene.
„Kumman tässä ensin kiitän,
Isännänkö vai emännän?
Ainap' entiset urohot
Ensin kiittivät isännän,
Ku on suolta suojan saanut,
Ko'in korvesta kokenut:

---

84 eteinen.
*) Sulhasen kotona vietetty häiden jatko on jätetty pois.
1 rinnatusten. — 2 lappalaiset käyttävät kengissään sukkien asemesta heiniä. — 3 makuusijoilta.

Tyvin tuonut tyyskät[4] männyt,
Latvoin lansatut[5] petäjät,
Pannut paikalle hyvälle
Suuriksi sukutuviksi,[6]
Kaunihiksi kartanoiksi;
Salvannut salosta seinät,
Hirret hirmulta mäeltä,
Ruotehet rome'ikolta,[7]
Malat[8] marjakankahalta,
Tuohet tuomivaaran päältä,
Sammalet sulilta soilta.
„Jopa vaan tämän isännän
Saaessa tätä tupoa
Mont' on tukka tuulta nähnyt,
Hivus säätä hirveätä.
Use'in hyvä isäntä
Aivan aika-huomenessa
Nousnut on nuotiotulelta,
Havannut havumajoilta,
Havu päänsä harjaellut,
Kaste pesnyt sirkut silmät.
„Siitäpä hyvä isäntä
Saapi tuttua tupahan,
Lautsantäyen laulajoita,
Ikkunat iloitsijoita,
Karsinat karehtijoita,
Seinävieret seisojia,
Aitovieret astujia,
Pihat pitkin kulkijoita.
„Isännän esinnä kiitin,
Siitä ehtoisen emännän
Ruokien rakentamasta,
Pitkän pöyän täyttämästä.
„Hänpä leipoi leivät paksut,
Suuret talkkunat taputti
Käpe'illä kämmenillä,[9]
Kyperillä kymmenillä;
Nosti leivät leppeästi,
Syötti vierahat välehen
Liioilla sianlihoilla,
Kohokuori-kokkaroilla.[10]
— Terät vieri[11] veitsistämme,
Päät putosi puukoistamme
Lohen päitä lohkoessa,
Hauin päitä halkoessa.
„Use'in hyvä emäntä,
Tuo tarkka taloinen vaimo,
Kuullut on kukotta nousta,
Kanan lapsetta karata
Näitä häitä hankittaissa,
Teoksia tehtäessä,
Olosia pantaessa.
„Hyvin on hyvä emäntä,
Tuo tarkka taloinen vaimo,
Osannut oluet panna,
Makujuoman juoksutella
Make'ista maltahista,
Joit' ei puulla puuhaellut,
Korennolla koukkaellut,
Vaanpa kourilla kohenti,
Käsivarsin käännytteli
Saunassa savuttomassa,
La'aistuilla lautehilla.
Annas katson kaiken kansan,

4 vahvat. — 5 karsitut. — 6 suurissa sukutuvissa mahtui kokonainen suku asumaan. — 7 pyöreät kattoriu'ut kivikoista. — 8 tuohien päällä olevat riu'ut. — 9 näppärillä sormilla. — 10 kohokuorisilla kalakukoilla. — 11 lähti.

Onko kansa kaunihina,
Väki vanha vänkeänä[12]
Sekä nuoriso somana,
Koko joukko juoleana![13]
„Jopa katsoin kaiken kansan,
Ehkä[14] tiesin ennoltaki:
Eip' ole tässä ennen ollut
Eikä varsin vasta liene
Tämän joukon juoleutta,
Tämän kansan kauneutta,
Väen vanhan vänkeyttä,
Väen nuorison somuutta.
Kaikk' on kansa haljakassa[15]
Kuni metsä huutehessa:
Alta on kuin aamurusko,
Päältä on kuin päivänkoite.
„Annap' ainaki, Jumala,
Toisteki, totinen Luoja,
Oloset jokena juosta,
Me'et virtana vilata,
Jotta päivin lauleltaisi,
Illoin tehtäisi iloa
Iällä tämän isännän,
Elinajalla emännän!
„Pankohon Jumala palkan,
Luoja koston kostakohon
Isännälle pöyän päähän,
Emännällen aittahansa,
Pojillen apajaveelle,
Kangaspuihin tyttärille,
Jottei konsana katuisi
Näitä pitkiä pitoja,
Suuren joukon juominkia!"

20. Lemminkäinen Pohjolan pidoissa.

Ahti oli saarella asuva,
Kaukoniemen kainalossa.
Oli pellon kynnännässä,
Vainion vakoannassa.
Korvalta ylen korea,[1]
Kovin tarkka kuulennalta.
Kuulevi jumun kylältä,
Järyn[2] järvien takoa.
Juohtui juoni[3] mielehensä,
Tuuma aivohon osasi:
Häitä Pohjola pitävi,
Salajoukko[4] juominkia!
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa;
Heti heitti kynnöksensä,
Vaon keskivainiolle;
Nousi maasta ratsahille,
Lähtevi kohin kotia
Luoksi armahan emonsa,
Tykö valtavanhempansa.
Sanoi tuonne saatuansa:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Pane ruoka ruttoisesti
Syöä miehen nälkähisen,

12 uhkeana. — 13 komeana. — 14 vaikka. — 15 juhlapukimissa.

1 herkkä. — 2 jyminän, järinän. — 3 arvelu. — 4 joukko, joka häneltä salaa pitää pitoja.

Haukata halun-alaisen!
Lämmitä samassa sauna,
Pian pirtti riu'uttele,[5]
Missä mies puhasteleikse,
Sueiksen[6] urosten sulho!"
Tuop' on äiti Lemminkäisen
Pani ruoan ruttoisesti
Yhen kylyn joutuessa,
Yhen saunan saapuessa.
Siitä lieto Lemminkäinen
Otti ruokoa rutosti;
Meni saunahan samassa,
Kävi kylpyhuonehesen.
Siellä peiponen peseikse,
Pulmonen puhasteleikse,
Päänsä pellavaspioksi,
Kaulanvarren valkeaksi.
Tuli saunasta tupahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi emoni, vaimo vanha!
Astu aittahan mäelle,
Tuo sieltä somat sopani,[7]
Kanna vaattehet vakaiset,[8]
Jotka päälleni pukisin,
Varustaisin varrelleni!"
Emo ennätti kysyä,
Vaimo vanha tutkaella:
„Kunne lähet, poikueni?
Lähetkö ilveksen ajohon
Vaiko hirven hiihäntähän?"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Oi emoni, kantajani!
Lähe en ilveksen ajohon
Enkä hirven hiihäntähän;
Lähen Pohjolan pitoihin,
Salajoukon juominkihin.
Tuo mulle somat sopani,
Vaka'iset vaatteheni,
Häissä häilyteltäväni,
Pioissa pi'eltäväni!"
Emo kielti poikoansa,
Nainen[9] miestänsä epäsi,
Lähtemästä Lemminkäistä
Hyvän Pohjolan pitoihin.
Noin sanoi emo pojalle,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Ellös menkö, poikueni,
Poikueni, Kaukueni,
Noihin Pohjolan pitoihin,
Suuren joukon juominkihin!
Ei sua kutsuttu sinne,
Ei tarkoin tahotakana."
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kurjat kutsuen menevi,
Hyvä ilman hyppeleikse!
Tuoss'on kutsut kuun-ikuiset,[10]
Airuhut alinomaiset
Miekassa tuliterässä,
Säilässä säkenevässä."*)
Siitä läksi Lemminkäinen

5 saata pirtti l. sauna hiipuneeksi, riutuvaan hiilokseen. — 6 laittautuu kuntoon; puhdistautuu. — 7 vaatteeni; vrt. sotisopa = sotapuku. — 8 kelvolliset. — 9 vaimo. — 10 ikivanhat.

*) Äiti koetti estellä Lemminkäistä lähtemästä kertomalla, mitä vaaroja tiellä oli edessä. Niistä välittämättä Lemminkäinen kuitenkin lähti matkalle, pelastui kaikista esteistä ja tuli onnellisesti perille.

Noihin Pohjolan pitoihin,
Salajoukon juominkihin.
Heti kun tuli tupahan,
Astui keskilattialle:
Silta liekkui lehmuksinen,
Tupa kuusinen kumahti.
Sanoi lieto Lemminkäinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Terve tänne tultuani,
Terve tervehyttäjälle!
Kuules, Pohjolan isäntä!
Oisiko talossa tässä
Ohria orosen purra,
Olutta urohon juoa?"
Itse Pohjolan isäntä
Istui pitkän pöyän päässä.
Tuop' on tuolta vastoavi:
„Ollevi talossa tässä
Tannerta orosen olla.
Eikä kielletä sinua,
Jos olet siivolla tuvassa,
Oven suussa seisomasta,
Oven suussa, orren alla."
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti mustoa haventa,
Kattilaisen-karvallista.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lempo tänne lähteköhön
Oven suuhun seisomahan,
Nokianne nuohomahan,
Karstoja karistamahan!
Eip' ennen minun isoni
Seisonut sijalla sillä,
Oven suussa, orren alla.
Olipa sijoa silloin:
Tanhua orihin olla,
Tupa pesty miesten tulla,
Sopet luoa[11] sormikasta,
Seinät miekkoja laella.
Miksip' ei ole minulle
Kuin ennen minun isolle?"
Siitä siirtihen ylemmä,
Pyörähtihe pöyän päähän;
Istuihe rahin nenähän,
Petäjäisen penkin päähän:
Rahi vastahan rasahti,
Petäjäinen penkki notkui.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Enpäs liene lempivieras,
Kun ei tuotane olutta
Tulevalle vierahalle."
Ilpotar, hyvä emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh poika Lemminkäisen!
Ohrina oluet meillä,
Makujuomat maltahina,
Leipomatta vehnäleivät,
Lihakeitot keittämättä.
Oisit yötä ennen tullut
Taikka päiveä jälestä."
Siinä lieto Lemminkäinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jop' on täällä syömät syöty,
Häät juotu, piot pi'etty,

11 riisua.

Oluet osin jaeltu,
Me'et miehin[12] mittaeltu,
Kannut kannettu kokohon,
Tuopit roukkoihin[13] rovittu!
„Oi sie Pohjolan emäntä,
Pimentolan pitkähammas!
Pi'it häät häjyn tavalla,
Kutsut koiran kunnialla.[14]
Leipoelit leivät suuret,
Panit ohraiset oluet,
Laitoit kutsut kuusianne,
Anojat yheksiänne:
Kutsuit kurjat, kutsuit köyhät,
Kutsuit ruojat, kutsuit roistot;
Muun on kutsuit kaiken kansan
— Minun heitit kutsumatta!
„En nyt liene Lemminkäinen,
En vieras hyvän-niminen,
Kun ei tuotane olutta,
Pantane pata tulelle,
Keittoa pa'an sisähän,
Leiviskä sianlihoa,
Syöäkseni, juoakseni
Päähän matkan päästyäni."
Ilpotar, hyvä emäntä,
Hänpä tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh piika pikkarainen,
Pane keittoa patahan,
Tuo olutta vierahalle!"
Tyttö pieni, tyhjä lapsi,
Pahin astian pesijä,
Lusikkojen luutustaja,
Pani keittoa patahan:
Luut lihoista, päät kaloista,
Vanhat naatit naurihista,
Kuoret leivistä kovista.
Toi siitä olutta tuopin,
Kannun kaljoa pahinta
Juoa lieto Lemminkäisen,
Appoa[15] halun-alaisen."
Lemminkäinen, lieto poika,
Katsoi tuosta tuoppihinsa:
Toukka on tuopin pohjukassa,
Äärillä maot mateli.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Tuopin tuojat Tuonelahan,
Kannun kantajat Manalle!
Olut suuhun juotanehe,
Ruhkat[16] maahan luotanehe!"
Tapasip'[17] on taskuhunsa,
Kulki kukkaroisehensa.
Otti ongen taskustansa,
Väkärauan väskystänsä,[18]
Alkoi onkia olutta:
Maot puuttui onkehensa,
Väkähänsä kyyt vihaiset.
Sa'an nosti sammakoita,
Tuhat mustia matoja,
Loi ne maahan maan hyviksi,
Kaikki laski lattialle;
— Joi oluen onneksensa,
Me'en mustan mieliksensä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En mä liene lempivieras,

12 olut kullekin tulevin osuuksin, miesten kesken. — 13 läjiin koottu; (tuoppi kuv. 41). — 14 koiran tavoin. — 15 juoda. — 16 roskat. — 17 kopeloitsi. — 18 repustansa.

Kun ei tuotane olutta,
Parempata juotavata,
Tahi ei oinasta isetä,[19]
Suurta sonnia tapeta."
Itse Pohjolan isäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitä sie tulitki tänne,
Ken sinua koolle kutsui?"
Virkkoi lieto Lemminkäinen:
„Korea kutsuttu vieras,
Koreampi kutsumatoin.
Kuules, poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä!
Anna ostoa[20] olutta,
Juomoa rahan-alaista!"
Tuopa Pohjolan isäntä
Tuosta suuttui ja syäntyi,
Kovin suuttui ja vihastui.
Lauloi lammin lattialle
Lemminkäisellen etehen.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuoss' on joki juoaksesi,
Lampi laikutellaksesi."[21]
Mitä huoli Lemminkäinen!
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole vaimojen vasikka
Enkä härkä hännällinen
Juomahan jokivesiä,
Lampivettä lakkimahan."
Itse loihe loitsimahan,
Lauloi sonnin lattialle:
Sepä lammin laikkaeli,
Joi jokosen onneksensa.

Sanoi Pohjolan isäntä:
„Ei tässä piot paranne,
Kun ei vierahat vähenne;
Talo työlle, vieras tielle
Hyvistäki juomingista!
Lähe tästä, hiien heitto,
Luota kaiken ihmiskansan!"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ei miestä manaten saa'a,
Ei miestä pahempatana
Sijaltansa siirtymähän,
Paikalta pakenemahan."
Silloin Pohjolan isäntä
Miekan seinältä sivalti,
Tempasi tuliteränsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie Ahti Saarelainen
Tahi kaunis Kaukomieli!
Mitelkämme miekkojamme,
Katselkamme kalpojamme,
Minunko parempi miekka
Vainko Ahti Saarelaisen!"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Mitä minun on miekastani,
Kun on luissa lohkiellut,
Pääkasuissa[22] katkiellut!
Vaan kuitenki kaikitenki,
Kun ei nuo piot paranne,
Mitelkämme, katselkamme,
Kumman miekka mieluhumpi!
Eip' ennen minun isoni
Miekkamittoja varannut:[23]

19 teurasteta. — 20 ostaa. — 21 latkiaksesi. — 22 pääluissa. — 23 ei pelännyt miekkojen mittelyä, taistelua.

Pojastako polvi[24] muuttui,
Lapsesta laji väheni!"[25]
Otti miekan, riisui rauan,
Tempasi tuliteräisen
Huotrasta huveksisesta.[26]
Mittelivät, katselivat
Noien miekkojen pituutta:
Olipa pikkuista pitempi
Miekka Pohjolan isännän,
Yhtä kynnen mustukaista,
Puolta sormuen niveltä.
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Sinunpa pitempi miekka:
Sinun eellä iskeminen."
Siitä Pohjolan isäntä
Sivalteli, sieppaeli,
Tavoitteli, ei tavannut
Lemminkäistä päälakehen.
Kerran ortehen osasi,
Kamanahan[27] kapsahutti:
Orsi poikki otskahutti,[28]
Kamana kaheksi lenti.
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Min teki pahoa orret,
Kamana tihua[29] työtä,
Jotta orsia osoitat,
Kamanata kapsuttelet?
„Kuule, poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä!
Tukela[30] tora tuvassa,
Seikat akkojen seassa:
Tuvan uuen turmelemme,
Lattiat verin panemme.
Käykämme ulos pihalle!
Pihalla veret paremmat,
Kaunihimmat kartanolla."
Mentihin ulos pihalle.
Tavattihin lehmän talja,
Levitettihin pihalle
Senp' on päällä seistäksensä.
Sanoi Ahti Saarelainen:
„Kuulesta, sa Pohjan poika!
Sinunpa pitempi miekka,
Sinun kalpa kauheampi
— Ehkä tuon on tarvinnetki,
Ennenkuin ero tulevi
Tahi kaula katkeavi —:
Iske päältä, Pohjan poika!"
Iski päältä Pohjan poika.
Iski kerran, iski toisen,
Kohta kolmasti rapasi;
Eipä oike'in osoita,
Lipaise lihoakana,
Ota ei orvaskettuana.[31]
Sanoi Ahti Saarelainen,
Virkkoi kaunis Kaukomieli:
„Annapas minäki koitan,
Jo se on vuoroni minunki!"
Tuopa Pohjolan isäntä
Ei tuosta totella ollut:
Yhä iski, ei epäillyt,
Tarkoitteli, ei tavannut.

---

24 suku. — 25 heikkoni. — 26 nahkaisesta tupesta. — 27 ovenpäälliseen poikkipienaan. — 28 rauskahti. — 29 pahaa. — 30 tukala, ikävä. — 31 tässä: marraskettäkään.

Tulta tuiski tuima rauta,
Terä varsin valkeata
Käessä lieto Lemminkäisen;
Läksi loiste loitommaksi,
Vasten kauloa valahti
Tuon on pojan pohjolaisen.
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Ohoh Pohjolan isäntä!
Niinp' on kaulasi, katalan,
Kuni koite ruskeana!"[32]
Tuopa poika pohjolaisen,
Itse Pohjolan isäntä,
Sinne siirti silmiänsä
Pä'in kauloa omoa.
Tuop' on lieto Lemminkäinen
Siinä lyöä silpahutti,
Iski miestä miekallansa,
Kavahutti kalvallansa.
Löip' on kerran luimahutti:
Laski pään on päältä olka,[33]
Kallon kaulalta sivalti;
Vei kuin naatin naurihista
Tahikka tähkän olesta.
Päähyt pyörähti pihalle,
Miehen kallo kartanolle,
Kuni nuolen noutaessa
Puusta koppelo putosi.
Siitä Ahti Saarelainen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Tupahan palattuansa
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuo vettä, vihainen piika,
Käsiäni pestäkseni
Veristä pahan isännän,
Häjyn miehen hurmehista!"
Pohjan akka syännyksenti,
Syännyksenti, suutuksenti.[34]
Lauloi miestä miekallista,
Asehellista urosta,
Sata miestä miekallista,
Tuhat kalvan kantajata
Pään varalle Lemminkäisen,
Kaukomielen kaulan päälle.
Jo aika tosin tulevi,[35]
Toki käypi tuskemmaksi,
Läylemmäksi lankeavi[36]
Asuskella Ahti poian,
Lemminkäisen leyhytellä[37]
Noissa Pohjolan pioissa,
Salajoukon juomingissa.

21. Lemminkäisen pakomatka.

Jo nyt Ahti Saarelainen,
Itse lieto Lemminkäinen,
Läksi tuiskuna tuvasta,
Pakohon pahoja töitä,
Pillojansa[1] piilemähän.
Niin pihalle tultuansa
Katseleikse, käänteleikse,
Etsi entistä oritta.
Näe ei entistä oroa:
Näki paaen pellon päässä,

32 punaisena kuin aamunkoi. — 33 olkapäällä. — 34 sydäntyi, suuttui. — 35 tuli tosiaankin aika lähteä. — 36 yhä vaikeammaksi käy. — 37 oleilla.
1 tuhotöitään.

Pajupehkon pientarella.
Mikäs neuvoksi tulevi:
Jo kumu[2] kylästä kuului,
Tomu toisista taloista,
Välkytys[3] kylän väliltä,
Silmän isku ikkunoilta.
Tuossa lieto Lemminkäisen,
Tuon on Ahti Saarelaisen,
Täytyi toisiksi ruveta,
Piti muiksi muutellaita:
Kokkona ylös kohosi.
Jo kohta kotihin joutui
Luoksi ehtoisen emonsa
Suulla surkeannäöllä,
Syämellä synkeällä.
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Mi sinulla, poikueni?
On sulle satunen[4] saanut
Pohjolassa käyessäsi?"
Silloin lieto Lemminkäinen
Sai tuossa sanoneheksi:
„Oi emoni, vanha vaimo!
Sääli[5] säkkihin evästä,
Pane jauhot[6] palttinahan,
Suolat riepuhun sovita!
Pois tuli pojalle lähtö
Tästä kullasta ko'ista,
Kaunihista kartanosta:
Miehet miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä."
Emo ennätti kysyä,
Vaivan nähnyt vaaitella:[7]
„Miksi miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä?"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Siksi miekkoja hiovat,
Kärestävät keihä'itä:
Mun poloisen pään varalle.
Tuli työ, tapahtui seikka
Noilla Pohjolan pihoilla:
Tapoin pojan pohjolaisen,
Itsen Pohjolan isännän.
Nousi Pohjola sotahan
Vasten vaivaista minua."
Emo tuon sanoiksi virkki,
Lausui vanhin lapsellensa:
„Jo sanoin minä sinulle,
Jo vainen varoittelinki,
Yhä kielteä käkesin
Lähtemästä Pohjolahan."
Silloin lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi emo, elättäjäni,
Maammo, maion-antajani!
Kunne käsket piilemähän,
Kunne käsket ja kehoitat?
Aivan on surma suun e'essä,
Paha päivä parran päällä."
Silloin äiti Lemminkäisen
Itse virkki, noin nimesi:
„Sanon ma hyvänki paikan,
Ani armahan nimitän,
Missä piillä pillomuksen,[8]

2 melu. — 3 aseitten välke. — 4 kumma tapaus. — 5 varusta. — 6 talkkunajauhot, joita veteen sekoitettuna ja suolalla maustettuina leivän mukana syötiin. — 7 tiedustella. — 8 pahantekijän.

Paeta pahan-alaisen.
Sie vanno valat ikuiset,
Valehettomat, vakaiset,
Kuunna, kymmennä kesänä
Et sotia käyäksesi
Hopeankana halulla
Tahi kullan tarpehella!"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Vannon mie valat vakaiset,
En kesänä ensimäisnä,
Tok' en vielä toisnakana
Saa'a suurihin sotihin,
Noihin miekan melskehisin.
Viel' on haavat hartioissa,
Syvät reiät ryntähissä[9]
Entisistäkin iloista,
Mennehistä melskehistä."
Silloin äiti Lemminkäisen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Otapa isosi pursi,
Lähe tuonne piilemähän
Ylitse meren yheksän
Saarehen selällisehen,
Luotohon merellisehen!
Siell' ennen isosi piili
Suurina sotakesinä,
Vainovuosina kovina."
Lemminkäinen, lieto poika
Siitä läksi piilemähän.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Hyvästi, hyvä emoni!
Kun tulevi Pohjan kansa,
Pimentolan pitkä joukko
Päätäni kyselemähän,
Sanopa samonneheksi,
Minun täältä menneheksi
Saman kasken kaattuani,
Joka jo on leikattuna!"
Vetäisi venon vesille,
Laski laivan lainehille.
Veti puuhun purjehia,
Vaattehia varpapuuhun;[10]
Itse istuvi perähän
Melan vartevan varahan.
Tuuli tuuitti venoista,
Meren tyrsky työnnytteli
Selviä selän vesiä,
Ulapoita auke'ita;
Tuuitteli kuuta kaksi,
Kuun on kohta kolmannenki.
Tuossa istui niemen neiet
Rannalla meren sinisen;
Katselevat, käänteleivät,
Silmät päin sinistä merta.
Kenpä vuotti veljeänsä,
Toivoi taattonsa tulevan;
Sepä vasta varsin vuotti,
Joka vuotti sulhoansa.
Kaukoa näkyvi Kauko,
Kaukon laiva loitompata:
On kuin pieni pilven lonka
Veen ja taivahan välillä.
Niemen neiet arvelevat,
Saaren impyet sanovat:
„Kun ollet omainen laiva,
Saaren pursi purjeniekka,

9 rinnassa. — 10 purjeita mastopuuhun ja purjevaatteita raakapuihin.

Niin kohin kotia käänny,
Vasten saaren valkamoita:
Saisimme sanomat kuulla,
Viestit mailta vierahilta,
Rauhassako rantakansat
Vainko vainossa elävät."
Pian lieto Lemminkäinen
Luotti[11] purren luotoselle,
Laski laivan saaren päähän,
Saaren niemyen nenähän.
Sanoi tuonne saatuansa,
Tutkaeli tultuansa:
„Onko saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Veteä venettä maalle,
Purtta kuivalle kumota?"
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onpa saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Veteä venettä maalle,
Purtta kuivalle kumota:
Tääll' on valkamat varavat,[12]
Rannat täynnänsä teloja,
Jos saisit saoin venehin,
Tulisit tuhansin pursin."
Siitä lieto Lemminkäinen
Veälti venehen maalle,
Purren puisille teloille.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Onko saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Minun laulut laulellani,
Pitkät virret vieretellä?"
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet vastoavat:
„Onpa saarella sijoa,
Maata saaren manterella
Sinun laulut laulellasi,
Hyvät virret vieretellä,
Lehot leikki lyöäksesi,
Tanner tanhuellaksesi."
Siitä lieto Lemminkäinen
Jopa loihe laulamahan.
Lauloi pihlajat pihoille,
Tammet keskitanhu'ille,
Tammelle tasaiset oksat,
Joka oksallen omenan,
Omenalle kultapyörän,[13]
Kultapyörälle käkösen.
Vielä lauloi Lemminkäinen,
Lauloi hiekat helmilöiksi,
Kivet kaikki kiiltäviksi,
Puut kaikki punertaviksi,
Kukat kullankarvaisiksi.
Lauloi kaivon kartanolle,
Kultakannen kaivon päälle,
Kultakapan[14] kannen päälle.
Lauloi lammin tanterelle,
Lampihin siniset sorsat,
Kulmat kulta, pää hopea,[15]
Kaikki varpahat vasesta.
Imehtivät immet saaren,
Niemen neiet kummeksivat
Lemminkäisen laulantoa,
Urohon osoantoa.

11 ohjasi luo. — 12 tilavat. — 13 kultapallon. — 14 varrellisen vesikiulun. — 15 kultakulmat, hopeapää.

Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Laulaisin hyvänki virren,
Kaunihinki kaikuttaisin,
Kun oisin katoksen alla,
Päässä pitkän pintapöyän.
Saaren impyet sanovat,
Niemen neiet arvelevat:
„On meillä tupia tulla,
Kalhot[16] kartanot asua,
Vieä virtesi vilusta,
Sanat saa'a ulkoisesta."
Siitä lieto Lemminkäinen
Heti tultua tupahan
Lauloi tuopit tuonnempata
Päähän pitkän pintapöyän,
Tuopit täytehen olutta,
Kannut kaunihit simoa,
Va'it varpelaitehille,[17]
Kupit kukkurakuvulle.
Kovin on korea Kauko:
Eipä syömähän rupea
Veitsettä hopeapäättä,
Kuraksetta[18] kultaisetta.
Sai veitsen hopeapäisen,
Lauloi kultaisen kuraksen;
Siitä syöpi kylliksensä,
Joi olutta onneksensa.
Siitä lieto Lemminkäinen
Käveli kyliä myöten
Saaren impien ilossa,
Kassapäien kauneussa.[19]
Kunnepäin on päätä käänti,
Siinä suuta suihkatahan,
Kunne kättänsä ojenti,
Siinä kättä käpsätähän.
Niinpä lieto Lemminkäinen
Eleä nutustelevi[20]
Koko kolmisen keseä
Saaren suurissa kylissä;
Ihastutti saaren immet,
Kaikki lesketki lepytti.
Niin päivänä muutamana,
Iltana moniahana
Kulkiessansa kylitse
Ei nähnyt sitä taloa,
Kuss' ei kolmea kotoa,
Ei nähnyt sitä kotoa,
Kuss' ei kolmea urosta,
Ei nähnyt sitä urosta,
Ku ei miekkoa hionut,
Tapparata tahkaellut
Pään varalle Lemminkäisen.
Silloin lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Lempoko yhen urohon
Sovissansa[21] suojelevi,
Päälle saaessa satojen,
Tuhansien tunkiessa!"
Jo vieri veneteloille
Luoksi purtensa poloinen:
Purs' on poltettu poroksi,
Kypeniksi kyyetelty!
Jo tunsi tuhon tulevan,

16 avarat. — 17 niin että lisälaitoja olisi ollut tarve. — 18 puukotta. — 19 kauniissa joukossa. — 20 hiljalleen elelee. — 21 (hänen) vaatteissansa; miten yksi puolustautuu tuhansia vastaan.

Hätäpäivän päälle saavan.
Alkoi veisteä venettä,
Uutta purtta puuhaella.
Siitä veistävi venosen,
Teki tieolla venettä.
Iski kerran: läksi laita,
Iski toisen: syntyi toinen,
Iski kerran kolmannenki:
Siitä sai koko venonen.
Jo työnti venon vesille,
Laski laivan lainehille.
Jopa itki saaren immet,
Niemen neiet vaikeroitsi:
„Mitä läksit, Lemminkäinen,
Urkenit,[22] urosten sulho?"
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Sitä läksin, Lemminkäinen,
Urkenin, urosten sulho,
Kun tuli kova ikävä,
Ikävä omia maita,
Oman niemen neitosia,
Oman kartanon kanoja."
Siitä lieto Lemminkäinen
Laski laivansa ulomma.
Tuli tuuli, tuon puhalti,
Tuli aalto, tuon ajeli
Selälle meren sinisen,
Ulapalle aukealle.
Jäivät raukat rannikolle,
Saaren immet itkemähän,
Kultaiset kujertamahan.
Sini[23] itki saaren immet,
Kuni purjepuu näkyvi,
Rautahankki[24] haimentavi.
Ei he itke purjepuuta,
Rautahankkia haloa:
Itki purjepuun alaista,
Hankkinuoran haltijata.
Itse itki Lemminkäinen,
Kuni saaren maat näkyvi,
Saaren harjut haimentavi.[25]
Ei hän itke saaren maita,
Saaren harjuja haloa:
Itki saaren impy'itä,
Noita harjun hanhosia.
Siitä lieto Lemminkäinen,
Päästyä kotiperille,
Tunsi maat on, tunsi rannat,
Sekä saaret jotta salmet,
Tunsi vanhat valkamansa,
Entiset elosijansa;
Mäet tunsi mäntyinensä,
Kummut kaikki kuusinensa
— Ei tunne tuvan aloa,
Seinän seisontasijoa:
Jo tuossa tuvan sijalla
Nuori tuomikko tohisi,
Männikkö tupamäellä,
Katajikko kaivotiellä!
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Tuoss' on lehto, jossa liikuin,
Kivet tuossa, joilla kiikuin,
Tuossa nurmet nukkeroimat,[26]
Pientarehet piehtaroimat.

22 ulkosit, läksit. — 23 sini — kuni = niin kauan kuin. — 24 rautahankainen vene. — 25 häämöittää. — 26 nurmet, joilla olen leikkinyt.

Mikä vei tutut tupani,
Kuka kaunihit katokset?"
Loihe siitä itkemähän;
Itki päivän, itki toisen.
Ei hän itkenyt tupoa
Eikä aittoa halannut:
Itki tuttua tuvassa,
Aitallista armastansa.
Virkkoi lieto Lemminkäinen:
„Ohoh kaunis kantajani,
Ihana imettäjäni!
Jo olet kuollut, kantajani,
Mennyt, ehtoinen emoni,
Liha mullaksi lahonnut,
Kuuset päälle kasvanehet.
„Kostohon minäki koito,
Kostoksi, kovaosainen,
Mittaelin miekkoani,
Kannoin kaunista asetta
Noilla Pohjolan pihoilla,
Pimentolan pientarilla
— Surmaksi oman sukuni,
Kateheksi kantajani!"
Katseleikse, käänteleikse:
Näki jälkeä hitusen,
Ruohossa rutistunutta,
Kanervassa katkennutta.
Läksi tietä tietämähän,
Ojelvoista[27] oppimahan.
Tiehyt metsähän vetävi,
Ojelvoinen ottelevi.
Vieri siitä virstan, toisen,
Pakeni palasen maata
Salon synkimmän sisähän,
Korven kolkan kainalohon.
Näkevi salaisen saunan,
Piilopirtin pikkaraisen
Kahen kallion lomassa,
Kolmen kuusen kulman alla[28]
— Siellä ehtoisen emonsa,
Tuon on valtavanhempansa.
Siinä lieto Lemminkäinen
Ihastui ikihyväksi.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ohoh äiti armahani,
Oi emo, elättäjäni!
Viel' olet, emo, elossa,
Kun jo luulin kuolleheksi,
Kaiketi[29] kaonneheksi!
Itkin pois ihanat silmät,
Kasvon kaunihin kaotin."
Sanoi äiti Lemminkäisen:
„Viel' olen toki elossa,
Vaikkapa piti paeta,
Pistäitäni piilosalle
Tänne synkkähän salohon,
Korven kolkan kainalohon.
Suori Pohjola sotoa,
Takajoukko[30] tappeloa
Vasten vaivaista sinua
Ja kohti kovaosaista:
Poltti huonehet poroksi,
Kaikki kaatoi kartanomme."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oi emoni, kantajani!

27 jälkeä, uraa. — 28 kolmen kulmaksuttain kasvavan kuusen a. — 29 peräti. — 30 takaapäin tuleva joukko.

Ellös olko milläkänä,
Milläkänä, tuollakana!
Tuvat uuet tehtänehe,
Paremmat osattanehe,
Pohjola so'ittanehe,
Lemmon kansa kaattanehe."
Siitä äiti Lemminkäisen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Viikon viivyit, poikueni,
Kauan, Kaukoni, elelit
Noilla mailla vierahilla."
Virkkoi lieto Lemminkäinen,
Sanoi kaunis Kaukomieli:
„Hyvä oli siellä ollakseni,
Lempi liehaellakseni.[31]
Puut siellä punalle paistoi,
Puut punalle, maat sinelle,
Hopealle hongan oksat,
Kullalle kukat kanervan.
Siell' oli mäet simaiset,
Kalliot kananmunaiset;
Mettä vuoti kuivat kuuset,
Seipähät valoi olutta."

Lupauksestaan huolimatta Lemminkäinen lähti entisen sotatoverinsa Tieran kanssa kostoretkelle Pohjolaan. Pohjolan emäntä laittoi kuitenkin niin kovan pakkasen, että he olivat sille tielle paleltua, ja tyhjin toimin he saivat palata takaisin.

22. Kullervon lapsuus ja nuoruus.

Kasvatti emo kanoja,
Suuren joukon joutsenia.
Kanat aialle asetti,
Joutsenet joelle saattoi.
Tuli kokko, niin kohotti,[1]
Tuli haukka, niin hajotti,
Siipilintu, niin sirotti:
Yhen kantoi Karjalahan,
Toisen vei Venäjän maalle,
Kolmannen kotihin heitti.
Minkä vei Venäehelle,
Siitä kasvoi kaupanmiesi;
Minkä kantoi Karjalahan,
Siitä se Kalervo kasvoi;
Kunkapa kotihin heitti,
Se sikesi Untamoinen
Ison päiviksi pahoiksi,
Emon mielimurtehiksi.[2]
Untamoinen verkot laski
Kalervon kalavetehen;
Kalervoinen verkot katsoi,
Kalat konttihin kokosi.
Untamo, utala[3] miesi,
Sepä suuttui ja vihastui.
Teki soan sormistansa,
Kämmenpäistänsä keräjät,[4]
Toran nosti totkusilta,[5]
Artin[6] ahvenmaimasilta.[7]
Torelivat, tappelivat,
Eikä voita toinen toista:

31 oleskellakseni.
1 kotka vei ilmaan. — 2 harmiksi. — 3 rivakka. — 4 tekemällä teki tyhjistä asioista riidan. — 5 kalan jätteistä. — 6 riidan. — 7 ahvenenpoikasista.

Minkä toistansa tokaisi,
Sen sai itse vastahansa.
Jopa tuosta toisen kerran
Kalervoinen kauran kylvi
Untamon tuvan ta'aksi.
Untamolan uljas uuhi
Söi Kalervon kaurakylvön.
Kalervoisen kärtsä[8] koira
Repi uuhen Untamolta.
Untamo uhittelevi
Kalervolle veljellensä,
Surmata su'un Kalervon,
Lyöä suuret, lyöä pienet,
Koko kansan kolhaella,
Tuvat polttoa poroksi.
Laittoi miehet miekka vyölle,
Urohot ase kätehen;
Läksi suurehen sotahan
Vasten veljeä omoa.
Kalervoisen kaunis minjä
Istui ikkunan lähellä.
Katsoi ulos ikkunasta,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Onko tuo savu sakea
Vai onpi pimeä pilvi
Noien peltojen perillä,
Kujan uuen ulkopäässä?"
Ei ollut ume[9] umakka[10]
Eikäpä savu sakea:
Ne oli Untamon urohot,
Tulla suorivat sotahan.
Tuli Untamon urohot,
Saivat miehet miekka vyöllä.
Kaatoivat Kalervon joukon,
Su'un suuren surmasivat,
Talon polttivat poroksi,
Tasoittivat tantereksi.
Jäi yksi Kalervon impi.
Senpä Untamon urohot
Veivät kanssansa kotihin
Pirtin pienen pyyhkijäksi,
Lattian lakaisijaksi.
Oli aikoa vähäisen;
Syntyi pieni poikalapsi
Emollen osattomalle.
Miksi tuo nimitetähän?
Emo kutsui Kullervoksi,
Untamo sotijaloksi.[11]
Pantihinpa poika pieni,
Orpolapsi laitettihin
Tuutuhun tutajamahan,[12]
Kätkyehen liekkumahan.
Liekkui lapsi kätkyessä,
Lapsi liekkui, tukka löyhki.
Liekkui päivän, liekkui toisen;
Jopa kohta kolmantena,
Kun tuo poika potkaisihe,
Potkaisihe, ponnistihe,
Katkaisi kapalovyönsä,
Pääsi päälle peittehensä,
Särki liekun lehmuksisen,
Kaikki riepunsa revitti.[13]
Nähtihin hyvä tulevan,
Keksittihin kelpoavan.
Untamola vuottelevi
Tätä tästä kasvavaksi,

8 äkäinen. — 9 usva. — 10 sakea. — 11 sotaurhoksi. — 12 kiikkumaan, tuutu (kuv. 61). — 13 repi.

Mieltyväksi, miestyväksi,
Oike'in urostuvaksi,
Saavaksi sataisen[14] orjan,
Tuhantisen turpuvaksi.
Kasvoi kuuta kaksi, kolme.
Jopa kuuna kolmantena
Poika polven korkeuisna
Alkoi itse arvaella:
„Kunpa saisin suuremmaksi,
Vahvistuisin varreltani,
Kostaisin isoni kohlut,
Maksaisin emoni mahlat!"[15]
Saipa kuulla Untamoinen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Tästä saa sukuni surma,
Tästä kasvavi Kalervo!"
Urohot ajattelevat,
Akat kaikki arvelevat,
Minne poika pantanehe,
Kunne surma saatanehe.[16]
Pannahanpa puolikkohon,[17]
Työnnetähän tynnyrihin;
Siitä vieähän vetehen,
Lasketahan lainehesen.
Käyähänpä katsomahan
Kahen, kolmen yön perästä,
Joko on hukkunut vetehen,
Kuollut poika puolikkohon.
Ei ole hukkunut vetehen,
Kuollut poika puolikkohon!
Poika oli päästnyt puolikosta
— Istui aaltojen selässä
Vapa vaskinen käessä,
Siima silkkinen perässä;
Onkivi meren kaloja,
Merivettä mittoavi.
Untamo ajattelevi:
„Mihin poika pantanehe,
Kunne tuo tuhottanehe,
Kusta surma saatanehe?"
Käski orjansa kerätä
Koivuja kovia puita,
Honkia satahavuja,
Tiettäviä[18] tervaksia
Yhen poian polttimeksi,
Kullervon kaottimeksi.
Koottihin, keräeltihin
Koivuja, kovia puita,
Tiettäviä tervaksia,
Tuohia tuhat rekeä.
Tuli puihin tuiskattihin,
Roviohon roiskattihin,[19]
Siihen poika paiskattihin
Keskelle tulen palavan.
Paloi päivän, tuosta toisen,
Paloi päivän kolmannenki.
Käytihin katsastamahan:
Poik' oli porossa polvin,
Kypenissä kyynäsvarsin,
Hiilikoukkunen käessä,
Millä tulta kiihottavi,
Hiiliä kokoelevi,
Katomatta karvankana,
Kutrisen kähertymättä!

14 satojen, tuhansien arvoisen. — 15 kohlut = kolhaukset; mahlat = kyynelet. — 16 laitettaneen. — 17 tynnyriin. — 18 tiedettävästi, hyviä, taattuja. — 19 viskattiin.

Untamo ä'itteleikse:
„Mihin poika pantanehe,
Kunne tuo tuhottanehe,
Surma tuolle saatanehe?"
Poika puuhun hirtetähän,
Tammehen ripustetahan.
Kului yötä kaksi, kolme,
Saman verran päiviäki.
Untamo ajattelevi:
„Aik' on käyä katsomahan,
Joko Kullervo katosi,
Kuoli poika hirsipuuhun."
Laittoi orjan katsomahan.
Orja toi sanan takaisin:
„Ei ole Kullervo kaonnut,
Kuollut poika hirsipuuhun!
Poika puuta kirjoittavi[20]
Pieni piikkonen[21] käessä.
Koko puu kuvia täynnä,
Täynnä tammi kirjoitusta:
Siinä miehet, siinä miekat,
Siinä keihä'ät sivulla."
Mitäs autti Untamoisen.
Itse virkki, noin nimesi:
„Kun elänet kaunihisti,
Aina siivolla asunet,
Saat olla talossa tässä,
Orjan töitä toimitella."
Kun oli Kullervo kohonnut,
Saanut vartta vaaksan verran,
Tuopa työlle työnnetähän,
Lapsen pienen katsontahan,
Sormi pienen souantahan:[22]
„Katso lasta kaunihisti,
Syötä lasta, syö itseki!
Rievut virrassa viruta,
Pese pienet vaattehuiset!"
Katsoi lasta päivän, kaksi:
Käen katkoi, silmän kaivoi.
Siitä kohta kolmannella
Lapsen tauilla tapatti,
Rievut viskoi virran vieä,
Kätkyen tulella poltti.
Untamo ajattelevi:
„Ei tämä tähän sopiva
Lapsen pienen katsontahan,
Sormi pienen souantahan!
En tieä, kuhun panisin,
Kulle työlle työnteleisin.
Panenko kasken kaa'antahan?»
Pani kasken kaa'antahan.
Kullervo, Kalervon poika,
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Äsken lienen mies minäki,
Kun saan kirvehen kätehen,
Lienen mies viien veroinen,
Uros kuuen-kummallinen."[23]
Meni seppolan pajahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi on seppo veikkoseni!
Taos mulle tapparainen!
Tao kirves miestä myöten,
Rauta raatajan mukahan!
Lähen kasken kaa'antahan,
Solkikoivun[24] sorrantahan."
Seppä tarpehen takovi,

20 piirtelee. — 21 piikki. — 22 pienisormista tuudittamaan. — 23 kuutta vastaava u. — 24 solakan koivun.

Kirvehen kerittelevi.[25]
Saip' on kirves miestä myöten,
Rauta raatajan mukahan.
Kullervo, Kalervon poika,
Hioi siitä kirvehensä;
Päivän kirvestä hiovi,
Illan vartta valmistavi.
Suorihe kasken ajohon[26]
Korkealle korpimaalle,
Parahasen parsikkohon,[27]
Hirveähän hirsikköhön.
Iski puuta kirvehellä,
Tempasi tasaterällä:
Kerralla hyvätki hirret,
Pahat puolella menevi.
Vihoin[28] kaatoi viisi puuta,
Kaiketi[29] kaheksan puuta.
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
,Lempo tuota raatakohon!
Hiisi hirret kaatakohon!"
Kavahutti kannon päähän,
Niin huhuta heiahutti,
Vihellytti, viuahutti.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Sini[30] kaski kaatukahan,
Koivu solki sortukahan,
Kuni[31] ääni kuulunevi,
Kuni vierrevi vihellys!
„Elköhön vesa venykö,
Elköhön koretko[32] korsi
Sinä ilmoisna ikänä
Kaskessa Kalervon poian,
Otoksessa[33] oivan miehen!
„Ottaisiko maa orahan,
Nousisiko nuori laiho,
Elköhön tereä tehkö,
Varsi päätä valmistako!"
Untamoinen, mies utala,
Kävi tuota katsomahan
Kaskea Kalervon poian:
Ei kaski kaselle tunnu,
Ajamaksi nuoren miehen.
Untamo ajattelevi:
„Ei tämä tähän sopiva!
Hyvän hirsikön pilasi,
Kaatoi parsikon parahan!
Panenko aitojen panohon?"
Pani aitojen panohon.
Kullervo, Kalervon poika,
Jopa aitoa panevi.
Kohastansa kokkahongat[34]
Aiaksi asettelevi,
Kokonansa korpikuuset
Seipähiksi pistelevi;
Veti vitsakset lujahan
Pisimmistä pihlajista;
Pani aian umpinaisen,
Veräjättömän kyhäsi.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Ku ei lintuna kohonne,
Kahen siiven siuotelle,[35]
Elköhön ylitse pääskö
Aiasta Kalervon poian!"

---

25 kiirehtii. — 26 kaatoon. — 27 hirsikköön. — 28 vihaisesti. — 29 kaikestaan. — 30, 31 niin kauas kuin. — 32 kasvako korkeaksi. — 33 työalassa, perkiössä. — 34 sellaisinaan suuret hongat. — 35 liitele.

Untamo osaelevi
Tulla tuota katsomahan
Aitoa Kalervon poian,
Sotaorjan sortamoa.[36]
Näki aian aukottoman,
Raottoman, reiättömän,
Jok' oli pantu maaemästä,
Ylös pilvihin osattu.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei tämä tähän sopiva!
Pani aian aukottoman,
Veräjättömän kyhäsi:
En tuosta ylitse pääse
Enkä reiästä sisälle!"
Untamo ä'itteleikse:
„Ei ole tästä raatajasta!
Kulle työlle työntänenki,
Työnsä tuhmin turmelevi.
Joko vien Venäehelle
Tahi kaupin Karjalahan
Ilmariselle sepolle,
Sepon paljan[37] painajaksi?"
Möi siitä Kalervon poian,
Pani kaupan Karjalahan
Ilmariselle sepolle,
Takojalle taitavalle.
Minpä seppo tuosta antoi?
Äijän seppo tuosta antoi:
Kaksi kattilarania,[38]
Kolme koukun puoliskoa,
Viisi viikatekulua,
Kuusi kuokan kuolioa.[39]

23. Kullervo Ilmarisella paimenena.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön[1] poika,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto[2] kaunokainen,
Jo kohta sepon ko'issa
Kysyi työtä iltasella
Isännältä iltaseksi,
Emännältä aamuseksi.
Seppo Ilmarin emäntä,
Tuopa tuossa arvelevi,
Kulle työlle uusi orja,
Raaolle rahan-alainen.[3]
Pani orjan paimeneksi,
Karjan suuren kaitsijaksi.
Tuopa ilkoinen[4] emäntä,
Sepän akka irvihammas,
Leipoi leivän paimenelle,
Kakun paksun paistelevi:
Kauran alle, vehnän päälle,
Keskelle kiven kutovi.
Kakun voiti voiheralla,
Kuoren rasvalla rakenti,
Pani orjalle osaksi,
Palaseksi paimenelle.
Itse orjoa opasti,
Sanan virkkoi, noin nimesi:

36 sorto- l. rytöaitaa. — 37 moukarin. — 38 rikkinäistä kattilaa. — 39 kuokan hylkyä.

1 ukon, jumalan. — 2 päällisnahka. — 3 ostettu. — 4 ilkeä; ilkamoida=tehdä pilkkaa.

„Ellös tätä ennen syökö
Karjan mentyä metsälle!”
Siitä Ilmarin emäntä
Laittoi karjan laitumelle.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Lasken lehmäni leholle,
Maion antajat aholle;
Työnnän kuuta[5] ottamahan,
Talia tavottamahan
Ahomailta auke'ilta,
Leve'iltä lehtomailta,
Korke'ilta koivikoilta,
Hope'isilta saloilta.
„Katso, kaunoinen Jumala,
Varjele, vakainen Luoja,
Varjele vahingon tieltä,
Kaitse kaikista pahoista,
Ettei tuskihin tulisi,
Häpe'ihin hämmentyisi![6]
„Suvetar, valio vaimo,
Etelätär, luonnon eukko!
Heitä hienot helmuksesi,
Esiliinasi levitä
Karjalleni katteheksi,
Pienilleni peitteheksi,
Vihoin tuulen tuulematta,
Vihoin saamatta satehen!
„Mielikki, metsän emäntä,
Työnnä pisin piikojasi,
Paras palkkalaisiasi
Katsomahan karjoani
Tänä suurena suvena,
Luojan lämminnä kesänä.
„Tellervo, Tapion neiti,
Metsän tyttö tylleröinen,
Utupaita, hienohelma,
Kaitse karja kaunihisti,
Kaitse kaunoisin kätösin!
Saata karjani kotihin,
Päivän mennessä majoille,
Iltalinnun laulellessa.
„Otsonen, metsän omena,
Mesikämmen käyretyinen![7]
Tehkämme sulat sovinnot,
Rajarauhat rapsakamme,[8]
Ettet sorra sorkkasäärtä,
Kaa'a maion kantajata.
Kun sa kuulet kellon äänen
Tahi torven toitotoksen,
Lyöte maata mättähälle,
Nurmelle nukahtamahan,
Tunge korvasi kulohon,
Paina pääsi mättähäsen!
Tahi korpehen kokeos,
Jottei kuulu karjan kello
Eikä paimenen pakina!
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Käyös kaarten karjamaita,
Piilten piimäkankahia,[9]
Kierten kellojen remua,
Ääntä paimenen paeten!
Konsa on karja kankahalla,

5 talia. — 6 joutuisi pahojen tekojen alaiseksi. — 7 köyryselkä. — 8 tehkäämme sovinto kummankin liikkuma-alan rajoista. — 9 piimä= maito; kankaita, mistä lehmät maitoa kokoavat.

Sinä suolle soiverraite;[10]
Kun karja solahti[11] suolle,
Silloin korpehen kokeos!
„Kun tulevi ruoan tarvis,
Syöä mielesi tekevi,
Syö'ös sieniä metsästä,
Murra muurahaiskekoja,
Juuria punaisen putken,
Metsolan mesipaloja!
„Vaan jos tahtonet tapella,
Eleä soan tavalla,
Tapelkamme talvikauet
Lumiajat luskailkamme![12]
„Oi Ukko, ylijumala!
Kun kuulet toen tulevan,
Muuta muiksi lehmäseni,
Kiviksi minun omani,
Kantoloiksi kaunoiseni,
Kumman[13] maata kulkiessa,
Vantturan[14] vaeltaessa!
„Lepy, lehto, kostu,[15] korpi,
Lempeä,[16] salo sininen!
Anna rauha raavahille,
Sorkkasäärille sovinto
Tänä suurena suvena,
Herran hellennä kesänä!"
Siitä Ilmarin emäntä,
Tuo takojan tarkka vaimo,
Lehmät läävästä lähetti,
Laski karjan laitumelle,
Pani paimenen perähän,
Orjan lehmien ajohon.

Kullervo, Kalervon poika,
Otti konttihin evästä,
Ajoi lehmät suota myöten
Itse kangasta kapusi.
Sanan virkki vierressänsä,
Kertoeli käyessänsä:
„Voi minä poloinen poika,
Voi poika polon-alainen!
Jo minä johonki jou'uin,
Jou'uin joutavan jälille,
Härän hännän paimeneksi,
Vasikkojen vaalijaksi,
Joka suon on sotkijaksi,
Maan pahan matelijaksi!"
Istui maahan mättähälle,
Päätyi päivän rintehesen.
Siinä virkki virsissänsä,
Lauluissansa noin lateli:
„Paistapa, Jumalan päivä,
Herran kehrä, hellittele
Sepon karjan kaitsijalle,
Poloiselle paimenelle,
Elä Ilmarin tuville,
Emännällen ensinkänä!
Emäntä hyvin elävi,
Vehnäsiä viiltelevi,
Piirosia[17] pistelevi,
Voita päälle vuolaisevi.
Paimen parka kuivan leivän,
Kuivan kuoren kurskuttavi,[18]
Kauraisen kavertelevi,[19]
Veen lipillä[20] luikkoavi[21]

10 tallustele. — 11 laskeutui. — 12 jytistäkäämme. — 13 hirviön. — 14 vahvarakenteisen olennon. — 15 tule suosiolliseksi. — 16 tule lempeäksi. — 17 piiraita. — 18 syödä narskuttaa. — 19 kovertelee. — 20 tuohesta käännetyllä juoma-astialla (kuv. 45). — 21 kulauttaa suuhunsa.

Märän mättähän nenästä.
„Mene, päivä, viere, vehnä,[22]
Alene, Jumalan aika!
Kule, päivä, kuusikolle,
Lennä leppien tasalle!
Päästä paimenta kotihin
Voivatia vuolemahan,
Rieskoa[23] repäisemähän,[24]
Kakkaroita kaivamahan!"
Lintunen lehosta lauloi,
Pieni lintu pensahasta:
„Jo oisi aika orjan syöä,
Isottoman illastella."
Kullervo, Kalervon poika,
Katsoi pitkän päivän[25] päälle.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo nyt on aika atrioia,
Aika ruoalle ruveta,
Evähiä etsiskellä."
Ajoi lehmänsä levolle,
Karjan maata kankahalle;
Itse istui mättähälle,
Vihannalle turpehelle.
Laski laukkunsa selästä,
Otti leivän laukustansa,
Katselevi, kääntelevi.
Tuosta tuon sanoiksi virkki:
„Moni on kakku päältä kaunis,
Kuorelta kovin sileä,
Vaan on silkkoa[26] sisässä,
Akanoita alla kuoren."
Veti veitsensä tupesta
Leivän leikkaellaksensa:
Veitsi vierähti[27] kivehen,
Kasahutti [28] kalliohon;
Terä vieri[29] veitsosesta,
Katkesi kuraksuesta.[30]
Kullervo, Kalervon poika,
Katselevi veitsyttänsä,
Itse päätyi[31] itkemähän.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Yks[32] oli veitsi veikkoutta,
Yksi rauta rakkautta,
Isän saamoa eloa,[33]
Vanhemman varustamata;
Senki katkaisin kivehen,
Karahutin kalliohon,
Leipähän pahan emännän,
Pahan vaimon paistamahan!
„Millä nyt maksan naisen naurun,
Naisen naurun, piian pilkan,
Akan ilkeän evähät?"
Varis vaakkui varvikosta,
Varis vaakkui, korppi koikkui:
„Oi on kurja kullansolki,
Ainoa Kalervon poika!
Mit' olet mielellä pahalla,
Syämellä synkeällä?
Ota vitsa viiakosta,
Koivu korven notkelmosta,
Aja suolle sontareiet,
Lehmät liejuhun levitä
Puolen suurille susille,

22 armas päivä. — 23 happamatonta leipää. — 24 kakkuja kavertamaan. — 25 pitkälle ehtineen auringon. — 26 pelkkää pettua. — 27 solahti. — 28 iski. — 29 lähti. — 30 puukosta; kuraksut, -en. — 31 rupesi. — 32 ainoastaan. — 33 isältä saatua perintöä.

Toisen korven kontioille!
„Kaikoa[34] suet kokohon,
Karhut kaikki katrahasen![35]
Aja karjana kotihin,
Kirjavana kartanolle!
Sillä maksat naisen naurun,
Pahan vaimon parjaukset."
Kullervo, Kalervon poika,
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Malta, malta, hiien heitto!
Jos itken isoni veistä,
Vielä itkenet itseki,
Itket lypsylehmiäsi."
Otti vitsan viiakosta,
Katajaisen karjanruoskan;
Sorti suohon lehmäkarjan,
Härät murtohon[36] murenti
Puoliksi susien syöä,
Puolen korven kontioille.
Suet lausui[37] lehmäsiksi,
Karhut karjaksi rakenti,
Minkä pisti Pienikiksi,
Kunka Kyytäksi kyhäisi.
Lonkui[38] päivä lounahasen,
Kiertyi keski-illoillensa,
Kulki kuusikon tasalle.
Tuo pahainen paimen raiska
Ajoi kontiot kotihin,
Susikarjan kartanolle.
Vielä neuvoi karhujansa,
Susillensa suin puheli:
„Repäise emännän reisi,
Pure puoli pohkeata,
Kun tulevi katsomahan,
Lyykistäikse lypsämähän!"
Teki luikun[39] lehmän luista,
Härän sarvesta helinän.
Lujahutti[40] luikullansa,
Toitahutti torvellansa
Kolmasti kotimäellä,
Kuuesti kujosten[41] suussa.
Tuop' on Ilmarin emäntä,
Sepon akka, selvä[42] nainen,
Kuuli suolta soittamisen,
Kajahuksen kankahalta.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Ole kiitetty, Jumala!
Torvi soipi, karja saapi!
Mist' on orja sarven saanut,
Torven raataja tavannut,
Kun tuo soitellen tulevi,
Toitatellen torvettavi,[43]
Puhki korvani puhuvi,
Läpi pääni läylentävi?"
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Suolt' on orja sarven saanut,
Tuonut torven liettehestä.
Jo nyt on karjasi kujalla,
Lehmät lääväpellon päässä;
Saaospa savun[44] panohon,
Käyös lehmät lypsämähän!"
Sepä Ilmarin emäntä

34 huutaen aja. — 35 laumaan. — 36 rytömetsään. — 37 loitsi. — 38 kulki. — 39 paimentorven (kuv. 103—06). — 40 soitteli. — 41 kujan. — 42 kaunis, muhkea. — 43 soittaa torvea. — 44 lehmisavun.

Käski muorin lypsämähän:
„Käypä, muori, lypsämähän,
Raavahat rakentamahan![45]
Enpä itse ennättäisi
Taikinan alustehelta."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ainapa hyvät emännät,
Taitavat taloiset vaimot
Itse ennen lehmät lypsi,
Itse raavahat rakenti."
Siitä Ilmarin emäntä
Sai itse savupanolle,
Tuosta lypsylle tulevi.
Lyhmistihe lypsämähän,
Heittihe heruttamahan.
Veti kerran, tuosta toisen,
Kohta kolmatta yritti:
Susi päälle suimastaikse,[46]
Karhu päälle kuopaiseikse.[47]
Susi suun revittelevi,
Karhu kiskoi kinttusuonet.
Ilmarin iso emäntä
Itse loihe itkemähän,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Pahoin teit sä, paimo parka!
Ajoit kontiot kotihin,
Suet suurille pihoille!"
Kullervo, Kalervon poika,
Tuopa tuohon vastaeli:
„Pahoin tein mä, paimen parka,
Et hyvin, emäntä parka!
Leivoit sie kivisen leivän,
Kakun paistoit kallioisen:
Ve'in veitseni kivehen,
Karahutin kalliohon
— Ainoan isoni veitsen,
Sukukuntani kuraksen!"
Sanoi Ilmarin emäntä:
„Oi sie paimo, armas paimo!
Myöstytäpä[48] miettehesi,
Perin lausu[48] lausehesi,
Päästä suen suutehista,[49]
Karhun kynnestä kavista!
Mie sun paioilla parannan,
Kaatioilla[50] kaunistelen,
Syötän voilla, vehnäsillä,
Juotan rieskamaitosilla;
Vuoen syötän raatamatta,
Toisen työlle työntämättä.
„Kun et jou'u päästämähän,
Käy pian kerittämähän,
Kohta kaaun kuolijaksi,
Muutun mullan muotoiseksi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun on kuollet, kuolkosipa,
Kaotkosi, kun kaonnet!
Sija on maassa mennehillä,
Kalmassa[51] kaonnehilla."
Siitä Ilmarin emäntä,
Tuo tarkan takojan nainen,
Vieri kohta kuolijaksi
Oman pirttinsä pihalle,

---

45 huoltamaan. — 46, 47 syöksyy, hyökkää. — 48 peruuta. — 49 suunjäliltä. — 50 housuilla. — 51 haudassa.

Kape'ille kartanoille.
Se oli meno nuoren naisen,
Kanssa kaunihin emännän,
Jot' oli viikon valvateltu,
Vuosin kuusin kuulusteltu
Ilmarin iki-iloksi,
Sepon kuulun kunniaksi.

24. Kullervo vanhempiensa luona

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto kaunokainen,
Itse läksi astumahan
Luota seppo Ilmarisen,
Ennenkuin isäntä saisi
Naisen[1] kuolon korvihinsa,
Painuisi pahoille mielin,
Tapahtuisi[2] tappelohon.
Läksi soitellen seposta,
Ilon lyöen Ilman mailta:
Suo sorahti, maa järähti,
Kangas vastahan kajahti
Kullervoisen soitantoa,
Ilkeän ilonpitoa.
Kuului se sepon pajahan.
Seppo seisottui pajassa,
Sai kujalle kuulemahan,
Kartanolle katsomahan,
Mikä soitanta salolla,
Kullervointa kankahalla.
Jo näki toet totiset,
Valehettomat, vakaiset:
Näki naisen nukkunehen,
Kaunoisensa kaatunehen,
Kaatunehen kartanolle,
Kellistynehen keolle.
Siihen seppo seisottihe
Syämellä synkeällä.
Puuttui[3] yöksi itkemähän,
Viikoksi vetistämähän.
Mieli ei tervoa parempi,
Syän ei syttä valkeampi.
Itse Kullervo käveli,
Astui eelle jonnekunne,
Päivän korpia kovia,
Hiien hirsikankahia.
Illan tullen, yön pimeten
Päätyi maahan mättähälle.
Siinä istuvi isotoin,
Armotoin[4] ajattelevi:
„Mikä lie minunki luonut,
Kuka kurjaisen kuvannut
Kuuksi päiväksi kululle,
Iäkseni ilman[5] alle?
„Kotihinsa muut menevät,
Majoillensa matkoavat:
Mull' on korvessa kotini,
Kankahalla kartanoni,

1 vaimon. — 2 rupeaisi. — 3 tarttui kiinni, jäi. — 4 armosta osaton. — 5 paljaan taivaan alle.

Tuulessa tulisijani,
Satehessa saunan löyly.
„Ellöspä, hyvä Jumala,
Elkösi sinä ikänä
Luoko lasta luonnotointa[6]
Eikä aivan armotointa,
Isotointa alle ilman,[7]
Emotointa ensinkänä,
Niinkuin loit minun, Jumala,
Minun kurjaisen kuvasit.
„Piennä jäin minä isosta,
Matalana maammostani.
Iso kuoli, äiti kuoli,
Kuoli muu sukuni suuri;
Jätti mulle jäiset kengät,
Sukat uhkuiset unohti;
Jätti jäisille jälille,
Pyöriville portahille,
Joka suohon sortumahan,
Likahan litistymähän....
„Vaan en nyt iällä tällä,
En mä vielä jouakana
Soille sotkuportahiksi,[8]
Silloiksi likasijoille.
Enkä sinnes[9] suohon sorru,
Kunnes[9] kannan kahta kättä,
Viittä sormea viritän,
Kynttä kymmentä ylennän."
Jopa juohtui mielehensä,
Puuttui aivohon ajatus
Käyä Untamon kylähän,
Kostoa isonsa kohlut,
Isonkohlut, maammon mahlat,
Itsensä pahoin-piännät.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vuota, vuota, Untamoinen,
Maltapa, sukuni surma!
Kun tulen minä sotahan,
Tokko saan tuvat tuhaksi,
Kartanot kekälehiksi?"
Tuli akka[10] vastahansa,
Siniviitta viian eukko.
Hänpä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Kunne läksit, Kullervoinen,
Kaaloat,[11] Kalervon poika?"
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Juohtui mielehen minulle,
Puuttui aivohon ajatus
Mennä tuonne toisialle,
Käyä Untamon kylähän,
Kostoa sukuni surma,
Isonkohlut, maammon mahlat,
Polttoa tuvat tuhaksi,
Kypeniksi kyyetellä."[12]
Akka tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Ei ole surmattu sukusi,
Viel' ei kaatunut Kalervo.
On sulla iso elossa,
Maammo mailla[13] tervehenä."
„Oi on armas akkaseni!
Sano, armas akkaseni:

6 vastoin luonnollista eloa. — 7 maailmaan. — 8 soihin askeleita varten asetetuiksi puiksi (kuv. 112). — 9 niin kauan kuin. — 10 metsän haltijattaria. — 11 pyrit. — 12 tuhaksi poltella. — 13 maailmassa.

Missäpä minun isoni,
Kussa kaunis kantajani?"[14]
„Tuollapa sinun isosi,
Tuolla kaunis kantajasi
Lapin laajalla rajalla,
Kalalammin laitehella."
„Oi on armas akkaseni!
Mitenkä mä sinne pääsnen,
Kuten kulkea osannen?"
„Hyvä on sinne päästäksesi,
Ouonkin osataksesi.
Astut päivän, tuosta toisen,
Astut kohta kolmannenki,
Kulet kohti luotehesen.
Vaara vastahan tulevi:
Sie astu alatse vaaran,
Käy vaaran vasenta puolta!
Tuostapa joki tulevi
Oikealle puolellesi:
Käy sitä joen sivua
Kolmen kosken kuohumitse!
Tulet niemen tutkaimehen,[15]
Pääyt päähän pitkän kaiskun;[16]
Tupa on niemen tutkaimessa,
Kalasauna kaiskun päässä:
Siinäpä iso elävi,
Siinä kaunis kantajasi,
Siinäpä sisaresiki,
Kaksi kaunista tytärtä."
Kullervo, Kalervon poika,
Läksi tuosta astumahan.
Astui päivän, tuosta toisen,
Astui kohta kolmannenki,
Tuli niemen tutkaimehen,
Päätyi päähän pitkän niemen:
Tupa oli niemen tutkaimessa,
Kalasauna kaiskun päässä.
Meni hän tupahan tuosta
— Eipä tunneta tuvassa:
„Mistä vieras veen takoa,
Kusta kulkijain kotoisin?"
„Etkö tunne poikoasi,
Tunne et lastasi omoa?"
Emo ennätti sanoa,
Vaimo vanha lausuella:
„Ohoh poikani poloinen,
Ohoh kurja kullansolki!
Ettäpäs elävin silmin
Näitä maita matkaelet,
Kun jo itkin kuolleheksi,
Jo kauan kaonneheksi!
„Kaks' oli poikoa minulla,
Kaksi kaunista tytärtä.
Niist' oli osattomalta
Kaksi vanhinta kaonnut:
Poika suurehen sotahan,
Tyttö tietämättömihin.
Poikani tuli takaisin,
Eipä tyttö tullekana."
Kullervo, Kalervon poika,
Itse ennätti kysyä:
„Kunne tyttösi katosi,
Minne sai sisarueni?"
Emo tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tuonne tyttöni katosi,
Tuonne sai sisaruesi:
Läksi marjahan metsälle,

14 synnyttäjäni, äitini. — 15 kärkeen. — 16 maakielekkeen.

Alle vaaran vaapukkahan;[17]
Sinnepä kana katosi,
Lintu kuoli liian surman,[18]
Surmahan sanattomahan,[19]
Nimen tietämättömähän.
„Kenen tyttöä ikävä?
Kenen muun, kun ei emonsa!
Emon etso eellimäisnä,
Emon etso, emon kaiho.
Läksinpä, emo poloinen,
Etsimähän tyttöäni;
Juoksin korvet kontiona,
Salot saukkona samosin.
Etsin päivän, tuosta toisen,
Etsin kohta kolmannenki.
Päivän kolmannen perästä
Nousin suurelle mäelle,
Korkealle kukkulalle.
Huusin tuosta tyttöäni,
Kaonnutta kaihoelin:
'Missä olet, tyttöseni?
Tule jo, tyttöni, kotihin!'
„Noinpa huusin tyttöäni,
Kaonnutta kaipaelin.
Vaarat vastahan saneli,
Kankahat kajahtelivat:
'Elä huua tyttöäsi,
Elä huua, hoilaele!
Ei se saa sinä ikänä,
Ei paloa polvenansa
Emon entisen tiloille,
Taaton vanhan valkamoille.' "

25. Kullervon veronmaksumatka.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Sai tuosta elelemähän
Alla varjon vanhempien;
Ei saanut älyämähän,
Miehen mieltä ottamahan.
Poika työlle työnteleikse,
Nuotan suuren souantahan.
Itse tuossa noin sanovi,
Airo käessä arvelevi:
„Veänkö väen[1] mukahan,
Souan tarmoni takoa
Vai veän asun mukahan,
Souan tarpehen takoa?"
Perimies perältä lausui,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jos veät väen mukahan,
Souat tarmosi takoa,
Et vetäne purtta poikki
Etkä hankoja hajalle."
Kullervo, Kalervon poika,
Veälti väen mukahan,
Souti tarmonsa takoa:
Souti poikki puiset hangat,
Katajaiset kaaret katkoi,
Venon haapaisen hajotti.

17 vadelmaan. — 18 luonnottoman kuoleman. — 19 tuntemattomaan t. josta ei sanaakaan saatu tietää.
1 voiman.

Sai Kalervo katsomahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei sinusta soutajaksi!
Mene nuotan tarvontahan![2]
Lienet tarpoja parempi."
Kullervo, Kalervon poika,
Meni nuotan tarvontahan.
Itse tuossa tarpoimelta
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tarvonko olan takoa,
Panen miehuuen nojassa
Vai panen asun mukahan,
Tarvon tarpehen takoa?"
Vetäjä[3] sanansa virkki:
„Mi on siitä tarpojasta,
Ku ei tarvo olan takoa,
Pane miehuuen nojassa!"
Kullervo, Kalervon poika,
Tarpaisi olan takoa,
Pani miehuuen nojassa:
Ve'en velliksi seotti,
Tarpoi nuotan tappuroiksi,
Kalat liivaksi litsotti.[4]
Sai Kalervo katsomahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei sinusta tarpojaksi!
Tarvoit nuotan tappuroiksi!
Lähe viemähän vetoja,[5]
Maarahoja maksamahan!
Lienet matkassa parempi,
Taipalella taitavampi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Hivus keltainen, korea,
Kengän kauto kaunokainen,
Läksi viemähän vetoja,
Maajyviä maksamahan.
Vietyä vetoperänsä,[6]
Maajyväset maksettua
Rekehensä reutoaikse,
Kohennaikse korjahansa.
Alkoi kulkea kotihin,
Matkata omille maille.
Ajoa järyttelevi,
Matkoansa mittelevi
Noilla Väinön kankahilla,
Ammoin raatuilla[7] ahoilla.
Neiti vastahan tulevi,
Hivus kulta hiihtelevi.
Kullervo, Kalervon poika,
Hevoistansa hillitsevi,
Suutansa sovittelevi,
Sanojansa säätelevi:
„Käy, neito, rekoseheni,
Armas, alle vilttieni!"
Neiti vastahan sanovi,
Tinarinta riuskuttavi:
„Vilu on olla viltin alla,
Kolkko korjassa eleä."
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Koppoi neion korjahansa,
Reualti[8] rekosehensa.
Neiti tuossa noin sanovi,

2 tarpoa = vettä polskuttamalla ajaa kaloja nuotan perään. — 3 nuotan v. — 4 hakkasi mäsäksi. — 5 veroja. — 6 vero-osansa. — 7 raadetuilla, jo aikoja ahona olleilla mailla. — 8 tempasi.

Tinarinta riitelevi:
„Päästä pois minua tästä,
Laske lasta vallallensa,
Tahi potkin pohjan puhki,
Levittelen liistehesi!”[9]
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Aukaisi rahaisen arkun,
Kimahutti kirjakannen;
Näytteli hope'itansa,
Verkaliuskoja levitti,
Kultasuita sukkasia,
Vöitänsä hopeapäitä.
Verat veivät neien mielen,
Raha muutti morsiamen,
Hopea hukuttelevi,[10]
Kulta kuihauttelevi.[11]
Jo antoi Jumala aamun,
Toi Jumala toisen päivän.
Niin neiti sanoiksi virkki,
Kysytteli, lausutteli:
„Mist' olet sinä sukuisin?
Lienet suurtaki sukua,
Isoa isän aloa.”[12]
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole sukua suurta,
Enkä suurta enkä pientä,
Olen kerran keskimäistä:[13]
Kalervon katala poika.
Vaan sano oma sukusi,
Jos olet[14] sukua suurta,
Isoa isän aloa!”
Neiti varsin vastoavi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En ole sukua suurta,
Enkä suurta enkä pientä,
Olen kerran keskimäistä:
Kalervon katala tyttö.
Läksin marjahan metsälle,
Alle vaaran vaapukkahan.
Poimin maalta mansikoita,
Alta vaaran vaapukoita;
En tiennyt kotihin tietä:
Tiehyt metsähän veteli,
Ura saatteli salolle.
„Oisin kuollut, kurja raukka,
Oisin katkennut, katala,
Äsken[15] tuosta toisna vuonna,
Kohta kolmanna kesänä
Oisin heinänä helynnyt,[16]
Kukoistellut kukkapäänä,
Maassa marjana hyvänä,
Punaisena puolukkana,
Nämät kummat kuulematta,
Haikeat havaitsematta.”
Sai toki sanoneheksi:
Heti repsahti re'estä,
Siitä juoksihe jokehen,
Kosken kuohu'un kovahan,
Palavahan pyörtehesen.
Siihen surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli;
Löyti turvan Tuonelassa,

9 reen päreentapaiset pohjapienat. — 10 houkuttelee. — 11 viehättelee. — 12 kantaisän perettä, heimoa. — 13 keskinkertaista. — 14 oletko. — 15 sitten, pian. — 16 heloittanut.

Armon aaltojen seassa.
Kullervo, Kalervon poika
Veitsin länkensä levitti,
Rauoin rahnoi[17] rahkehensa,
Hyppäsi hyvän selälle,
Hyvän laukin lautasille.
Ajavi palasen maata,
Pikkaraisen piirrältävi,[18]
Päätyvi ison pihoille,
Oman taaton tanterelle.
Emo ennätti kysyä,
Vanhempansa tutkaella:
„Mi sinulla, poikaseni?
On kuin Tuonelta tulisit,
Manalalta matkoaisit!"
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo nyt on kummat kuulununna,
Turmiot tapahtununna,
Kun pi'in oman sisaren,
Turmelin emoni tuoman!
„Tulin viennästä vetojen,
Maarahojen maksannasta.
Päätyi neito vastahani;
Mie tuota kisauttelin:
Se oli sisarueni,
Se oman emoni lapsi!
„Se jo surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli
Kosken kuohu'un kovahan,
Palavahan pyörtehesen.
Itse en nyt tieäkänä,
Kunne surmani sukean,
Kunne, kurja, kuoletaime:[20]
Suuhun ulvovan sutosen,
Karhun kiljuvan kitahan
Vainko vatsahan valahan,
Meren hauin hampahisin?"
Emo tuon sanoiksi virkki:
„Ellös menkö, poikaseni,
Suuhun ulvovan sutosen,
Karhun kiljuvan kitahan!
Onpa suurta Suomen nientä,
Sankoa[21] Savon rajoa
Piillä miehen pillojansa,[22]
Hävetä pahoja töitä,
Kunnes aika armon tuopi,
Vuoet huolen huojentavi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä lähe piilemähän,
En, paha, pakenemahan!
Lähen Surman suun esille,
Kalman kartanon oville,
Suurille sotasijoille,
Miesten tappotanterille:
Viel' on Unto oikeana,
Mies katala kaatamatta,
Kostamatta taaton kohlut,
Maammon mahlat maksamatta,
Muistamatta muutki vaivat,
Itseni hyvin-piännät."

17 raastoi rikki. — 18 kulkee. — 20 kuoletan itseni. — 21 sankkaa. — 22 pahoja tekojaan.

26. Kullervon kosto ja kuolema.

Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Siitä suorikse sotahan,
Vainotielle valmistaikse.
Hioi hetken miekkoansa,
Toisen keihoa teroitti.
Emo tuon sanoiksi virkki:
„Ellös, poikani poloinen,
Saako suurehen sotahan,
Menkö miekan melskehesen!
Ken suotta sotahan saapi,
Tahallansa tappelohon,
Se soassa surmatahan,
Tapetahan tappelossa."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„En mä silloin suohon sorru
Enkä kaau kankahalle,
Kun sorrun sotatiloille,
Vaivun vainotanterille.
Somap' on sotahan kuolla,
Kaunis miekan kalskehesen!
Sorea sotainen tauti:
Äkin poika pois tulevi,
Potematta pois menevi,
Laihtumatta lankeavi."
Tuon emo sanoiksi virkki:
„Kun sinä sotahan kuolet,
Mitä jääpi taatollesi
Vanhan päivänsä varaksi?"
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuolkohon kujarikoille,
Kaatukohon kartanolle!"
„Mitä jääpi maammollesi
Vanhan päivänsä varaksi?"
„Kuolkohon kupo[1] sylihin,
Läävähän läkähtyköhön!"
„Mitä jääpi veikollesi
Päivän vastaisen varaksi?"
„Metsähän menettyköhön,
Vainiolle vaipukohon!"
„Mitä jääpi siskollesi
Päivän vastaisen varaksi?"
„Kaivotielle kaatukohon,
Sotkutielle sortukohon!"
Kullervo, Kalervon poika,
Kohta lähtevi ko'ista.
Sanovi sanan isolle:
„Hyvästi, hyvä isoni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?"
Tuon isä sanoiksi virkki:
„En minä sinua itke,
Jospa kuulen kuolleheksi:
Poika toinen saatanehe,
Poika paljoa parempi,
Äijeä älykkähämpi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.

1 puitu, yhteensidottu olkitukku.

Saan minä mokoman taaton:
Suun savesta, pään kivestä,
Silmät suolta karpaloista,
Parran kuivista kuloista."
Virkkoi siitä veikollensa:
„Jää hyvästi, veikkoseni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi?"
Veikko tuon sanoiksi virkki:
„En itke minä sinua:
Veli toinen saatanehe,
Veli paljoa parempi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.
Saan minä mokoman veljen:
Pään kivestä, suun savesta,
Silmät suolta karpaloista."
Sanoi siitä siskollensa:
„Hyvästi, sisarueni!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi?"
Noin sisar sanoiksi virkki:
„En itke minä sinua:
Veli toinen saatanehe,
Veli paljoa parempi,
Äijeä älykkähämpi."
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Enkä itke mie sinua,
Kuulisinko kuolleheksi.
Saan minä mokoman siskon:
Pään kivestä, suun savesta,
Silmät suolta karpaloista,
Hiukset kuivista kuloista,
Varren vaahteren vesasta."
Sanoi siitä äitillensä:
„Äitiseni, armaiseni,
Minun kaunis kantajani,
Kultainen kulettajani!
Itketkö sinä minua,
Koskas kuulet kuolleheksi,
Kansasta kaonneheksi,
Sortuneheksi su'usta?"
Tuon emo sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Et älyä äitin mieltä,
Arvoa emon syäntä.
Itkenpä minä sinua,
Kun sun kuulen kuolleheksi,
Väestä vähenneheksi,
Sortuneheksi su'usta:
Itken tulville tupamme,
Siltalauat lainehille,
Kujat kaikki kuurullani,
Läävät länkämöisilläni;[2]
Lumet itken iljeniksi,[3]
Iljenet suliksi maiksi,
Sulat maat vihottaviksi,
Vihottavat viereviksi.[4]
„Mit' en itkeä ilenne,
Kut' en voine voivotella,
Itkeä inehmisissä.

2 alas painuneena; (läävä, kuv. 12). — 3 jäätiköiksi. — 4 kellastuviksi.

Itken saunassa saloa,
Yliset kulasvesille,[5]
Saunan lauat lainehille."
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Läksi soitellen sotahan,
Iloitellen tappelohon.
Soitti suolla, soitti maalla,
Kajahutti kankahalla,
Kulahutteli[6] kulossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Jo iso kotona kuoli,
Vaipui valtavanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!"
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa![7]
On meillä kotona ruuna,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan[8] katettakahan!"
Soitti suolla mennessänsä,
Patakoitteli palolla.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Jo veli kotona kuoli,
Vaipui lapsi vanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!"
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa!
On siellä ori kotona,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan katettakahan!"
Soitti suolla käyessänsä,
Kullervoitsi kuusikossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Jo sisar kotona kuoli,
Vaipui lapsi vanhempasi.
Käypäs tuota katsomahan,
Kuten kuollut hauatahan!"
Kullervo, Kalervon poika,
Hänpä varsin vastaeli:
„Kun lie kuollut, kuolkahansa!
On meillä kotona tamma,
Millä maahan vietäkähän,
Kalmahan katettakahan!"
Kulaten kulossa astui,
Heläellen[9] heinikossa.
Vieri viestinen jälestä,
Sai sanoma korvihinsa:
„Kuoli ehtoinen emosi,
Kaatui maire[10] maammuesi.
Käypäs tuota katsomahan,
Miten miero[11] hautoavi!"
Kullervo, Kalervon poika,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minä poloinen poika,
Kun kuoli emo minulta,
Uupui uutimen tekijä,
Vaipui vaipan kirjoittaja,[12]

5 ilmivesille, runsaille vesille. — 6 kajahutti. — 7 kuolkoon. — 8 hautaan. — 9 soitellen. — 10 suloinen. — 11 maailma, vieraat ihmiset. — 12 peitteen koruompelija.

Pitkän piustan[13] kehreäjä,
Väkivärttinän vetäjä;[14]
Enk' ollut luona luopuessa,
Läsnä hengen lähtiessä!
Lie kuollut kovin viluhun
Vainko leivän puuttehesen?
„Kuollut koissa pestäköhön
Saksan saipuavesillä,
Silkkihin si'eltäköhön,
Palttinoihin pantakohon!
Siitä maahan vietäköhön,
Kalmahan katettakohon,
Itkuvirsin[15] vietäköhön,
Laulaen lasettakohon!
En vielä kotihin joua:
Viel' on Unto kostamatta,
Mies katala kaatamatta,
Ilkeä hävittämättä."
Meni soitellen sotahan,
Ilon lyöen Untolahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi Ukko, ylijumala!
Jos nyt mulle miekan saisit
Sekä kalvan kaunihimman,
Joka joukolle pitäisi,
Saattaisi satalu'ulle!"
Saip' on miekan mielehisen,
Kalvan kaikkien parahan,
Jolla kaatoi kaiken kansan,
Joukon Untamon hävitti.
Tuvat poltteli poroksi,
Kypeniksi kyyetteli:
Kivet jätti kiukahista,
Pitkän pihlajan pihoista.
Kullervo, Kalervon poika,
Jo tuosta kotihin kääntyi
Ison entisen tuville,
Vanhempansa vainoille:
Tupa on tyhjä tultuansa,
Autio avattuansa;
Ei tulla likistämähän,
Käyä kättä antamahan.
Antoi kättä hiilokselle:
Hiilet kylmät hiiloksessa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole emo elossa.
Pisti kättä kiukahalle:
Kivet kylmät kiukahassa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole iso elossa.
Loi on silmät sillan päälle:
Silta kaikki siivomatta.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole sisar elossa.
Vieri valkamavesille:
Ei venettä valkamassa.
Tuosta tunsi tultuansa:
Ei ole veli elossa.
Kullervo, Kalervon poika,
Läksi tietä telkkimähän,[16]
Korpehen kohoamahan.
Kävi matkoa vähäisen,
Astui tietä pikkaraisen;
Tuli tuolle saarekselle,[17]

13 langan. — 14 suurelle värttinälle langan vetäjä, kehrääjä. — 15 kuolleelle laulettiin erityisiä itkuvirsiä. — 16 astumaan. — 17 metsäsaarekkeelle.

Tuolle paikalle tapahtui,[18]
Kuss' oli piian pillannunna,[19]
Turmellut emonsa tuoman.
Siin' itki ihana nurmi,
Aho armahin valitti,
Nuoret heinät hellitteli,
Kuikutti kukat kanervan;
Eikä nousnut nuori heinä,
Kasvanut kanervan kukka,
Ylennyt sijalla sillä,
Tuolla paikalla pahalla.
Kullervo, Kalervon poika,
Tempasi terävän miekan;
Katselevi, kääntelevi.
Kysyi mieltä miekaltansa,
Tokko tuon tekisi mieli
Syöä syyllistä lihoa,
Viallista verta juoa.
Miekka mietti miehen mielen,
Arvasi uron pakinan.
Vastasi sanalla tuolla:
„Miks' en söisi mielelläni,
Söisi syyllistä lihoa,
Viallista verta joisi?
Syön lihoa syyttömänki,
Juon verta viattomanki."
Kullervo, Kalervon poika,
Sinisukka äijön lapsi,
Pään on peltohon sysäsi,
Perän painoi kankahasen,
Kären käänti rintahansa,
Itse iskihe kärelle.
Siihen surmansa sukesi,
Kuolemansa kohtaeli.
Se oli surma nuoren miehen,
Kuolo Kullervo urohon,
Loppu ainakin[20] urosta,
Kuolema kovaosaista.

Surussaan kuin hämmentyneenä Ilmarinen takoi kullasta itselleen uuden vaimon, mutta huomasi sen pian kylmäksi ja kuolleeksi. Tarjosi sitä sitten Väinämöiselle, joka kuitenkin kielsi »kullalle kumartamasta».

27. Ilmarisen toinen kosiomatka.

Se on seppo Ilmarinen
Naista itki illat kaiket,
Yöt itki unettomana,
Päivät einehettömänä;
Aamut aikaisin valitti,
Huomeniset huokaeli,
Kun oli kuollut nuori nainen,
Kaunis kalmahan katettu.
Eipä kääntynyt käessä
Vaskinen vasaran varsi,
Kuulunut pajasta kalke
Yhen kuuhuen kululla.
Sanoi seppo Ilmarinen:
„En tieä, poloinen poika,
Miten olla, kuin eleä.
Istun yön eli makoan,
Äijä on yötä, tunti tuhma,
Vaivoja, matala mahti.[1]

18 sattui. — 19 turmellut. — 20 vihdoinkin.
1 pitkä on yö, ikävät ovat hetket, mieli on haikea, työkyky poissa.

„Ikävät on iltaseni,
Apeat[2] on aamuseni,
Äsken[3] yöllä äitelämpi,[4]
Havatessa haikeampi.
Ei ole iltoja ikävä,
Ei apea aamujani,
Mure muita aikojani:
Ihanaistani ikävä,
Apeainen armastani,
Mure mustakulmaistani."
Itki kuuta kaksi, kolme.
Niinpä kuulla neljännellä
Pisti varsan valjahisin,
Ruskean re'en etehen,
Itse istuvi rekehen,
Kohennaikse korjahansa.
Lähteäksensä lupasi
Sekä mietti mennäksensä
Pyytämähän Pohjolasta
Toista Pohjolan tytärtä.
Sai päivän ajaneheksi,
Tuosta toisen vierneheksi;[5]
Päivälläpä kolmannella
Tuli Pohjolan pihalle.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Itse päätyvi pihalle.
Sai tuossa sanelemahan,
Kääntihe kyselemähän
Oman lapsensa oloa,
Asuntoa armahansa
Miniänä miehelässä,
Naisena anoppelassa.
Se on seppo Ilmarinen
Alla päin, pahoilla mielin
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ellös nyt, anoppiseni,
Ellös sie kyselkö tuota,
Elämiä tyttäresi,
Asuntoa armahasi!
Jo sen on surma suin pi'ellyt,
Kova loppu loukahtanut.[6]
Maassa on jo marjaseni,
Kankahassa kaunoiseni,
Mustakulmani kulossa.
Läksin toista tyttöäsi,
Nuorempata neitoasi.
Annapa, anoppiseni,
Työnnä toinen tyttäresi
Naisen entisen eloille,[7]
Sijalle sisaruensa!"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Pahoin tein minä poloinen,
Kun ma lapseni lupasin,
Työnsin sulle toisenkana
Nuorena nukahtamahan,
Verevänä vieremähän:
Annoin kuin sutosen suuhun,
Karhun kiljuvan kitahan.
„En nyt toista annakana,
En mä työnnä tyttöäni
Nokiesi nuohojaksi,
Karstojesi kaapijaksi."
Siitä seppo Ilmarinen
Murti suuta, väänti päätä,
Murti mustoa haventa.

2 murheelliset. — 3 vasta. — 4 katkerampi. — 5 kulkeneeksi; vieren, vierrä. — 6 kohdannut. — 7 asumuksille.

Itse tunkihe tupahan,
Alle kattojen ajoihe.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tulepa minulle, tyttö,
Sijalle sisaruesi,
Naisen entisen eloille
Mesileivän leipojaksi,
Oluen osoajaksi!"
Neiti itse noin saneli
Ilmariselle sepolle:
„En lähe minä sinulle
Enkä huoli huitukoille!
Tapoit naisen ennen naiun,
Surmasit sisarueni:
Vielä tappaisit minunki."
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Murti suuta, väänti päätä.
Saautti tytön samassa,
Käärälti käpälihinsä,
Läksi tuiskuna tuvasta,
Riepsahti[8] rekensä luoksi;
Työnnälti tytön rekehen;
Läksi kohta kulkemahan.
Neiti itki ja urisi,[9]
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuule, seppo Ilmarinen!
Kun et laskene minua,
Potkin korjasi paloiksi,
Sären reen repalehiksi."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Sentähen sepon rekosen
Laiat rautahan rakettu,
Jotta potkia pitävi,
Hyvän immen heiskaroia."
Neitonen kujertelevi,
Vyö vaski valittelevi,
Sormiansa murtelevi,
Katkovi[10] kätösiänsä.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et laskene minua,
Laulaime[11] meren kalaksi,
Syvän aallon siikaseksi."
Se on seppo Ilmarinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Etpä sinä sinne pääse:
Minä haukina jälessä."
Kulki matkoa palasen,
Ajoi tietä pikkuruisen.
Jo hepo höryeleikse,[12]
Luppakorva luonteleikse.[13]
Neiti päätänsä kohotti,
Näki jälkiä lumessa.
Kysytteli, lausutteli:
„Mi on tästä poikki juosnut?"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Jänö on juosnut siitä poikki."
Neiti parka huokaiseikse,
Huokaiseikse, henkäiseikse.[14]
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi minua, kurja raukka!
Parempi minun olisi
Jänön juoksevan jälillä,

---

8 syöksähti. — 9 vaikeroi. — 10 vääntelee. — 11 laulan, loitsin itseni. — 12 pystyssä korvin kuuntelee. — 13 vavahtelee? — 14 huokailee raskaasti.

Koukkupolven polkemilla,
Kuin tämän kosijan reessä,
Viirunaaman[15] viltin alla."
Se on seppo Ilmarinen
Puri huulta, väänti päätä.
Ajoa kahattelevi
Yöksi uutehen kylähän.
Matkalta väsynehenä
Seppo nukkuvi sike'in
— Toinen naista naurattavi
Mieheltä unekkahalta.
Siitä seppo Ilmarinen
Aamulla havattuansa
Jopa loihe laulamahan,
Syäntyi sanelemahan.
Lauloi naisensa lokiksi
Luo'olle lekottamahan,[16]
Veen karille kaikkumahan.[17]
Siitä seppo Ilmarinen
Rekehensä reutoaikse.
Ajoa kahattelevi
Alla päin, pahoilla mielin;
Matkasi omille maille,
Tuli maille tuttaville.
Vaka vanha Väinämöinen
Tiellä vastahan tulevi.
Sai tuosta sanelemahan:
„Veli, seppo Ilmarinen!
Mit' olet pahoilla mielin
Pohjolasta tullessasi?
Miten Pohjola elävi?"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Mi on Pohjolan eleä!
Siell' on sampo jauhamassa,
Kirjokansi kallumassa:[18]
Päivän jauhoi syötäviä,
Päivän toisen myötäviä,
Kolmannen kotipitoja.
„Jotta sanon kuin sanonki,
Vielä kerran kertaelen:
Mi on Pohjolan eleä,
Kun on sampo Pohjolassa!
Siin' on kyntö, siinä kylvö,
Siinä kasvo kaikenlainen,
Siinäpä ikuinen onni."

28. Sampo-retkelle lähtö.

Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Lähtekämme Pohjolahan
Hyvän sammon saa'antahan,[1]
Kirjokannen katsantahan!"
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei ole sampo saatavana,
Kirjokansi tuotavana
Pimeästä Pohjolasta,
Summasta[2] Sariolasta!

15 ryppynaaman. — 16 istua lekottamaan. — 17 kajahuttelemaan, huutamaan. — 18 pyörimässä.
1 saadantaan, hakuun. — 2 synkästä.

Siell' on sampo saatettuna,
Kirjokansi kannettuna
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän
Yheksän lukon ta'aksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Veli seppo, veikkoseni!
Lähtekämme Pohjolahan
Tuon on sammon saa'antahan!
Laatikamme laiva suuri,
Johon sampo saatetahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä!"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Vakavampi maisin matka.
Lempo menköhön merelle,
Surma suurelle selälle!
Siellä tuuli turjuttaisi,[3]
Siellä viskaisi vihuri,
Saisi sormet soutimeksi,
Kämmenet käsimeloiksi."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Vakavampi maisin matka,
Vakavampi, vaikeampi,
Vielä muuten mutkaisempi.
Lysti on venon vesillä,
Purren juosta jolkutella,
Ve'et väljät välkytellä:[4]
Tuuli purtta tuuittavi,
Aalto laivoa ajavi,
Länsituuli läikyttävi,
Etelä e'elle viepi.
Vaan kuitenki kaikitenki,
Kun et mieline merisin,
Niin on maisin matkatkamme,
Rantaisin ratustelkamme![5]
„Tao nyt mulle uusi miekka,
Tee miekka tuliteräinen,
Jolla hurttia[6] hutelen,
Pohjan kansan kaikottelen
Saaessa otolle sammon!"
Tuo on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi miekan mieltä myöten,
Kalvan kaikkien parahan,
Jonka kuu kärestä paistoi,
Päivä paistoi lappeasta.
Vaka vanha Väinämöinen
Sylkytteli miekkoansa
Vuoren rautaisen raossa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Jo minä terällä tällä
Vaikka vuoret poikki löisin,
Kalliot kaha jakaisin!"
Lähteä luku[7] tulevi,
Liitto[7] käyä kerkiävi.
Yks' on vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen
Läksivät hevon hakuhun,
Kuloharjan[8] kuuntelohon,
Suvikunnan[9] suitset vyöllä,
Varsan valjahat olalla.
Kahen etsivät hevoista,
Päätä puitse[10] katselevat,

3 viskelisi. — 4 kulkea. — 5 kulkea ratustelkaamme. — 6 koiria; tässä: Pohjolan asukkaita. — 7 sovittu aika. — 8 liinaharjan. — 9 vuoden vanhan, s.o. nuoren varsan. — 10 puitten lomitse.

Tarkasti tähystelevät
Ympäri salon sinisen:
Löytivät hevon lehosta,
Kuloharjan kuusikosta.
Vaka vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen
Painoi päähän kullan[11]päitset,
Suvikunnan suitset suuhun.
Ajoa ratustelevat
Kahen miehen rantamaata:
Kuului rannalta kujerrus,
Valitanta valkamalta.
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Siell' on impi itkemässä,
Kana kaikerrehtamassa![12]
Joko käymme katsomahan,
Likeltä tähystämähän?"
Itse astuvi likemmä,
Meni luota katsomahan.
Eipä impi itkekänä:
Oli pursi itkemässä,
Venonen valittamassa.
Virkki vanha Väinämöinen:
„Mitä itket, puinen pursi,
Vene hankava,[13] valitat?"
Pursi puinen vastoavi:
„Vesille venosen mieli
Tervaisiltaki teloilta,
Mieli neien miehelähän
Korkeastaki ko'ista.
Sitä itken, pursi raukka,
Vene vaivainen, valitan:
Itken viejäistä vesille,
Laskijaista lainehille.
„Muut purret, pahatki purret,
Ne aina sotia käyvät,
Tuovat täytensä rahoja,
Alustansa aartehia.
Minä, veistämä[14] venonen,
Satalauta laaittama,[15]
Tässä lahon lastuillani,
Venyn veistännäisilläni.[16]
Pahimmatki maan matoset
Alla kaarien asuvat,
Linnut ilman ilke'immät
Pesän pielessä[17] pitävät.
Oisi kahta kaunihimpi,
Kahta, kolmea parempi
Olla mäntynä mäellä,
Petäjänä kankahalla,
Oksilla oravan juosta,
Penun alla pyörähellä."
Vaka vanha Väinämöinen
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Elä itke, puinen pursi,
Vene hankava, havise![18]
Kohta saat sotia käyä,
Tappeloita tallustella."
Siitä vanha Väinämöinen
Heitti hiekalle hevosen,
Painoi puuhun marhaminnan,[19]
Ohjat oksalle ojenti,
Lykkäsi venon vesille,

---

11 hepokullan. — 12 itkeä valittamassa. — 13 vahvahankainen. — 14 (taidokkaasti) veistetty. — 15 satalautainen, taitavasti laadittu. — 16 veistopaikoillani. — 17 mastossa. — 18 valita. — 19 riimunvarren.

Lauloi purren lainehille.
Kysytteli puista purtta,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie kaareva[20] venonen,
Pursi puinen hankaniekka![21]
Ootko kaunis kannannalta,
Kuin oot kaunis katsonnalta?"
Pursi puinen vastoavi,
Vene hankava sanovi:
„Oonpa kaunis kannannalta
Sekä pohjalta sijava:
Soutoa sa'an urohon,
Ilman istua tuhannen."
Siitä vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi.
Lauloi ensin laitapuolen
Sukapäitä[22] sulhosia,[23]
Sukapäitä, piipioja,[24]
Saapasjalkoja jaloja.
Lauloi toisen laitapuolen
Tinapäitä tyttäriä,
Tinapäitä, vaskivöitä,
Kultasormia somia.
Lauloi vielä Väinämöinen
Teljot täytehen väkeä,
Ne on vanhoa väkeä,
Iän kaiken istunutta.[25]
Itse istuvi perähän,
Kokan koivuisen kuvulle.
Pani sulhot soutamahan,
Neiet ilman istumahan.
Sulhot souti, airot notkui:
Eipä matka eistykänä.
Pani neiet soutamahan,
Sulhot ilman istumahan.
Neiet souti, sormet notkui:
Eipä matka eistykänä.
Muutti vanhat soutamahan,
Nuoret päältä katsomahan.
Vanhat souti, päät vapisi:
Eipä vielä matka eisty.
Siitä seppo Ilmarinen
Itse istui soutamahan:
Jopa juoksi puinen pursi,
Pursi juoksi, matka joutui.
Loitos kuului airon loiske,
Kauas hankojen hamina.[26]
Soutavi sorehtelevi:[27]
Teljot rytkyi, laiat notkui,
Airot piukki pihlajaiset,
Airon pyörät[28] pyinä vinkui,
Terät teirinä kukerti,
Nenä joikui joutsenena,
Perä kaarskui kaarnehena,
Hangat hanhina havisi.[29]
Itse vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi[30]
Perässä punaisen purren,
Melan vartevan varassa.
Niemi matkalla näkyvi,
Kylä kurja kuumottavi.
Ahti niemellä asuvi,

---

20 vahvakaarinen. — 21 hangoilla varustettu. — 22 harjatukkaisia, vankkatukkaisia. — 23 nuoria miehiä. — 24 kivi- l. vahvakouraisia. — 25 jo kauan työhön kykenemättömänä istunutta. — 26 kitinä. — 27 että vesi poreilee. — 28 kädensijat. — 29 kitisi. — 30 laskee niin että kareet, laineet käyvät.

Kauko niemen kainalossa.
Veisti laitoja venehen,
Uuen purren pohjapuuta
Päässä pitkän nälkäniemen,
Paltalla[31] kylän katalan.
Huuti mies nenästä niemen,
Verevä vesien poikki:
„Kenen on veno vesillä,
Kenen laiva lainehilla?"
Miehet purresta puhuvat
Sekä vaimot vastoavat:
„Mi olet mies metsän asuja,
Uros korven kolkuttaja,
Kun et tunne tuota purtta,
Keksi Väinölän venettä,
Et tunne peräurosta
Etkä miestä airollista?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Jo tunnen peränpitäjän
Ja älyän airollisen:
Vaka vanha Väinämöinen
Itse on perän piossa,
Ilmarinen airollisna.
Minnekä menette, miehet,
Kunne läksitte, urohot?"
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Kohti pohjaista kulemme,
Kohti kuohuja kovia,
Lakkipäitä lainehia:
Sampoa tapoamahan,
Kirjokantta katsomahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä."
Sanoi lieto Lemminkäinen.
„Ohoh vanha Väinämöinen!
Otapa minua, miestä,
Urohoksi kolmanneksi,
Kun saat sammon nostantahan:
Kirjokannen kannantahan!
Vielä mieki miesnä maksan,
Jos saisi tapella tarve:
Annan käskyn kämmenille,
Olkapäilleni opaston."
Vaka vanha Väinämöinen
Otti miehen matkoihinsa,
Veitikän venosehensa.
Se on lieto Lemminkäinen
Jo tulla tuhuttelevi,
Tuopi laian tullessansa
Venehesen Väinämöisen.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Oisi puuta purressani,
Laitoa venehessäni,
Parahiksi painoaki.
Miksi laitat laitoasi,
Puuta purtehen liseät?"
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Ei vara venettä kaa'a,
Tuki suovoa[32] tuhoa.
Use'in merellä Pohjan
Tuuli laitoa kysyvi,
Vastatuuli varppehia."[33]

31 rinteellä; paltta, paltan. — 32 heinäpielestä. — 33 varalaitoja.

29. Kalanluinen kantele.

Vaka vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi
Tuon on pitkän niemen päästä,
Kylän kurjan kuuluvilta.
Laski laulellen vesiä,
Ilon lyöen lainehia.
Neiet niemien nenissä
Katselevat, kuuntelevat:
„Mi lienee ilo merellä,
Mikä laulu lainehilla,
Ilo entistä parempi,
Laulu muita laatuisampi?"
Laski vanha Väinämöinen,
Laski päivän maavesiä,
Päivän toisen suovesiä,
Kolmannen kosen vesiä.
Laski louhien lomitse
Noita kuohuja kovia;
Eikä puutu puinen pursi,
Vene tietäjän takellu.[1]
Äsken tuonne tultuansa
Noille väljille vesille
Puuttui pursi juoksemasta,
Venonen pakenemasta.
Pursi puuttuvi lujahan,
Vene vierемättömäksi.[2]
Se on seppo Ilmarinen,
Toinen lieto Lemminkäinen
Pistivät melan merehen,
Lastun kuusen lainehesen;
Päästeä nytystelevät
Tuota purtta puutoksesta:
Ei ota venonen juosta
Eikä pääse puinen pursi.
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Oi sie lieto Lemmin poika!
Kallistaite katsomahan,
Miss' on pursi puuttumassa,
Venonen takistumassa
Näillä väljillä vesillä,
Vienolla alantehella,[3]
Kivelläkö vai haolla
Vaiko muulla vastuksella!"
Se on lieto Lemminkäinen
Pyörähtihe katsomahan.
Katsovi venosen alle,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei ole veno kivellä,
Ei kivellä, ei haolla:
Vene on hauin hartioilla,
Ve'en koiran konkkaluilla!"[4]
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jotaki joessa onpi,
Hakojaki, haukiaki.
Kun lie hauin hartioilla,
Ve'en koiran konkkaluilla,
Veä miekalla vetehen,
Katkaise kala kaheksi!"
Se on lieto Lemminkäinen,
Poika, veitikkä verevä,

---

1 takerru. — 2 liikkumattomaksi. — 3 tyynellä alavammalla vedellä s.o. kosken alapuolella. — 4 lonkkaluilla.

Miekan vyöltänsä vetävi,
Luunpurijan puoleltansa.[5]
Veti miekalla meryttä,
Alta laian laskettavi:
Itse vierähti vetehen,
Kourin aaltohon kohahti.
Siitä seppo Ilmarinen
Tarttui tukkahan urosta,
Nostalti merestä miehen.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kaikki on mieheksi kyhätty,
Pantu parran kantajaksi,
Lisäksi satalu'ulle,
Tuhannelle täytteheksi!”
Miekan vyöltänsä vetävi,
Tupestansa tuiman rauan,
Jolla kalhaisi kaloa,
Alta laian läimähytti:
Miekka murskaksi mureni,
Eipä hauki tiennytkänä.
Vaka vanha Väinämöinen
Tuossa tuon sanoiksi virkki:
„Ei ole teissä puolta miestä,
Ei urosta kolmannesta!
Kun konsa tulevi tarve,
Miehen mieltä vaaitahan,
Silloin mieli melkeässä,[6]
Kaikki toimi toisialla.”[7]
Itse miekkansa veälti,
Tempasi terävän rauan.
Työnti miekkansa merehen,
Alle laian langetteli
Kalahauin hartioihin,
Ve'en koiran konkkaluihin.
Miekka luottihe[8] lujahan,
Kitasihin kiinnittihe.
Siitä vanha Väinämöinen
Nostalti kaloa tuota,
Veti haukia ve'estä:
Hauki katkesi kaheksi;
Pursto pohjahan putosi,
Pää kavahti[9] karpahasen.[10]
Jo otti venonen juosta,
Pääsi pursi puutoksesta.
Vaka vanha Väinämöinen
Luotti[11] purren luotoselle,
Ravahutti[12] rantasehen.
Katselevi, kääntelevi
Tuota hauin pääpaloa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken on vanhin sulholoista,
Sepä hauki halkomahan,
Kala viploin viiltämähän,
Pää paloiksi pahkomahan!”
Miehet purresta puhuvat,
Vaimot lausui laitasilta:
„Saajanpa käet sulimmat,[13]
Sormet pyytäjän pyhim-
[mät.”[14]
Vaka vanha Väinämöinen
Veti veitsen huotrastansa,
Kyleltänsä kylmän rauan,
Jolla hauin halkaisevi,
Pahkovi kalan paloiksi.

---

5 sivultansa. — 6 painuneena. — 7 työkyky poissa. — 8 iskeytyi. — 9 kapsahti. — 10 pieneen venheeseen. — 11 ohjasi luo. — 12 laski. — 13 sopivimmat, herkimmät. — 14 oikeutetuimmat.

Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ken on nuorin neitosista,
Sepä hauki keittämähän
Murkinaisiksi muruiksi,
Kalaisiksi lounahiksi!”[15]
Kävi neiet keittämähän
— Kävi kilvan kymmenenki.
Siitä hauki keitetähän,
Murkinoiahan muruina.
Jäipä luita luotoselle,
Kalanluita kalliolle.
Vaka vanha Väinämöinen
Noita tuossa katselevi,
Katselevi, kääntelevi.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mikä tuostaki tulisi,
Noista hauin hampahista,
Leveästä leukaluusta,
Jos oisi sepon pajassa,
Luona taitavan takojan,
Miehen mahtavan käsissä?”
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ei tule tyhjästä mitänä,
Kalan ruotasta kalua,
Ei seponkana pajassa,
Luona taitavan takojan.”
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Näistäpä toki tulisi
Kalanluinen kanteloinen,
Kun oisi osoajata,
Soiton luisen laatijata.”
Kun ei toista tullutkana,
Vaka vanha Väinämöinen
Itse loihe laatijaksi.
Laati soiton hauinluisen,
Suoritti ilon ikuisen.
Kust' on koppa kanteletta?
Hauin suuren leukaluusta.
Kust' on naulat kanteletta?
Ne on hauin hampahista.
Kusta kielet kanteletta?
Hivuksista Hiien ruunan.
Jo oli soitto suorittuna,
Valmihina kanteloinen,
Soitto suuri hauinluinen,
Kantelo kalaneväinen.
Tuli tuohon nuoret miehet,
Tuli nainehet urohot,
Tuli pojat puol'ikäiset
Sekä pienet piikalapset,
Tytöt nuoret, vaimot vanhat
Kanteletta katsomahan,
Soittoa tähyämähän.[16]
Vaka vanha Väinämöinen
Käski nuoren, käski vanhan
Soittamahan sormillansa
Tuota ruotaista romua,[17]
Kalanluista kanteletta.
Soitti nuoret, soitti vanhat,
Soitti keskikertaisetki.
Nuoret soitti, sormet notkui,
Vanhat väänti, pää vapisi:
Ei ilo ilolle nousnut,
Soitto soitolle ylennyt.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
”Oi te pojat puol'älyiset,
Teki tyttäret typerät

15 aamiaiseksi. — 16 silmäilemään. — 17 remuavaa kappaletta.

Sekä muu katala kansa!
Ei ole teissä soittajata,
Oike'in osoajata!
Tuokatte minulle soitto,
Kantakatte kanteloinen
Kahen polven pystyn päähän,
Kynnen kymmenen nenähän!"
Saip' on kantelon käsille,
Soiton alle sormiensa.
Soittoa sovittelevi,
Kanteletta kääntelevi:
Eipä soitto soitakana,
Ei ilo iloakana.
Jopa vietihin visusti,
Kannettihin kaunihisti
Miehen laatijan kätehen,
Pyytänehen[18] polvuksille.

30. Väinämöisen soitto.

Vaka vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Sormiansa suorittavi,[1]
Peukaloitansa pesevi.[2]
Istuiksen ilokivelle,
Laulupaaelle paneikse
Hope'iselle mäelle,
Kultaiselle kunnahalle.
Otti soiton sormillensa,
Käänti käyrän[3] polvillensa,
Kantelen kätensä alle.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tulkohonpa kuulemahan,
Ku ei liene ennen kuullut
Iloa ikirunojen,
Kajahusta kanteloisen!"
Siitä vanha Väinämöinen
Alkoi soittoa somasti
Kalanluista kanteletta.
Sormet nousi notkeasti,
Peukalo ylös keveni.
Jo kävi ilo ilolle,
Riemu riemulle remahti,
Tuntui soitto soitannalle,
Laulu laululle tehosi.[4]
Soitti vanha Väinämöinen:
Ei ollut sitä metsässä
Jalan neljän juoksevata,
Koivin koikkelehtavata,[5]
Ku ei tullut kuulemahan,
Iloa imehtimähän.[6]
Oravat ojentelihe[7]
Lehväseltä lehväselle;
Tuohon kärpät kääntelihe,
Aioillen asettelihe.
Hirvet hyppi kankahilla,
Ilvekset piti iloa.
Heräsi susiki suolta,
Nousi karhu kankahalta
Petäjäisestä pesästä,

18 aikaansaaneen, tekijän.
1 valmistelee. — 2 hieroo norjiksi. — 3 kanteleen, jonka toinen pää on käyristetty. — 4 vaikutti, tuntui. — 5 hyppivätä. — 6 ihmettelemään. — 7 hyppivät.

Kutiskosta[8] kuusisesta.
Susi juoksi suuret matkat,
Karhu kankahat samosi;
Viimein aiallen asettui,
Veräjälle vieretäikse:[9]
Aita kaatui kalliolle,
Veräjä aholle vieri.
Siitä kuusehen kuvahti,
Petäjähän pyörähytti
Soitantoa kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Tapiolan tarkka ukko,
Itse Metsolan isäntä,
Ja kaikki Tapion kansa,
Sekä piiat jotta poiat,
Kulki vuoren kukkulalle
Soittoa tajuamahan.
Itseki metsän emäntä,
Tapiolan tarkka vaimo,
Sinisukkahan siroikse,[10]
Punapaulahan paneikse;
Loihe koivun konkelolle,
Lepän lengolle levahti
Kanteloista kuulemahan,
Soittoa tajuamahan.
Mi oli ilman lintujaki,
Kahen siiven sirkovia,[11]
Ne tulivat tuiskutellen,
Kiiätellen kiirehtivät
Soittohon sulan[12] urohon,
Väinämöisen vääntelöhön.[13]
Korkealta kokko lenti,
Halki pilvien havukka,
Allit aalloilta syviltä,
Joutsenet sulilta soilta.
Pieniäki peiposia,
Lintuja livertäviä,
Sirkkuja satalukuisin
Ilmassa ihastelivat,
Hartioilla haastelivat,
Tehessä isän iloa,
Soitellessa Väinämöisen.
Itse ilman luonnottaret,
Ilman impyet ihanat,
Iloa imehtelivät,
Kanteloista kuuntelivat;
Mikä ilman vempelellä,[14]
Taivon kaarella kajotti,[15]
Mikä pienen pilven päällä,
Rusoreunalla rehotti.[16]
Tuo Kuutar, korea impi,
Neiti Päivätär pätevä[17]
Kultakangasta kutoivat,
Hope'ista helskyttivät
Äärellä punaisen pilven,
Pitkän kaaren kannikalla.[18]
Kunpa saivat kuullaksensa
Tuon sorean soiton äänen,
Jo pääsi piosta pirta,
Suistui sukkula käestä,
Katkesihe kultarihmat,
Helkähti[19] hopeaniiet.
Ei sitä oloista[20] ollut,
Ei ollut ve'essäkänä

8 tiheästä pensaikosta. — 9 asettuu. — 10 somistautuu. — 11 lenteleviä. — 12 suloisen. — 13 soittoon. — 14 luokilla, taivaankaarella. — 15 heloitti. — 16 istui uhkeana. — 17 kunnollinen. — 18 pilven reunalla. 19 helähti. — 20 oliota.

Evän kuuen kulkevata,
Kalaparvea parasta,
Ku ei tullut kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Uipi hauit hangotellen,
Ve'en koirat vengotellen,[21]
Lohet luo'oilta samosi,
Siikaset syväntehiltä.
Säret pienet, ahvenetki,
Mujehetki,[22] muut kalatki
Rinnoin ruokohon ajaikse,
Rantahan rakenteleikse
Virttä Väinön kuulemahan,
Soittoa tajuamahan.
Ahto, aaltojen kuningas,
Ve'en ukko ruohoparta,
Ve'en kalvolle veäikse,
Luikahaikse lumpehelle;
Siinä kuunteli iloa.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„En ole mointa ennen kuullut
Sinä ilmoisna ikänä,
Soitantoa Väinämöisen,
Iloa ikirunojan!"
Sisarekset sotkottaret,
Rannan ruokoiset[23] kälykset,
Hiipoivat[24] hivuksiansa,
Hapsiansa harjasivat
Harjalla hopeapäällä,
Sukimella kultaisella.
Saivat kuulla äänen ouon,
Tuon on soitannan sorean:
Sulkahti[25] suka vetehen,
Haihtui harja lainehesen.
Jäi hivukset hiipomatta,
Tukat kesken suorimatta.
Itseki ve'en emäntä,
Ve'en eukko ruokorinta[26]
Väännäikse vesikarille
Tuota ääntä kuulemahan,
Soitantoa Väinämöisen,
Kun oli ääni kummanlainen,
Soitanto ylen sorea.
Se siihen sike'in nukkui,
Vaipui maata vatsallehen
Kirjavan kiven selälle.
Siinä vanha Väinämöinen
Soitti päivän, soitti toisen.
Ei ollut sitä urosta
Eikä miestä urheata,
Ollut ei miestä eikä naista
Eikä kassan kantajata,
Kellen ei itkuksi käynyt,
Kenen syäntä ei sulannut.
Itki nuoret, itki vanhat,
Itki miehet naimattomat,
Itki nainehet urohot,
Itki pojat puol'ikäiset,
Sekä pojat jotta neiet,
Jotta pienet piikasetki,
Kun oli ääni kummanlainen,
Ukon soitanto suloinen.
Itsensäki Väinämöisen
Kyynel vieri kyykähteli.[27]

21 väännätellen. — 22 muikut. — 23 ruo'ostossa olijat t. ruokopukuiset. — 24 silittivät, sukivat. — 25 solahti. — 26 ruokoverhoinen. — 27 putoili.

Tippui tilkat silmistänsä,
Vierivät vesipisarat,
Karkeammat karpaloita,
Pyöreämmät pyyn munia.
Ve'et vieri silmästänsä,
Toiset toisesta noruvi.
Putosivat poskipäille,
Kaunihille kasvoillensa,
Kaunihilta kasvoiltansa
Maahan alle jalkojensa.
Vierivät vesipisarat
Luota vanhan Väinämöisen
Rannalle meren sinisen,
Rannalta meren sinisen
Alle selvien vesien,
Päälle mustien murien.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Kenpä toisi kyyneleni,
Poimisi vesipisarat
Alta selvien vesien."
Kävi sotka poimimahan
Väinämöisen kyyneleitä
Alta selvien vesien,
Päältä mustien murien.
Poimi kyynelet merestä,
Kantoi Väinölle kätehen:
Jo oli muiksi muuttunehet,
Kasvanehet kaunoisiksi,
Helmiksi heristynehet,[28]
Simpsukoiksi siintynehet,[29]
Kuningasten kunnioiksi,
Valtojen[30] iki-iloiksi.

31. Sammon ryöstö.

Vaka vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen,
Kolmas lieto Lemmin poika,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Läksi selvälle merelle,
Lake'ille lainehille
Tuonne kylmähän kylähän,
Pimeähän Pohjolahan.
Kenpä tuossa soutajaksi?
Yks' on seppo Ilmarinen:
Sepä tuossa soutajaksi
Airoillen ylimäisille;
Toinen lieto Lemminkäinen
Airoillen alimaisille.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse istuihe perähän.
Laskea karehtelevi;
Laski halki lainehien,
Noien kuohujen kovien,
Lakkipäien lainehien
Vasten Pohjan valkamoita,
Ennen tiettyjä teloja.
Jopa tuonne tultuansa,
Matkan päähän päästyänsä
Vetivät venosen maalle,
Tempasivat tervarinnan

28 herkistyneet, jalostuneet. — 29 käyneet sinertäviksi. — 30 vallassaolijoiden, ylhäisten.

Teloille teräksisille,
Valkamoille vaskisille.
Tulivat tuville tuosta,
Pian pistihe sisälle.
Kysyi Pohjolan emäntä,
Tutkaeli tullehilta:
„Mipä miehillä sanoma,
Urohilla uusi tieto?"
Vaka vanha Väinämöinen,
Tuopa tuohon vastoavi:
„Sammosta sanomat miesten,
Kirjokannesta urosten:
Saimme sampuen jaolle,
Kirjokannen katselulle."
Itse Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei pyyssä kahen jakoa,
Oravassa miehen kolmen.
Hyvä on sampuen hyrätä,[1]
Kirjokannen kahnatella
Pohjolan kivimäessä.
Hyvä olla itseniki
Sammon suuren haltijana."
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kun et antane osoa,
Tuota sammon toista puolta,
Niin on kaiken kantanemme,
Vienemme venehesemme."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuo tuosta pahoin pahastui.
Kutsui Pohjolan kokohon,
Nuoret miehet miekkoinensa,
Urohot asehinensa
Pään varalle Väinämöisen.
Vaka vanha Väinämöinen
Kävi kanteloisehensa,
Alkoi soittoa somasti.
Tuota kaikki kuulemahan,
Iloa imehtimähän,
Miehet mielellä hyvällä,
Naiset suulla nauravalla,
Urohot vesissä silmin,
Pojat maassa polvillansa.
Väkeä väsyttelevi,
Rahvahaista raukaisevi:
Kaikki nukkui kuuntelijat
Sekä vaipui katselijat;
Nukkui nuoret, nukkui vanhat
Väinämöisen soitantohon.
Siitä viisas Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Tapasi[2] on taskuhunsa,
Kulki kukkaroisehensa.[3]
Ottavi uniset neulat,
Voiteli unella silmät,
Painoi luomet lukkosehen
Väeltä väsyneheltä,
Urohilta uinuvilta:
Pani pitkähän unehen
Koko Pohjolan perehen
Ja kaiken kyläisen kansan.
Meni sammon saa'antahan,
Kirjokannen katsontahan
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä.
Tuossa vanha Väinämöinen
Lauloa hyrähtelevi.

1 hyrrätä, surista. — 2 pisti kätensä. — 3 irtotaskuunsa.

Jopa liikkui linnan portit,
Järkkyi rautaiset saranat.
Itse seppo Ilmarinen
Voilla voiti lukkoloita,
Saranoita rasvasilla,
Jottei ukset ulvahuisi
Eikä naukuisi saranat.
Lukot sormin luksutteli,[4]
Salvat kuokalla kohotti:
Jo lukot lusuna[5] vieri,
Ovet vahvat aukieli.
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Ylimäinen ystäväni!
Mene sampo ottamahan,
Kirjokansi kiskomahan!"
Tuopa lieto Lemminkäinen,
Kyllä kärkäs käskemättä,
Kehumattaki kepeä,
Meni sammon saa'antahan,
Kirjokannen kiskontahan.
Sanoi tuonne mennessänsä,
Kerskaeli käyessänsä:
„Mi lienee minussa miestä,
Urosta Ukon pojassa,
Senpä sampo siirtyköhön,
Kirjokansi kääntyköhön
Jalan oikean avulla,
Takakannan koskemalla!"
Siirrytteli Lemminkäinen,
Siirrytteli, käännytteli,
Sylin sampoa syleili,
Polvin maassa puuhaeli:
Eipä sampo liikukana;
Sen oli juuret juurruteltu
Yheksän sylen syvähän.
Hyvä on härkä Pohjolassa,
Jok' on vahva vartalolta,
Ylen sitkeä sivulta,
Suonilta kovin sorea;
Sillä kynti sammon juuret,
Kirjokannen kiinnittimet:
Saipa sampo liikkumahan,
Kirjokansi kallumahan.[6]
Siitä vanha Väinämöinen,
Toinen seppo Ilmarinen,
Kolmas lieto Lemminkäinen
Saattelivat sammon suuren
Pohjolan kivimäestä,
Vaaran vaskisen sisästä.
Veivät sen venosehensa,
Latjasivat[7] laivahansa.
Siitä vanha Väinämöinen
Läksi poies Pohjolasta,
Läksi mielellä hyvällä,
Iloten omille maille.
Itse tuossa noin saneli:
„Tuuittele, tuuli, purtta,
Soutele, vesi, venettä,
Anna airoillen apua,
Huoparille huoitusta
Noilla väljillä vesillä,
Ulapoilla auke'illa!"
Siitä vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi.
Itse seppo Ilmarinen,
Toinen lieto Lemminkäinen,

4 irroitteli. — 5 säpäleinä. — 6 kallistumaan. — 7 latoivat.

Nepä tuossa soutelevat,
Soutelevat, joutelevat[8]
Selviä selän vesiä,
Lake'ita lainehia.
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Olipa ennen aikoinani,
Oli vettä soutajalla
Sekä virttä laulajalla.
Vaan ei nyt, nykyisin aioin
Tuota kuulla kulloinkana
Venehessä vierentätä,[9]
Lainehilla laulantata."
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ei vesillä vieremistä,
Lainehilla laulamista!
Laulu laiskana pitävi,
Virret sou'un viivyttävi.
Päivä kultainen kuluisi,
Yöhyt kesken yllättäisi
Näillä väljillä vesillä,
Lake'illa lainehilla."
Se on lieto Lemminkäinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Aika kuitenki kuluvi,
Päivä kaunis karkelevi,[10]
Yö tulla tuhuttelevi,
Hämärä häkyttelevi,[11]
Jos et laula polvenasi,[12]
Hyrehi sinä ikänä."
Laski vanha Väinämöinen
Selkeä meren sinisen,
Laski päivän, laski toisen.
Päivänäpä kolmantena
Tuo on lieto Lemminkäinen
Kerran toisen kertaeli:
„Miks' et laula, Väinämöinen,
Hyrehi, hyväntöläinen,[13]
Hyvän sammon saatuasi,
Tien oikein osattuasi?"
Vaka vanha Väinämöinen,
Hänpä varman vastoavi:
„Varahainen laulannaksi,
Aikainen ilonpioksi.
Äsken laulanta sopisi,
Ilon teentä kelpoaisi,
Kun omat ovet näkyisi,
Omat ukset ulvahtaisi."
Sanoi lieto Lemminkäinen:
„Oisinko itse perässä,
Lauleleisin voiessani,
Kukkuisin kyetessäni;
Ehk' ei toiste voiakana,
Ei kyllin kyetäkänä.
Kun et lauloa luvanne,
Itse laululle rupean."
Siinä lieto Lemminkäinen,
Tuo on kaunis Kaukomieli,
Suutansa sovittelevi,
Säveltänsä säätelevi.
Sai itse hyräilemähän,
Loihe, kurja, kukkumahan
Äreällä äänellänsä,
Käreällä kulkullansa.
Lauloi lieto Lemminkäinen,
Karjahteli Kaukomieli.

8 verkalleen soutelevat. — 9 laulamista. — 10 karkaa pois. — 11 jouduttelee. — 12 vaikka et ikänäsi laulaisi. — 13 onnen mies.

Laulu kuului loitommalle,
Vierähys[14] vesien poikki,
Kuului kuutehen kylähän,
Seitsemän selän ylitse.
Kurki istui kannon päässä,
Märän mättähän nenässä,
Sormiluitansa lukevi,[15]
Jalkojansa nostelevi.
Sepä säikähti kovasti
Lemminkäisen laulantata.
Päästi kurki kumman kul-
Säikähti[16] pahan sävelen; [kun,
Heti loihe lentämähän,
Lenti poikki Pohjolahan.
Sitte tuonne tultuansa,
Pohjan suolle saatuansa
Vielä parkaisi pahasti,
Äkeästi ärjähteli:
Sillä Pohjolan herätti,
Pahan vallan valveutti.
Nousi Pohjolan emäntä
Unen pitkän maattuansa.
Kävi karjakartanohon,
Juoksi riistariihen[17] luoksi;
Katselevi karjoansa,
Elojansa arvelevi:[18]
Ei ollut karjoa kaonnut,
Riistettynä riistojansa.
Jo kävi kivimäelle,
Vaaran vaskisen ovelle.
Sanoi tuonne tultuansa:
„Voi, poloinen, päiviäni!
Jop' on täällä vieras käynyt,
Kaikki lukot lonkaellut,[19]
Liikutellut linnan portit,
Särkenyt saranarauat!
Oisko täältä sampo saatu,
Otettu omin lupinsa?"
Jo oli sieltä sampo saatu,
Anastettu kirjokansi
Vaaran vaskisen sisästä,
Yheksän lukon takoa,
Takasalvan kymmenennen.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Tuo tuosta pahoin pahastui,
Katsoi[20] valtansa vajuvan,
Alenevan arvionsa.
Uutarta[21] rukoelevi:
„Ututyttö, terhenneiti!
Seulo seulalla utua,
Terhenistä tepsuttele,[22]
Laske talma[23] taivahalta,
Auer ilmasta alenna
Selvälle meren selälle,
Ulapalle aukealle,
Jottei päästä Väinämöisen,
Osata uvantolaisen!
„Kun ei tuosta kyllin tulle,
Iku-Turso, Äijön poika,
Nosta päätäsi merestä,
Lakkoasi[24] lainehesta!
Kaataos Kalevan miehet,
Upota uvantolaiset,
Hävitä häjyt urohot

---

14 laulaminen. — 15 varvasniveliään katselee t. nokkii. — 16 säikähtäessään päästi. — 17 riista = vilja, elo. — 18 tarkastelee. — 19 sijoiltansa vääntynyt. — 20 näki. — 21 udutarta. — 22 ripsuttele. — 23 sakea usva. — 24 päälakeasi.

Alle aaltojen syvien!
„Kun ei tuosta kyllin tulle,
Oi Ukko, ylijumala,
Ilman kultainen kuningas,
Rakenna rajuinen ilma,
Nosta suuri säien[25] voima!
Luo tuuli, lähetä aalto
Aivan vastahan venettä,
Jottei päästä Väinämöisen,
Kulkea uvantolaisen!"
Ututyttö, neiti terhen,
U'un huokuvi merelle,
Sumun ilmahan sukesi;
Piti vanhan Väinämöisen
Kokonaista kolme yötä
Sisässä meren sinisen.
Yön kolmen levättyänsä
Sisässä meren sinisen
Virkki vanha Väinämöinen:
„Ei ole mies pahempikana,
Uros untelompikana
U'ulla upottaminen,
Terhenellä voittaminen."
Veti vettä kalvallansa,
Merta miekalla sivalti.
Sima[26] siukui[27] kalvan tiestä,
Mesi miekan roiskehesta:
Nousi talma taivahalle,
Utu ilmoillen yleni.
Selvisi meri sumusta,
Meren aalto auteresta;
Meri suureksi sukeutui,
Maailma isoksi täytyi.
Oli aikoa vähäinen,
Pirahteli pikkarainen.
Jo kuului kova kohina
Viereltä veno punaisen;
Nousi kuohu korkeaksi
Vasten purtta Väinämöisen.
Siinä seppo Ilmarinen
Toki[28] säikähti kovasti:
Veret vieri kasvoiltansa,
Puna poskilta putosi.
Veti viltin päänsä päälle,
Yli korvien kohenti,
Peitti kasvot kaunihisti,
Silmänsä sitäi paremmin.
Itse vanha Väinämöinen
Katsoi vierellä[29] vesiä,
Loi silmät sivulle purren.
Näki kummoa vähäisen:
Iku-Turso, Äijön poika,
Vieressä veno punaisen
Nosti päätänsä merestä,
Lakkoansa lainehesta.
Vaka vanha Väinämöinen
Saipa korvat kourihinsa.
Korvista kohottelevi,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Iku-Turso, Äijön poika!
Miksi sie merestä nousit
Etehen imehnisille,
Saanikka[30] Kalevan poian?"
Iku-Turso, Äijön poika,
Eikä tuo ihastu tuosta,
Eikä tuo kovin pelästy

25 säiden. — 26 sima ja mesi = vesi. — 27 sihisi. — 28 todellakin. — 29 vierellä olevia. — 30 saatikka.

Eikä varsin vastaele.
Vaka vanha Väinämöinen
Tarkoin toiste tutkaeli,
Kolmasti kovin kysyvi.
Iku-Turso, Äijön poika,
Jo kerralla kolmannella
Sanan vastaten sanovi:
„Siksi mie merestä nousin,
Siksi aallosta ylenin:
Oli mielessä minulla
Surmata suku Kalevan,
Saa'a sampo Pohjolahan.
Kun nyt lasket lainehisin,
Heität vielä herjan hengen,
Enpä toiste tullekana
Etehen imehnisille."
Silloin vanha Väinämöinen
Heitti herjan lainehisin.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Iku-Turso, Äijön poika!
Ellös sie merestä nousko,
Ellös aallosta yletkö
Etehen imehnisille
Tämän päivyen perästä!"
Senpä päivyen perästä
Ei Turso merestä nouse
Etehen imehnisille,
Kuni kuuta, aurinkoa,
Kuni päiveä hyveä,
Ilmoa ihailtavata.
Siitä vanha Väinämöinen
Laski eelle laivoansa.
Oli aikoa vähäinen,
Pirahteli pikkarainen.
Jo Ukko, ylijumala,
Itse ilmojen isäntä,
Virkki tuulet tuulemahan,
Säät rajut rajuamahan.
Kovin läikkyi länsituuli,
Luoetuuli tuikutteli;[31]
Enemmän etelä tuuli,
Itä inkui[32] ilkeästi;
Kauheasti kaakko karjui,[33]
Pohjonen kovin porasi.
Tuuli puut lehettömäksi,
Havupuut havuttomaksi,
Kanervat kukattomaksi,
Heinät helpehettömäksi.
Nosti mustia muria
Päälle selvien vesien.
Kovin silloin tuulet tuuli,
Aallot hakkasi alusta.
Veivät harpun hauinluisen,
Kantelon kalaneväisen
Väen Vellamon hyväksi,
Ahtolan iki-iloksi.
Siinä vanhan Väinämöisen
Ve'et silmihin vetihe.
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Sinne sattui saalahani,[34]
Meni mielisoittimeni,
Katosi iki-iloni!
En tuota enämpi saane
Sinä ilmoisna ikänä
Hauin hampahan iloa,
Kalanluista luikutusta."[35]

31 tutjutteli, keinutteli. — 32 vinkui. — 33 vonkui. — 34 minkä olen aikaansaanut, tuotelmani. — 35 liukasäänistä soitinta.

Itse seppo Ilmarinen,
Tuopa tuiki tuskautui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Voi, poloinen, päiviäni,
Kun läksin selille näille,
Ulapoille auke'ille!
Jo on tukka tuulta nähnyt,
Hivus säätä hirveätä,
Parta päiviä pahoja,
Nähnyt näilläki vesillä;
Harvoin on havaita tainnut
Tuulta ennen tuon näöistä,
Noita kuohuja kovia,
Lakkipäitä lainehia.
Jo nyt on tuuli turvanani,
Meren aalto armonani!"
Vaka vanha Väinämöinen,
Tuopa tuossa arvelevi:
„Ei venossa vieremistä,[36]
Purressa parahtamista!
Itku ei hä'ästä päästä,
Parku päivistä pahoista."
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Vesi, kiellä poikoasi,
Laine, lastasi epeä,
Ahto, aaltoja aseta,
Vellamo, ve'en väkeä,[37]
Ettei parsku parraspuille,
Pääse päälle kaarieni!"
Itse laitoa lisäsi,
Varppehia valmisteli;
Liitti tuohon liikalaiat,
Koko sylen korkeuiset,
Aallon käymättä ylitse,
Partahille parskumatta.

32. Taistelu sammosta.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Kutsui Pohjolan kokohon.
Pani joukon jousihinsa,
Laittoi miehet miekkoihinsa;
Rakenteli[1] Pohjan purren,
Suoritti[2] sotavenosen.
Latoi miehet laivahansa,
Suoritti sotaurohot,
Kuni sotka poikasensa,
Tavi lapsensa latovi:
Sata miestä miekallista,
Tuhat jousella[3] urosta.
Kohenteli purjepuita,
Vaatevarpoja[4] varasi;
Nosti puuhun purjehia,
Vaattehia varpapuihin,
Kuin on pitkän pilven longan,
Pilven tönkän[5] taivahalla.
Siitä läksi laskemahan,
Sekä läksi jotta joutui
Sampoa tapoamahan
Venehestä Väinämöisen.

36 voihkamista. — 37 voimaa.
1 varusteli. — 2 pani kuntoon. — 3 jousellista. — 4 purjeiden raakapuita. — 5 purje oli suuri kuin pilvenlonka.

Vaka vanha Väinämöinen
Laskevi sinistä merta.
Itse tuon sanoiksi virkki,
Puhui purtensa perästä:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Nouse purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan ravaha![6]
Katsaise etinen ilma,
Tarkkoa takainen taivas,
Onko selvät ilman rannat,
Onko selvät vai sekavat!"
Tuopa lieto Lemminkäinen
Nousi purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan ravahti.
Katsoi iät, katsoi lännet,
Katsoi luotehet, etelät,
Katsoi poikki Pohjan rannan.
Siitä tuon sanoiksi virkki:
„Selvänä etinen ilma,
Taakea[7] takainen taivas:
Pieni on pilvi pohjosessa,
Pilven lonka luotehessa."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jo vainen valehtelitki!
Ei se pilvi ollekana.
Se on pursi purjehinen.
Katso toiste[8] tarkemmasti!"
Katsoi toiste, katsoi tarkoin.
Sanovi sanalla tuolla:
„Saari kaukoa näkyvi,
Etähältä haamottavi;
Havukoita haavat täynnä,
Koivut kirjokoppeloita."[9]
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Jo vainen valehtelitki!
Havukoita ei ne olle
Eikä kirjokoppeloita:
Ne on Pohjan poikasia.
Katso tarkoin kolmannesti!"
Se on lieto Lemminkäinen
Katsoi kerran kolmannenki.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Jo tulevi Pohjan pursi,
Satahanka hakkoavi![10]
Sata on miestä soutimilla,
Tuhat ilman istumassa!"
Silloin vanha Väinämöinen
Jo tunsi toet totiset.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Soua, seppo Ilmarinen,
Soua, lieto Lemminkäinen,
Soutakatte, kaikki kansa,
Jotta juoksisi venonen,
Pursi eestä ennättäisi!"
Souti seppo Ilmarinen,
Souti lieto Lemminkäinen,
Souti kansa kaikenlainen.
Lyllyivät[11] melat lylyiset,[12]
Hangat piukki pihlajaiset,
Vene honkainen vapisi;
Nenä hyrski hylkehenä,
Perä koskena kohisi,
Vesi kiehui kelloloissa,

---

6 nopeasti nouse. — 7 sekava. — 8 toistamiseen. — 9 kirjavia naarasmetsoja. — 10 tulla jyskyttää. — 11 notkuivat. — 12 liukkaasta, kovasta männyn kyljestä, lylystä, tehdyt.

Vaahti palloissa pakeni.
Kilvan kiskoivat urohot,
Miehet veikaten vetivät:
Eipä matka eistykänä,
Ei pakene puinen pursi
Eestä purren purjehisen,
Tuon on Pohjolan venehen.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Vielä mä tuohon mutkan muistan,
Keksin kummoa vähäisen."
Tavoittihe[13] tauloihinsa,
Tunkihe[14] tuluksihinsa.
Otti piitä pikkuruisen,
Tauloa taki[15] vähäisen;
Ne merehen mestoavi[16]
Yli olkansa vasemman.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tuosta tulkohon karinen,
Salasaari kasvakohon,
Johon juosta Pohjan purren,
Satahangan halkiella!"
Se siitä kariksi kasvoi,
Loihe[17] luo'oksi merehen,
Itähän pitemmin puolin,[18]
Poikkipuolin[19] pohjosehen.
Tulla puikki[20] Pohjan pursi,
Halki aallon hakkoavi:
Jopa joutuvi karille,
Puuttui luotohon lujasti.
Lenti poikki puinen pursi,
Satakaari katkieli;
Mastot maiskahti[21] merehen,
Purjehet putoelivat.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Jaloin juoksevi vetehen,
Läksi purtta nostamahan,
Laivoa kohottamahan.
Ei ota vene yletä
Eikä pursi liikahella:
Kaikk' oli kaaret katkennunna,
Kaikki hangatki hajalla.
Jopa muiksi muutaltihe,[22]
Tohti toisiksi ruveta.
Otti viisi viikatetta,
Kuusi kuokan kuolioa:
Nepä kynsiksi kyhäsi,
Kohenteli[23] kouriksensa;
Puolen purtta särkynyttä;
Senpä allensa asetti;
Laiat siiviksi sivalti,
Peräpuikon[24] purstoksensa;
Sata miestä siiven alle,
Tuhat purston tutkaimehen,
Sata miestä miekallista,
Tuhat ampujaurosta.
Levitäikse lentämähän,
Kokkona kohotteleikse.
Lenteä lekuttelevi
Tavoitellen Väinämöistä:
Siipi pilviä sipaisi,
Toinen vettä vieprahteli.[25]

---

13 tarttui. — 14 pisti kätensä (tulukset kuv. 62). — 15 tuiki. — 16 heittää menemään — 17 loi itsensä, kasvoi. — 18 pitkinpäin. — 19 poikkipäin. — 20 kiiti. — 21 molskahti. — 22 muutti itsensä. — 23 asetteli. — 24 perämelan. — 25 viisteli.

Yllättävi Väinämöisen.
Lenti purjepuun nenähän,
Vaatevarpahan rapasi:[26]
Oli pursi päin pu'ota,
Laiva laioin kallistua.
Itse vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh Pohjolan emäntä!
Joko saat jaolle sammon
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen?"
Sanoi Pohjolan emäntä:
„En lähe jakohon sammon
Sinun kanssasi, katala!"
Itse sampoa tavoitti
Venehestä Väinämöisen.
Siinä lieto Lemminkäinen
Miekan vyöltänsä vetäisi,
Tempasi terävän rauan
Vasemmalta puoleltansa;
Kokon kourille kokevi,
Räpylöille[27] räimilöivi.[28]
Iski lieto Lemminkäinen,
Sekä iski jotta lausui: [kat,
„Maahan miehet, maahan mie-
Maahan untelot urohot,
Sa'at miehet siiven alta,
Kymmenet kynän nenästä!"
Virkki tuossa Pohjan eukko,
Puhui purjepuun nenästä:
„Oi sie lieto Lemmin poika,
Kauko rukka, mies katala!
Pettelit oman emosi,
Valehtelit vanhempasi:
Sanoit et käyväsi sotoa
Kuunna, kymmennä kesänä
Kullankana tarpehella,
Hopeankana halulla!"
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Arvasi ajan olevan,
Tunsi hetken tulleheksi.
Jo veti melan merestä,
Tammen lastun lainehesta;
Sillä kalhaisi kavetta,[29]
Iski kynsiä kokolta:
Muut kynnet meni muruiksi,
Jäi yksi sakarisormi.[30]
Pojat siiviltä putosi,
Melskahti merehen miehet,
Sata miestä siiven alta,
Tuhat purstolta urosta.
Itse kokko kopsahtihe,
Kapsahutti kaaripuille
Kuni puusta koppeloinen,
Kuusen oksalta orava.
Siitä sampoa tavoitti
Sormella nimettömällä.
Sammon vuoalti[31] vetehen,
Kaatoi kaiken kirjokannen
Keskelle meren sinisen:
Siinä sai muruiksi sampo,
Kirjokansi kappaleiksi.
Niin meni muruja noita,
Sammon suuria paloja
Alle vienojen vesien,

26 syöksähti. — 27 tässä: kynsille. — 28 lyö. — 29 otus, elävä olento. — 30 pikkusormi. — 31 kiskaisi.

Päälle mustien murien;
Ne jäivät ve'en varaksi,[31]
Ahtolaisten aartehiksi.
Siitäp' ei sinä ikänä,
Kuuna kullan valkeana
Vesi puuttune varoja,
Ve'en Ahto aartehia.
Jäipä toisia muruja,
Pienempäisiä paloja
Selälle meren sinisen,
Meren laajan lainehille.
Niitä tuuli tuuitteli,
Meren läikkä läikytteli,
Tuuli maalle työnnytteli,
Aalto rannallen ajeli.
Vaka vanha Väinämöinen
Näki tyrskyn työntelevän,
Hyrskyn maalle hylkeävän
Noita sampuen muruja,
Kirjokannen kappaleita.
Hän tuosta toki ihastui.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuost' on siemenen sikiö,[32]
Alku onnen ainiaisen,
Tuosta kyntö, tuosta kylvö,
Tuosta kasvu kaikenlainen!
Tuosta kuu kumottamahan,
Onnen päivä paistamahan
Suomen suurille tiloille,
Suomen maille mairehille!"
Louhi, Pohjolan emäntä,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Vielä mä tuohon mutkan muistan,
Mutkan muistan, keinon keksin
Kynnöllesi, kylvöllesi,
Karjoillesi, kasvuillesi,
Kuillesi kumottaville,
Päivillesi paistaville:
Tungen kuuhuen kivehen,
Päivän kätken kalliohon;
Annan pakkasen palella,
Vilun ilman viivytellä
Kyntöjäsi, kylvöjäsi,
Elojasi, toukojasi.
„Nostan karhun kankahalta,
Harvahampahan havuilta
Ruuniasi ruhtomahan,
Karjojasi kaatamahan.
Kansan tauilla tapatan,
Surmoan sukusi kaiken,
Ettei kuulla kuun ikänä
Maailmassa mainittavan."
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei minua laula lappi
Eikä tunge turjalainen!
Jumalall' on ilman viitta,[33]
Luojalla avaimet onnen,
Ei katehen kainalossa,
Vihansuovan sormen päässä."
Siitä Pohjolan emäntä
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Jo minulta valta vaipui,

31 tavaraksi. — 32 siemenen alku. — 33 tienosoittaja, Jumala ilmat ohjaa.

Jo aleni arvioni:
Eloni meni merehen,
Sampo särkyi lainehisin!"
Läksi itkien kotihin,
Polotellen pohjosehen.
Ei saanut sanottavata
Koko sammosta kotihin;
Veipä kuitenki vähäisen
Sormella nimettömällä:
Kantoi kannen Pohjolahan,
Sai rivan[34] Sariolahan.
Siit' on polo Pohjolassa,
Elo leivätöin Lapissa.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse maalle mentyänsä
Löyti sampuen muruja,
Kirjokannen kappaleita
Rannalta merelliseltä,
Hienoiselta hietiköltä.
Saattoi sampuen muruset,
Kirjokannen kappalehet
Nenähän utuisen niemen,
Päähän saaren terhenisen,
Kasvamahan, karttumahan,
Saamahan, satoamahan[35]
Olu'iksi ohraisiksi,
Leiviksi rukihisiksi.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Anna, Luoja, suo, Jumala,
Anna onni ollaksemme,
Hyvin ain' eleäksemme,
Kunnialla kuollaksemme
Suloisessa Suomenmaassa,
Kaunihissa Karjalassa!"

33. Koivuinen kantele.

Vaka vanha Väinämöinen
Arvelevi aivossansa:
„Nytpä soitanto sopisi,
Ilon teentä kelpoaisi!
Vaan on kantele kaonnut,
Iloni iäti mennyt
Kalaisehen kartanohon,
Lohisehen louhikkohon,
Meren hauan haltijoille,
Vellamon ikiväelle."
Astuessansa ahoa,
Saloviertä vierressänsä[1]
Kuuli koivun itkeväksi,
Puun visan vetistäväksi.
Jopa luoksi luontelihe,[2]
Lähemmäksi laittelihe.
Kysytteli, lausutteli:
„Mit' itket, ihana koivu,
Puu vihanta, vierettelet,[3]
Vyöhyt valkea, valitat?
Ei sua sotahan vieä,
Ei tahota tappelohon."

34 kädensijan. — 35 satoa kantamaan.
1 kulkiessaan. — 2 tuli luo. — 3 valitat.

Koivu taiten vastaeli,
Itse virkki puu vihanta:
„Niinpä muutamat sanovi.
Moniahat[4] arvelevi,
Elävän minun ilossa,
Riemussa remuelevan:
Minä, hoikka[5] huolissani,
Ikävissäni iloitsen.
„Osalliset,[6] onnelliset
Tuota toivovat alati
Kesän kaunihin tulevan,
Suven suuren lämpiävän.
Toisinpa minä typerä,
Minä vaivainen varoan[7]
—Kuoreni kolottavaksi,
Lehtivarvat vietäväksi!
„Useinpa minun utuisen,[8]
Use'in, utuisen raukan,
Lapset kerkeän keväimen
Luokseni lähenteleikse,
Veitsin viisin viiltelevät
Halki mahlaisen mahani.
Paimenet pahat kesällä
Vievät vyöni valkeaisen,
Ken lipiksi, ken tupeksi,
Kenpä marjatuohiseksi.
„Use'in minun utuisen,
Use'in, utuisen raukan,
Tytöt allani asuvat,
Vierelläni viehkuroivat,[9]
Lehvät päältä leikkelevät,
Varvat vastoiksi sitovat.
„Use'in minä utuinen,
Use'in, utuinen raukka,
Kaaetahan kaskipuiksi,
Pinopuiksi pilkotahan.
Kolmasti tänäi kesänä,
Tänä suurena suvena
Miehet allani asuivat,
Kirvestänsä kitkuttivat[10]
Mun poloisen pään menoksi,
Heikon henkeni lähöksi.
„Se oli ilo kesästä,
Riemu suuresta suvesta.
Ei ole talvi sen parempi,
Lumen aika armahampi.
„Jopa aina aikaisehen
Tuuli vie vihannan turkin,
Halla kaunihin hamehen.
Niin minä, vähävarainen,[11]
Minä, koito[12] koivu raukka,
Jään aivan alastomaksi,
Varsin vaattehettomaksi
Vilussa värisemähän,
Pakkasessa parkumahan."
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Elä itke, puu vihanta,
Vyöhyt valkea, valita!
Saat sinä olevan onnen,
Elon uuen armahamman,
Kohta itkenet ilosta,
Riemusta remahutellet."[13]
Siitä vanha Väinämöinen
Koivun soitoksi kuvasi.[14]

4 jotkut. — 5 raukka — 6 hyväosaiset. — 7 pelkään. — 8 heikon. — 9 teuhaavat. — 10 hioivat. — 11 osaton, kovaosainen. — 12 vaivainen. — 13 ääntelet, kajahuttelet. — 14 muodosti.

Veisteli kesäisen päivän,
Kalkutteli kanteletta
Nenässä utuisen niemen,
Päässä saaren terhenisen.
Veisti kopan[15] kanteletta,
Emäpuun iloa uutta,
Kopan koivusta lujasta,
Emäpuun visaperästä.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Tuoss' on koppa kanteletta,
Emäpuu iki-iloa.
Mistä naulat saatanehe,
Vääntimet perittänehe?"[16]
Kasvoi tammi tanhualla,
Puu pitkä pihan perällä,
Tammessa tasaiset oksat,
Joka oksalla omena,
Omenalla kultapyörä,
Kultapyörällä käkönen.
Kun käki kukahtelevi,
Sanoin viisin virkkelevi,
Kulta suusta kumpuavi,
Hopea valahtelevi
Kultaiselle kunnahalle,
Hope'iselle mäelle:
Siitä naulat kantelehen,
Vääntimet visaperähän!
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse virkki, noin nimesi:
„Sain ma naulat kantelehen,
Vääntimet visaperähän.
Vielä uupuvi vähäisen,
Viittä kieltä kanteloinen.
Mistä tuohon kielet saisin,
Äänöset asetteleisin?"
Istui immikkö[17] aholla,
Nuori neitonen norolla.
Ei se impi itkenynnä,
Ei varsin ilonnutkana;
Ilman lauloi itseksensä:
Lauloi iltansa kuluksi,
Sulhon toivossa tulevan,
Armahansa aikehessa.
Vaka vanha Väinämöinen
Alkoi hapsia anella:
„Anna, impi, hapsiasi,
Hieprukka,[18] hivuksiasi
Kanteloisen kielosiksi,
Ääniksi ilon ikuisen!"
Antoi impi hapsiansa,
Hienoja hivuksiansa;
Antoi hasta viisi, kuusi
Sekä seitsemän hivusta:
Siit' on kielet kantelessa,
Ääntimet iki-ilossa.
Saip' on soitto valmihiksi.
Siitä vanha Väinämöinen
Istuiksen alakivelle,
Paatiselle portahalle.
Otti kantelon käsille,
Ilon itsensä lähemmä,
Kären[19] käänti taivahalle,
Ponnen[20] polville tukesi:

15 kanteleen kopan, uuden, iloa synnyttävän soittimen emäpuun (kuv. 19). — 16 tapit haettaneen. — 17 impi. — 18 kaunokainen. — 19 suipon pään. — 20 leveän pään.

Ääniä asettelevi,
Säveliä sääntelevi.
Sai äänet asetetuksi,
Soittonsa sovitetuksi,
Niin käänti alakäsille,[21]
Poikkipuolin polvillensa.
Laski kynttä kymmenkunnan,
Viisi sormea viritti[22]
Kielille kapahumahan,[23]
Sävelille hyppimähän.
Siinä vanha Väinämöinen
Kun on soitti kanteletta
Käsin pienin, hoikin sormin,
Peukaloin ulos kiverin,
Jopa virkki puu visainen,
Vesa lehti vieretteli,
Kukahti käkösen kulta,
Hivus impyen ilosi.
Mi oli miehiä lähellä,
Ne kaikki lakit käessä;
Mi oli akkoja lähellä,
Ne kaikki käsi posella.
Tyttäret vesissä silmin,
Pojat maassa polvillansa
Kanteloista kuuntelivat,
Iloa imehtelivät.
Sanoivat samalla suulla,
Yhen kielen[24] kerkesivät:
„Ei ole tuota ennen kuultu
Noin suloista soitantoa,
Sinä ilmoisna ikänä,
Kuuna kullan valkeana!"
Siinä vanha Väinämöinen
Kyllä soitteli somasti,
Kajahutti kaunihisti.
Soitti päivän, soitti toisen
Yhtehen rupeamahan,[25]
Yhen aamun atriahan.
Kun hän soitteli kotona,
Huonehessa honkaisessa,
Niin katot kajahtelivat,
Permannot pemahtelivat;[26]
Laet lauloi, ukset ulvoi,
Kaikki ikkunat iloitsi,
Kiukoa kivinen liikkui,
Patsas patvinen pajahti.[27]
Kun hän kulki kuusikossa,
Vaelti petäjikössä,
Kuusoset kumartelihe,
Männyt mäellä kääntelihe,
Käpöset keolle vieri,
Havut juurelle hajosi.
Kun hän liikahti lehossa
Tahi astahti aholla,
Lehot leikkiä pitivät,
Ahot ainoista iloa.

21 käsiensä alle. — 22 ojensi. — 23 hyppelemään. — 24 yksin kielin, yhdestä suusta. — 25 rupeama = ruoka-aikojen väli; syömättä, yhteen jaksoon. — 26 humahtelivat. — 27 visainen kiukaan patsas iloitsi.

34. Pohjolan lähettämät taudit.

Louhi, Pohjolan emäntä,
Sai sanoman korvihinsa
Väinölän eleleväksi,
Kalevalan kasvavaksi
Sammon saauilla muruilla,
Kirjokannen kappaleilla.

Tuo tuota kovin kaehti.
Itse aina arvelevi,
Minkä surman suorittaisi,
Kunka kuoleman kokisi
Tuolle Väinölän väelle,
Kansalle kalevalaisten.

Ärrytti äkäiset luomat,[1]
Tavattomat tauit työnti
Vasten Väinölän väkeä,
Surmaksi su'un Kalevan.

Pojat Väinölän potevi,
Läsivi[2] Kalevan kansa
Tautia tavattomia,
Nimen tietämättömiä:
Alta lattiat lahovi,
Päältä peite märkänevi.

Silloin vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Läksi Tuonelle sotahan,
Kera tauin tappelohon.

Saattoi saunan lämpimäksi,
Kivet löylyn lyötäväksi
Puuhu'illa[3] puhtahilla,
Ve'en tuomilla haloilla.
Vei on vettä verhossansa,
Kantoi vastat varjossansa,[4]
Hauteli haluiset vastat,
Satalatvat lauhutteli.[5]

Löi siitä simaisen löylyn,
Mesilöylyn löyhäytti
Läpi kuumien kivien,
Palavojen paaterojen.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Tule nyt löylyhyn, Jumala,
Iso ilman,[6] lämpimähän
Tekemähän terveyttä,
Rauhoa rakentamahan!
Lyötä maahan liika löyly,
Paha löyly pois lähetä,
Ettei polta poikiasi,
Turmele tekemiäsi!

„Oi Ukko, ylijumala,
Pilven-päällinen jumala!
Tule tänne tarvittaissa,
Ajaite anottaessa
Nämä tuskat tuntemahan,
Hätäpäivät häätämähän,
Rikonnaiset[7] riisumahan,
Puutunnaiset[8] purkamahan!

„Kiputyttö, Tuonen neiti,
Käy kivut kereämähän
Kitahan kiven[11] sinisen!
Siellä keittäös kipuja

1 nostatti äkäiset taudit. — 2 sairastaa. — 3 puilla; puuhut, puuhuen. — 4 piilossa, etteivät pahansuovat niitä näkisi ja ,,silmäisi" tehottomiksi. — 5 pehmitteli. — 6 ilman isä. — 7 loihtimataudit. — 8 tartunnaiset. — 11 kivensilmään.

Pikkuisessa kattilassa,
Yhen sormen mentävässä,
Peukalon mahuttavassa!"
Siitä vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Vielä voiteli vikoja,
Noita vammoja valeli
Yheksillä voitehilla,
Kaheksilla katsehilla.[12]
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„En minä mitänä voine,
Kun ei Luojani luvanne.[13]
Avun Luoja antakohon,
Avun tuokohon Jumala
Minun silmin nähtyäni,
Käsin päällä käytyäni,[14]
Suin sulin puheltuani,
Hengin henkäeltyäni!
„Kuhun ei käteni käyne,
Käyköhön käet Jumalan;
Kuhun ei sormeni sopine,
Sopikohon Luojan sormet!
Luojan on somemmat sormet,
Luojan kämmenet käpeät."[15]
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Sillä riisui rikkehiä,
Purkaeli puuttehia.
Poies poisti poikenluomat,[16]
Paranti pahat panoset,
Päästi kansan kuolemasta,
Kalevan katoamasta.

35. Karhunkaato.

Sai sanoma Pohjolahan,
Tieto kylmähän kylähän
Väinölän vironneheksi,
Kalevalan pääsneheksi
Noista nostamavioista,[1]
Tauista tavattomista.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Tuo tuosta kovin pahastui.
Nosti karhun kankahalta,
Kontion kovilta mailta
Noille Väinölän ahoille,
Kalevalan karjamaille.
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Veli, seppo Ilmarinen!
Taos mulle uusi keihäs,
Tao keiho kolmisulka[2]
Varren vaskisen keralla!
Ois' otso otettavana,
Rahakarva[3] kaattavana
Ruuniani ruhtomasta,

12 tehokkaiksi taiotuilla lääkkeillä. — 13 salline. — 14 käsin kosketeltuani. — 15 sievät, näppärät. — 16 noitien aiheuttamat l. panentataudit.
1 Pohjolan nostattamista taudeista. — 2 kolmitahkoisella terällä varustettu. — 3 kallisnahkainen.

Kaatamasta karjoani.”
Seppo keihyen takovi:
Sen susi sulalla[4] seisoi,
Kontio terän kohalla,
Varsa varrella samosi,
Peura potki ponnen[5] päässä.
Satoi siitä uutta lunta,
Hiukan hienoista vitiä,
Sykysyisen uuhen verran,
Verran talvisen jäniksen.
Sanoi vanha Väinämöinen:
„Lähen miehistä metsälle,
Urohista ulkotöille.
Ota, metsä, miehiksesi,
Urohiksesi, Tapio!
Auta onni ottamahan,
Metsän kaunis kaatamahan![6]
„Mielikki, metsän emäntä,
Kytke kiinni koiroasi,
Rakentele rakkiasi
Kuusamisehen[7] kujahan,
Talahasen[8] tammisehen!
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Lyöte maata mättähälle,
Kaunihille kalliolle,
Hongat päällä huojumassa,
Kuuset päällä kuulumassa!
Siinä, otso, pyörteleite,
Mesikämmen, käänteleite,
Kuni pyy pesänsä päällä,
Hanhi hautomaisillansa!”
Siinä vanha Väinämöinen
Kuuli koiran haukkuvaksi
Otsosen tuvan ovella,
Miehen kaunon kartanolla!”
Vaka vanha Väinämöinen
Siinä otsosen tapasi;
Säteriset[9] sängyt kaati,
Sijat kultaiset kumosi.
Sanovi sanalla tuolla:
„Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Elä suutu suottakana![10]
En minä sinua kaannut:
Itse vierit vempeleltä,[11]
Hairahit[12] havun selältä
Puhki puiset kaatiosi,[13]
Halki haljakan[14] havuisen.
Sykysyiset säät lipeät,
Päivät pilviset pimeät.
„Metsän kultainen käkönen,
Kaunis karva röyhetyinen![15]
Heitä nyt kylmille kotosi,
Asuinmaasi autiaksi!
Lähe, kuulu, kulkemahan
Tästä pienestä pesästä
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen!
Ei siellä pahoin pi’etä,
Sima siellä syötetähän,
Mesi nuori juotetahan

4 terän lappeella. — 5 varren. — 6 onni ja kaunis, tässä: karhu. — 7 kuusainpuiseen. — 8 nuotta- t. venekatokseen; sido karhu pysymään pesässään, kunnes miehet ehtivät (talas kuv. 16). — 9 kiiltopalttinaiset. — 10 turhaan. — 11 putosit koukistuneelta puulta. — 12 astuit harhaan. — 13 housusi. — 14 viitan; suojaavia havuja verrataan karhun vaateverhoihin. — 15 pörrökarvainen.

Tulevalle vierahalle.
Siitä vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen,
Astui soitellen ahoja,
Kajahellen kankahia
Kera kuulun vierahansa,
Kanssa karvalallusensa.
Jo soitto tupahan kuului,
Alle kattojen kajahus.
Virkahti väki tuvassa,
Kansa kaunis vieretteli:
„Terve, otso, tultuasi,
Mesikämmen, käytyäsi
Näille pestyille[16] pihoille,
Kaunoisille kartanoille!
„Tuota toivoin tuon ikäni,
Katsoin kaiken kasvinaian,
Kulkevaksi metsän kullan,
Saavaksi salon hopean
Näille pienille pihoille,
Kape'ille käytäville.
„Toivoin kuin hyveä vuotta,
Katsoin kuin kesän tuloa,
Niinkuin suksi uutta lunta,
Lyly liukasta lipua,[17]
Neiti nuorta sulhokaista,
Punaposki puolisoa."
Siitä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Minne vienen vierahani,
Kulettanen kultaiseni?
Tokko laittanen latohon,
Pannen pahnahuonehesen?"
Väki vastaten sanovi,
Kansa kaunis vieretteli:
„Tuonne vienet vierahamme,
Kulettanet kultaisemme
Alle kuulun kurkihirren,
Alle kaunihin katoksen.
Siell' on syömät suoriteltu,
Juomaneuvot jou'uteltu,
Kaikki sillat siivottuna,
Lakaistuna lattiaiset."
Siitä vanha Väinämöinen
Itse virkki, noin nimesi:
„Lähes nyt, kulta, kulkema-
Alle viien viilohirren,[18] [han,
Alle kuuen kurkiaisen![19]
„Pois on, pojat, porstuasta,
Piiat, pihtipuolisista
Uron tullessa tupahan,
Astuessa aimo miehen!
„Mi on akkoja tuvassa,
Ne on kaikki karsinahan
Miehen tullessa tupahan,
Astuessa aika poian!"
Väki vastahan sanovi:
„Terve, terve tultuasi
Petäjäisen pienan[20] päähän,
Rautaisen rahin nenähän!
„Elä, otso, tuosta huoli
Eläkä pane pahaksi,
Jos tulevi turkin tunti,[21]
Ei tuhota turkkiasi,
Karvojasi ei katsota
Herjojen hetalehiksi,

16 puhdistetuille. — 17 suksikeliä. — 18 vuoliaisen, kattoparrun. — 19 kurkihirren. — 20 tässä: penkin. — 21 turkin tarkasteluaika.

Vaivaisien vaattehiksi."
Siitä vanha Väinämöinen
Otatti otsolta turkin,
Pani aitan parven päähän;
Lihat liitti kattilahan,
Vaskipohjahan patahan.
Kun oli keitto keitettynä,
Saatu kattilat tulelta,
Jopa saalis saatettihin
Päähän pitkän pintapöyän[22]
Kultaisihin kuppiloihin
Simoa sirettämähän,[23]
Olosia ottamahan.
Siinä vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kummun ukko kultarinta,
Tapion talon isäntä,
Metsolan metinen vaimo,
Metsän ehtoisa[24] emäntä,
Kanssa muu Tapion kansa!
Tule nyt häihin härkösesi,
Pitkävillasi pitoihin!
Nyt on kyllin kystä syöä,
Kyllin syöä, kyllin juoa,
Kyllin itsensä piteä,
Kyllin antoa kylälle."*)
Väki tuossa noin sanovi,
Kansa kaunis vieretteli:
„Mitä tehen[25] metsä mieltyi,
Taipui ainoinen Tapio,
Jotta antoi ainokkinsa,
Menetti mesikkisensä?[26]
Oliko keihon keksimistä
Eli nuolen noutamista?"[27]
Vaka vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Ei ollut keihon keksimistä,
Ampuen ajelemista:
Itse vieri vempeleltä,
Horjahti havun selältä;
Risut rikkoi rintapäänsä,
Varvut vatsansa hajotti."
Siitä tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„Metsän otsonen, omena,
Metsän kaunis källeröinen!
Nyt on matka käyäksesi
Tästä pienestä pesästä,
Matalaisesta majasta
Korkeampahan kotihin,
Avarampahan asuhun,[28]
Vasten varvikkomäkeä,
Kohti vuorta korkeata
Petäjähän penseähän,
Honkahan havusatahan!
Hyvä siin' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi
— Kuuluvilla karjan kellon,
Luona tiukujen tirinän."
Vaka vanha Väinämöinen
Jo tuli kotihin tuolta.
Väki nuori noin sanovi,

22 honkapöydän. — 23 juomaan. Karhu itsekin kuvitellaan pidoissa vieraana olevan läsnä. — 24 hyvänsuopa.

*) Karhun synty on jätetty pois.

25 mitä tehden. — 26 mesielävänsä; vrt. mesikämmen. — 27 oliko keihäällä tai nuolella tavoittamista. — 28 asuntoon.

Kansa kaunis lausutteli:
„Minne saatit saalihisi,
Kunne ennätit[29] eräsi?"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Tuonne saatin saalihini,
Ehätin[30] erän vähäni
Kultakunnahan kukulle,
Vaskiharjun hartioille.
Panin puuhun puhtahasen,
Honkahan havusatahan,
Oksalle olovimmalle,
Lehvälle leve'immälle
Iloksi inehmisille,
Kunnioiksi kulkijoille."
Siitä vanha Väinämöinen
Laikahtihe[31] laulamahan
Illan kuulun kunniaksi,
Päivän päätyvän iloksi.
Sanoi vanha Väinämöinen,
Itse lausui, noin nimesi:
„Piä nyt, pihti, valkeata,
Jotta lauloa näkisin!
Lauloa luku[32] tulevi,
Suuni soia tahtelevi."
Siinä lauloi jotta soitti,
Pitkin iltoa iloitsi.
Lausui laulunsa lopulla:
„Anna toisteki, Jumala,
Vastaki, vakainen Luoja,
Näin näissä ilottavaksi,
Toiste toimiteltavaksi,
Näissä häissä pyylypoian,[33]
Pitkävillaisen pioissa!
„Anna ainaki, Jumala,
Toisteki, totinen Luoja,
Soivaksi Tapion torven,
Metsän pillin piukovaksi
Näillä pienillä pihoilla,
Kape'illa kartanoilla!
„Päivät soisin soitettavan,
Illat tehtävän iloa
Näillä mailla, mantereilla,
Suomen suurilla tiloilla."

36. Päivän ja kuun päästö.

Vaka vanha Väinämöinen
Kauan soitti kanteletta,
Sekä soitti jotta lauloi,
Jotta ilmankin iloitsi.
Soitto kuului kuun tupihin,
Ilo päivän ikkunoille
Kuu tuvastahan tulevi,
Astui koivun konkelolle,
Päivä päätyi linnastansa,
Loihe latvahan petäjän
Kanteletta kuulemahan,
Iloa imehtimähän.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Siitä päivän kiinni saapi,
Kuuhuen käsin tavoitti,

29 toimitit. — 30 kuljetin. — 31 ryhtyi. — 32 aika. — 33 pesässä oleva karhunpoika.

Kuun on koivun konkelolta,
Päivän latvasta petäjän.
Kätki kuun kumottamasta
Kirjarintahan kivehen,
Lauloi päivän paistamasta
Vuorehen teräksisehen.*)
Jo oli yö alinomainen,
Pitkä, pilkkoisen pimeä.
Oli yö Kalevalassa,
Noilla Väinölän tuvilla.
Vilu viljalle tulevi,
Karjoille olo kamala,
Outo ilman lintusille,
Ikävä imehnoisille,
Kun ei konsa päivyt paista
Eikä kuuhuet kumota.
Hauki tiesi hauan[1] pohjat,
Kokko lintujen kulennan,[2]
Tuuli haahen päiväyksen;[3]
Ei tieä imehnon lapset,
Milloin aamu alkanevi,
Milloin yö yrittänevi.
Neiet neuvoa pitävät,
Orpanat[4] osaelevat.[5]
Päätyvät sepon pajahan.
Sanovat sanalla tuolla:
„Nouse, seppo, seinän alta,[6]
Takoja, kiven[7] takoa
Takomahan uutta kuuta,
Uutta auringon keheä!"
Seppo kuuhuen kuvasi,
Takoi päivän valmihiksi.
Noita nosteli halulla,
Kaunihisti kannatteli,
Kuun on kuusen latvasehen,
Päivän pitkän männyn pää-
Hiki vieri viejän päästä, [hän.
Kaste kantajan otsasta.
Saipa kuun kohotetuksi,
Auringon asetetuksi,
Kuun on kuusen kukkuralle,[8]
Päivyen petäjän päähän:
Eipä kuu kumotakana
Eikä päivyt paistakana.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Nyt on aika arvan käyä,
Miehen merkkiä kysyä,
Minne meiltä päivä päätyi,
Kunne meiltä kuu katosi."
Leikkasi lepästä lastut,
Laittoi lastut laaullensa,[9]
Kävi arvat kääntämähän,
Sormin arvat suortamahan.[10]
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:

*) Kun taivaanvalot olivat hävinneet, iski Ukko uutta tulta. Mutta tuli putosikin alas ja hävisi Aluen järveen, josta Väinämöinen ja Ilmarinen koettivat sitä ensin niinisellä ja sitten liinaisella nuotalla pyytää. He saivatkin kalan, joka oli tulikipunan niellyt. Mutta tuli pääsi taas karkuun, poltti pahasti Ilmarista sekä metsiä ja maita; saatiin lopulta kuitenkin kiinni ja vietiin tupaan.

1 meren syvänteen. — 2 kulun. — 3 päivänmatkan. — 4 neitoset, tyttörukat. — 5 keksivät muka hyvän keinon. — 6 seinän viereiseltä vuoteelta. — 7 kiukaan. — 8 latvaan. — 9 järjestykseen. — 10 suorimaan.

„Sano totta, Luojan merkki,
Juttele, Jumalan arpa:
Minne meiltä päivä päätyi,
Kunne meiltä kuu katosi,
Kun ei ilmoisna ikänä
Nähä noita taivahalla?
„Sano, arpa, syytä myöten,
Elä miehen mieltä myöten,
Tuo tänne toet sanomat,
Varmat liitot[11] liikahuta!"[12]
Toi arpa toet sanomat:
Sanoi päivän saaneheksi,
Kuun tuonne kaonneheksi
Pohjolan kivimäkehen,
Vaaran vaskisen sisähän.
Vaka vanha Väinämöinen
Jopa läksi jotta joutui
Pimeähän Pohjolahan.
Astui päivän, astui toisen:
Päivänäpä kolmantena
Jo näkyvi Pohjan portti,
Kivikummut kuumottavi.
Ensin huuti huikahutti
Tuolla Pohjolan joella:
„Tuokatte venettä tänne
Joen poikki päästäkseni!"
Kun ei huuto kuulununna
Eikä tuotuna venettä,
Keräsi kekosen puita,
Kuivan kuusen lehväsiä;
Teki tulen rantaselle,
Saavutti[13] savun sakean.
Tuli nousi taivahalle,
Savu ilmahan sakeni.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Itse päätyi ikkunahan.
Katsoi tuonne salmen suuhun,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mi tuolla tuli palavi,
Tuolla saaren salmen suulla?
Pieni on sotatuliksi,
Suuri nuottavalke'iksi."
Itse poika pohjolaisen
Pian pistihe pihalle
Katsomahan, kuulemahan,
Tarkasti tähyämähän:
„On tuolla joen takana
Mies kempi[14] kävelemässä."
Siinä vanha Väinämöinen
Jo huhusi toisen kerran:
„Tuo venettä, Pohjan poika,
Väinämöiselle venettä!"
Niin sanovi Pohjan poika,
Itse lausui, vastaeli:
„Ei täältä venehet joua.
Tule sormin soutimina,
Kämmenin käsimeloina
Poikki Pohjolan joesta!"
Siinä vanha Väinämöinen
Arvelee, ajattelevi:
„Sep' ei miesi lienekänä,
Ku on tieltä myösteleikse."[15]
Meni haukina merehen,
Siikana silajoelle,[16]

11 varma liitto, mitä varmaksi on säädetty. — 12 liikahtaessa ilmoita. — 13 sai aikaan. — 14 uljas. — 15 antaa myöten, peräytyy. — 16 virrattomaan, sileään jokeen.

Pian uipi salmen poikki,
Välehen välin samosi.
Astui jalan, astui toisen,
Pohjan rannalle rapasi.[17]
Niin sanovi Pohjan poiat,
Paha parvi pauhoavi:
„Käypä Pohjolan pihalle!"
Meni Pohjolan pihalle.
Pohjan poikaset sanovat,
Paha parvi pauhoavi:
„Tules Pohjolan tupahan!"
Meni Pohjolan tupahan;
Jalan polki porstuahan,
Laski kääkähän[18] kätensä,
Siitä tunkihe tupahan,
Ajoihe katoksen alle.
Siellä miehet mettä juovat,
Simoa sirettelevät,[19]
Miehet kaikki miekka vyöllä,
Urohot sota-aseissa
Pään varalle Väinämöisen,
Surmaksi suvantolaisen.
Nuo kysyivät tullehelta,
Sanoivat sanalla tuolla:
„Ku sanoma kurjan miehen,
Tuuma uinehen urohon?"
Vaka vanha Väinämöinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Kuusta on sanomat kummat,
Päivästä iki-imehet.
Minnes meiltä päivä päätyi,
Kunnes meiltä kuu katosi?"
Pohjan poikaset sanovi,
Paha parvi lausueli:
„Tuonne teiltä päivä päätyi,
Päivä päätyi, kuu katosi
Kirjarintahan kivehen,
Rautaisehen kalliohon.
Sielt' ei pääse päästämättä,
Selviä selittämättä."
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi virkki:
„Kun ei kuu kivestä pääsne,
Pääsne päivä kalliosta,
Käykämme käsirysyhyn,
Ruvetkamme miekkasille!"
Veti miekan, riisti[20] rauan,
Tempasi tupesta tuiman,
Jonka kuu kärestä paistoi,
Päivä västistä[21] välähyi.
Mittelivät miekkojansa,
Koittelivat korttiansa:[22]
Olipa pikkuista pitempi
Miekka vanhan Väinämöisen,
Yhtä ohrasen jyveä,
Olen kortta korkeampi.
Mentihin ulos pihalle,
Tasarinnan[23] tanterelle.
Siitä vanha Väinämöinen
Löip' on kerran leimahutti,
Löipä kerran, löipä toisen:
Listi[24] kuin naurihin napoja,
Lippasi kuin liinan päitä[25]
Päitä Pohjan poikasien.

---

17 iski jalkansa. — 18 kädensijaan. — 19 ryyppivät. — 20 sivalsi. — 21 kahvasta. — 22 kortti = lyhyt miekka. — 23 rinnatusten. — 24 leikkasi poikki. — 25 pellavan siemennuppuja.

Siitä vanha Väinämöinen
Kävi kuuta katsomahan,
Päiveä kerittämähän[26]
Kirjarinnasta kivestä,
Vuoresta teräksisestä,
Rautaisesta kalliosta.
Astui tietä pikkuruisen,
Kulki matkoa vähäisen,
Niin näki vihannan saaren.
Saarell' on komea koivu,
Koivun alla paasi paksu,
Alla paaen kallioinen,
Yheksin ovia eessä,
Saoin salpoja ovilla.
Kourin koitteli ovia,
Salpoja sanan väellä:
Ei ovet käsin avau,
Salvat ei sanoista huoli.
Silloin vanha Väinämöinen
Itse tuon sanoiksi yirkki:
„Akka mies asehitoinna,
Konna kirves-kuokatoinna."[27]
Kohta lähtevi kotia,
Alla päin, pahoilla mielin,
Kun ei vielä kuuta saanut
Eikä päiveä tavannut."
Meni sepponsa pajahan.
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh seppo Ilmarinen!
Taos kuokka kolmihaara,
Tao tuuria tusina,
Avaimia aika kimppu,
Jolla kuun kivestä päästän,
Päivän päästän kalliosta!"
Se on seppo Ilmarinen,
Takoja iän-ikuinen,
Takoi miehen tarpehia;
Takoi tuuria tusinan,
Avaimia aika kimpun,
Kelpo kimpun keihä'itä.
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Siitti siivet sulkinensa,
Levahutti lentämähän.
Lenteli liki kotia,
Tuosta loihe loitommaksi,
Poikki Pohjolan merestä
Sepon Ilmarin pajalle.
Aukoi seppo ikkunansa,
Katsoi,[28] kuin tulisi tuuli:
Ei ollut tulento tuulen,
Oli harmoa havukka.
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mit' olet, otus, hakeva,
Istut alla ikkunani?"
Lintu kielelle paneikse,[29]
Havukkainen haastelevi:
„Ohoh seppo Ilmarinen,
Takoja alinomainen,
Kuin olet kovin osaava,
Varsin taitava takoja!"
Sanoi seppo Ilmarinen:
„Ei tuo kumma ollekana,
Jos olen takoja tarkka,
Kun olen taivoa takonut,

26 irti laskemaan. — 27 kykenemätön edes kirvespahasetta. — 28 oli mielestänsä. — 29 rupesi puhumaan.

Ilman kantta kalkutellut."
Lintu kielelle paneikse,
Havukkainen haastelevi:
„Mitä, seppo, siitä laait,
Kuta, rautio, rakennat?"
Se on seppo Ilmarinen
Sanan vastaten sanovi:
„Taon kaularenkahaista
Tuolle Pohjolan akalle,
Jolla kiinni kytketähän
Vaaran vankan liepehesen."
Louhi, Pohjolan emäntä,
Pohjan akka harvahammas,
Jo tunsi tuhon tulevan,
Hätäpäivän päälle saavan.
Heti loihe lentämähän,
Pääsi poies Pohjolahan.
Laski kuun kivestä irti,
Päästi päivän kalliosta.
Itse muuksi muutaltihe,
Kyhäisihe[30] kyyhkyseksi;
Lenteä lekuttelevi
Sepon Ilmarin pajahan.
Lenti lintuna ovelle,
Kyyhkysenä kynnykselle.
Se on seppo Ilmarinen
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Mitä, lintu, tänne lennit,
Tulit, kyyhky, kynnykselle?"
Vastasi otus ovelta,
Virkkoi kyyhky kynnykseltä:
„Tuota lienen kynnyksellä
Sanomata saattamassa:
Jopa kuu kivestä nousi,
Päivä pääsi kalliosta."
Se on seppo Ilmarinen
Kävi itse katsomahan.
Astuvi pajan ovelle,
Katsoi tarkan taivahalle:
Katsoi kuun kumottavaksi,
Näki päivän paistavaksi.
Meni luoksi Väinämöisen,
Sanan virkkoi, noin nimesi:
„Ohoh vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen!
Käypä kuuta katsomahan,
Päiveä tähyämähän!
Jo ovat tarkoin taivahalla,
Sijoillansa muinaisilla."
Vaka vanha Väinämöinen
Itse pistihe pihalle,
Varsin päätänsä kohotti,
Katsahtavi taivahalle: [nyt,
Kuu oli nousnut, päivä pääs-
Taivon aurinko tavannut.
Silloin vanha Väinämöinen
Sai itse sanelemahan.
Sanovi sanalla tuolla,
Lausui tuolla lausehella:
„Terve, kuu, kumottamasta,
Kaunis, kasvot näyttämästä,
Päivä kulta, koittamasta,
Aurinko, ylenemästä!
„Kuu kulta, kivestä pääsit,
Päivä kaunis, kalliosta,
Nousit kullaisna käkenä,
Hope'isna kyyhkyläisnä
Elollesi[31] entiselle,

30 kyhäisi itsensä. — 31 entiseen elämääsi.

Matkoillesi muinaisille.
„Nouse aina aamusilla
Tämän päivänki perästä!
Teepä meille terveyttä,
Siirrä saama[32] saatavihin,
Pyytö[33] päähän peukalomme,
Onni onkemme nenähän!
„Käy nyt tiesi tervehenä,
Matkasi imantehena,[34]
Päätä kaari kaunihisti,
Pääse illalla ilohon!"

37: Väinämöisen lähtö.

Marjatta neidolle syntyi poika puolukasta. Poika katosi pienenä hänen sylistään ja löydettiin viimein suosta.

Siitä meiän Marjatalle
Kasvoi poika kaunokainen.
Ei tietä nimeä tuolle,
Millä mainita nimellä.
Emo kutsui kukkaseksi,
Vieras vennon joutioksi.
Etsittihin ristijätä,
Katsottihin kastajata.
Tuli ukko ristimähän,
Virokannas kastamahan.
Ukko tuon sanoiksi virkki,
Itse lausui, noin nimesi:
„En mä risti riivattua,
Katalata kastakana,
Kun ei ensin tutkittane,
Tutkittane, tuomittane."
Kenpä tuohon tutkijaksi,
Tutkijaksi, tuomariksi?
Vaka vanha Väinämöinen,
Tietäjä iän-ikuinen,
Sepä tuohon tutkijaksi,
Tutkijaksi, tuomariksi!
Vaka vanha Väinämöinen,
Tuop' on tuossa tuomitsevi:
„Kun lie poika suolta saatu,
Maalta marjasta si'ennyt,
Poika maahan pantakohon,
Marjamättähän sivulle,
Tahi suolle vietäköhön,
Puulla päähän lyötäköhön!"
Puhui poika puolikuinen,
Kaksiviikkoinen kajahui:[1]
„Ohoh sinua, ukko utra,
Ukko utra, unteloinen,
Kun olet tuhmin tuominnun-
Väärin laskenna lakia! [na,
Eipä syistä suuremmista,
Töistä tuhmemmistakana
Itseäsi suolle viety
Eikä puulla päähän lyöty,
Kun sa miesnä nuorempana
Lainasit emosi lapsen
Oman pääsi päästimeksi,
Itsesi lunastimeksi.

32 saalis. — 33 mitä pyydämme, saalis. — 34 eheänä, terveenä.
1 lausua kajahutti.

„Ei sinua silloinkana,
Eip' on vielä suolle viety,
Kun sa miesnä nuorempana
Menettelit neiet nuoret
Alle aaltojen syvien,
Päälle mustien mutien."
Ukko risti ripsahutti,
Kasti lapsen kapsahutti
Karjalan kuninkahaksi,
Kaiken vallan vartijaksi.
Siitä suuttui Väinämöinen,
Jopa suuttui ja häpesi.
Itse läksi astumahan
Rannalle merelliselle.
Tuossa loihe laulamahan,
Lauloi kerran viimeisensä:
Lauloi vaskisen venehen,
Kuparisen umpipurren.
Itse istuvi perähän,
Läksi selvälle selälle.
Virkki vielä mennessänsä,
Lausui lähtiellessänsä:
„Annapas ajan kulua,
Päivän mennä, toisen tulla,
Taas minua tarvitahan,
Katsotahan, kaivatahan
Uuen sammon saattajaksi,
Uuen soiton suorijaksi,
Uuen kuun kulettajaksi,
Uuen päivän päästäjäksi,
Kun ei kuuta, aurinkoa
Eikä ilmaista[2] iloa."
Siitä vanha Väinämöinen
Laskea karehtelevi
Venehellä vaskisella,
Kuutilla[3] kuparisella
Yläisihin maaemihin,
Alaisihin taivosihin.
Sinne puuttui pursinensa,
Venehinensä väsähtyi.[4]
Jätti kantelon jälille,
Soiton Suomelle sorean,
Kansalle ilon ikuisen,
Laulut suuret lapsillensa.

38. Laulajan loppusanat.

Suuni jo sulkea pitäisi,
Kiinni kieleni sitoa,
Laata virren laulannasta,
Heretä heläjännästä.
Hevonenki hengähtävi
Matkan pitkän mentyänsä,
Rautanenki raukeavi[1]
Kesäheinän lyötyänsä,
Vetonenki vierähtävi[2]
Joen polvet juostuansa,
Tulonenki tuikahtavi[3]
Yön pitkän palettuansa;
Niin miks' ei runo väsyisi,
Virret vienot vierähtäisi
Illan pitkiltä iloilta,
Päivänlaskun laulannoilta?

2 maailmaista, maailmassa. — 3 purrella. — 4 pysähtyi ja jäi.
1 väsyy, tylsyy. — 2 valuu hiljakseen. — 3 tuikahtaa sammuksiin.

Noin kuulin saneltavaksi,
Toisin tutkaeltavaksi:[4]
„Eipä koski vuolaskana
Laske vettänsä loputen,
Eikä laulaja hyväinen
Laula tyynni taitoansa.
Mieli on jäämähän parempi
Kuin on kesken katkemahan."
Mitäs tuosta, jos ma laulan,
Jos ma paljoki pajahan,[5]
Jos laulan jokaisen lakson,
Joka kuusikon kujerran!
Ei ole emo elossa,
Oma vanhin valvehella
Eikä kulta kuulemassa,
Oma armas oppimassa:
On mua kuuset kuulemassa,
Hongan oksat oppimassa,
Koivun lehvät lempimässä,
Pihlajat pitelemässä.
Elkätte, hyvät imeiset,
Tuota ouoksi otelko,
Jos ma, lapsi, liioin lauloin,
Pieni, pilpatin[6] pahasti!
En ole opissa ollut,
Käynyt mailla mahtimiesten,
Saanut ulkoa sanoja,
Loitompata lausehia.
Muut kaikki oli opissa,
Mie en joutanut kotoa
Emon ainoan avusta,
Yksinäisen ympäriltä.
Piti oppia kotona,
Oman aitan orren alla,
Oman äitin värttinöillä,
Veikon veistoslastusilla,
Senki piennä, pikkaraisna,
Paitaressuna pahaisna.
Vaan kuitenki kaikitenki
La'un hiihin laulajoille,
La'un hiihin, latvan taitoin,[7]
Oksat karsin, tien osoitin.
Siitäpä nyt tie menevi,
Ura uusi urkenevi[8]
Laajemmille laulajoille,
Runsahammille runoille[9]
Nuorisossa nousevassa,
Kansassa kasuavassa.

4 toiselta puolen arveltavan. — 5 laulan. — 6 laulelin. — 7 tienviitoiksi taitellaan metsässä oksia. — 8 alkaa, aukenee. — 9 runonlaulajille.

Sanavalikoima.

Erityisesti opittavia Kalevalan sanoja.

1.

Iso isä.
Värttinä kehrävarsi.
Ongelma viisas sana; ajatuspulma, joka on vaikea ratkaista.
Raitio kylä- l. kujatie.
Sommelo kerä.
Viikko, viikon kauan; **viikoinen** pitkäaikainen; **viikommaksi** pitkäksi aikaa.
Rahi (-i-) irtonainen penkki (tav. pöydän edessä).
Kurkihirsi harjahirsi; myös: **kurkiainen.**

2.

Kave. kapeen emä, äiti, synnyttäjä; vrt. **kapo** nainen, tyttö.

3.

Terhen utu; **terheninen** utuinen.
Karhi (-e-) l. **karho** kuivamaan haravoittu heinäjono; niiton jäljeltä heinä on **luo'olla (luoko).**
Terho tammen hedelmä.
Lehvä lehtevä oksa.
Imehno l. **inehmo** ihminen.
Vaaksa peukalon ja etusormen kärkien välinen matka.
Siera ruskeasta hiekkakivestä tehty hiomakivi.
Suvi (-e-) kesä; etelä.
Karva, karvainen värinen; rau'ankarva = r.-värinen; käärmettä manataan esim.: suonkarvainen, maankarvainen jne.
Panu tuli.
Kokko kotka; vrt. **kokka** pää.

4.

Saada tulla johonkin: »sai sanomat Pohjolahan»; lähteä: »saa kera sanelemahan»; ruveta: »saa'ani sanelemahan» j. n. e.
Käetä, käkeän olla aikeissa tehdä jotakin; vieraita käkeää=on tulossa.
Viti, vidin vastasatanut lumi.
Korja laidallinen l. laitareki, **laitio,** matkareki.
Päätyä tulla päähän, perille: »päätyi Väinölän ahoille»; sattua olemaan: »iso päätyi ikkunalla kirvesvartta vuolemassa»; sattua tulemaan: »tuop' on päätyvi pihalle» jne.
Rahe längestä aisaan menevä vetohihna = rahje, rahkeen.
Puuttua tarttua kiinni; **puuttaa** tarttuttaa kiinni, kiinnittää.
Vemmel, vempelen luokki.
Reppänä l. **räppänä** luukulla suljettava savureikä katossa.
Laki, laen lämminkatto, laipio.
Sueta, sukean tehdä, muodostaa; **sukeutua** syntyä, muodostua; **sukeita, sueikse** laittautua kuntoon.
Haven, hapenen parta, tukka.
Luome, loime, loihe luon, loin itseni, loi itsensä; rupean, -sin, -si.
Tela aluspuu t. puulaite, jolle vene vedetään.
Tanhua talli, vaja, kuja, karjapiha.
Päläs, pälkään jalansija suksessa: suksi taittui pälkähästä; tukala olotila.
Auma suuri elokeko, johon niitetty ruis pannaan, vasta talvella myö-

hemmin, joskus vasta keväällä riiheen tuotavaksi.
Hako vedessä maannut puu.
Luote loihtu l. mahtisana.
Maammo äiti.
Polvi ihmisikä; vrt. miespolvi; puhki polveni: koko ikäni; lapsipuolen polveani: lapsuuspuolen ikääni; **polvinen** koko iän kestävä, »pojastako polvi muuttui»: sukupolvi.
Apea murheellinen, murhe; **apeutua** tulla murheelliseksi.
Lautsa lavitsa.
Kassa tukka, palmikko; **kassapää** palmikkopää, tyttö.

5.

Taatto isä.
Kirjata piirroksin koristaa; vrt. **kirjaella, kirjoittaa, kirjoitella,** jotka ovat merkinneet ja osaksi vielä merkitsevät samaa; **kirjoittaja** koristelija; **kirja** piirros, koriste; **kirjokansi,** esine, jonka kansi on koristeltu; **kirjokorja** l. **kirjakorja** koristeltu reki; **kirjarinta** kirjavarintainen; **kirjasuu** esim. kinnas, jonka suu on ompeluksin koristeltu.
Kirvota, kirpoan lähteä irti.
Eho, ehompi kaunis, muhkea, hyvä; **ehosti.**
Miekkoinen onnellinen.
Piennar, -taren pellonojan päällysreuna.
Paasi, -den, myös: **paaer, --teren,** t. **paatere, paatero** kivi.
Auvo onni; riemu; **auvollinen, auvoton.**

6.

Vasama tylppäpäinen nuoli.
Viini, -nen nuolikotelo.

7.

Ajaa, a. kaski: kaataa k.
Uksi, uksen ovi.
Kynä sulka; siitä kirjoituskynä, lyijykynä.

8.

Sukkula, sukkulainen syöstävä, jonka sisässä puola l. **käämi (-i-)** kulkee loimien välitse.
Pirta, pirran kaide, jolla kudelanka lyödään loimien väliin.
Vilu kylmä.
Untelo unelias, kehno.
Tutkain kärki, terä; purston t.: pää; **tutkaimeton.**
Ponsi varsi; pää; ydinlause; **ponneton** päätön, loputon; »itä ilkeät satehet, pohja poudat ponnettomat.»
Pätöinen pätevä, kelpo, jalo.
Tappara sotakirves.
Synty loitsu, jossa selvitetään jonkun esineen t. eläimen (kiven, raudan, käärmeen jne.), taudin y. m. s. alkuperä, synty.
Vääjään, vääjätä (t. **vääjän, vääjää)** väistyä, peräytyä, väistää.

9.

Aijä, myös **äijän** paljon.
Ahava kevättuuli.
Apattaa syöttää.
Väki, väen voima; **väkipuoli:** puolivoimainen, heikko; **väkipuuska:** voimakas tuulenpuuska; vrt. väkevä, väkivalta jne.
Hieho nuori lehmä.
Purnu hinkalo.

10.

Tanhuta, tanhuan karkeloida; tanhuella.
Palo kaskimaa.
Huhmar, huhmaren yhdestä puusta koverrettu, suuri hakkuri, jossa ohrat ja kaurat kuorittiin, ryynit l. suurimot ja maltaat survottiin, pettu ja vehkan juuret y. m. hätäleivän ainekset hienonnettiin.
Petkel, petkelen puinen ase, jolla ed. mainittu survoaminen suoritettiin.
Salo laaja, asumaton metsämaa t. -seutu; vrt. korpi, joka kuitenkin on jylhempää.
Talja nahka, jossa karvat ovat kiinni, vuota.
Liisteet reen pohjana olevat, yhteen niotut puusäleet.
Elo vilja, tavara.
Maire, -reen armas, suloinen.
Poukut pesu- l. pyykkivaatteet.

11.

Silta puinen permanto; **siltalauta:** permantolauta; **sillanliitos:** permantopalkkien päiden yhtymäkohta keskellä lattiaa.

Sopa puku; **sotisopa** sotapuku; sovat: vaatteet; »lempoko yhen urohon sovissansa suojelevi.»

Suka, suan sianharjaksista tehty ja piellä yhteen liitetty harja, jota käytettiin sekä pellavien että pään harjaamiseen.

Karsina uunin ja peräseinän välinen osa tupaa; saunassa lauteiden alus.

Salvoin l. **salvain** rakennuksen hakkuulla oleva t. jo hakattu nurkka; **salvaa** veistää seinää; **salvumies** kirvesmies.

Uusi tuore, raaka; leipä on uutta: kypsymätöntä; »lihan uusi lihottaa, kalan uusi kuolettaa»: raaka liha l., raaka kala k.

12.

Äsken sitten, sitten vasta.

Juohtaa johtaa, saattaa: hääväki juohtaa morsiamen sulhasen kotiin, jossa usein vielä häitä jatketaan; juohettu: miehelään viety.

Lyly männyn pohjoinen, hitaammin kasvanut ja siten kovempi puoli; siitä tehty vasemman jalan pidempi suksi, jonka tuli olla liukas, koska sillä luisuttiin; **lylyinen** lylystä tehty.

Kalhu oikean jalan lyhyempi suksi, jonka alle oli kiinnitetty poron koipinahkaa, ettei suksi sillä potkaistessa luistaisi taaksepäin.

Sompa, somman suksisauvan alapäässä oleva kehrä; sompasauva.

Korvo saavi.

Lautaset (hevosen t. lehmän) lanteet.

Vaaja paalu; ukkosenvaaja: ukonnuoli.

Raksi (-i-) vitsalenkki.

Erä saalis; erämaa: seutu, missä on metsänotuksia.

Rasti (-i-) tienmerkki, maahan pistetty tai puuhun taitettu oksa.

Vilja ruis y. m.; vrt. jumalanvilja: leipä ja yleensä leivän aines, suurus; metsänvilja: metsänriista.

Ehtoinen t. **ehtoisa** suosiollinen, hyväntahtoinen.

Lämsä heittonuora, suopunki.

13.

Huomen aamu, »hyvää huomenta»; seuraavasta aamusta alkava toinen päivä: huomenna.

Angervoinen onneton.

Uhku jääsohju.

Päärme reuna, ääri; vaatteen käännetty ja ommeltu reuna.

Viha t. **vihat** haavan t. vamman kipu; haava vihoittelee: h. ärtyy.

14.

Hanka t. **hankain, hankaimen** veneen laidassa olevat puutapit, joita vastaan airot soutaessa hankaavat.

Ruton, ruttoisesti nopeasti, rivakasti; ruttotauti: nopeasti tappava tauti, siitä lyhentyen: **rutto** jäänyt merkitsemään itse tautia.

Rautio (rauta)seppä.

Palja moukari, väkivasara.

Sälkö, sälön nuori hevonen.

15.

Puhde, aamu- ja iltapuhde: päivänvalon ja maatapanon välinen osa iltaa, tai ylösnousun ja päivänvalon välinen osa aamua pimeänä vuodenaikana. Kansan eroittamat talviset vuorokauden ajat: sydänyö (n. klo 11—1), aamuyö (1—4), aamupuhde (4—8), aamupäivä (8—12), keskipäivä (12—2), iltapäivä (2—4), iltapuhde (4—8), iltayö (8—11). (Kellomäärät ovat tietysti vain suunnilleen.)

Sotkut pesuvaatteet, poukut.

Tarvoin, tarpoinen pyöräpäinen sauva, jolla kalat polskutetaan nuotan perään; tarpoa: polskuttaa tarpoimella.

Atrain monihaarainen väkärauta, joka isketään (etenkin tuulastettaessa) kalan selkään.

Teljo veneen irtonainen istuinlauta.

Kyly kylpy, sauna.

Viljo oiva: v. veljyeni.
Somer, -eren sora.
Parmas, parmaan rinta, syli; olkiparmas: sellainen määrä puituja olkikupoja (25 à 30 kpl.), mikä mahtuu 9 kyynärää pitkän nuoran kehään.
Hursti (-i-) karkea, valkea kangas, siitä tehty raiti ja mekko.

16.

Kytkyt, kytkyen vitsaketju, jolla lehmä on kytketty navetan seinään.
Häväs, häpään, säkä, nautaeläimen niska.
Kurikka suuri puunuija.
Peni (-i-) koira.
Taari (-i-) sahti, kalja.
Talkkuna: Itä Suomessa t. tehdään ohrista, jotka ensin keitetään, sitten kuivataan ja jauhetaan; jauhoista keitetään kuivahko puuro, jota voin kera syödään kädestä (kourapuuro) tai lusikalla. Länsi-Suomessa sekoitetaan samoin valmistettuja ja yhteensekoitettuja ohra-, kaura- ja hernejauhoja piimään t. viiliin, talkkunavelli.
Nassakka pieni ankkuri (astia).
Airut, airuen sanansaattaja.
Kasakka päivämies.

17.

Puhua puhaltaa esim. tuleen t. loukkaantuneeseen (lapselle).
Kierä lumeton, kirkas jää.
Kyty, kydyn aviomiehen veli.
Nato, nadon aviomiehen sisar.
Sinis—kunis niin kauan kuin — niin kauan; niin kauan — kuin; »sinis huiskit huoletoinna, kunis huiskit huonnutoinna»; vrt. **sini—kuni** »sini itki saaren immet, kuni purjepuu näkyvi»; **sinnes—kunnes** »enkä sinnes suohon sorru, kunnes kannan kahta kättä», »sini kaski kaatukahan, kuni ääni kuulunevi»: niin kauas — kuin.
Huntu verho, jolla naidun naisen pää peitettiin; paikoin vieläkin vaimot pitävät päänsä peitteenä jotakin vaatetta esim. lukiessaan.

Särkkä hiekkaharju; vrt. hiekkasärkkä.

18.

Raavas, raavaan nauta; raavaanliha.
Kappa varrellinen vesikiulu.
Rove, ropeen tuohinen; ropehut.
Kapusta kauha.
Portimo kärppä.
Käämi (-i-) puola.
Sukset t. **suksekset** kangaspuiden polkimet.
Pihtipuoli, -puoliset ovenpieli, pihtipieli.
Puolikko puolentynnyrin astia.
Kostella t. **kostaa** palkita, toivottaa hyvää; »kost' Jumal»: Jumala palkitkoon.

19.

Ruode, ruoteen tuohi- tai pärekaton alusriuku.
Malka, malan olki- ja tuohikaton päällyspuu, joka painaa olkia ja tuohia katossa pysymään.

20.

Nainen vaimo.
Huotra miekan tuppi.
Kamana ovenpäällinen.
Tihu häijy, paha; **tihulainen** paholainen; vrt. tiku: silmiä ja kurkkua kirvelevä löyly saunassa.

21.

Sääliä varustaa, hankkia; myös: pukeutua hyviin vaatteihin.
Rynnäs, ryntäät rinta; vrt. rynnätä.
Varpelaide l. **varpe, varppeen** lisälaita, laidankorote.
Kuras, kuraksen veitsi.
Ojelvoinen (suora) jälki, ura.

22.

Artti, artin riita.
Raato l. **raanta** l. **raadanta** raskas työ; **raataa, raataja.**
Soutaa tuudittaa kehtoa.
Parsikko hirsikkö.
Kauna akana.

23.

Piimä maito; sitten: hapan maito.
Lippi, lipin tuohesta käännetty varrellinen juoma-astia, tavallisesti lähteiden reunalle pistettyjä.
Rieska tuore, veres; happamaton maito t. leipä.
Katras, katraan lauma; lammaskatras.
Murto rytö, metsä, johon on puita kaatunut.
Myöstyttää antaa myöden, peräyttää.
Kaatiot housut.
Kalma ruumis, kuollut, vrt. kalman haju; hauta; kuolema.

24.

Kajava kalalokki.
Vaapukka vadelma.

26.

Kupo puitu olkilyhde, (suurempi kuin lyhde).
Iljen, iljenen liukas jää.
Kulasvesi runsas vesimäärä esim. lattialla, niin että »lainehtii.»
Miero maailma, vieraat ihmiset; mierolla: maailman hoivissa, kerjuulla; mierontie, mierolainen.

28.

Hurtta koira.
Marhaminta, -nnan riimu; riimunvarsi.
Sulho sulhoksi kelpaava; nuori mies.
Suova heinäkeko, jossa heinät pidetään talveen asti.

29.

Takeltua takertua.
Karvas, karpaan; l. **karpaso** pieni vene.
Lounas, lounaan puolipäivä, päiväsydän; päivällinen; etelän ja lännen välinen ilmansuunta.

32.

Koppelo naarasmetso.
Ripa, rivan kädensija.

33.

Monias, moniaan, moniahta eräs joku, usea.
Rupeama ruokaväli.
Patvinen visainen.
Katse tehokkaaksi taiottu lääke.

35.

Talas, talaan nuotta- t. venekota.

36.

Kääkä kädensija (ovessa).
Listiä katkoa nauriista naatteja.
Imanne, -nteen terve.

37.

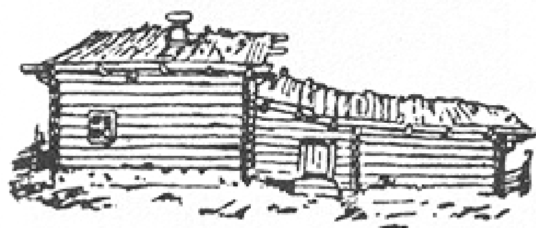
Kuutti (-i-) vene, pursi.

38.

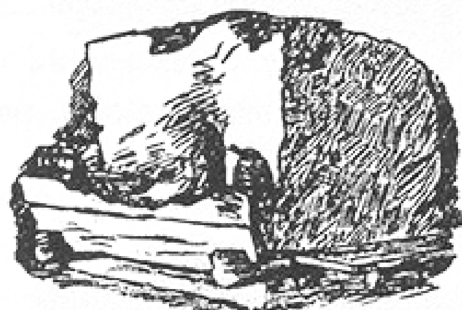
Pajattaa laulella.
Urjeta, urkenen poistua, lähteä; ura u.: polku alkaa.
Runo runonlaulaja.

Kuvia.

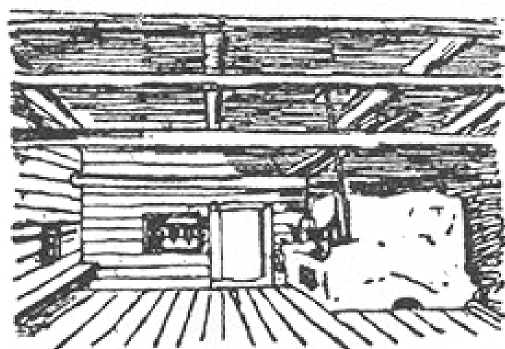
I. Pirtti ja muut rakennukset.

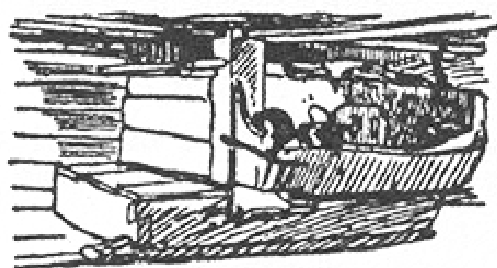
1. Savupirtti. (Kirvusta.)

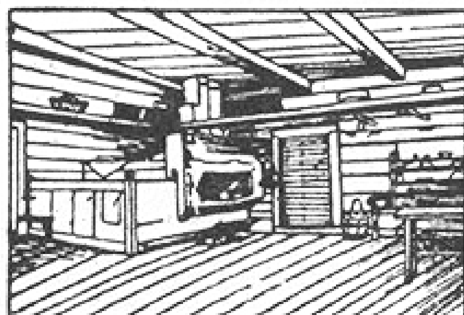
4. Pirtin uuni. (Ruokolahdelta.)

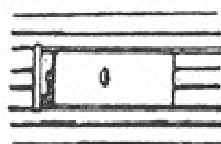
2. Savupirtin sisusta (uuni ja ovensuu). (Ruokolahdelta.)

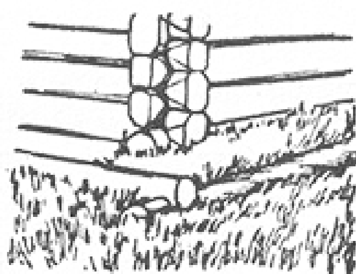
5. Sama. (Jaakkimasta.)

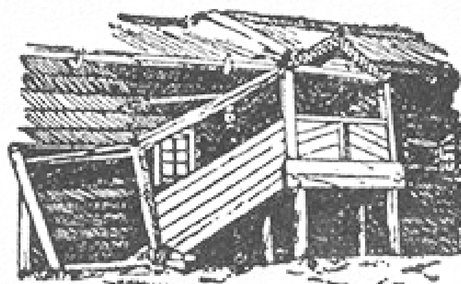
3. Sama. (Akonlahdelta.)

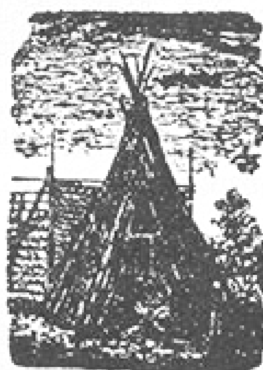
6. Laudalla suljettava akkuna (sisäpuolelta).

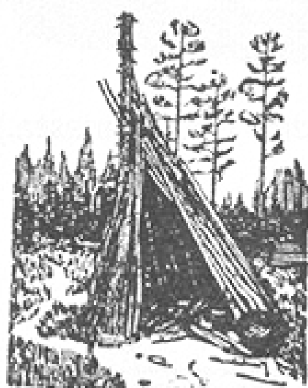
7. Pirtin ulkoseinällä oleva penger. (Vuokkiniemestä.)

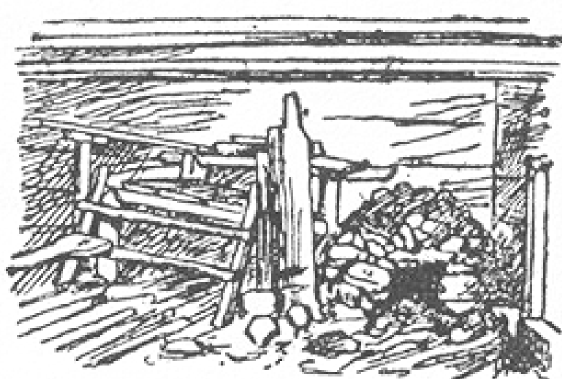
8. Stiinalla varustetut vajot l. portaat. (Uhtualta.)

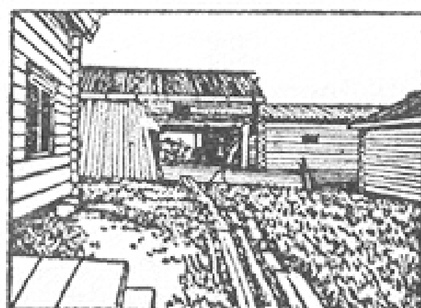
9. Kota.

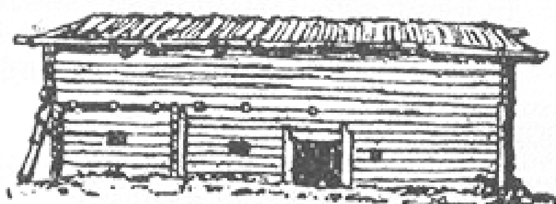
10. Puun nojalle tehty kota. (Kaavilta.)

11. Sauna. (Kurkijoelta.)

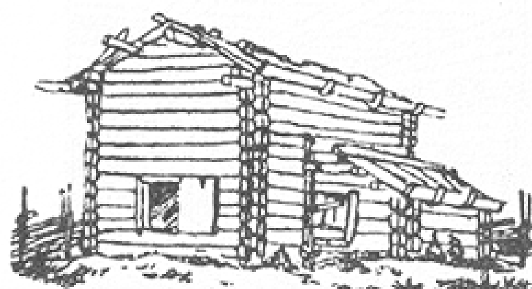
12. Läävä kujineen. (Kiannalta.)

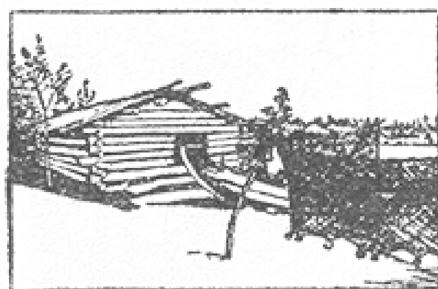
13. Läävä. (Jaakkimasta.)

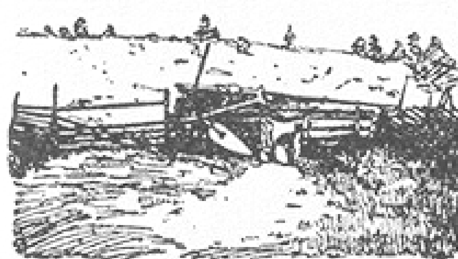
14. Aitta.

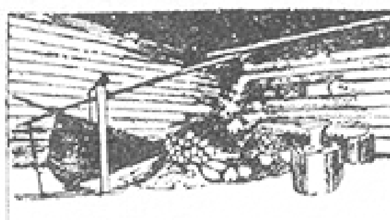
15. Riihi. (Hiitolasta.)

16. Taias l. nuottakota.

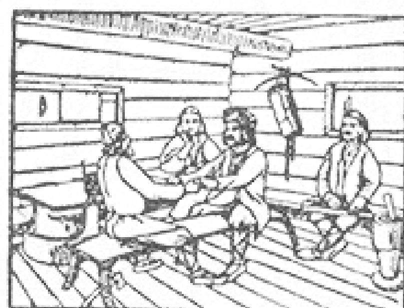

17 a. Paja. (Vuokkiniemestä.)

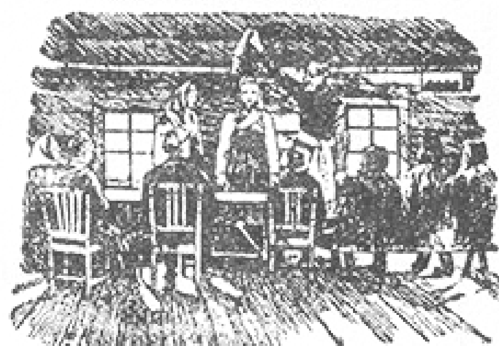

17 b. Pajan sisusta. (Vuokkiniemestä.)

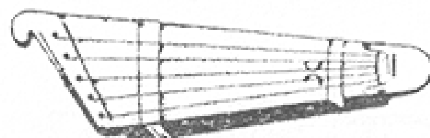
II. Juhla- ja arkitoimia, talous- ja työkaluja y. m.

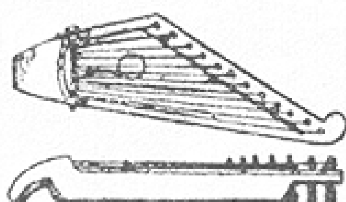

18. Runolaulaja ja säestäjä.

20. Huivien poistaminen morsiamen päästä Vienan-Karjalan häissä. (Jyvölahdesta.)

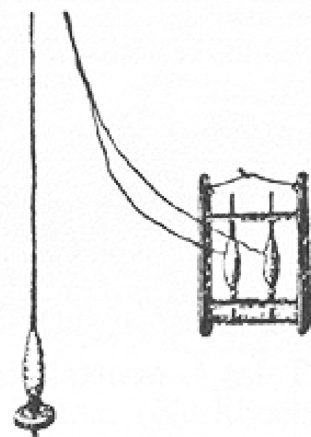
19. Kanteleita.

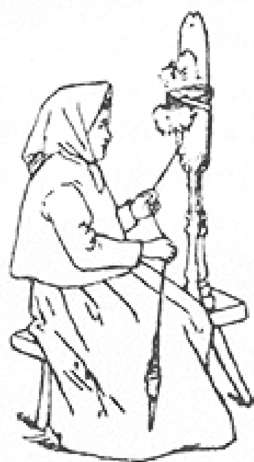
21. Itkijäin keralla itkevä morsian. (Vuokkiniemestä.)

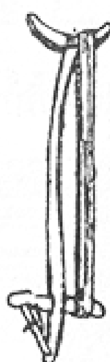
22. Morsian (=nuori vaimo) kumartaa jalkaa anopille. (V.-K. Kiestingistä.)

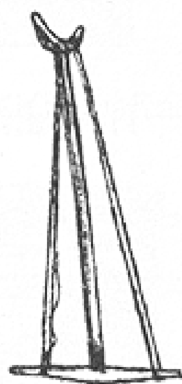
24. Kertainvärttinä l. kertuutuoli. (Korpiselältä.)

23 a. Värttinällä kehräävä nainen. (Kurkijoelta.)

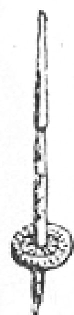
25 a. Viipsinpuu. (Sortavalasta.)

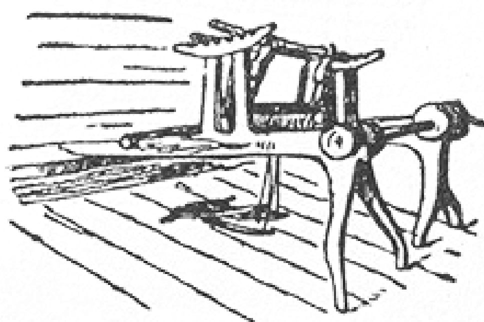
25 b. Sama. (Kurkijoelta.)

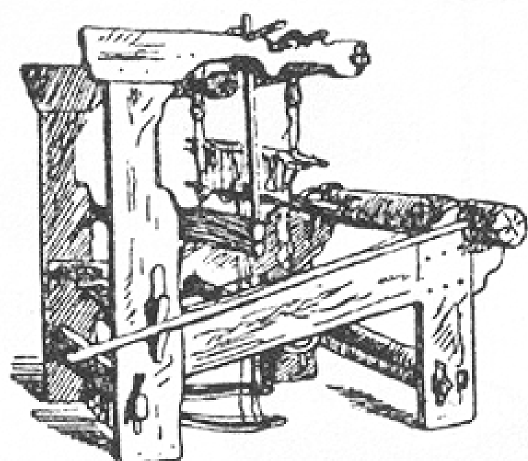
23 b. Kuoseli (Sortavalasta.)

23 c. Kertuuvärttinä. (Jaakkimasta.)

26. Kangaspuut (pelsimet, hyvin alkuperäistä mallia). (Rautjärveltä.)

27. Kangaspuut (kehittyneemmät).

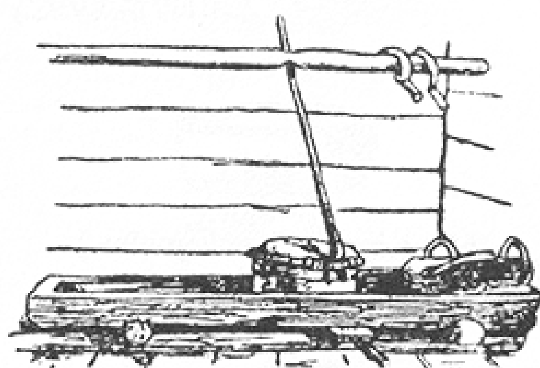
31. Poukkujen pesu rannalla. (Koropista Aunuksesta.)

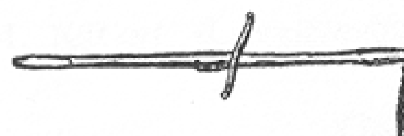
32. Karttu l. pesukurikka.

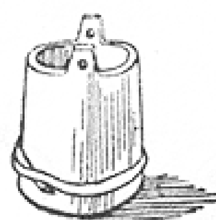
28. Sukkula.

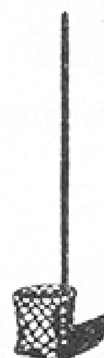
29. Käsikivet. (Rautjärveltä.)

33. Korento. (Akonlahdesta.)

34. Korvo.

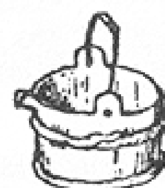
35. Kappa.

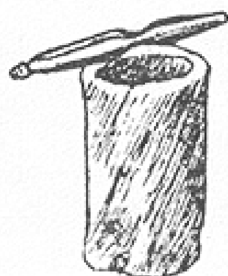
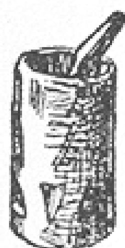
30. Poukkujen pesu avannolla. (Ilomantsista.)

36. Vesiropehut.

37. Rainta.

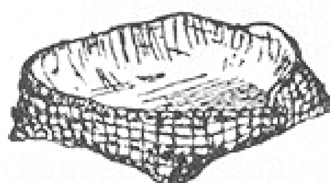

38. Kirnu. (Kurkijoelta.)

39 a, b. Huhmareita ja petkeleitä.

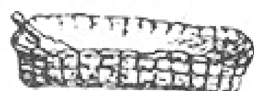

48. Purtilo.

49. Kansi (tuohesta). (Rautjärveltä.)

50. Kopsa.

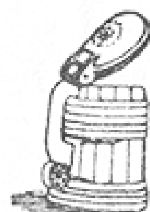
40. Jauhovakka. (Kurkijoelta.)

41. Tuoppi.

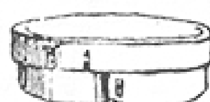
51. Koroppa. (Akonlahdesta.)

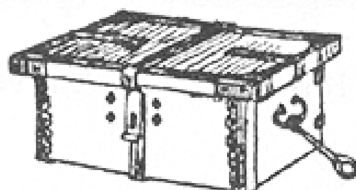
42. Kannu.

43. Nassakka.

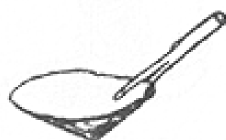
52. Lipas. (Kurkijoelta.)

53. Kirstu. (Kurkijoelta.)

44. Malja.

45. Lippi.

46. Riehtilä.

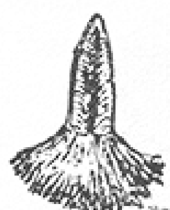
47. Piiras. (Kurkijoelta.)

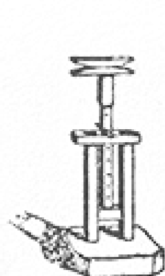
54. Kontti l. kesseli. (Akonlahdesta.)

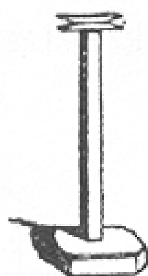

55. Tuohisommelo. (V.-K:n Luvajärveltä.)

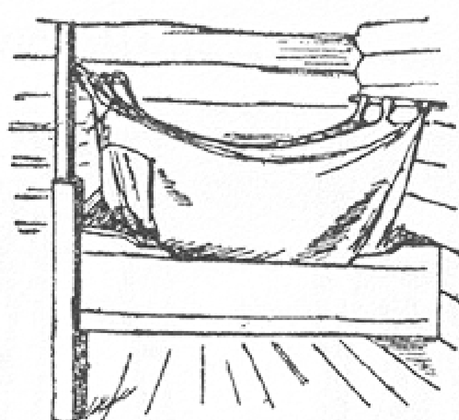

56. Harja. (Kurkijoelta.)

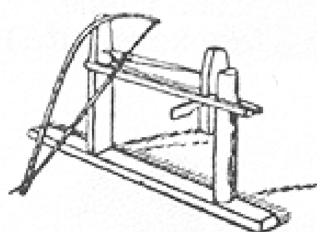

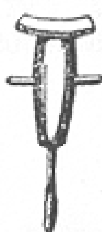
57. Pärepihtejä.

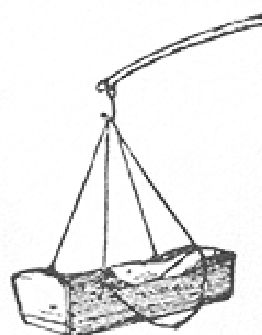
60. Uudin. (Sortavalasta.)

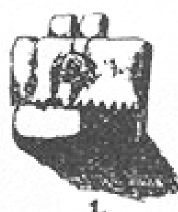
58. Vanuntahepo. (Luvajärveltä.)

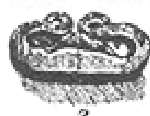

59. Vääntiä.

61. Kätkyt. (Luvajärveltä.)

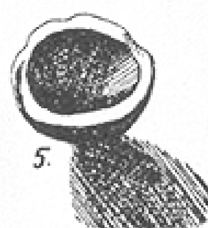

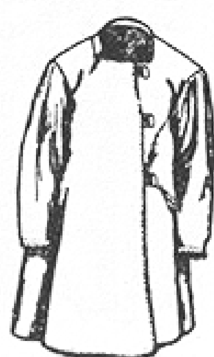

62. Tulukset. Tuluskukkarossa (1) säilytettiin tulirautaa (2), jolla iskettiin piistä eli limsiöstä (3) säkeniä taulaan (4), mistä rikkikupissa (5) saatiin ilmituli.

III. Puvut ja koristeet.

63 a, b. Haljakka. (Vuokkiniemestä.)

67. Tyttö. (Joutsenosta.)

68. Vaimo. (Ruokolahdelta.)

64. a. Kauhtanapukuinen mies. (Jääskestä.)

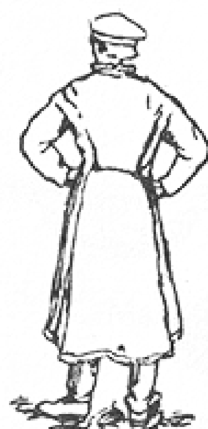
64 b. Sama. (Ruokolahdelta.)

69. Huntu. (Ruokolahdelta.)

70. Vanhanaikuinen päärihma. (Akonlahdesta.)

65. Turkkiin pukeutunut mies. (Jääskestä.)

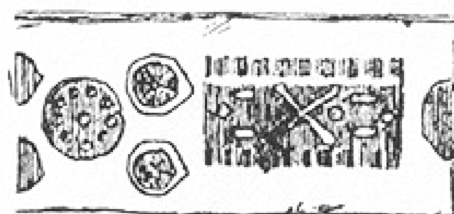
66. Sääskihattu. (Repolasta.)

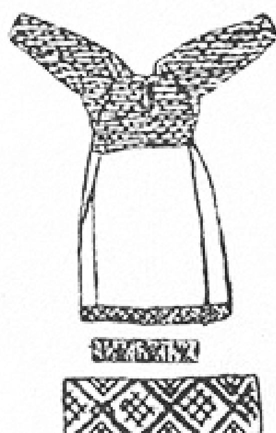
71. Nykyaikainen päärihma. (Uhtualta.)

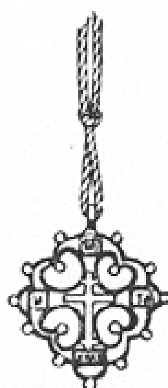
72. Sykeröpäinen tyttö. (Ruokolahdelta.)

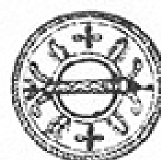
77. Tinavyö. (Joutsenosta.)

73. Rätsinä. (Suistamolta.)

78. Lemmenlehtiristi (kaulassa pidettävä). (Akonlahdesta.)

79. Ympyräsolki. (Kurkijoelta.)

74 a, b. Kintaita. (Kurkijoelta.)

80. Herttasolki. (Kurkijoelta.)

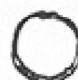
81. Risti- l. rengaskantasormus. (Kurkijoelta.)

75. Ruohikenkä. (Rautjärveltä.)

76. Virsu. (Rautjärveltä.)

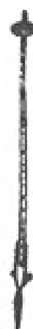

82. Pankanen l. korvarengas. (Luvajärveltä.)

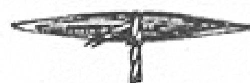
IV. Metsästys ja kalastus.

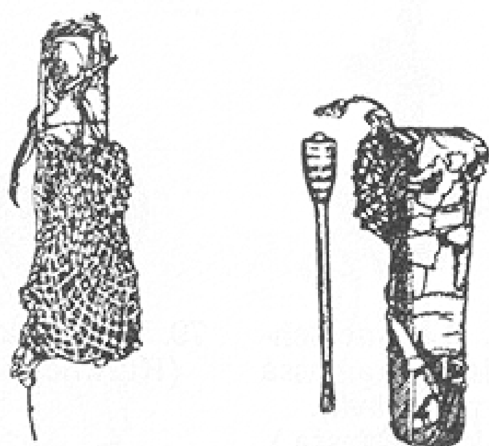
83. Jousimiehiä.

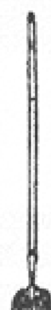
85. Keihäs, jota voi käyttää myös hiihtosauvana.

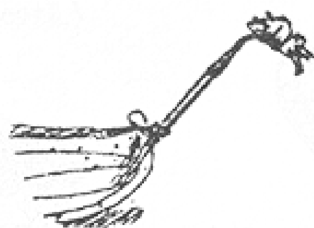
86. Launi.

84 a, b. Viini ja nuolia. (V.-K:sta.)

87. Atrain.

88. Koura (kopra) l. parilas, jossa tuulastaessa pidetään tulta. (Kurkijoelta.)

89. Tarvoin.

90. Tuura. (Kurkijoelta.

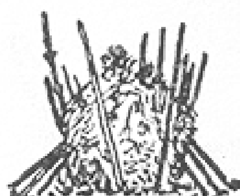
V. Maanviljelys ja karjanhoito.

91. Aura. (Ruokolahdelta.)

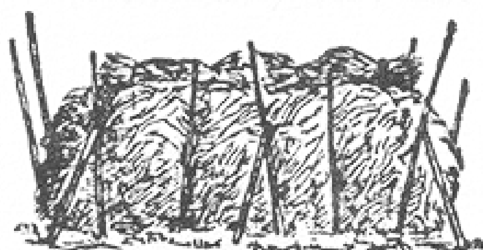
92. Karhi l. astuva. (Rautjärveltä.)

93. Keko l. auma.

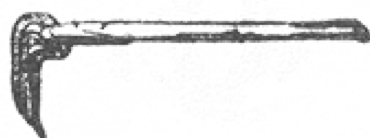
94. Pieles. (Kurkijoelta.)

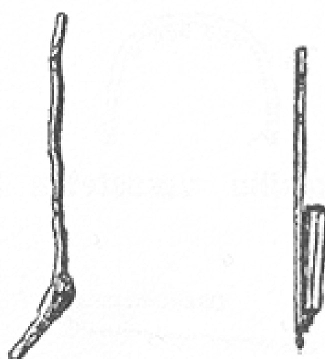
95. Närte. (Kurkijoelta.)

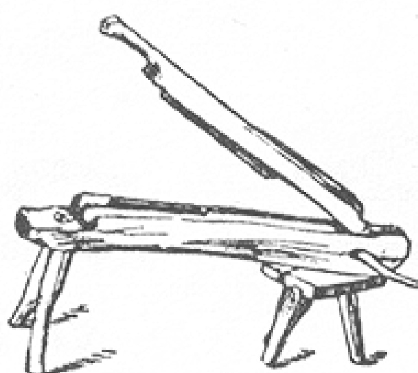
96. Kassara.

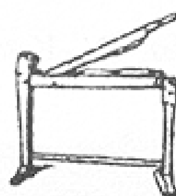
97. Kuokka. (Vuokkiniemestä.)

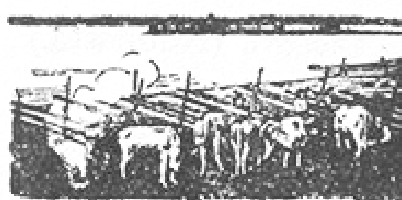
98 a, b. Varstoja. (Kurkijoelta.)

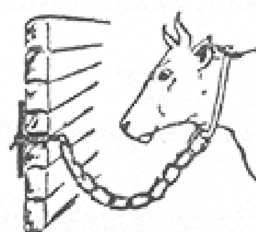
99. Loukku. (Kurkijoelta.)

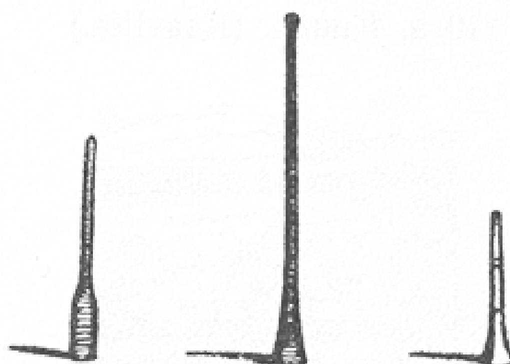
100. Lipsu.

101. Lehmiä savulla.

102. Kytkyt.

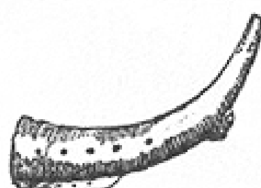
103. Luikku ja torvia.

104. Paimentorvi.

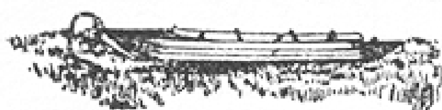

105. Pilli.

106. Sarvitorvi.

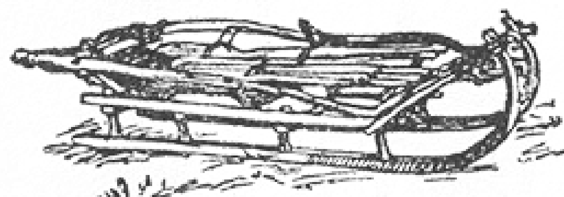
VI. Kulkuneuvot.

107. Ahkio. (V.-K:sta.)

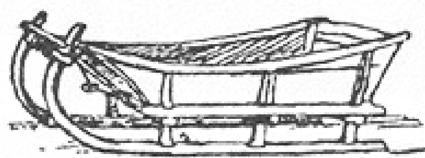
111. Vene. (Kurkijoelta.)

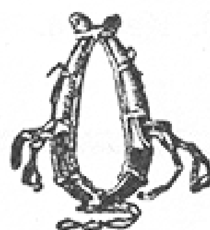
108. Työreki. (Hiitolasta.)

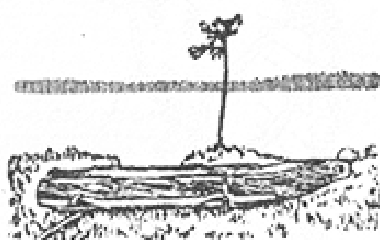
112. Suosilta. (Pielisjärveltä.)

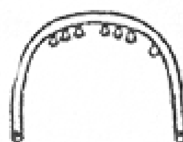
109. Laitareki l. saani. (Kurkijoelta.)

113. Länget. (V.-K:sta.)

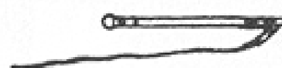
110 a. Kuutti. (Kaavilta.)

114. Tiukusilla varustettu luokka.

110 b. Sama. (Perästä katsottuna.)

115. Ruoska.